

**УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ (м. КИЇВ)**

**ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
УНІВЕРСИТЕТУ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ (м. КИЇВ)**

ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР

**МІЖНАРОДНИЙ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ**

№ 3/2014

УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ (м. КИЇВ)

ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
УНІВЕРСИТЕТУ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ (м. КИЇВ)

ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР

**МІЖНАРОДНИЙ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ**

№ 3 (15) 2014

УДК 336
ББК 65.26

ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
УНІВЕРСИТЕТУ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ (м. КИЇВ)

ISSN 2304-1692

ЕЛЕКТРОННЕ НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ
МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ
«ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР»

• № 3 (15) • 2014 •

Рекомендовано до поширення в мережі інтернет Вченою радою Черкаського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ), протокол № 2 від 16.10.2014 р.

Виходить 4 рази на рік.

У журналі публікуються статті українською, російською, англійською та польською мовами.

Засновник: Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ).

Видавець: Черкаський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

При використанні матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на «Фінансовий простір» обов'язкове.

Редакційна колегія:

КУЗНЕЦОВА Анжела Ярославівна

Головний редактор:

доктор економічних наук, професор, Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ);

ДМИТРЕНКО Микола Гаврилович

кандидат економічних наук, професор, Черкаський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

ЛАПКО Олена Олександрівна

доктор економічних наук, професор, Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ);

Заступник головного редактора:

НИЖЕГОРОДЦЕВ Роберт Михайлович

ПУСТОВИЙТ Роберт Фрідріхович

доктор економічних наук, професор, Черкаський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

доктор економічних наук, завідувач лабораторією, Інститут проблем управління Російської академії наук (Російська Федерація)

РЯХОВСЬКА Антоніна Миколаївна

доктор економічних наук, професор, Інститут економіки та антикризового управління (Російська Федерація);

Відповідальний секретар:

СМОВЖЕНКО Тамара Степанівна

ГМИРЯ Вікторія Петрівна

кандидат економічних наук, Черкаський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

доктор економічних наук, професор, Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ);

Члени редколегії:

ТРИДІД Олександр Миколайович

АБІШЕВ Алі Ажімович

доктор економічних наук, професор, Університет міжнародного бізнесу (Республіка Казахстан);

доктор економічних наук, професор, Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ);

БАРАНОВСЬКИЙ Олександр Іванович

доктор економічних наук, професор, Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ);

ШЕБЕКО Костянтин Костянтинович

доктор економічних наук, професор, Поліський державний університет Національного банку Республіки Білорусь (Республіка Білорусь).

Адреса редакційної колегії: Черкаський інститут банківської справи УБС НБУ, вул. Вячеслава Чорновола, 164, м. Черкаси, 18028 тел. (0472) 71-99-52, e-mail: fp@cibs.ck.ua

ISSN 2304-1692

© Черкаський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

THE UNIVERSITY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE (KYIV)

CHERKASY INSTITUTE OF BANKING
OF THE UNIVERSITY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE (KYIV)

FINANCIAL SPACE

**THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL JOURNAL**

№ 3 (15) 2014

UDC 336
LBC 65.26

CHERKASY INSTITUTE OF BANKING
OF THE UNIVERSITY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE (KYIV)

ISSN 2304-1692

ELECTRONIC SCIENTIFIC EDITION
INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL JOURNAL
«FINANCIAL SPACE»

• № 3 (15) • 2014 •

Recommended for online publication by the Academic Council of Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv), protocol № 2 16/10/2014

Published 4 times a year.

Contributions to the Journal are accepted in Ukrainian, Russian, English and Polish.

Founder: The University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv).

Publisher: Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv).

In case of reprinting of materials published in the journal, the reference to «Financial Space» is required.

Editorial Board:

KUZNETSOVA Angela Yaroslavivna

Editor-in-Chief:

Doctor of Economics, University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kiev);

DMYTRENKO Mykola Gavrylovych

Candidate of Economics, Professor, Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kiev).

LAPKO Olena Oleksandrivna

Doctor of Economics, University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kiev);

Deputy Editor-in-Chief:

NIZHEGORODTSEV Robert Mikhaylovich

PUSTOVIYT Robert Fridrikhovych

Doctor of Economics, Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kiev).

Doctor of Economics, Head of the Laboratory, Institute of Control Sciences of Russian Academy of Sciences (Russian Federation)

RYAHOVSKA Antonina Nikolaevna

Executive secretary:

Doctor of Economics, Institute of Economics and Crisis Management (Russian Federation);

HMYRIA Viktoria Petrivna

Candidate of Economics, Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kiev).

SMOVZHENKO Tamara Stepanivna

Doctor of Economics, University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kiev);

Members of Editorial Board:

TRYDID Olexandr Mykolaiovych

ABYSHEV Ali Azhymovych

Doctor of Economics, Kazakh Turar Ryskulov Economic University (Kazakhstan);

Doctor of Economics, Kharkov Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kiev);

SHEBEKO Konstantin Konstantinovich

BARANOVSKY Olexandr Ivanovych

Doctor of Economic Sciences, The University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kiev);

Doctor of Economics, Polesky State University of the National Bank of Belarus (Belarus).

Editorial office address: V. Chornovol st., 164, Cherkasy, Ukraine, 18028

tel. (0472) 71-99-52, e-mail: fp@cibs.ck.ua

ISSN 2304-1692

© Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

ЗМІСТ / CONTENT

БАРАБАН Лариса Миколаївна ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ: МОЖЛИВОСТІ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	10
<i>Larysa M. BARABAN</i> ELEKTRONIK MONEY: OPPORTUNITIES, TRENDS AND PROSPECTS DEVELOPMENT IN UKRAINE	16
ВАНТУХ Тетяна Зіновіївна АКСІОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ДОВІРИ ДО БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ	18
<i>Tatiana Z. VANTUKH</i> AXIOLOGICAL COMPONENT OF CONFIDENCE IN BANK DEPOSITS	23
ВАРЕНИК Віктор Анатолійович СИДОРЕНКО Віктор Анатолійович ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОУТВОРЕННЯМ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	25
<i>Victor A. VARENYK</i> <i>Victor A. SYDORENKO</i> FORMING OF SYSTEM MANAGEMENT OF CAPITAL FORMATION IN BANK ACTIVITY	31
ВОЙТКО Марина Миколаївна ПОБУДОВА УЗАГАЛЬНЕНОЇ МОДЕЛІ ЗАГРОЗ ДЛЯ СИСТЕМ ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГУ	33
<i>Maryna M. VOITKO</i> CONSTRUCTION OF A GENERALIZED MODEL OF THREATS TO INTERNET-BANKING	39
ДАНИЛЕНКО Сергій Миколайович ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ФІНАНСУВАННІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ	41
<i>Sergey M. DANILENKO</i> PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE IMPLEMENTATION AND FINANCING OF INNOVATIVE PROJECTS	46
ДЕМЧЕНКО Андрій Миколайович СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОГО РИТЕЙЛУ В УКРАЇНІ	48
<i>Andrii M. DEMCHENKO</i> MODERN STATE OF RETAIL BANKING IN UKRAINE	53
<i>Serhiy V. DIDENKO</i> <i>Vasyl V. SHLONCHAK</i> METHODS OF RISK ASSESSMENT OF CREDIT AND INVESTMENT BANKING BASED ON REGULATORY-INDEX MODEL	54
ДУБЕНЕЦКИЙ Николай Александрович КАЛИНОВСКАЯ Ирина Николаевна К ВОПРОСУ О ПРИЧИНАХ И ПОСЛЕДСТВИЯХ КРИЗИСА ЛИКВИДНОСТИ	72
<i>Nikolai A. DUBENETSKY</i> <i>Irina N. KALINOVSKAIA</i> BY THE QUESTION OF THE CAUSES AND CONSEQUENCES OF THE LIQUIDITY CRISIS	76

ЗМІСТ / CONTENT

<i>ДУБІНІНА</i> Марина Вікторівна <i>ВИШЕНСЬКА</i> Любов Миколаївна НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ЯКІСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ ЩОДО ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	78
<i>Maryna V. DUBININA</i> <i>Liubov M. VYSHENSKA</i> THE DIRECTIONS OF FORMATION OF HIGH-QUALITY INFORMATIONAL BASE OF THE FINANCIAL PERFORMANCE OF AGRICULTURAL ENTERPRISES	82
<i>Liudmyla M. YEFIMOVA</i> THEORETICAL ASPECTS OF FINANCIAL PROVISION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES ACTIVITY	84
<i>ЗАЙНАЛОВ</i> Жахонгир Расулович <i>АЛИЕВА</i> Сусанна Сейрановна ПОВЫШЕНИЕ РОЛИ ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОЙ ПОЛИТИКИ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКА ПО ОЗДОРОВЛЕНИЮ ЭКОНОМИКИ И ОБЕСПЕЧЕНИЮ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА	88
<i>Jahongir R. ZAYNALOV</i> <i>Susanna S. ALIEVA</i> INCREASE OF THE CENTRAL BANK'S MONETARY POLICIES ROLE ON IMPROVEMENT OF ECONOMY AND ENSURING SUSTAINED ECONOMIC GROWTH	93
<i>ЗАЙНАЛОВ</i> Жахонгир Расулович <i>САТТАРОВ</i> Тулкин Абдухалилович <i>РАСУЛОВ</i> Шохрух Жахонгирович ВЛИЯНИЕ ЦЕН НА СТАБИЛЬНОСТЬ РАЗВИТИЯ ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОЙ ПОЛИТИКИ	95
<i>Jahongir R. ZAYNALOV</i> <i>Tulkin A. SATTAROV</i> <i>Shokhruh J. RASULOV</i> INFLUENCE OF THE PRICES ON STABILITY THE MONETARY POLICY'S DEVELOPMENT	101
<i>ЗАСАДНА</i> Христина Омелянівна QR-КОДУВАННЯ ТА АЛЬТЕРНАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ	103
<i>Khrystyna O. ZASADNA</i> QR CODING AND ALTERNATIVE TECHNOLOGIES	109
<i>ЗОЛОТАРЕВА</i> Ольга Александровна <i>ТЕЛЯК</i> Оксана Александровна СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ ФИНАНСОВЫХ СИСТЕМ В СТРАНАХ С ФОРМИРУЮЩИМИСЯ РЫНКАМИ	111
<i>Olga A. ZOLOTARJOVA</i> <i>Oksana A. TELJAK</i> IMPROVING THE INSTITUTIONAL INFRASTRUCTURE OF THE FINANCIAL SYSTEMS IN EMERGING MARKET COUNTRIES	115
<i>КВАСНИЦЬКА</i> Раїса Степанівна БАНКИ ЯК ІНВЕСТИРИ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ: РОЛЬ ТА СТАТУС	116

ЗМІСТ / CONTENT

<i>Raisa S. KVASNITSKA</i> BANKS AS INVESTORS IN THE FINANCIAL MARKET: THE ROLE AND STATUS	120
<i>КОБЛИК Ігор Ігорович</i> СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ СУЧАСНОЇ БОРГОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	122
<i>Ihor I. KOBLYK</i> SOCIO-ECONOMIC IMPACT OF CURRENT DEBT POLICY IN UKRAINE	131
<i>КОВАЛЕНКО Снежана Александровна</i> <i>КРИЦКАЯ Анна Михайловна</i> РОЛЬ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В ПОДГОТОВКЕ МОЛОДЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ	133
<i>Snezhana A. KOVALENKO</i> <i>Anna M. KRITSKY</i> THE ROLE OF UNIVERSITIES IN THE TRAINING OF YOUNG SPECIALISTS	139
<i>КРАВЧЕНКО Ірина Семенівна</i> <i>БАЛАКІНА Юлія Станіславівна</i> ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ПЛАТІЖНА СИСТЕМА»	141
<i>Iryna S. KRAVCHENKO</i> <i>Yuliia S. BALAKINA</i> DEFINITION OF «PAYMENT SYSTEM»	145
<i>МАРЦЕНЮК-РОЗАРЬОНОВА Олена Василівна</i> МАЙНОВЕ СТРАХУВАННЯ: ОСОБЛИВОСТІ, ЗНАЧИМІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	147
<i>Olena V. MARTSENYK-ROZARONOVA</i> PROPERTY INSURANCE: FEATURE, MEANINGFULNESS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT	152
<i>МЕДВІДЬ Сергій Володимирович</i> СПЕЦИФІКА ПРЕДМЕТУ І ОБ'ЄКТУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДАХ	154
<i>Serhiy V. MEDVID</i> SPECIFIC OF ACCOUNTING SUBJECT AND OBJECT IN NON-GAVERNMENT PENSION FUNDS	160
<i>Elena A. NIEMKOVA</i> INFORMATION SYSTEM OF BIOMETRIC AUTHENTICATION IN MOBILE BANKING	162
<i>ПРОКОПЕНКО Наталія Семенівна</i> ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМ КРЕДИТУВАННЯМ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ	169
<i>Nataliia S. PROKOPENKO</i> PROBLEMS AND PROSPECTS FOR CONTROL BANK LENDING TO ENTERPRISES OF THE AGRICULTURAL SECTOR	175

ЗМІСТ / CONTENT

ПУХИР Світлана Тимофіївна НОВИЙ МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: УГОДА ЩОДО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	177
Svitlana T. PUKHYR A NEW FACILITY OF THE STATE REGIONAL POLICY FINANCING: REGIONAL DEVELOPMENT AGREEMENTS	183
РАСУЛОВ Зокир Жахонгирович ИБРАГИМОВ Шавкат Исмоилович ДУСАНОВ Адхам Орифжонович ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНАЯ ПОЛИТИКА В УСЛОВИЯХ РАСТУЩЕГО МАСШТАБА ИНФЛЯЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ	185
Zokir J. RASULOV Shavkat I. IBRAGIMOV Adham O. DUSANOV MONETARY POLICY IN THE CONDITIONS OF GROWING SCALE INFLATION PROCESSES	189
РУДА Оксана Леонтіївна БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОФОРМУВАНЬ	191
Oksana L. RUDA BANK CREDITING AS ONE OF TYPES OF PROVIDING OF INVESTMENT-INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGROFORMATIONS	196
САЮН Алла Олександрівна УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК У СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ	198
Alla O. SAYUN MANAGEMENT ACCOUNTING IN THE STRATEGIC PLANNING	201
СЕНИЦЬ Павло Миколайович РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПАРТНЕРСТВА ТА КАПІТАЛОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ	203
Pavlo M. SENYSHCH DEVELOPMENT OF INVESTMENT PARTNERSHIP AND KAPITALOOBRAZUYUSCHEY of ACTIVITY OF BANKS	209
СЕРПЕНІНОВА Юлія Сергіївна ОБМЕЖЕННЯ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ	211
Yuliia. S. SERPENINOVA DEPOSIT GUARANTEE SYSTEM LIMITATIONS	215
СКОК Євгеній Миколайович МІКРОРІВЕНЬ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	217
Yevgenii N. SKOK UKRAINIAN INTERBANK CREDIT MARKET MICRO LEVEL IN THE GLOBALIZATION CONDITION	224

ЗМІСТ / CONTENT

СОЛОВ'ЙОВА Вікторія Володимирівна ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	226
<i>Victoria V. SOLOVYOVA</i> THE RESEARCH OF THE TRENDS OF UKRAINE'S STOCK MARKET DEVELOPMENT	232
ШЕМАЄВ Володимир Миколайович ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКОРДОННИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ НА СВІТОВИХ РИНКАХ ОЗБРОЄНЬ	234
<i>Volodymyr M. SHEMAYEV</i> MAIN ACTIVITIES OF STATE FOR FOREIGN MISSIONS THE GLOBAL ARMS MARKET	239
ЮРЧЕНКО Вікторія Петрівна РОЛЬ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ВАЖКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	241
<i>Victoria P. YURCHENKO</i> THE ROLE OF ACCOUNTING-ANALYTICAL INFORMATION FOR MANAGEMENT OF THE ACTIVITIES OF HEAVY INDUSTRY ENTERPRISES	249
ДО УВАГИ АВТОРІВ!	251
TO THE ATTENTION OF AUTHORS!	253

УДК 336.74 (477)

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ: МОЖЛИВОСТІ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Лариса Миколаївна БАРАБАН

старший викладач кафедри банківської справи Черкаського інституту банківської справи
УБС НБУ (м. Київ)

E-mail: Baraban2012@ukr.net

Анотація. Метою проведеного дослідження є аналіз сучасного стану систем електронних грошей в Україні, систематизація міжнародного досвіду правового регулювання електронних грошей та визначення подальших перспектив запровадження їх у державі як нового платіжного засобу для здійснення масових платежів.

Аннотация. Целью данного исследования является анализ современного состояния систем электронных денег в Украине, систематизация международного опыта правового регулирования электронных денег и определения последующих перспектив внедрения их в Украине как нового платежного средства для осуществления массовых платежей.

Ключові слова: електронні гроші, електронні платіжні інструменти, електронні платіжні системи, системи масових електронних платежів, цифрові гроші.

Ключевые слова: электронные деньги, электронные платежные инструменты, электронные платежные системы, системы электронных массовых платежей, цифровые деньги.

Постановка проблеми. На початку XXI століття стрімке зростання торгового та платіжного обороту багатьох країн світу, вимагає мінімізації витрат грошового обігу та підвищення ефективності функціонування платіжних систем. Стрімкий розвиток науково-технічного прогресу в умовах глобалізації фінансових ринків потребує використання в розрахунках нових електронних платіжних інструментів.

Одним із новітніх засобів платежу революційного значення є електронні гроші. Електронні гроші – один із найперспективніших інноваційних платіжних інструментів. Із появою електронних грошей перед науковцями постало питання про визначення теоретичних засад функціонування новітніх платіжних інструментів у ринковій економіці та оцінці їхнього значення у грошовому обігу країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У роботах зарубіжних науковців, зокрема М. Вутфольда, А. Генкіна, Ч. Гудхарда, М. Кінга, С. Кляйна, Б. Коена, Г. Селджіна, А. Шампаєва, Б. Фрідмена порушується ряд питань, пов'язаних з феноменом електронних грошей. Вони вважають, що поняття електронних грошей виникло в кінці XX сторіччя. Засновником електронних грошей вважають Devid Chaum, голландського

математика, професора Каліфорнійського університету (США), який започаткував випуск електронної готівки. Економісти називають сучасний період розвитку електронних грошей початковим на рівні теоретичної концепції, але визнають, що цей платіжний інструмент має величезний і мало досліджений потенціал, який у майбутньому може перетворити їх на реально діючий феномен економічного життя.

Важливий і великий вклад у розвиток теорії електронних грошей зробили представники вітчизняної фундаментальної економічної науки такі як: В. Міщенко, А. Мороз, М. Савлук, Т. Смовженко, В. Барановський, В. Кравець та інші. Відомі науковці не дійшли єдиної думки щодо сутності електронних грошей і тієї ролі, яку вони відіграватимуть у майбутньому. Серед відомих економістів ведеться дискусія щодо наслідків, які може викликати розвиток електронних грошей, зокрема впливу емісії електронних грошей на монетарну політику та роль центральних банків.

Метою статті є аналіз сучасного стану електронних грошей в Україні, можливість їх використання, тенденції розвитку та наслідки поширення електронних грошей на монетарну політику держави.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Науково-технічний прогрес і розвиток електронно-обчислювальної техніки сприяли появі у провідних зарубіжних країнах автоматизованих електронних апаратів для обробки документів і ведення поточних рахунків клієнтів. Електронні прилади і системи зв'язку для здійснення кредитних та платіжних операцій шляхом передачі електронних сигналів без участі паперових носіїв сприяли виникненню електронних грошей. Термін «електронні гроші» є відносно новим у науковій літературі і часто використовується до широкого спектра різних платіжних інструментів, що ґрунтуються на інноваційних технічних рішеннях у сфері роздрібних платежів. Потреба в такій формі грошей об'єктивно зумовлена посиленням вимог щодо економічності та зручності грошового обігу тоді, коли його обсяги і суми окремих платежів досягають значних розмірів.

Усвідомлення феномену електронних грошей в Європі на офіційному рівні відбулося в 1994 році. З того часу з'явилася ціла низка документів міжнародних банківських установ, які вважали за необхідне здійснювати постійний моніторинг відповідних систем, обмін інформацією та прийняття політичних рішень з метою збереження цілісності платіжних систем європейських держав. Одне з поширених «технічних визначень» поняття «електронні гроші» наведено в Глосарії термінів, які використовують у платіжних і розрахункових системах, оприлюдненому в 2001 році Банком міжнародних розрахунків: «електронні гроші – це вартість, яка зберігається в електронному вигляді на таких пристроях як чіпова картка або накопичувач на жорсткому диску персонального комп'ютера» [1, с. 5]. Згідно з визначенням Європейського центрального банку, «електронні гроші» у широкому розумінні – це електронне збереження грошової вартості на технічному пристрої, яка може широко застосовуватися для здійснення платежів на користь не лише емітента, але й інших суб'єктів, і яка не вимагає обов'язкового використання банківських рахунків для проведення транзакцій, а функціонує як інструмент передоплати на пред'явника [5, 14]. Правове визначення терміну електронні гроші для країн Європейського Союзу міститься у Директиві Європейського Парламенту та Ради Європи 2009/110 ЄС про започаткування

та здійснення діяльності емітентів електронних грошей, а також пруденційний нагляд за такою діяльністю від 16.09.2009 року. В Директиві електронні гроші визначено як грошова вартість, що являє собою вимогу до емітента і яка: а) зберігається на електронному пристрої; б) емітується під час отримання грошових коштів у вартісному розмірі не меншому, ніж емітована грошова вартість; в) приймається як засіб платежу підприємствами, іншими ніж емітент [5, с. 15].

Отже, можна стверджувати, що електронні гроші мають три основні складові – це юридична, економічна і технічна. З юридичної точки зору, електронні гроші – це безстрокові грошові зобов'язання емітента на пред'явника в електронній формі, випуск в обіг яких здійснюється емітентом як після отримання грошових коштів у розмірі, не меншому від обсягу зобов'язань, прийнятих на себе емітентом, так і у формі емітованої грошової вартості. Обіг грошових зобов'язань здійснюється шляхом поступки права вимог до емітента і породжує зобов'язання останнього в розмірі пред'явлених електронних грошей. З економічної точки зору, електронні гроші – це платіжний інструмент, який поєднує властивості як готівкових грошей, так і традиційних платіжних інструментів (чеків, переказів, банківських карток тощо). З готівкою їх поєднує можливість здійснення платежів поза банківською системою; з традиційними платіжними інструментами – можливість здійснення розрахунків у безготівковій формі через рахунки, що відкриті в банківських установах. Відповідно до технічної складової електронних грошей, виокремлюють дві головні групи електронних грошей: перша – цифрові гроші, до яких належать смарт-картки (smart cards), або електронні гаманці (e-purses). Усі вони мають вмонтований мікропроцесор із відповідним грошовим еквівалентом, записаним на ньому в результаті передоплати. Друга група: віртуальні гроші, що зберігаються в електронній мережі (network money), які зберігають грошову вартість у пам'яті комп'ютерів на жорстких дисках і являють собою різноманітне програмне забезпечення, за допомогою якого здійснюють переказ коштів через електронні комунікаційні мережі, зокрема через Інтернет. Дослідження основних переваг та недоліків використання електронних грошей подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Особливості використання електронних грошей

Переваги використання електронних грошей	Недоліки використання електронних грошей
1. Анонімність платежів як фізичними так і юридичними особами	1. Ризики шахрайства
2. Швидкість, зручність, економічність платежів, підлягають контролю з боку банків за оборотом після емісії	2. Зняти готівку без комісії не можна
3. Не має потреби інкасувати значні обсяги готівки	3. Відсутність нарахованих % за зберігання грошей на рахунках
4. Економія витрат на виготовлення, збереження, перерахування, сортування, пакування, перевезення тощо	4. Доступ обмежується фізично програмно-технічними засобами в роздрібній сфері
5. Електронні гроші, як правило, не можна витратити, якщо ці гроші викрадено або втрачено	5. Обмеження обігу визначено законами та постановами НБУ
6. Після втрати, викрадення або знищення, одразу попередивши про це банківську установу, можна отримати нові електронні гроші з відновленням первісного балансу	6. Не підлягають виплаті фондом гарантування вкладів фізичних осіб
7. Можливість здійснювати мікроплатежі в торгово-сервісній мережі	
8. Можливість отримати мікrokредити на споживчі цілі	

Але не потрібно плутати електронні платіжні системи Internet з банківським сервісом у формі електронного банку або Інтернет – банкінгу, що вважаються звичайною послугою, яку банк надає клієнту для зручності користування власним рахунком. Електронні платіжні системи в Інтернеті формують новий ринковий сектор – ринок віртуальних грошей. Емісію та обіг електронних грошей організовують за допомогою спеціальної системи електронних платежів. Останню не слід ототожнювати з терміном «електронна платіжна система». Система електронних грошей являє собою модель із набором підсистем, що дозволяють електронній вартості переміщуватися під контролем системного адміністратора, який контролює безпеку створення, обігу та знищення в рамках системи. Модель системи електронних грошей складається з трьох окремих операційних сфер:

1) сфери взаєморозрахунків, у якій фінансові інститути, клірингові палати і центральний банк здійснюють регулювання міжбанківських фінансових зобов'язань, що виникають у результаті транзакцій електронних грошей;

2) емісійно-еквайрингової сфери, у якій визначають структуру емісії та еквайрингу електронної вартості;

3) галузі використання (роздрібною сфері), у якій фактично електронна вартість переміщується між користувачами.

У цій сфері здійснюються: а) переміщення вартості від емітента до користувачів; б) переміщення вартості між користувачами; в) переміщення вартості від користувачів до емітента або еквай-

рера. Слід зазначити, що електронні гроші всіх відомих систем є наперед оплаченими і, таким чином тісно пов'язаними з грошима центральних банків. Використання електронних грошей породжує ряд важливих питань. Зокрема, чи збільшує емісія електронних грошей обсяги грошової маси в країні, і чи може така емісія призвести до зростання інфляції? Виходячи з природи кредитних грошей та оцінюючи потенційні наслідки появи в обігу електронних грошей, слід мати на увазі таке. По – перше: електронні гроші не збільшують масу коштів. Проте очевидно збільшується швидкість їх обігу, оскільки вони виступають засобом прискорення і забезпечення комерційних операцій. Якщо звернутися до класичного рівняння обміну І. Фішера, то виявиться, що у формулі $MV = PY$ (M – грошова маса, як правило $M1$; V – швидкість обігу грошей, P – рівень цін; Y – річний реальний продукт) одночасно збільшуються обидва множники в одній частині рівняння. Як результат – в іншій його частині пропорційно має зростати рівень цін, а це – інфляція. Прискорення швидкості обігу грошей є додатковим стимулятором інфляційного процесу, який повністю проявляє себе у довгостроковому періоді. Одна з проблем, породжених електронними грошима – це зміни в характері емісії грошей. Очевидно, що емісія електронних грошей призводить швидше до економічності та еластичності грошового обігу, ніж до інфляції. По-друге: неправильним є ставлення до електронних грошей як до конкуруючої альтернативи звичайних грошей. Їх поява виникла необхідністю забезпечити

комерційні операції через Інтернет там, де використання звичайних грошей є незручним або неможливим. Тому необхідно розглядати електронні гроші як доповнення до реальних грошей, необхідних для обігу, або як один із інструментів обслуговування розрахунків через Інтернет, паралельно із пластиковими картками. У сучасних умовах електронні гроші стали основною формою грошей у країнах з розвинутою ринковою економікою. Ринок електронних грошей в Європейському Союзі розвивається не так швидко, ніж очікувалося, і сьогодні не використав свого потенціалу. Серед головних причин можна виділити недостатню чіткість бізнес-правил і відсутність таких пропозицій, які б переконали більшість користувачів у перевагах електронних грошей. Нині кількість електронних платежів на одного мешканця Америки майже така сама, як і в більшості країн – членів Європейського Союзу. Картки, що зберігають вартість, сьогодні є одним із найбільш стрімко зростаючих продуктів фінансової індустрії США. В Україні, як і в світі, діють системи розрахунків електронними грошима як на програмній основі, так і на основі карток. Систему WebMoney Transfer представляє «Українське гарантійне агентство» (м. Київ) і «Інтернет. Деньги» (на технології PayCash). Електронні гроші на основі карток представлені, зокрема, офлайн-інструментами Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП) і наперед оплаченими картками міжнародних карто-

вих платіжних систем. Діяльність систем електронних грошей в Україні, що використовують при розрахунках грошові замітники, досі ніяк не регламентували. Так тривало до 2008 року, коли НБУ вперше намагався взяти під контроль сферу обігу електронних грошей. На сьогодні відповідно до статей 7, 40, 56, 67 Закону України «Про Національний банк України», статей 9, 10, 12, 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні та з метою удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності, що пов'язана з випуском та обігом електронних грошей в Україні, а також здійснення моніторингу за такою діяльністю Правління Національного банку України постановою від 04.11.2010 року № 481 затвердило нову редакцію Положення про електронні гроші в Україні. Положення встановлює вимоги Національного банку України до емісії, обігу та погашення електронних грошей, а також до систем електронних грошей в Україні. Норми Положення розроблені з урахуванням вимог Директиви Європейського Парламенту та Ради Європи і в цьому документі зокрема визначено, що: «електронні гроші» – одиниці вартості, які зберігають на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу інші, ніж емітент, особи і є грошовим зобов'язанням емітента [4, с. 6]. Склад учасників системи електронних грошей залежить від особливостей її організації. Характеристику учасників системи електронних грошей подано в таблиці 2.

Таблиця 2

Характеристика учасників системи електронних грошей

Основні учасники системи	Функції учасників
Емітент – банківська установа	Здійснює емісію електронних грошей лише у національній валюті
Агент – особа, яка укладає з емітентом договір	- агент з розповсюдження - агент з поновлення - агент з обмінних операцій
Торговці суб'єкти господарювання	Укладають договори з емітентом і агентом з розрахунків і мають право здійснювати платежі
Користувачі – юридичні та фізичні особи	Мають право отримувати та пред'являти для їх до погашення в обмін на готівкові та безготівкові кошти
Оператор мобільного зв'язку – є агентом емітента	Продаж користувачам електронних пристроїв для здійснення розрахунків електронними грошима

Найважливішу роль у системах електронних грошей відіграє емітент. Випуск електронних грошей в Україні мають право здійснювати лише банки і виражених лише в гривнях. Банківські установи зобов'язані визначити суму електро-

них грошей на електронному пристрої, що перебуває в розпорядженні користувача, з урахуванням таких вимог:

- сума електронних грошей на електронному пристрої, який не може поповнюватися, не пови-

нна перевищувати 2000 гривень;

- сума електронних грошей на електронному пристрої, який може поповнюватися, не повинна перевищувати 8000 гривень.

Емітент зобов'язаний здійснювати погашення випущених ним електронних грошей на вимогу пред'явлених користувачами – фізичними особами, готівковими коштами або шляхом переказу на банківський рахунок, а пред'явлених користувачами – суб'єктами господарювання, торговцями, агентами, виключно шляхом переказу на банківські рахунки. Банківські установи зобов'язані забезпечити запровадження в системі електронних грошей організаційних, процедурних заходів та використання технічних засобів з метою виявлення, а також запобігання, перешкоджання та протидії шахрайству. Емітент зобов'язаний щокварталу надавати Національному банку України інформацію про діяльність, пов'язану з випуском та обігом електронних грошей.

На сьогодні 17 банків мають право здійснювати емісію електронних грошей, які функціонують у межах Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП), Visa International та «Глобал Мані». Також створено дві системи електронних грошей у банківських установах: «Максі» у ПАТ «Альфа-Банк» та «Мані Іксвай» («Money») в ПАТ «ФІДОБАНК». У НБУ є заявки на реєстрацію правил систем ГлобалМані банку «Український капітал», Shiftpay Першого інвестиційного банку, «Електронні гроші» Райффайзен Банку Аваль і WebMoney note – дочірньої системи WebMoney, що намагається пройти реєстрацію через «Український професійний банк». В Україні систему WebMoney Transfer представляє «Українське гарантійне агентство», створене в грудні 2003 року. Відповідно до термінології, прийнятої в країнах ЄС, ця компанія є емітентом електронних грошей, номінованих в українських гривнях, а відповідно до термінології прийнятої в системі WebMoney Transfer, – Гарантом титульних знаків WMU. Ця компанія використовує правову модель, відповідно до якої емісія титульних знаків WMU здійснюється згідно з Цивільним Кодексом України. Титульні знаки – це майнові активи користувача. Такими активами виступають грошові кошти, які зберігаються на рахунках ТОВ «Українське гарантійне агентство» в банку [7].

Електронні гроші належать до тих фінансово-економічних аспектів, що безпосередньо мають причетність до діяльності уряду, державних органів і громадськості. У перспективі центральні

банки втрачатимуть монополізм у сфері грошово-кредитної емісії та організації грошового обігу внаслідок динамічного розвитку інформаційних технологій. Відтак, можна виділити три важливі тенденції у цій сфері:

- по-перше, з'являються ознаки зниження попиту на традиційні «банківські» гроші в якості засобів обігу і платежу;

- по-друге, відбуваються кардинальні зміни в кредитуванні нефінансового сектору, в результаті яких банківські депозити припиняють бути головною базою позик для юридичних та фізичних осіб;

- по-третє, формуються більш досконалі механізми приватного клірингу, які в перспективі можуть замінити систему розрахунків між контрагентами через центральні банки.

Висновки. Таким чином, інтересам центрального банку, банківських установ і держави в цілому відповідає створення в Україні правової основи для гарантування того, щоб емітенти електронних грошей були надійними, а системи розрахунків електронними грошима – безпечними та ефективними. Важливо також, щоб законодавство гарантувало рівні умови для провайдерів різних видів електронних грошей. Прогнозування розвитку електронних грошей в Україні є складною справою. Водночас очевидно, що електронні гроші, з'явившись на ринку, вже не здадуть свої позиції і, долаючи перешкоди, утвердяться на ньому назавжди. Найпопулярнішими в Україні є вид електронних грошей, що відтворює грошову вартість, яка за допомогою програмного забезпечення зберігається в пам'яті комп'ютерів чи інших пристроїв. Розрахунки такими електронними грошима відбуваються з використанням телекомунікаційних мереж, здебільшого відкритої мережі Інтернет. Сьогодні в Україні близько 25 % населення є користувачами Інтернету, а це означає, що ця кількість зростатиме, отже, збільшуватиметься кількість потенційних користувачів електронних грошей. За даними Національного банку України, у четвертому кварталі 2013 року оплата товарів електронними грошима склала 511,3 тис. грн, що на 96,6 % більше, ніж за аналогічний період 2012 року. Лідером з використання електронних засобів є система ГлобалМані. На кінець 2013 року загальна кількість електронних грошей в обігу в Україні зросла на 42,5 % порівняно з аналогічним періодом 2012 року – на 7,4 млрд грн. Планується, що до кінця 2014 року обсяг електронних грошей на ринку може зрости до 20 млрд грн [8].

Проте схеми обігу електронних грошей на програмній основі складніші за ті, в основу яких покладено використання карток. Електронні гроші на карткових носіях мають перспективу у випадках, коли покупець розраховується безпосередньо у торговця. Картки із вбудованим чіпом, які використовують для зберігання електронних грошей та розрахунків ними, можуть застосовуватися як традиційні платіжні картки з доступом до банківського рахунку держателя. На сьогодні українці оплачують кредитними картками 1,5 млрд грн за товари в он-лайн, це 5–6 % від усього обсягу ринку безготівкових розрахунків в Україні [6]. Крім того населення у першому півріччі 2013 року здійснило платежі на 140 млрд грн в основному через банківські установи [8]. Картки з електронними грошима є ефективним інструментом для стимулювання продажу товарів і з точки зору загальної економіки та держави для збільшення прозорості грошових потоків і зниження витрат. Безумовно, на стан справ в Україні впливатимуть події в Європі, де протягом найближчих п'яти років очікується різке зростання на ринку наперед оплачених карток. Прогнози, розроблені за результатами дослідження, про-

веденого у Великобританії компанією PSE Consulting, показують, що у 2014 році європейці витратять 75 млрд євро, використовуючи наперед оплачені картки, що на рік складатиме 2,3 млрд трансакцій, – це відповідає 110 % збільшенню на рік. Таким чином, вже найближчим часом кількість карток зросте на 40 млн, а кількість оплачених наперед трансакцій досягне 150 млн. Прогнозується, що 58 % усіх купівель відбуватиметься з наперед оплаченими картками під брендами міжнародних платіжних систем Visa International та MasterCard Worldwide [9].

Новий поштовх для розвитку електронних грошей на карткових носіях в Україні, як і в усьому світі, дасть упровадження безконтактних технологій для проведення платежів. Адже нині значну питому вагу корпоративних клієнтів становлять представники малого та середнього бізнесу, які формують попит на послуги дистанційного банківського обслуговування. Крім того, дедалі більше приватних клієнтів виявляє бажання працювати з банківськими установами за допомогою Інтернет-технологій, не відвідуючи банківську установу.

Список використаних джерел

1. Івасів Б. Історія виникнення та перспективи розвитку електронних грошей / Б. Івасів // Світ фінансів. — 2008. — № 2 (15). — С. 157–160.
2. Постанова Правління Національного банку України від 24.06.2008 р. №177 «Про схвалення концепції вдосконалення організації роботи з готівкою в Україні на 2008–2012 роки». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.bank.gov.ua.
3. Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 26.05.2006 р. № 753 «Про схвалення Концепції поширення безготівкових розрахунків з використанням спеціальних платіжних засобів». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/753-2006-%D0%BF>.
4. Постанова Правління Національного банку України від 04.11.2010 р. №481 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>.
5. Світовий досвід і перспективи розвитку електронних грошей в Україні: Науково-аналі-

тичні матеріали. Вип. 10 / П. М. Сенищ, В. М. Кравець, В. І. Міщенко, О. О. Махаєва, В. В. Крилова, Н. В. Гришук. — К. : Національний банк України, Центр наукових досліджень. 2008. — 145 с.

6. Загальні дані про кількість клієнтів, платіжних карток та платіжних пристроїв. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66232.

7. Узгодження правил систем електронних грошей. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=6629@cat_id=66292.

8. Чому ніхто не знає реальних оборотів ринку електронних платежів? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/2/all/2012/03/30/2774484>.

9. Електронні гроші збільшили свою популярність. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://vcourse.ua/ua/business/elektronnye-dengi-v-ukraine.html>.

10. Президент підписав закон про контроль НБУ над використанням електронних грошей. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://economics.unian.net/ukr/detail/143242>.

JEL CLASSIFICATION: E50, E51, E52, E58

ELEKTRONIK MONEY: OPPORTUNITIES, TRENDS AND PROSPECTS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Larysa M. BARABAN

Senior Lecturer of Banking Department Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Summary. The research is aimed at the analysis of the current status of e-money systems in the Ukraine systematization of the world experience in e-money legal regulation and determination of further prospects of introducing e-money in Ukraine as a new instrument of payment for retail payments.

Key words: electronic money, electronic instruments of payment, electronic retail payments systems, system of mass electronic payments, digital money.

The last decade is characterized by the emergence of innovation payment products, with scientific and technical progress and the development of the financial market contributing to this to some extent. Domestic and cross-border retail payments made with the help of the newest payment products are increasing in number and expanding. New instruments of payment do not appear accidentally at will of designers, their emergence is a natural process caused by new unsatisfied demands and higher requirements to the effectiveness and reliability of payments.

Traditional technologies of bank accounting of the operations related to client identification appear to be expensive for the retail payment systems, which process transactions with small amounts. In order to settle the question of the effectiveness and confidentiality of payment transactions it is necessary to refuse from keeping and transmission of confidential information in distant performance of the contracts which do not require the client identification. Security without identification can be easily implemented with the help of an electronic instrument on demand, which is issued without opening the bank account. E-money is such an instrument of payment.

Furthermore, the representatives of the fundamental economic science have not agreed upon the essence of e-money and the role it will play in the future. Famous economists hold a discussion about consequences which can be caused by the development of e-money, in particular the influence of e-money issuance on monetary policy and the role of central banks. According to the aim, the tasks of the research are: to analyze the current state and to determine further prospects of introduction and usage of e-money in Ukraine as a new instrument of payment

for retail payments.

The doer of regulation should be the National Bank of Ukraine, one of whose main functions according to Article 7 of the Law of Ukraine «On the National Bank of Ukraine», is to control the development of electronic means of payment. According to Article of this Law the National Bank of Ukraine establishes rules, forms and standards of settlements for banks and other legal and natural persons in Ukraine. According to Article of the Law of Ukraine «On Payment Systems and Money Transfer in Ukraine» the National Bank is obliged to control the activities of payment systems operating in Ukraine. Therefore, whatever the legal decision could be about the institutions which will have the right to issue e-money in Ukraine, the control of these activities and functioning of systems of e-money payment must be effected by the National Bank of Ukraine.

The main regulation targets should be:

- securement of National Bank of Ukraine capability to pursue the monetary policy;
- development support of efficient, low-risk, cheap and user-friendly techniques of rendering financial and payment services to the benefit of businesses and consumers;
- provision of appropriate protection against fraud, careless work, financial damages, and excessive interference in private affairs;
- assistance to the authorities in prevention and detection of money assets movements;
- related to criminal activities.

In Ukraine the nearest prospect in the area of regulation of the issues related to e-money is the introduction of general approaches of the Directive 2009/110 EC.

References

1. Ivasiv B. (2008) Istoriiia vynyknennia ta perspektyvy rozvytku elektronnykh hroshei [The history and prospects of development of electronic money]. *Svit finansiv*, 2 (15), 157–160.
2. Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 24.06.2008 № 177 «Pro skhvalennia kontseptsii vdoskonalennia orhanizatsii roboty z hotivkoiu v Ukraini na 2008–2012 roky» [Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine (2008), «On anporoval concept of improving the organization of cash in Ukraine for 2008-2012 eaz»]. Retrieved from www.bank.gov.ua.
3. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy i Natsionalnoho banku Ukrainy vid 26.05.2006 r. № 753 «Pro skhvalennia Kontseptsii poshyrennia bezhotivkovykh rozrakhunkiv z vykorystanniam spetsialnykh platizhnykh zasobiv» [Resolution cabinet of Ministers of Ukraine and National bank of Ukraine (2006), «Anporovel of the concept of distribution of non-cash payments using special means of payment»]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua./laws/show/753-2006-%D0%BF>.
4. Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 04.11.2010 r. № 481 «Pro vnesennia zmin do deiakykh normatyvno-pravovykh aktiv Natsionalnoho banku Ukrainy z pytan rehuliuвання vypusku ta obihu elektronnykh hroshei». [Resolution of the Board of the National Bank Ukraine (2010), «On amendments to some legislative acts of the National Bank of Ukraine on the regulation of production and circulation of electronic money»]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua./laws/show/z1336-10>.
5. Cenysch P. M., Craveja B. M., Mishchenko V. I., Mahaeva O. O., Krylova B. B., Grischuk N. B. (2008) Svitovyi dosvid i perspektyvy rozvytku elektronnykh hroshei v Ukraini: Naukovo-analitychni materialy (2008) [International experience and prospects of electronic money development in Ukraine], National Bank of Ukraine, Center of Research.
6. Zahalni dani pro kilkist klientiv, platizhnykh kartok ta platizhnykh prystroiv. [General information about the number of customers, credit cards and payment devices]. Retrieved from www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66232.
7. Uzhodzhennia pravyl system elektronnykh hroshei [Harmonization of electronic money]. Retrieved from www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=6629@cat_id=66292.
8. Chomu nikhto ne znaie realnykh oborotiv rynku elektronnykh platezhiv? [Why no one knows the actual turnover of electronic payments?]. Retrieved from <http://news.finance.ua/ua/-/2/all/2012/03/30/2774484>.
9. Elektronni hroshei zbilshyly svoiu populiarnist [Electronic money increased their popularity]. Retrieved from <http://vkurse.ua/ua/business/electronnye-dengi-v-ukraine.html>.
10. Prezydent pidpysav zakon pro kontrol NBU nad vykorystanniam elektronnykh hroshei [The President signed into law the National Bank control over the use of electronic money]. Retrieved from <http://economics.unian.net/ukr/detial/143242>.

УДК 336.71722:17.022

АКСІОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ДОВІРИ ДО БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ

Тетяна Зіновіївна ВАНТУХ

*аспірант, провідний фахівець науково-організаційного відділу Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)
E-mail: tanya.vantuh@list.ru*

Анотація. У статті ставиться проблема врахування аксіологічної складової довіри при описі економічних відносин між клієнтами і комерційними банками. Досліджується структура довіри та питання формування ціннісних орієнтирів фінансової поведінки населення, як складової формування довіри до банківських вкладів.

Аннотация. В статье ставится проблема использования аксиологической составляющей категории доверия при описании экономических отношений между клиентами и коммерческими банками. Исследуется структура доверья и вопрос формирования ценностных ориентиров финансового поведения населения, как составляющей формирования доверия к банкам.

Ключові слова: банк, банківський вклад, довіра, довірчі очікування, ціннісні орієнтири.

Ключевые слова: банк, банковский вклад, доверие, доверительные ожидания, ценностные ориентиры.

Постановка проблеми. Ключовим завданням сучасних соціально-економічних перетворень в Україні є створення сприятливих умов для стабільного та збалансованого економічного зростання. Сьогодні українська економіка відчуває гострий дефіцит інвестиційних ресурсів. Унаслідок низки об'єктивних та суб'єктивних причин обсяги зовнішніх інвестицій в Україну не забезпечують усіх потреб національної економіки. Разом із тим, світова практика успішного економічного й соціального реформування свідчить, що – незважаючи на важливість зовнішніх фінансових капіталовкладень – головну роль має відігравати внутрішня інвестиційна політика, яка базується на власних фінансових джерелах. Одним з основних джерел їх формування у вітчизняному банківському секторі виступають кошти населення, що можуть бути розміщені у формі банківських вкладів. Національна фінансова система здатна узяти на себе значну частку фінансового забезпечення стабілізації і поступового зростання української економіки. Ця проблема особливо гостро постає в сучасних умовах фінансової та політичної нестабільності, ескалації збройного протистояння, в умовах, коли українські вкладники вилучили значну частину вкладів, збільшується кількість банків, які потребують ресурсного підкріплення своєї діяльності, в той час, коли довіра населення до банків та й країни загалом є катастрофічно низькою.

В сучасних умовах питання повернення довіри населення до вітчизняної банківської системи потребують додаткового наукового опрацювання. Знання мотиваційних механізмів та ціннісних орієнтацій монетарної поведінки дає можливість не тільки передбачити наслідки економічних та політичних криз, а й розробити та реалізувати дієву антикризову програму, яка дасть змогу стабілізувати ситуацію та створити сприятливі умови для розвитку національної економіки. Дослідження та виділення напрямів формування ціннісних орієнтирів фінансової поведінки населення, як складової формування довіри до банків, може стати передумовою акумуляції вільних грошових коштів громадян у вітчизняну банківську систему у найближчому майбутньому. Отже, пошук нових форм і методів формування довіри до фінансово-кредитних установ, з урахуванням наявних ціннісних орієнтирів фінансової поведінки населення, є вкрай актуальним і потребує практичного вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Активний науковий інтерес до феномена довіри спостерігається порівняно недавно, в другій половині ХХ століття, що обумовлено проблемою категорії довіри в зв'язку з ускладненням сучасного соціуму та його диференціацією. Серед відомих дослідників проблеми довіри слід відзначити А. Селігмена, П. Штомпку, Е. Гідденса, Е. Еріксона, М. Бубера, О. Больнова, Т. Скрипкіну, Д. Дан-

кіна, В. Зінченка. Соціально-філософський вимір довіри залишається мало вивченим і одночасно перспективною галуззю дослідження. Найважливішою тенденцією розвитку сучасної філософії є зростаюча увага до людини, проблеми її буття, ціннісних орієнтацій. «Класичні» праці з філософської теорії цінностей (Р. Г. Лотце, Г. Ріккерт, О. Ф. Лосев, М. О. Бердяєв), культурології і філософії людини, безпосередньо пов'язані з аксіологічною проблематикою (М. Шелер, Х. Плеснер, Е. Шпрангер, Ф. де Соссюр, Ф. Brentano, В. Штерн). Дослідження західних соціальних філософів, культурологів та антропологів (К. Клаксон, Е. Фромм, М. Гайдеггер, К. Ясперс тощо) сприяли значному розширенню проблематики аксіології як у її аксіологічному, так і в прикладному ракурсах. Однак, в наукових доробках аксіологічний аспект довіри до банківських вкладів не розглядається. Відтак, існує потреба у комплексному, системному дослідженні зазначених питань.

Метою статті є аналіз методологічного значення категорії «довіра», визначення структури довіри у відносинах «клієнт-банк», дослідження аксіологічної складової довіри до банківських вкладів.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. У фаховій літературі можна зустріти досить багато різних варіантів визначення поняття «довіра». Феномен довіри є об'єктом дослідження різних наук – філософії, психології, соціології та економіки. Загалом, довіра відображає своєрідну, хоча й ризиковану, упевненість в очікуваному, передбачаючи наявність свободи вибору певної стратегії поведінки, партнерів, курсу дій, і можливості відмовитись від цих стосунків, коли не дотримуються умови співпраці або порушуються зобов'язання [1, с. 130]. Становлення довірчих відносин між контрагентами можливе у випадку, якщо у них збігається система цінностей (як правило, у системі цінностей мають збігатися базові цінності - найосновніші). У випадку, якщо у партнера змінюється система цінностей, то може змінитися поріг довіри до нього (поріг довіри — це такий рівень довіри, при якому недовіра переростає у довіру і навпаки), або змінитися поведінка партнера [2, с. 6].

Довіра як преференція, відповідаючи суті стратегічної дії, орієнтованої на досягнення успіху, може бути розглянута в ситуації вибору з декількох альтернатив, коли вибір суб'єктів довіри орієнтує на обопільну вигоду – з боку тих, хто довіряє – очікування компетентності як виконання

на належному рівні покладених обов'язків, з боку тих, кому довіряють – як вияв прихильності, що надає певні повноваження та доступ до ресурсів в конкурентних умовах. Довіра постає як певна стратегія поведінки в умовах недостатності інформації, коли потрібно ризикувати, діючи на випередження.

Довіра також тісно пов'язана з аксіологією (від грецької *oxiōz* – цінність, та *logos* – вчення) – наукою про цінності (особистості та суспільства) та їх природу. В сучасному суспільстві відбувається трансформація цінностей в бік економічних пріоритетів, суттєво послаблюється ціннісно-духовний бар'єр, сприяючи становленню «нової духовності», спрямованої на досягнення фінансової впевненості, визначаючи гроші головним чинником трансформації людини [3, с. 452-481]. Поширення таких тенденцій значно актуалізують нагальну потребу у пошуку та розробці дієвих ціннісно-нормативних регуляторів, що відображають смислові, духовні, соціокультурні виміри фінансово-економічної діяльності, потужним ресурсом яких є довіра між суб'єктами економічних відносин, як ключового елементу, що універсально аксіологічну проблематику економічного буття [4, с. 431].

Ціннісна природа довіри виявляється в її нормативній спрямованості як благо-орієнтованої дії, що відображає сприйняття іншого у його кращих (бажаних) проявах. Особливо цікавою проблема довіри виявляється в контексті теорій обміну (Дж. Хоманс, П. Блау, Р. Емерсон, К. Кук, М. Дойч та ін.), де довіра проблематизується як соціальний вибір, ілюструючи ситуацію взаємозалежності та формування засад співробітництва. В теорії обміну виявляють такі ознаки довіри, як залежність від намірів та поведінки партнерів по взаємодії, яка передбачає гнучкі механізми виконання зобов'язань; ресурси довіри; результативне очікування, базоване на розрахунку можливих (та бажаних) наслідків, які не зашкодили б інтересам суб'єктів довіри; принципово асиметричні відносини (визначені нееквівалентним обміном, оскільки зазвичай ролі того, хто довіряє, і того, кому довіряють, чітко розподілені і обумовлені різними обставинами); наявність альтернативної поведінки (що визначає ризик); відкритість (що обумовлює вразливість); ситуації недостатності інформації та неможливості повного контролю. На нашу думку, саме перераховані аспекти категорії довіри в контексті теорії обміну якнайкраще відображають формування довіри до банківських вкладів, адже при виборі

форми розміщення коштів та самого банку якраз оцінюється репутація банку, як необхідна умова виконання зобов'язань, довірчі очікування, альтернативні рішення, пропонувані гарантії та оцінка наявної інформації.

Суть довіри вкладників до банківської установи полягає в тому, що вони обмінюють реальні цінності (грошові кошти) на обіцянки можливої вигоди, у вигляді відсотків за розміщення коштів на депозит, що не володіють характеристиками реальної вигоди, а лише потенційної [5]. Відсоток за вкладом, у такому випадку, розглядають, як компенсацію вкладнику за ризик розміщення коштів в конкретному банку. При цьому банківські установи піддаються постійному впливу суперечливих вимог, викликаних різноплановими ситуаціями. Так, з одного боку, банк має певні зобов'язання по відношенню до вкладників, але в той же час він зацікавлений в тому, щоб не повідомляти про свої фінансові труднощі, з метою запобігання масового вилучення вкладів і попередженню банкрутства. Аналізуючи досвід попередніх кризових явищ у банківській системі України, вкладники це усвідомлюють, тому довірливі свої заощадження конкретному банку, з тих чи інших міркувань, при найменшій загрозі (інформації у ЗМІ, соціальних мережах, повідомленню знайомих, друзів, необережні заяви політиків чи експертів тощо) не оцінивши отриману інформацію вони піддаються паніці і вимагають повернення вкладу, незважаючи на втрату відсотків та можливі штрафні санкції.

На підставі критичного аналізу поняття довіри виділяють два основні компоненти у структурі довіри: довірчі очікування та їх реалізації в дії [5]. У рамках вивчення проблеми розміщення приватних депозитів поняття довіри виникає на етапі аналізу рішення про розподіл доходу. Банк є останнім елементом ланцюжка «Національна економіка – Фінансово-кредитна система – Банківська система – Банк» [5]. Надійність національної економіки та фінансово-кредитної системи оцінюється на самому абстрактному рівні: якщо вони характеризуються нестабільністю і частими кризами, ймовірність формування довірчих очікувань щодо них знижується. Властивості цих систем стають змістом контексту, впливає на сприйману надійність менш абстрактного об'єкта довіри – банківської системи. Якщо все ж рішення про заощадження прийнято (сформувався довірчі очікування), то виникає проблема вибору форми його зберігання [5]. На даному етапі приймається рішення про інвестування,

тобто про вкладення коштів у фінансові інструменти (цінні папери, об'єкти тезаврації, банківські депозити). Якщо приймається рішення про заощадження у формі банківського депозиту, ми стикаємося з первинним для нашого аналізу об'єктом довіри – окремими банками. По відношенню до конкретного банку формується очікування, що мають характер довірчих, якщо цей банк представляється надійним.

Реалізація довірчих очікувань – це прийняття рішення та безпосереднє оформлення договірних відносин на розміщення вкладу у банку. Ступінь і характер реалізації в дії залежить від шести умов: 1) наслідків, які матиме для нас дія, вчинена на основі довірчого очікування; 2) тривалості відносин, в які ми вступаємо на підставі довіри; 3) можливості припинення реалізації, як протилежності незворотності рішення; 4) ступеня ризику; 5) наявності або відсутності гарантій або інших гарантій щодо втрат у разі порушення довіри; 6) цінності предмета довіри [5]. Відкриваючи рахунок, вкладник оцінює вище зазначені умови і якщо вони прийнятні і задовольняють очікування приймає рішення про оформлення договірних відносин. Найважливішою цінністю сьогодення є вміння орієнтуватися у ситуації вибору, робити правильний вибір за умов невизначеності й неоднозначності.

Незважаючи на те, що вітчизняна банківська система в силу об'єктивних обставин не може розглядатися і сприйматися як надійна, зберігається реалізація в дії очікувань клієнтів, які важко назвати довірчими. При високому рівні ризику вкладень необхідно наявність інших факторів (крім якостей самого банку), які суб'єктивно або об'єктивно знижують його у свідомості вкладника і підвищують надійність. У зв'язку з цим виділяються вторинні об'єкти довіри, щодо яких формуються довірчі очікування. Такими вторинними об'єктами довіри є свідчення експертів, надійних джерел, що відносяться до надійності об'єктів. Як вже зазначалося, звернення до них відбувається в ситуації, коли у вкладника недостатньо інформації або навичок для того, щоб винести самостійне судження про надійність банку. Сюди входять дві групи, перша пов'язана із засобами масової інформації, друга – із особистим досвідом, а також думкою друзів і знайомих.

Щоб населення мало можливість і бажання вкладати гроші у фінансово-кредитні установи, абстрактна довіра, що являє собою відповідність даного інституту ціннісним установкам індивіда, має бути підкріплена його впевненістю у пра-

вильності своїх дій, тобто розрахунком відповідних ризиків та економічної доцільності вкладень [6, с. 75].

Довіра до банківської системи настільки важливий фактор її розвитку, що робота в цьому напрямку повинна включатися в стратегічне планування. Повинна відображатися і робота по створенню належного іміджу банків, з підвищення довіри вкладників, формування національних ціннісних орієнтацій, підтримки національних компаній, роз'яснення, то що вкладаючи кошти у банківську систему – стаєте інвестором розбудови своєї держави, на основі цього – формування позитивного ставлення всього населення до банків та фінансової системи в цілому. З точки зору інституційної теорії ствердження інституту довіри обумовлено національними культурними особливостями та історичною пам'яттю [3, с. 85], при цьому слід враховувати динаміку зміни цінностей під впливом економічних і політичних явищ. Щоб сформувати відносини довіри в системі державного управління, необхідно запровадити загальні норми поведінки та національні ціннісні орієнтири кожного суб'єкта господарювання, які б були довготривалими та стабільними протягом довгого часового періоду, і головне, вони повинні стати обов'язковою нормою для всіх.

Звичайно формування цінностей громадянського суспільства, національної свідомості, ціннісних орієнтирів економічної поведінки буде доцільним в період стабілізації поточної ситуації в країні, політичної, економічної, соціальних гарантій, зрештою нейтралізація воєнного конфлікту на території України. Адже в Україні дефіцит довіри до держави є значно більшим, аніж до банків. Якщо держава неспроможна утримати рівень цін, відсоткову ставку й особливо валютний курс, то зрозуміло, що недовіра до інститутів держави буде зростати, а заощадження населення будуть девальвувати. Відновлення довіри до держави в першу чергу (як зазначалось вибір банку це остання складова), формування національної свідомості та значущості кожного громадянина у розвитку країни, а вже тоді формування довірчих очікувань і конкурентний боротьба за клієнта на ринку банківських послуг. На нашу думку, нагальною проблемою є формуванням «правильних» ціннісних орієнтирів діяльності банку, мети, місії діяльності, адже заявлені на сайтах, лозунги на біл-бордах насправді не реалізуються. Під час кризи невидимі раніше її пласти, розчинені в суспільному житті, актуалізуються, концентруються, стають видимими [7, с. 162].

Кризові ситуації, таким чином, стають унікальними моментами для поглиблення розуміння життя суспільства і виявлення відправних точок для його удосконалення [8, с. 98].

Висновки. Основною проблемою, що стоїть перед державою на шляху розвитку національної економіки, є абсолютна відсутність довіри як населення, так і корпоративних структур до української банківської системи та інституту держави загалом. Сучасна криза фінансової цивілізації, фінансової економіки є в той самий час кризою сучасних мультиплікованих грошово-фінансових форм довіри. Криза довіри спостерігається у більшості бізнес-відносин: банки не довіряють клієнтам, а вкладники – банкам, суб'єкти господарювання втратили довіру до своїх контрагентів.

Аксіологічний аспект довіри акцентує увагу на ролі значущості, корисності в структурі довіри. Адже феномен довіри передбачає генералізацію мотивів надійності та значущості в розумінні результативності майбутніх дій. Здатність наділяти майбутні дії бажаними якостями, які можуть і не відбутись, підвищує ризик, і тому вимагає підтвердження вже наявними довірчими очікуваннями. Економічна довіра формується лише при співпадінні базових цінностей у суб'єктів діяльності, що втілюється в їх економічній поведінці. Тож, для того щоб громадяни мали можливість і бажання зберігати свої заощадження у банківських установах, абстрактна довіра, що являє собою відповідність даного інституту ціннісним установкам індивіда, має бути підкріплена його впевненістю у правильності своїх дій, тобто розрахунком відповідних ризиків та економічної доцільності вкладень. Виникає необхідність пошуку та розробки дієвих ціннісно-нормативних регуляторів, що відображають смислові, духовні, соціокультурні виміри фінансово-економічної діяльності, потужним ресурсом яких є довіра між суб'єктами економічних відносин.

Менеджмент банку, який хоче досягти успіху, повинен все більшою мірою орієнтуватись не лише на розуміння поведінки клієнтів на фінансовому ринку, а й прогнозувати її зміну, в залежності від зміни зовнішніх факторів впливу, виявляти й аналізувати причинні фактори та ціннісні орієнтири, якими вони керуються при виборі засобу збереження своїх заощаджень, та можливості здійснення такого вибору на користь відкриття депозиту у банку. Важливим є виявлення та аналіз основних ціннісних орієнтирів розміщення коштів у формі банківського депози-

ту, як елементу виявлення довіри до банківської системи та мотиваційних факторів вибору клієнтом банку для його розміщення, як формування і реалізації довірчих очікування щодо конкретної банківської установи.

Як відомо, процес суттєвих історичних, економічних чи політичних змін породжує кризи цінностей. Такі зрушення, можна охарактеризу-

вати руйнуванням у суспільній та індивідуальній свідомості традиційних ціннісних норм і бажанням знайти нові. Тож теперішня криза вітчизняної банківської системи може стати відправною точкою для формування вірних цінностей суспільно свідомого громадянина, відповідального бізнесу та могутньої держави.

Список використаних джерел

1. Кожем'якіна О. Трансформаційний аспект парадигми довіри / О. Кожем'якіна // Збірник Тез доповідей конференції «Трансформація парадигм мислення та концепцій знання під впливом сучасних викликів у загальній, соціальній і практичній філософії». / Львів. — 2007. — С. 129–130.

2. Бонецький О. О. Взаємозв'язок економічної довіри іншими видами довіри / О. О. Бонецький // Технологический аудит и резервы производства. — 2013. — № 6/3 (14). — С. 4–7.

3. Ільїн В. В. Фінансова цивілізація / В. В. Ільїн. — К. : Книга, 2007. — 528 с.

4. Кожем'якіна О. М. Проблема довіри та соціальної солідарності в умовах фінансової цивілізації / О. М. Кожем'якіна // Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Збірник наукових праць. Книга 6. / Редколегія. Відп. секретар З. С. Скринник. — Л. : УБС НБУ, 2013. — С. 428–438.

5. Богданова Е. В. Структура доверия в отношениях «клиент-банк» [Електронний ресурс]

/ Е. В. Богданова. — Режим доступу : <http://www.old.jourssa.ru/2005/1/4aBogdanova.pdf>.

6. Іоненко К. В. Довіра до кредитно-фінансових інституцій як фактор формування індивідуальних інвестиційних стратегій населення / К. В. Іоненко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). — 2010. — № 3 (9). — С. 74–79.

7. Кричевська Т. О. Інститут довіри в економіці та суспільстві / «Український соціум» Наукове життя: події, факти, відгуки. (огляд за матеріалами міжнародної наукової конференції «Інститут довіри в економіці та суспільстві», що відбулася 28 травня 2010 р). — № 3. — 2010. — С. 157–165.

8. Алімпієв Є. Інституційна довіра як чинник ефективності фінансово-монетарної трансмісії в післякризовій економіці / Є. Алімпієв // Галицький економічний вісник. — 2012. — №4(37). — С. 96–103.

JEL CLASSIFICATION: D 10, D 46, G 21

AXIOLOGICAL COMPONENT OF CONFIDENCE IN BANK DEPOSITS

Tatiana Z. VANTUKH

PhD student, a leading specialist of the Scientific and Organizational Department of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Summary. In article raise the problem of the use an axiological component categories «trust» in describing economic relations between customers and commercial banking. Investigated component of

confidence in bank deposits and the question of the formation of value guide. of the financial behavior of the households as part of trust in banks.

Key words: bank, bank deposit, trust, trusting expectation values.

The article is dedicated to a axiological component of household confidence in bank deposits. The current financial crisis of civilization, the financial economy is at the same time the crisis of modern monetary-financial forms of trust. Therefore, the search for new forms and methods of trusted financial institutions, subject to existing financial behavior of values of the population is extremely important.

Management of the bank, who wants to succeed focus not only on understanding customer behavior in the financial market, but also to predict its change, depending on changes in external influences, to identify and analyze causal factors and values, they are guided in the choice of keeping their savings. It is important to identify and analyze the basic moral values placing money in the form of deposit as part of the detection confidence in the banking system.

The author pay attention that knowledge of motivational mechanisms and values monetary customer behavior makes it possible not only to predict the consequences of economic and political crises, but also to develop and implement effective anti-crisis program that will help stabilize the situation and the deposit market.

In order for households to have the ability and desire to keep their savings in banks, trust abstract that is the compliance of the institution values of the individual, must be backed by his confidence in the correctness of their actions, ie the calculation of the risks and economic feasibility of investment. There is a need to find and develop value-effective regulatory controls that reflect meaningful, spiritual, social and cultural dimensions of financial-economic activity, which is a powerful resource of trust between the subjects of economic relations. «Education» of values of economic behavior will strengthen public trust expectations of the banking system, and responsible conduct of government and business neutralize obstacles to the accumulation of funds financial and monetary mechanism.

It was determined the results of this article can serve as a basis for developing client-deposit policy of commercial banks at the macro level, at the macro level – a guide selection of effective mechanisms to restore public confidence in organized savings in the form of bank deposits and the banking system as a whole.

References

1. Kozhemiakina O. (2007) Transformatsiyni aspekt paradyhmy doviry [The transformational aspect of the paradigm of trust]. Lviv : Zbirnyk Tez dopovidei konferentsii “Transformatsiia paradyhm myslennia ta kontseptsii znannia pid vplyvom suchasnykh vyklykiv u zahalnoi, sotsialnii i praktychnii filosofii”, 129-130.
2. Bonetskyi O. O. (2013) Vzaiemozviazok ekonomichnoi doviry inshymy vydamy doviry [The economic relationship of trust other trust]. Tekhnolohicheskyi audyt i rezervy proizvodstva, 14, 4-7.
3. Ilin V. V. (2007) Finansova tsyvilizatsiia [Financial civilization]. Kiev : Knyha.

4. Kozhemiakina O. M. (2013) Problema doviry ta sotsialnoi solidarnosti v umovakh finansovoi tsyvilizatsii [The problem of trust and social solidarity in terms of financial civilization]. *Filosofia finansovoi tsyvilizatsii: liudyna u sviti hroshei: Zbirnyk naukovykh prats.* Lviv. UBS NBU: Knyha, 428-438.

УДК: 336.71:330.142.22 (477)

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОУТВОРЕННЯМ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Віктор Анатолійович ВАРЕНИК

к.е.н., доцент кафедри банківської справи Львівської комерційної академії

Віктор Анатолійович СИДОРЕНКО

к.е.н., доцент кафедри банківської справи Київського національного торговельно-економічного університету

Анотація. Розглянуто сутність процесу капіталоутворення, а також банківського капіталу у вузькому значенні (підприємницькому) та в широкому значенні (суспільно-значущому). Розроблено систему управління капіталоутворенням у банківській діяльності з виокремленням основних підсистем: функціональної та забезпечувальної.

Аннотация. Рассмотрена сущность процесса капиталообразования, а также банковского капитала в узком значении (предпринимательском) и в широком значении (общественно-значимому). Разработана система управления капиталообразованием в банковской деятельности с выделением основных подсистем: функциональной и обеспечительной.

Ключові слова: *капіталоутворення, капітал банку, система управління капіталоутворенням, функціональна та забезпечувальна підсистема, стратегія управління капіталом банку.*

Ключевые слова: *капиталообразование, капитал банка, система управления капиталообразованием, функциональная и обеспечительная подсистема, стратегии управления капиталом банка.*

Постановка проблеми. Прояви світової фінансової кризи та сучасні тенденції економічного розвитку України вимагають професійної уваги регулюючих та наукових інституцій до процесів капіталоутворення в банківській системі України на макроекономічному рівні. Таку позицію обґрунтовують тим, що адекватність капіталу банківської системи України залежить від вартісних та структурних характеристик капіталу, яким володіють, розпоряджаються та який використовують у своїй діяльності комерційні банки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розробка теоретичних основ управління капіталоутворенням присвячені роботи багатьох вітчизняних учених: М. Д. Алексеєнка, Т. А. Васильєвої, О. Д. Вовчак, А. П. Вожжова, К. І. Волкової, О. Д. Заруби, С. М. Козьменка, О. А. Кириченко, Л. О. Омелянович, Л. О. Примостки, С. К. Реверчука та інших, а також зарубіжних економістів – Ю. Бріггема, Л. Ганенські, Ф. А. Ліса, В. В. Кисельова, І. О. Лаврушина, Ю. С. Масленченкова, Л. Дж. Мауера, М. Міллера, Ф. Мадільяні та інших.

Переважає більшість праць вчених

зорієнтована на дослідження економічної сутності банківського капіталу загалом, особливостей його формування та управління, тоді як сутність і роль капіталоутворення в забезпеченні достатньої капіталізації банків і банківської системи досліджені недостатньо. Практично відсутні розробки щодо формування системи управління капіталоутворенням в банківській діяльності, неповною мірою дослідженими є питання застосування новітніх інструментів підтримання адекватності власного капіталу та нарощення джерел капіталоутворення в банківській системі України.

Метою статті є поглиблення теоретичних засад сутності процесу капіталоутворення та формування системи управління капіталоутворенням у банківській діяльності для забезпечення стабільного й динамічного функціонування банківської системи України.

Визначення сутності будь-якого економічного явища є основою його аналізу. Капіталоутворення означає процес формування капіталу банку, тобто не є економічною категорією. Економічною категорією є капітал банку у якому фокусується суспільний характер діяльності суб'єктів

господарювання та властиві йому функції. Використовуючи метод сходження від абстрактного

до конкретного, розглянемо зміст процесу капіталоутворення у формі логічної схеми (рис 1).

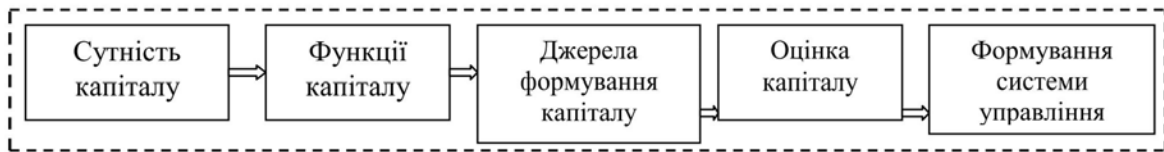

Рис. 1. Логіка дослідження процесу капіталоутворення в банківській діяльності

Джерело: власна розробка автора

У сучасній економічній літературі, як у вітчизняній, так і зарубіжній, зустрічається багато визначень капіталу банку. За результатами наукового аналізу цих визначень нами запропоновано два підходи до вивчення сутності банківського капіталу:

- капітал банку у вузькому значенні (підприємницькому);
- капітал банку в широкому значенні (суспільно-значущому).

У рамках першого підходу досить поширеним є погляд на капітал банку як суму власних коштів банку, яка складає фінансову основу його діяльності та джерело формування ресурсів [11, с. 386]. Таке визначення капіталу банку практично ототожнюється з власним капіталом. Аналогічне за суттю визначення капіталу банків належить Л. О. Примостці: «Капітал банку слід розглядати як власні кошти засновників або акціонерів банку, внесені ними на свій ризик для одержання доходів» [8, с. 41].

Кисельов В. В. визначає капітал банку як кошти, внесені власниками банків та в основному ті, що складаються зі статутного та інших фондів, резервів та нерозподіленого прибутку [7, с. 99].

Словник банківських термінів Розенберга Д. трактує поняття капіталу у банківській сфері як довгострокову заборгованість плюс акціонерний капітал власників [10, с. 47].

У нормативних документах поняття «власні кошти» та «капітал банку» вживають як тотожні. Зокрема, вітчизняне законодавство визначає сутність банківського капіталу як залишкову вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань. При цьому подається поділ банківського капіталу на основний та додатковий, згідно із встановленими нормативними актами Національного банку України [1]. Отже, робимо висновок, що українське законодавство трактує поняття капітал банку лише як власний банківський капітал.

Таким чином, у вузькому (підприємницькому) значенні банківський капітал правомірно визначити як розрахункову величину, що офіційно відображають комерційні банки при підготовці фінансової звітності відповідно до нормативних вимог регулюючих органів та як суму спеціально створених фондів та резервів, які відповідають таким принципам: стабільності, субординації у відношенні до прав кредиторів, відсутності фіксованих нарахувань доходів.

Якщо розглядати банківський капітал у широкому значенні (суспільно-значущому), то в економічній літературі зазвичай його трактують як сукупність грошових коштів (власних і залучених), якими оперує банк. Як зазначає А. Загородній, вкладений у банківську справу капітал приносить банкові прибутки [6, с. 205].

Таку ж думку поділяють автори підручника «Банківський капітал: історія, теорія досвід» (За редакцією С. К. Реверчука), визначаючи банківський капітал як сукупність банківських ресурсів у формі матеріально-речовій, нематеріальних та фінансових активів, виражені у грошах, сформовані за рахунок власних коштів (внесків учасників та акціонерів), залучених (вкладів суб'єктів господарювання та населення) і позичених коштів на грошовому ринку, які використовують для здійснення повномасштабної банківської діяльності з метою одержання прибутку [9, с. 13].

А. М. Герасимович у своїх працях визначає банківський капітал як грошові кошти та виражену в грошовій формі частку матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, що перебувають у розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення операцій з розміщення коштів та надання послуг з метою одержання прибутку [4, с. 20].

У монографії М. Д. Алексеєнка «Капітал банку: питання теорії і практики» банківський капітал трактується як «...кошти і виражена у грошовій формі частка майна, що перебувають в

розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення операцій із розміщення коштів та надання послуг із метою одержання прибутку» [3, с. 50].

Підсумовуючи різні тлумачення банківського капіталу, робимо висновок, що нині немає однозначного визначення поняття «капітал банку». Чимало вчених у своїх працях трактують його як власні кошти банку (П. Роуз, А. М. Мороз, О. А. Кириченко, Л. О. Примостка), інші (М. Д. Алексеєнко, А. Г. Загородній, А. М. Герасимович, С. К. Реверчук) – як сукупність усіх ресурсів, що перебувають у розпорядженні банку (власних, залучених і позичених), і таких, які банк розміщує в активні операції з метою одержання прибутку. Обидва ці підходи, на нашу думку, мають певні позитивні риси, тому що розглядають банківський капітал у вузькому (підприємницькому) та в широкому (суспільно-значущому) значенні.

Таким чином, банківський капітал у широкому (суспільно-значущому) значенні правомірно визначати як сукупність грошових коштів (власних, залучених та позичених), які, перерозподіляючись між суб'єктами банківської системи, підтримують стабільність, як власного функціонування банку, так і стабільність функціонування усіх суб'єктів банківської системи.

Щодо формування системи управління капіталоутворенням, то його здійснюють з позиції адекватності капіталу на основі даних про зростання та перспективи розвитку банку, розміру та величину ризиків, а також методів управління капіталом банку. Сучасні методи управління розвитком та функціонуванням установ банків спираються на уявлення про них як про економічні системи.

Загалом систему управління визначають як безліч або сукупність взаємопов'язаних між собою предметів, явищ, знань про природу та суспільство [5, с. 233].

Багато західних та вітчизняних фахівців розглядають систему як сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених елементів, орієнтованих на реалізацію західної цільової установки [7, с. 104].

Отже, при управлінні капіталоутворенням в банківській системі необхідно виходити з того, що основною його метою є формування та під-

тримка адекватного рівня капіталу, іншими словами – метою є досягнення певного рівня його адекватності вибраним стратегічним цілям розвитку банку.

Під системою управління капіталоутворенням в банківській системі України розуміють сукупність елементів (стратегія управління: джерела капіталоутворення, методи та важелі, нормативно-правове та інформаційно-аналітичне забезпечення) взаємопов'язаних та взаємообумовлених, орієнтованих на підтримку певного рівня достатності капіталу відповідно до вибраних цілей розвитку банку.

З огляду на розглянуті підходи до управління нами розроблена система системи управління капіталоутворенням у банківській діяльності, структуру якої подано на рис. 2.

Банк, як єдиний елемент банківської системи, здійснює свою діяльність у межах встановлених правил бізнесу та вимог регулятора. Водночас, управління діяльністю банку підпорядковане не лише вимогам регулятора, але і загальним законам ринку та розвитку економіки країни.

Управління діяльністю банку як єдиний процес включає в себе всі елементи корпоративного управління, взаємодію усіх бізнес-одиниць (процесів, конкретних підрозділів, їх взаємовідносин).

Управління капіталоутворенням в банківській системі та оцінка достатності капіталу для бізнесу, безумовно, є одними з ключових процесів управління діяльністю банку.

До основних елементів побудованої системи управління капіталоутворенням у банківській діяльності належать:

- об'єкти та суб'єкти системи управління;
- принципи та стратегії управління;
- забезпечення: методико-інформаційне, функціонально-цільове, нормативно-правове, організаційне.

Представлена на рис. 2 система управління капіталоутворенням складається з двох основних підсистем: функціональної та забезпечувальної. Забезпечувальна підсистема визначає основні функції управління. В структуру цієї підсистеми входить нормативно-правове забезпечення. Функціональна підсистема є основною. Ключовим її елементом є стратегія управління капіталом.

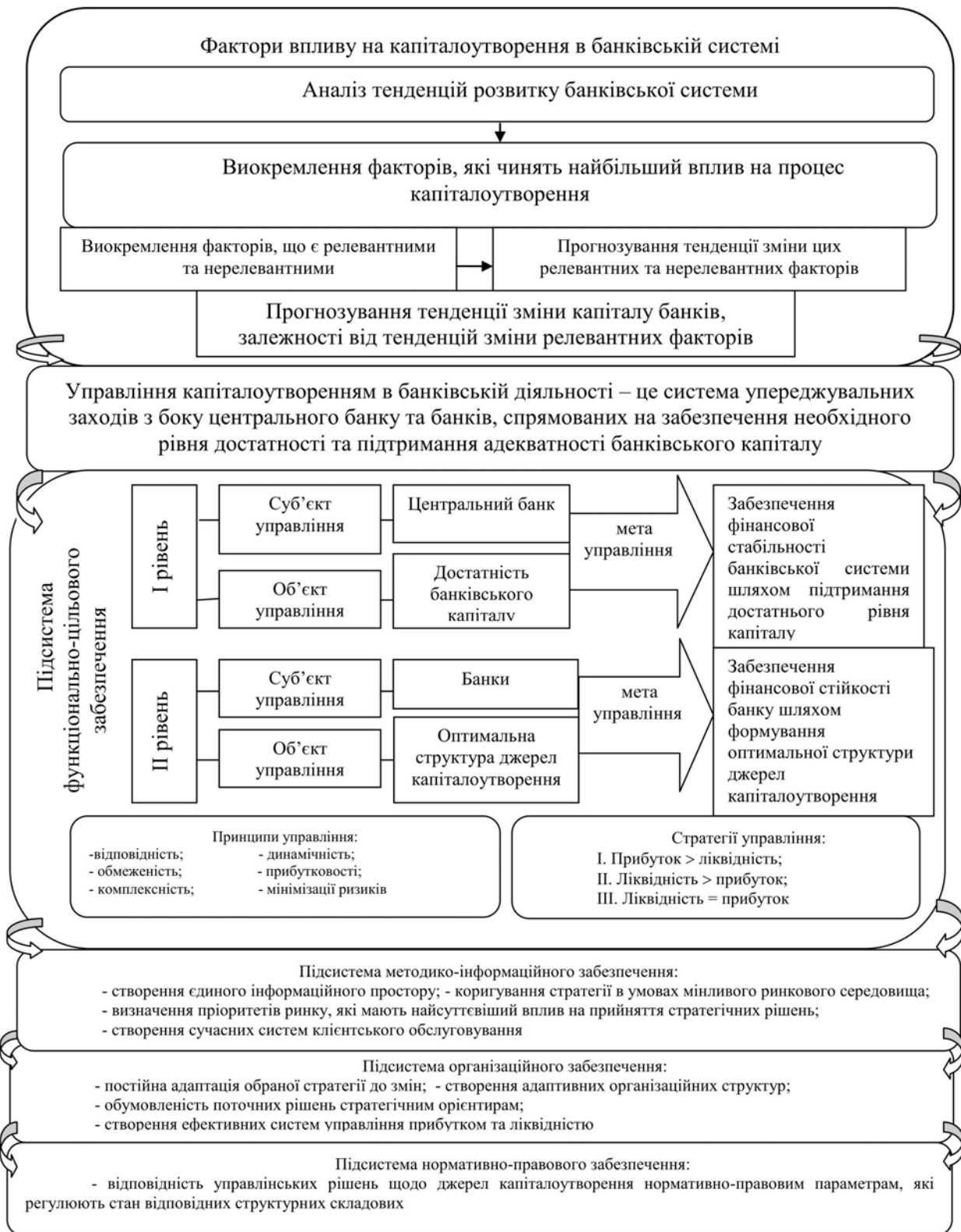

Рис. 2. Система управління капіталутворенням у банківській діяльності

Джерело: власна розробка автора

Під стратегією управління капіталом банку пропонуємо розуміти сукупність взаємопов'язаних дій, спрямованих на досягнен-

ня потрібного рівня адекватності капіталу, необхідного для реалізації стратегії розвитку банку. Можна виділити три види стратегії управлін-

ня капіталом банку:

1. Стратегію управління власним капіталом банку, основний акцент в якій роблять на отримання максимальної віддачі капіталу, тобто на максимізацію прибутку при підтримці ліквідності.

2. Стратегію управління, в якій перевагу надають підтримці ліквідності при заданій нормі прибутку.

3. Стратегію, в якій значущість ліквідності та прибутковості врівноважені.

При виборі стратегії управління капіталом утворенням поведінка банку на ринку та необхідні управлінські рішення будуть різними. Так, при виборі першої стратегії основне завдання управління власним капіталом банку: наскільки можливо знизити коефіцієнт іммобілізації, тобто коефіцієнт резервування власних коштів, забезпечити капітал на мінімально можливому для покриття ризику рівні, причому ризик деколи свідомо занижують, оскільки за такої стратегії ліквідністю в деяких моментах можна знехтувати заради прибутку. Основною перевагою моделі є висока рентабельність капіталу, висока норма прибутку, високі дивіденди. Недолік – високі вимоги до кваліфікації усіх банківських фахівців, а особливо менеджерів, високий ризик втрати ліквідності.

При виборі другої стратегії – основна ціль управління капіталом банку – забезпечити, наскільки високий рівень капіталу банку, щоб покрити усі можливі ризики з надлишком, тобто мати великий запас міцності банку. Перевага стратегії – стійкість в короткостроковому кризовому періоді при високих ризиках банківської діяльності. Недолік – занижений прибуток, низькі

дивіденди, надлишок ліквідності. Зазвичай, таку модель обирають банки, які готуються до впровадження агресивної політики щодо захоплення ринку в довгостроковій перспективі.

Третя стратегія є найбільш оптимальною. У цьому випадку при управлінні капіталом потрібно дотримуватися двох вимог: ефективність і рентабельність капіталу та підтримка його на достатньому рівні. Переваги такої моделі очевидні, недолік – досить трудомісткий процес управління капіталом, можливий тільки із застосуванням сучасних методів автоматизації процесу управління. Ця модель характерна для банків, орієнтованих на довгострокову діяльність.

Залежно від стратегії розвитку банку вибирають стратегію управління капіталом. При цьому одразу підключають забезпечувальну підсистему, яка гарантує нормативний супровід, забезпечення інформацією (на фінансових ринках), організаційний та технологічний супровід. Водночас, цю забезпечувальну підсистему підключають не після вибору стратегії, а в процесі вибору стратегії управління капіталом банку.

Висновки. Отже, при переході на Базель III необхідне диференційоване застосування системи управління капіталом залежно від специфіки діяльності банку, його рейтингового рівня. Потрібно надати можливість великим банкам впроваджувати підходи, що базуються на внутрішній системі рейтингів.

Таким чином, за допомогою розробленої системи управління капіталом банки регулюють величину власного капіталу, а за допомогою економіко-математичного моделювання можна спрогнозувати капітал банківської системи України на 2014-2016 рр.

Список використаних джерел:

1. Україна Закон. Про банки і банківську діяльність : від 07.12.2000 року № 2121 – III (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 5. — С. 30.

2. Україна. Інструкція. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Затверджена постановою Правління НБУ від 28.08.2001 р. — № 368 // Офіційний вісник України. — 2001. — № 40. — С. 83.

3. Алексеенко М. Д. Капітал банку : питання теорії і практики. Монографія. — К. : КНЕУ, 2002. — 276 с.

4. Аналіз діяльності комерційного банку:

Навч. посібник / За ред. Ф. Ф. Бутинця, А. М. Герасимовича. — Житомир: Рута, 2001. — 384 с.

5. Базарний Д. В. Вартість власного капіталу в банківському секторі України / Д. В. Базарний // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — № 9. — С. 232–237.

6. Загородній А. Г. Словник банківських термінів. Банківська справа: термінологічний словник / А. Г. Загородній, О. М. Сліпущко, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. — К. : Вид-во "Аконіт", 2000. — 605 с.

7. Кисельов В. В. Управление банковским капиталом: теория и практика. — М. : ОАО «Изд-во

«Экономика», 1997. — 256 с.

8. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник. — 2-е видання. — К., КНЕУ, 2004. — 468 с.

9. Реверчук С. К., Владичин У. В., Панасевич М. Б. Банківський капітал: історія, теорія, досвід / За ред. д-ра екон. наук, проф. С. К. Реверчука. —

Львів, ЛНУ ім. Іван Франка, 2004. — 276 с.

10. Розенберг Д. Словарь банковских терминов: пер. с англ. / Д. Розенберг. — М. : ИНФРА-М, 1997. — VII, 360 с.

11. Финансово-кредитный словарь: В 3 т. / Гл. ред. В. Ф. Гарбузов. — Т. 1. — М.: Финансы и статистика, 1984. — 511 с.

JEL CLASSIFICATION: G21

FORMING OF SYSTEM MANAGEMENT OF CAPITAL FORMATION IN BANK ACTIVITY

Victor A. VARENYK

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Banking Department of Lviv Academy of Commerce

Victor A. SYDORENKO

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Banking Department of Kyiv National University of Trade and Economics

Summary. Essence of process of capital formation is considered, and also bank capital in a narrow definition and in a wide definition. Control system of capital formation is developed in banking activity with the selection of basic subsystems: functional and protective.

Key words: capital formation, bank capital, control system of capital formation, functional and protective subsystem, strategies of management of banking capital.

A research purpose is deepening of theoretical principles of essence of process of capital formation of control system of capital formation in bank activity for providing of the stable and dynamic functioning of the banking system of Ukraine.

Determination of essence of any economic phenomenon is basis of its analysis. Capital formation means the process of forming of banking capital, that is not an economic category. An economic category is a banking capital public character of activity of subjects of manage and incident to its functions focuses in which. Using the method of ascent from abstract to concrete.

In modern economic literature, both in domestic and foreign, there are many determinations of banking capital. As a result of scientific analysis of these determinations we are offer going near the study of essence of bank capital: It is bank capital in a narrow definition (to the enterprise); it is banking capital in a wide definition (to publicly meaningful).

In a narrow (to the enterprise) definition it is legitimate to examine a banking capital as a calculation size, that officially represents commercial jars at preparation of the financial reporting in accordance with the normative requirements of regulative organs and as a sum of the specially created funds and backlogs which answer such principles: stabilities, subordination to rank in attitude toward the rights of creditors, absence of the fixed extra charges of profits.

Banking capital in a wide (to publicly meaningful) definition it is legitimate to examine as an ag-

gregate of own funds, raised funds and borrowed money which redistributed between the subjects of the banking system, support stability, both own functioning of bank and stability of functioning of all subjects of the banking system.

As for forming of control system of capital formation, it is carried out from position of adequacy of capital on the basis of information about growth and prospects of development of bank, size, and size of risks, and also methods of management of banking capital. The modern methods of management development and functioning of establishments of banks lean against the picture of them as about the economic systems.

Generally control system is determined as a great number or aggregate of connected between itself objects, phenomena, knowledge, about nature and society.

Many western and domestic specialists examine the system as aggregate of elements, oriented to realization of the western having a special purpose setting.

Under control system of capital formation in the banking system of Ukraine an aggregate understands of elements (management strategy: sources of capital formation, methods and levers, normatively-legal and information-analitical providing), oriented in support the certain level of capital adequacy in accordance with the chosen aims of banking development.

To the basic elements of built control system of capital formation in banking activity belong:

- objects and subjects of control system;
- sources of capital formation;
- methods and management levers;
- providing: information-analytic, normative-legal, organizing-technological.

Presented control system of capital formation consists of two basic subsystems: functional and protective. A protective subsystem determines the basic functions of management. In the structure of this subsystem enters normative-legal providing. A functional subsystem is basic. Its key element is strategy of capital management. Strategy of management of banking capital suggests to understand the aggregate of actions, directed on achievement of necessary level of capital adequacy, necessity, for realization of strategy of banking development. It is possible to select three types of strategy of management of bank a capital:

1. Strategy of management of bank a property asset, a basic accent in which is done on the receipt of maximal return of capital, that on maximization of income at support of liquidity.

2. Management strategy in which advantage gets support of liquidity at the set norm of income.

3. Strategy in which meaningfulness of liquidity and profitability are balanced.

References

1. Zakon Ukrainy Pro banky i bankivsku diialnist vid 07.12.2000 roku № 2121 [Law of Ukraine on Banks and Banking from 07.12.2000, № 2121]. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2001, 5, 30.

2. Instruktisiia Pro poriadok rehuliuвання diialnosti bankiv v Ukraini. Zatverdzhena postanovoiu Pravlinnia NBU vid 28.08.2001 r. [Instructions on how to regulate the activities of banks in Ukraine. Approved by the National Bank of 28.08.2001 p. № 368]. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. 2001, 40, 83.

3. Alekseienko M. D. (2002) Kapital banku : pytannia teorii i praktyky [Bank Capital: Theory and Practice]. K. : KNEU.

4. Butynets F. F., Herasymovych A. M. (2001) Analiz diialnosti komertsiiinoho banku [Analysis of the commercial bank]. Zhytomyr: Ruta.

5. Bazarnyi D. V. (2011) Vartist vlasnoho kapitalu v bankivskomu sektori Ukrainy [The cost of capital in the banking sector of Ukraine]. Aktualni problemy ekonomiky. 9, 232–237.

At the choice of management strategy a capital formation conduct of bank is at the market and needed administrative decisions will be different. So, there is a basic task of management of bank a property asset at the choice of the first strategy: it is as far as possible to reduce the coefficient of immobilization, that coefficient of backeping of own funds, to provide a capital on a minimum possible for coverage risk levels, thus a risk at times is consciously understated, so as at such strategy in some moments it is possible liquidity to scorn for the sake of income. A basic accent in the estimation of banking activity is done on the indexes of profitability. With the purpose of increase of income without forming of additional backlogs under risk operations part of assets is translated on a bank statement. The special attention is spared directions of the use of income. A dividend policy is directed in support the high cost of actions.

Consequently, at the management of capital formation in the banking system it is necessary to go out from that its primary purpose is forming and support of adequate level of capital, in other words – a purpose is achievement of certain level of its adequacy the chosen strategic aims of bank development.

6. Zahorodnii A. H., Slipushko O. M., Vozniuk H. L., Smovzhenko T. S. (2000) Slovyk bankivskykh terminiv. Bankivska sprava: terminolohichnyi slovyk [Banking Glossary. Banking: glossary of terms]. K. : Vyd-vo "Akonit", 2000.

7. Kiselov V. V. Upravlenie bankovskym kapytalam: teoriia i praktyka [Managing bank capital: theory and practice]. M. : OAO «Izd-vo «Ehkonomika».

8. Primostka L. O. (2004) Finansovyi menedzhment u banku [Financial management in the bank]. K., KNEU.

9. Reverchuk S. K., Vladychyn U. V., Panasevych M. B. (2004) Bankivskyi kapital: istoriia, teoriia, dosvid [Bank capital: history, theory and experience]. Lviv, LNU im. Ivan Franka.

10. Rozenberh D. (1997) Slovar bankovskykh terminov [Dictionary of banking terms]. M. : YNFRA-M.

11. Harbuzov V. F. (1984) Finansovo-kreditnyi slovar [Financial and credit dictionary]. M.: Fyynansy i statystyka.

УДК 336.71:004.738.5

ПОБУДОВА УЗАГАЛЬНЕНОЇ МОДЕЛІ ЗАГРОЗ ДЛЯ СИСТЕМ ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГУ

Марина Миколаївна ВОЙТКО

Головний інженер

Національний банк України

аспірант Університету банківської справи Національного банку України

E-mail: Maryna.Voitko@bank.gov.ua

Анотація. Статтю присвячено дослідженню узагальненої моделі загроз для систем Інтернет-банкінгу, що основана на взаємозв'язку операційних ризиків та ризиків інформаційної безпеки.

Анотація. Стаття посвячена дослідженню узагальненої моделі загроз для систем Інтернет-банкінг, котора основана на взаємозв'язку операційних ризиків та ризиків інформаційної безпеки.

Ключові слова: Інтернет-банкінг, операційні ризики, ризики інформаційної безпеки, модель загроз, джерела загроз, модель порушника.

Ключевые слова: Интернет-банкинг, операционные риски, риски информационной безопасности, модель угроз, источники угроз, модель нарушителя.

Постановка проблеми. В умовах глобального розвитку ринкової економіки та підвищення рівня конкуренції стало популярним використання відносно нового інструменту для управління банківськими рахунками – системи Інтернет-банкінгу.

Розвиток концепцій вторгнень у системи Інтернет-банкінгу (далі – системи ІБ), засобів і методів їх реалізації обумовлений збільшенням користувачів Інтернет у геометричній прогресії в світі та клієнтів систем ІБ. Засоби захисту, які на сьогодні використовуються в зазначених системах, не здатні повною мірою забезпечити їх захищеність у разі вторгнення порушників.

Завданням цієї роботи є аналіз можливих джерел загроз інформаційної безпеки в системах ІБ та удосконалення на його основі узагальненої моделі загроз для подальшої оцінки захищеності зазначених систем під час виконання банківських розрахунків та розроблення методологічних систем оцінювання ризиків, пов'язаних з ризиками інформаційної безпеки, що є в системах ІБ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження проблеми моделювання загроз для систем ІБ перебуває в центрі уваги багатьох вітчизняних та закордонних фахівців. Значні здобутки у висвітленні зазначених проблем мають російські вчені, серед яких необхідно назвати

Д. Каленбета, Ю. Н. Юденкова, А. В. Лукацького, П. Ревенкова, А. Вороніна та інших.

Однак на сьогодні створенню узагальненої моделі загроз для систем ІБ, побудованої на взаємозв'язку операційних ризиків та ризиків інформаційної безпеки, не приділяється необхідної уваги. Найчастіше розглядають лише окремі та вибіркові джерела загроз, що не дає змогу узагальнити усіх фактори, які мають вплив на системи ІБ.

Метою статті є дослідження взаємозв'язку операційних ризиків та ризиків інформаційної безпеки в системах ІБ та удосконалення узагальненої моделі загроз для систем ІБ на основі цього взаємозв'язку.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Для розроблення методологічних систем оцінювання ризиків, пов'язаних з ризиками інформаційної безпеки (ІТ-ризиками), наявних у системах ІБ, першочерговим завданням є побудова моделі загроз. Модель загроз для систем ІБ – це узагальнена інформація щодо детального аналізу множини можливих загроз, визначення їх характеристик, механізмів і наслідків впливу. Для побудови такої узагальненої моделі системи ІБ будемо розглядати як такі, які складається з клієнтів, веб-серверу банку, серверу застосувань банку, серверу АВС банку та серверу “Клієнт-

банк”, розташованих окремо один від одного і забезпечують функціонування систем ІБ.

Перш ніж розглянути модель загроз встановимо взаємопов’язаність операційного ризику та ризику інформаційної безпеки. На основі зазначеної взаємопов’язаності будемо вибудовувати

модель загроз для систем ІБ.

Розгляд джерел загроз, що формують операційні ризики та ризики інформаційної безпеки, надасть можливість оцінити існування взаємозв’язку зазначених ризиків (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна таблиця джерел загроз операційного ризику та ризику інформаційної безпеки

Джерела загроз операційного ризику за визначення з Положення про організацію операційної діяльності в банках України)	Джерела загроз операційного ризику за визначення з «Базель II»	Джерела загроз інформаційної безпеки основані на методичних рекомендаціях щодо впровадження системи управління інформаційною безпекою та методики оцінки ризиків відповідно до стандартів Національного банку України
Операційний ризик - це ризик, який пов’язаний з порушенням банківських правил та/або систем контролю за обробленням, проведенням операцій, документацією, що виникає як унаслідок...	Операційний ризик – це ризик збитків, що виникають у результаті неадекватних або невдалих...	Ризиком інформаційної безпеки вважається ймовірність того, що визначена загроза, впливаючи на вразливості ресурсу або групи ресурсів, може спричинити шкоду банку.
-	внутрішніх процесів	Часткове/повне пошкодження/втрата обладнання/даних
помилки працівників банку	дій персоналу чи систем	Часткове/повне пошкодження/втрата обладнання/даних; Компрометація інформації
зовнішніх причини	у результаті зовнішніх факторів	Фізичне пошкодження/втрата /будівлі/обладнання/інформації; Викривлення/підробка інформації/даних.

Джерело: складено автором за даними [1, 2, 3]

Відповідно до визначень операційного ризику в Положенні Національного банку України про організацію операційної діяльності в банках України, затвердженого постановою Правління Національного банку України № 254 від 18.06.2003) та Базелі II, а також визначення ризику інформаційної безпеки з листа Департаменту інформатизації Національного банку України від 03.03.2011 № 24-112/365 можна зробити висновок (табл. 1), що вони взаємопов’язані.

Як видно із зазначених у табл. 1 джерел ризику, реалізація будь-яких загроз за їх рахунок може призвести як до виникнення ризиків інформаційної безпеки, так і до операційних ризиків.

Отже, управління ризиками інформаційних технологій надає позитивну динаміку в зниженні операційних ризиків як у цілому, так і частково в системах ІБ кредитних організацій.

Для побудови моделі загроз системи ІБ будемо розглядати як такі, які складається з клієнтів, веб-серверу банку, серверу застосувань банку, серверу АВС банку та серверу “Клієнт-банк” і забезпечують функціонування систем ІБ.

Будемо вважати, що структурно системи ІБ є автоматизованими системами, компоненти яких взаємопов’язані між собою за визначеними правилами та технологіями. Особливістю таких систем є те, що їх компоненти розподілені в просторі й зв’язок між ними фізично здійснюється за допомогою мережних з’єднань.

Проаналізувавши множини можливих типових загроз у системах ІБ, приходимо до висновку того, що системи ІБ є уразливою для багатьох загроз як ненавмисного, так і зловмисного характеру, які можна умовно розділити на чотири основні групи (табл. 2): загрози природного походження, загрози пов’язані з зоною ризиків

клієнтів ІБ, загрози, пов'язані з середовищем взаємодії (Інтернет-провайдер клієнта та банку), та загрози, пов'язані з локальними (або розподіленими) мережами банку.

У запропонованій моделі описані загрози, проведена їх ідентифікація з можливими діями порушників щодо об'єктів захисту, тобто перелік загроз із констатацією можливих дій порушників

щодо відповідних об'єктів, виходячи з пріоритетів безпеки та цінності електронних інформаційних ресурсів – порушення конфіденційності інформації (к), цілісності інформації та програмного забезпечення (ц), доступності інформації і сервісів, що надаються системами ІБ (д) інформаційних об'єктів систем ІБ.

Таблиця 2

Модель загроз для систем ІБ

№ з/п	Вид загрози	Можливий механізм реалізації	Джерело загрози	Наслідки
1	2	3	4	5
Загрози природного походження				
1	Катастрофа	Пожежа, повінь, землетрус, техногенні аварії	Зовнішнє середовище	ц, д
Загрози, пов'язані з зоною ризику клієнта				
1	Помилки	Виникнення помилок під час виконання банківських операцій	Клієнт ІБ	к, ц
2	Хакінг	Виконання несанкціонованих дій на кінцевому пристроєві клієнта (на рівні застосувань, web-браузеру, операційної системи)	Зловмисник	к, ц
3	Крадіжка	Крадіжка кінцевого пристрою клієнта	Зловмисник	д
4	Крадіжка	Крадіжка носія з ключовою інформацією клієнта	Зловмисник	к, ц, д
5	Вірусне зараження	Зараження кінцевого пристрою клієнта шкідливим програмним забезпеченням	Зловмисник	ц
6	Соціальна інженерія	Незаконне отримання конфіденційних даних клієнта	Зловмисник	к, ц
7	Перехват	Типові помилки клієнта під час зберігання та зміни інформації персональної ідентифікації	Клієнт ІБ	к, ц
8	Крадіжка	Порушення клієнтами ІБ умов використання системи ІБ	Клієнт ІБ	ц
9	Збої в каналах зв'язку	Забезпечення неможливості відмови (доказ участі в фінансовій операції як клієнта, так і банку)	Середовище взаємодії в системі ІБ	к, ц, д
Загрози, пов'язані з середовищем взаємодії (Інтернет-провайдер клієнта та банку)				
1	Відмова в обслуговуванні	Виведення з ладу/пошкодження/перехід в нештатний режим роботи інформаційно-телекомунікаційної системи	Персонал, зловмисник, програма	д
2	Відмова в обслуговуванні	Виведення з ладу/пошкодження/перехід в нештатний режим роботи апаратно-програмного забезпечення	Персонал, зловмисник, програма	д
Загрози, пов'язані з локальними (або розподіленими) мережами банку				
1	Шахрайство	Крадіжка коштів з рахунку клієнтів ІБ	Зловмисник	ц
2	Шахрайство	Незаконне використання системи ІБ з метою відмивання коштів	Клієнт ІБ, зловмисник	ц
3	Недоліки	Відмова в роботі на рівні веб-сервісів	Зловмисник	д
4	Недоліки	Виведення з ладу/перехід у нештатний режим роботи/відмова в роботі на рівні веб-серверу	Зловмисник	д
5	Недоліки	Виведення з ладу/перехід у нештатний режим роботи/відмова в роботі на рівні операційної системи веб-серверу	Програмне забезпечення, зловмисник	ц, д

1	2	3	4	5
6	Недоліки	Відмова в роботі на рівні XML серверу застосувань	Зловмисник	д
7	Недоліки	Виведення з ладу/перехід у нештатний режим роботи/відмова в роботі на рівні серверу застосувань	Зловмисник	д
8	Недоліки	Виведення з ладу/перехід у нештатний режим роботи/відмова в роботі на рівні операційної системи серверу-застосувань	Програмне забезпечення, зловмисник	ц, д
9	Недоліки	Виведення з ладу/перехід у нештатний режим роботи/відмова в роботі серверу баз даних на рівні SQL	Зловмисник	ц, д
10	Недоліки	Виведення з ладу/перехід у нештатний режим роботи/відмова в роботі серверу баз даних на рівні операційної системи	Програмне забезпечення, зловмисник	ц, д
11	Недоліки	Помилки під час конфігурації, використання та підключення засобів захисту банку (міжмережеві екрани, системи попередження атак)	Апаратно-програмні комплекси	к, д, ц
12	Недоліки	Несанкціоноване сканування як до, так і після мережевих екранів банку	Апаратно-програмні комплекси	д, ц
13	Підміна	Несанкціонована зміна фінансової інформації клієнтів у базах даних ІБ	Персонал, зловмисник	ц
14	Недоліки	Помилки в програмному забезпеченні системи ІБ	Розробник, зловмисник	к, ц, д
15	Збої в каналах зв'язку	Перевищення порогу допустимого навантаження на канали зв'язку або ж розрахункові ресурси системи ІБ	Середовище взаємодії	д
16	Нав'язування	Нав'язування хибної інформації від імені авторизованого клієнта системи ІБ	Зловмисник	ц, к
17	Комп'ютерна неграмотність	Помилкові дії персоналу	Персонал	к, ц, д
18	Шахрайство	Злочинні дії персоналу (розголошення банківської та комерційної таємниці, модифікація обладнання, підбір даних аутентифікації)	Персонал	к, ц
19	Імітація	Неправомірне отримання персональних даних клієнтів ІБ з подальшим маскуванню під дійсного клієнта ІБ	Персонал, зловмисник	ц, к, д

Джерело: складено автором за даними [4, 5, 6, 7, 8, 9, 10].

Невід'ємною частиною у разі удосконалення побудови моделі загроз для систем ІБ є модель вірогідного порушника, що має бути адекватною реальному порушнику такого виду систем.

Модель порушника системи ІБ – абстрактний формалізований або неформалізований опис порушника, який складається з опису його вірогідних дій, вектора їх направленості, рівня знань та умінь та первинних знань про систему ІБ.

Загалом модель порушника використовується не тільки в процесі оцінки ризиків, аналізу вразливості системи, а й для підвищення ефективності існуючих і планових заходів захисту.

Відповідно до класифікації порушників в ав-

томатизованих системах [8, с. 62] та до запропонованої моделі загроз (табл. 2) можна зробити висновки, що порушник має два основні вектори направленості своїх дій щодо систем ІБ: опосередковані дії (через засоби зв'язку), прямої дії на елементи систем ІБ та змішаної природи (злочинна домовленість внутрішніх та зовнішніх порушників). Однак таке категоріювання не є достатнім, тому ранжування необхідно проводити з розподілом зазначених категорій на підкатегорії.

Узагальнену модель порушника систем ІБ за зазначеними принципами можна розбити на такі підкатегорії:

а) внутрішні:

працівники, що не мають доступу до системи ІБ;

працівники банку, що безпосередньо працюють з системою ІБ;

прикладні програмісти;

розробники системи ІБ;

б) зовнішні:

клієнти системи ІБ;

розробники системи ІБ;

хакери;

недобросовісні партнери;

кримінальні структури;

конкуренти;

в) злочинна домовленість внутрішніх та зовнішніх порушників.

Окрім категоризації порушника за вектором направленості своїх дій щодо системи ІБ також необхідно врахувати такі фактори:

1) кінцева мета впливу порушника за ступенем небезпеки щодо системи ІБ (зупинка працездатності сервісу, крадіжка коштів з рахунку клієнта, крадіжка персональних даних клієнта);

2) професійний рівень знань та умінь порушника (низький, середній, високий);

3) первинні знання порушника щодо функціонального складу системи ІБ (ІР-адреси серверів, версії програмного забезпечення, правило взаємодії елементів системи ІБ);

4) можливості доступу порушника;

5) технічні ресурси та програмно-апаратне забезпечення порушника.

Проаналізувавши структуру вірогідної моделі порушника систем Інтернет-банкінгу, пропонуємо розглянути математичне її зображення:

$$M_o = (O_p, O_{in}, O_a),$$

де O_p – місце розташування зловмисника;

O_{in} – професійний рівень знань та умінь порушника; O_{pn} – первинні знання порушника про систему; O_a – сценарії можливого доступу порушника.

Виокремимо три основні місця розташування зловмисника: $O_p \in \{ 1,2,3 \}$, де 1 – порушник зо-

внішній, 2 – порушник внутрішній; 3 – злочинна домовленість внутрішніх та зовнішніх порушників.

Професійний рівень знань та умінь порушника $O_{in} \in \{ 1,2,3 \}$, де 1 – низький рівень, 2 – середній рівень; 3 – високий рівень.

Первинні знання порушника про систему ІБ залежать від місця розташування зловмисника відносно неї.

Також необхідно зазначити пряму залежність між O_{in} та O_a . Отже, чим вищий рівень знань зловмисника, тим більше можливих варіантів сценаріїв доступу він може створити.

Сценарії можливого доступу порушника будуються на основі табл. 2.

Для підвищення рівня безпеки в системі в процесі складання моделі порушника в деяких ситуаціях доцільно робити припущення про високий рівень забезпеченості ресурсами та великий досвідом порушника.

Як доповнення до моделі можливе використання статистичної інформації про несанкціоновані проникнення в системи ІБ.

Висновки. Запропонований у статті аналіз множини можливих типових загроз у системах ІБ дає можливість із застосуванням удосконаленої методики побудови моделі таких загроз виявити основні ризики інформаційної безпеки для формування в подальшому методологічних систем оцінювання ризиків пов'язаних з ризиками інформаційної безпеки (ІТ-ризиками), що наявні в системах ІБ та визначення складу необхідних заходів для побудови відповідної моделі захисту для систем ІБ.

Розглядаючи питання моделювання загроз, притаманних системам ІБ, доцільно використовувати чотирирівневу градацію загроз: загрози природного походження, загрози пов'язані з зоною ризиків клієнтів ІБ, загрози пов'язані з середовищем взаємодії (Інтернет-провайдер клієнта та банку) та загрози пов'язані з локальними (або розподіленими) мережами банку.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про організацію операційної діяльності в банках України, затверджене Постановою Правління Національного банку України від 18.06.2003 N 254 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.pau.ua/doc/?uid=1078.8029.0>.

2. Банковские риски: учебное пособие / кол. авторов; под ред. д-ра экономических наук, проф.

Н. И. Валенцовой. — 2-е изд., стер. — М. : КНОРУС, 2008. — 232 с.

3. Лист Департаменту інформатизації банках України, затверджене від 03.03.2011 № 24-112/365/ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

4. СОУ Н НБУ 65.1 СУІБ 2.0:2010 “Методи захисту в банківській діяльності. Звід правил для

управління інформаційною безпекою” (ISO/IES 27002:2005, MOD). [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

5. Постанова Правління Національного банку України від 28.10.2010 № 474 “Про набрання чинності стандартами з управління інформаційною безпекою в банківській системі України”. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

6. СОУ Н НБУ 65.1 СУІБ 1.0:2010 “Методи захисту в банківській діяльності. Звід правил для управління інформаційною безпекою” (ISO/IES 27001:2005, MOD). [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

7. НД ТЗІ 1.1-002-99 Загальні положення щодо захисту інформації в комп’ютерних системах від несанкціонованого доступу. Затверджено нака-

зом ДСТСЗІ СБ України від 28.04.1999 № 22.

8. Капустян М. В., Орленко В. С., Хорошко В. О. Створення моделі загроз інформації та механізму її ефективного захисту / М. В. Капустян, В. С. Орленко, В. О. Хорошко // Автоматика, вимірювання та керування: Вісник національного університету “Львівська політехніка”. — 2006. — № 551. — С. 58–63.

9. Кудінов В. А. Корпоративна мережа ОВС України та моделі її захисту від порушників безпеки / В. А. Кудінов, В. О. Хорошко // Захист інформації. — № 1. — 2004. — С. 26–36.

10. Лямин Л. В. Анализ факторов риска, связанных с интернет-банкингом / Л. В. Лямин // Расчеты и операционная работа в коммерческом банке. — 2006. — № 5. — С. 52–64.

JEL CLASSIFICATION: L81, G32, C10, C12, C18

CONSTRUCTION OF A GENERALIZED MODEL OF THREATS TO INTERNET-BANKING

Maryna M. VOITKO

Chief engineer, The National Bank of Ukraine, graduate student of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Summary. This article is devoted to investigation of generalized model of threats for Internet-banking systems, which is based on interrelation of operation risks and information security risks.

Key words: *Internet-banking, operational risk, information security risks, threat model, source of threats, offender model.*

In the context of the global development of the market economy and increased competition it has become popular to use a relatively new tool for the management of bank accounts of Internet banking.

The development of Internet banking attack concepts, means and methods for their implementation is conditioned by growth of the number of Internet users at an exponential rate in the world and clients of Internet banking systems. The solutions that are currently used in those systems cannot fully ensure their protection during attacks.

The purpose of this paper is to analyze the possible sources of threats to information security in Internet banking systems, and based on that, to improve generalized threat model for further evaluation of security of the mentioned systems in the performance of bank payments as well as to develop the methodological risk assessment systems related to information security risks that are available in Internet banking systems.

The aim of the article is to study the interrelation between operational risks and information security risks in the Internet banking system and based on this interrelation to improve the generalized threat model for Internet banking systems.

In order to develop a methodological system to assess risks related to information security risks (IT-risks) that exist in Internet banking systems, the priority is to build the threat model. The threat model in Internet banking system is generalized information on detailed analysis of potential threats, determination of their characteristics, mechanisms and impacts.

In order to build such a model, the Internet banking system is considered as the one that consists of geographically dispersed clients, the web server of the bank, the bank's application server, the bank's core banking server and "Client-Bank" server and ensure the functioning of Internet banking system.

It was defined as the interrelationship of operational risk and information security risk. On the basis of the mentioned interrelationship the model of threats to Internet banking systems was built.

An integral part in improving the construction of a threat model for IB systems is the model of the likely offender, which should be adequate to the real offender of this type of system, it was considered some categories of possible infringers of IT security systems.

References

1. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro orhanizatsiiu operatsiinoi diialnosti v bankakh Ukrainy, zatverdzhene Postanovoiu Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 18.06.2003 № 254 [On approval of the operational activity of banks of Ukraine, approved by the National Bank of Ukraine 18.06.2003 № 254]. Retrieved from <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.8029.0>.
2. Valentsovoi N. Y. (2008) Bankovskie riski [Banking risk]. M. : KNORUS.
3. Lyst Departamentu informatyzatsii bankakh Ukrainy 03.03.2011 № 24-112/365/ [Letter to the Department of Informatization banks of Ukraine 03.03.2011 № 24-112/365/]. Retrieved from <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

4. SOU N NBU 65.1 SUIB 2.0:2010 "Metody zakhystu v bankivskii diialnosti. Zvid pravyl dlia upravlinnia informatsiioiu bezpekoiu" (ISO/IES 27002:2005, MOD) ["Methods of protection in the business. Code of Practice for Information Security Management"]. Retrieved from <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

5. Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 28.10.2010 № 474 "Pro nabrannia chynnosti standartamy z upravlinnia informatsiioiu bezpekoiu v bankivskii systemi Ukrainy" [Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine dated 28.10.2010 № 474 "On the effective date of standards for information security management in the banking system of Ukraine"]. Retrieved from <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

6. SOU N NBU 65.1 SUIB 1.0:2010 "Metody zakhystu v bankivskii diialnosti. Zvid pravyl dlia upravlinnia informatsiioiu bezpekoiu" (ISO/IES 27001:2005, MOD). [JMA H NBU 65.1 ISMS 1.0:2010 "Methods of protection in the business. Code of Practice for Information Security Management" (ISO / IES 27001 : 2005, MOD)] <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

7. ND TZI 1.1-002-99 Zahalni polozhennia shchodo zakhystu informatsii v kompiuternykh

systemakh vid nesanktsionovanoho dostupu. Zatverdzheno nakazom DST·SZI SB Ukrainy vid 28.04.1999 № 22. [Sun Heat 1.1-002-99 General provisions for the protection of information in computer systems from unauthorized access. Approved by DSTSZI Security Service of Ukraine from 28.04.1999 № 22.]

8. Kapustian M. V., Orlenko V. S., Khoroshko V. O. (2006) Stvorennia modeli zahroz informatsii ta mekhanizmu yii efektyvnoho zakhystu [Creating models of threat information and the mechanism for its effective protection]. *Avtomatyka, vymiriuvannia ta keruvannia: Visnyk natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhniky"*. № 551, 58–63.

9. Kudinov V. A., Khoroshko V. A. (2004) Korporatyvna merezha OVS Ukrainy ta modeli yii zakhystu vid porushnykiv bezpeky [Corporate network ATS Ukraine and models of protection against violators of safety]. *Information Security*. 1, 26-36.

10. Liamyn L. V. (2006) Analiz faktorov riska, sviazannykh s internet-bankinhom [Analysis of risk factors, sviazannyh with Internet banking]. *Raschety i operatsionnaia rabota v kommercheskom banke*. 5, 52-64.

УДК 378.3 Д 17

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО В РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ФІНАНСУВАННІ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Сергій Миколайович ДАНИЛЕНКО

старший викладач кафедри фінансів, обліку і аудиту Черкаська філія ПВНЗ Європейський університет
E-mail: danila_7@ukr.net

Анотація. У статті обґрунтовується необхідність активізації фінансово-кредитного механізму реалізації інноваційних проектів шляхом концентрації, як державних коштів, так і коштів приватного бізнесу, що дозволить розвивати національну інноваційну систему. Розглянуто основні механізми взаємодії держави та приватного капіталу при реалізації інноваційних проектів. Зазначені основні позитивні ефекти реалізації та фінансування інноваційних проектів на умовах державно-приватного партнерства.

Аннотация. В статье указывается необходимость активизации финансово-кредитного механизма реализации инновационных проектов путем концентрации, как государственных средств, так и средств частного бизнеса, что позволит развивать национальную инновационную систему. Рассмотрены основные механизмы взаимодействия государства и частного капитала при реализации инновационных проектов. Указаны основные положительные эффекты реализации и финансирования инновационных проектов на условиях государственно-частного партнерства.

Ключові слова: держава, бізнес, приватний сектор, фінансування, інноваційний проект, біоенергетичний проект, фінансово-кредитний механізм.

Ключевые слова: государство, бизнес, частный сектор, финансирование, инновационный проект, биоэнергетический проект, финансово-кредитный механизм.

Постановка проблеми. Важливим аспектом зрушень в економіці та її стійкого розвитку є стимулювання промисловості до реалізації інноваційних проектів. Саме державна політика в сфері інноваційної діяльності повинна забезпечити концентрацію фінансово-кредитних ресурсів у сфері високих технологій та інновацій.

Необхідно активізувати фінансово-кредитний механізм реалізації інноваційних проектів шляхом концентрації як державних коштів, так і коштів приватного бізнесу, що дозволить розвивати національну інноваційну систему. Масштабне залучення реального приватного капіталу можливе лише за рахунок створення чітких законодавчих та фінансово-кредитних «правил гри» державою. В цьому аспекті роль держави полягає в збалансуванні інтересів бізнесу з загальнонаціональними пріоритетами, а короткострокові тактичні з довгостроковими стратегічними перспективами. Тобто державна участь у реалізації інноваційних проектів повинна стати каталізатором їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Кейнс Дж. у своїй роботі заклав основи концепції державно-приватного партнерства [1], де були проаналізовані проблеми економічної політики держави, яка за допомогою кредитно-грошових і бюджетних інструментів, заохочення приватних інвестицій і зростання споживчих витрат повинна сприяти найбільш швидкому зростанню національного доходу. В подальшому концепція партнерства держави та бізнесу була розглянута у роботі Гелбрейта Дж. К. [2]. У ній об'єднання зусиль держави й великого бізнесу розглядається як необхідна умова фінансування потреби в технологічних знаннях, гарантіях певного рівня ціни та зобов'язань реалізації продукції. Подальший розвиток ці підходи отримали в роботі Макконнелла К. Р. [3].

Дослідження різних аспектів державно-приватного партнерства в Росії (В. Г. Варнавський [4], В. А. Михеев [5], В. І. Якунін [6] та ін.) охоплюють такі питання як: партнерство держави та приватного сектору; державно-приватне парт-

нерство в реалізації пріоритетних національних проектів та ін. Принципи правового регулювання державно-приватного партнерства розглянуті в роботі А. І. Ніколаєва [7].

Питання державно-приватного партнерства, розглянуті в наукових публікаціях вітчизняних вчених (В. М. Вакуленко, О. В. Берданова, Н. Г. Діденко, Н. А. Сич, А. Ф. Ткачук, І. О. Федіва, Є. О. Фишко та ін.), містять такі аспекти як: актуальні проблеми теорії і практики державного управління і соціального партнерства, форми державно-приватного партнерства та ін. [8]. Г. Павлова в своїй праці [9] досліджує світовий досвід державно-приватного партнерства та основні проблеми, що перешкоджають державно-приватному партнерству в Україні. В. Кубліков у своїй праці [10] розглядає методи і форми партнерських стосунків держави та підприємницьких структур, проблеми фінансування інфраструктурних проектів із використанням інструментів ринку цінних паперів.

У 2010 році було прийнято Закон України «Про державно-приватне партнерство», що значно збільшив науковий і практичний інтерес до механізмів його реалізації в Україні [11]. Цей закон важливо розглядати в контексті з прийнятою стратегією інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [12].

Метою статті є обґрунтувати необхідність активізації фінансово-кредитного механізму реалізації інноваційних проектів, шляхом концентрації як державних коштів, так і коштів приватного бізнесу; розглянути основні механізми взаємодії держави та приватного капіталу при реалізації інноваційних проектів.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Найбільш яскравим прикладом відпрацювання механізмів приватно-державного партнерства є формування і реалізація найважливіших інноваційних проектів державного значення. Головною економічною метою цих проектів є посилення конкурентних позицій вітчизняних виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках. Вони є особливим механізмом стимулювання інноваційної діяльності, який забезпечує найбільш значимий, з економічної точки зору, етап інноваційного циклу – трансформацію результатів науково-технічної діяльності у конкурентоспроможну наукомістку продукцію, що має високий потенціал ринкової реалізації.

До основних механізмів взаємодії держави та приватного капіталу при реалізації та фінансу-

ванні інноваційних проектів належать:

1. Залучення бізнесу до формування вимог для проведення прикладних наукових досліджень і розробок, повноправна участь у процесах комерціалізації їх результатів, починаючи з самих ранніх стадій розробки наукової продукції, безпосередню участь у підготовці та реалізації великих інноваційних проектів.

2. Удосконалення системи фінансової підтримки інноваційної діяльності, зокрема за рахунок розвитку сучасних фінансових інструментів і механізмів для залучення до високотехнологічної сфери економіки приватних інвестицій. І в першу чергу – це розвиток системи венчурного інвестування. Забезпечення спільного фінансування частини прикладних досліджень, дослідно-конструкторських робіт, інноваційних проектів, створення інноваційної інфраструктури та переважного фінансування стадії освоєння і модернізації промислового виробництва високотехнологічної продукції.

3. Розвиток малого інноваційного підприємництва у науково-технічній сфері, створення і розвиток спеціальних бірж інтелектуальної власності і науково-технічних послуг, зокрема на базі приватного сектору, активну участь малих інноваційних структур у реалізації механізмів приватно-державного партнерства.

4. Збалансування інтересів держави та приватного бізнесу. В першу чергу інтереси держави та бізнесу збігаються у розвитку високоефективних секторів промисловості, що забезпечують формування нових ринків конкурентоспроможної високоякісної наукомісткої продукції, а також у питаннях технологічного переозброєння промислового виробництва, спрямованого, зокрема, на зниження витрат, економію ресурсів, збереження навколишнього середовища і, в кінцевому підсумку, забезпечення конкурентних переваг вітчизняного товаровиробника на внутрішньому і зовнішньому ринках.

5. Реалізація інноваційних біоенергетичних проектів на основі участі як держави, місцевих органів самоврядування, так і приватного капіталу. В цьому випадку досягаються багатовекторні ефекти для всіх суб'єктів таких проектів. Так держава, наприклад, здійснює підтримку та економічну активацію регіонів, де реалізуються відповідні проекти. Отримується позитивний екологічний ефект, особливо при утилізації відходів життєдіяльності чи сільського господарства, як на регіональному, так і на державному рівні. Місцеві органи влади отримують нові робочі місця

та надходження до бюджетів різних рівнів. Всі вищезгадані суб'єкти, а особливо цікаво це саме

приватному бізнесу, отримують грошові надходження та прибутки (рис. 1).

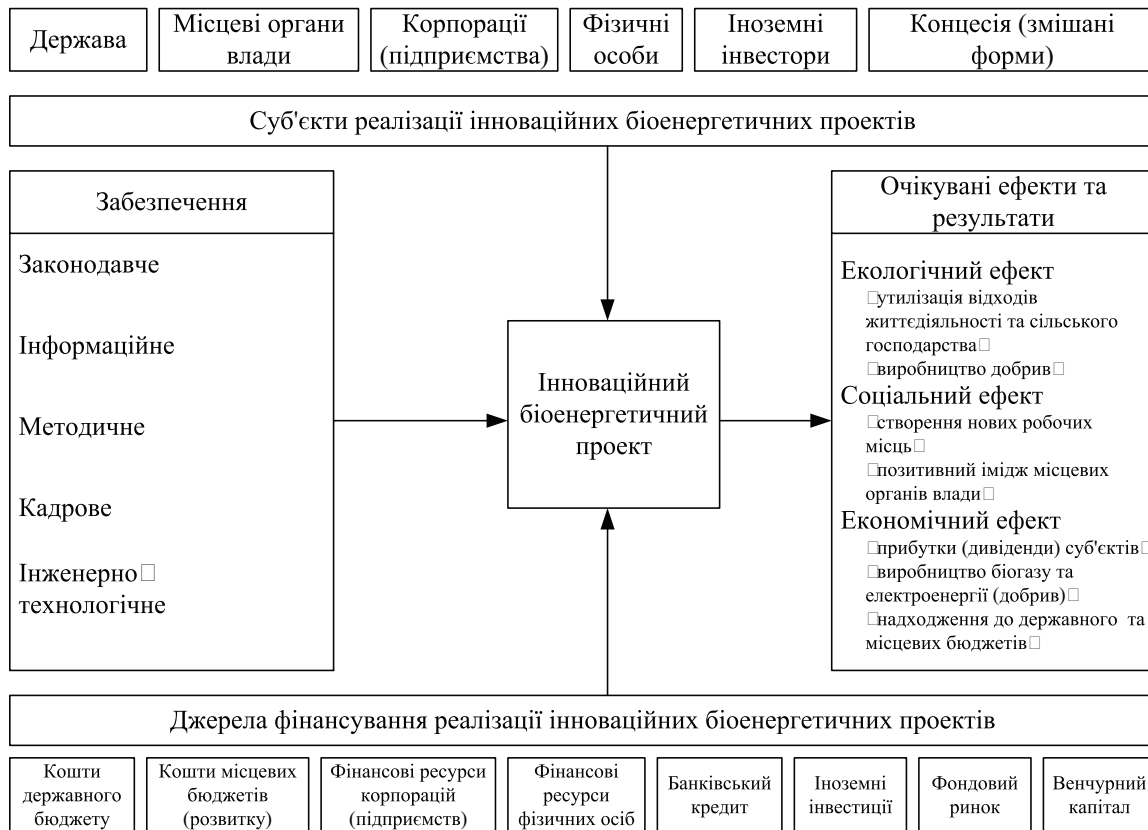

Рис. 1. Фінансово-кредитний механізм та результати реалізації інноваційних біоенергетичних проектів, у контексті державно-приватного партнерства

Джерело: власна розробка автора

Для прикладу розглянемо фінансово-кредитний механізм та результати реалізації інноваційних біоенергетичних проектів, у контексті державно-приватного партнерства.

1. Суб'єктами реалізації інноваційних біоенергетичних проектів можуть бути: держава; місцеві органи влади; корпорації (підприємства); фізичні особи; іноземні інвестори та ін.

2. Джерелами фінансування реалізації інноваційних біоенергетичних проектів можуть виступити: кошти державного бюджету; кошти місцевих бюджетів (розвитку); фінансові ресурси корпорацій (підприємств); фінансові ресурси фізичних осіб; банківський кредит; іноземні інвестиції; фондовий ринок; венчурний капітал та ін.

3. Забезпечення реалізації інноваційних біоенергетичних проектів є важливим елементом фінансово-кредитного механізму і складається з таких елементів: законодавче, інформаційне,

методичне, кадрове, інженерно-технологічне та інше забезпечення.

Необхідно створити сприятливе правове середовище партнерства, зокрема, вдосконалити нормативно-правову базу, стимулювати створення і реалізацію інновацій, а також здійснювати захист прав інтелектуальної власності.

Для становлення ефективної національної інноваційної економіки та сприяння реалізації інноваційних проектів потрібно прийняття таких першочергових заходів і їх законодавчої підтримки:

- відродження галузевої науково-технічної діяльності;
- здійснення державної підтримки, націленої на розробку інноваційних проектів високого ступеня рентабельності;
- створення умов, стимулюючих впровадження та використання результатів науково-дослід-

них і дослідно-конструкторських робіт, створених за рахунок або із залученням бюджетних коштів;

- розвиток ринку товарів, робіт і послуг у галузі інноваційної діяльності з відкладеним платежем;

- введення жорсткого контролю за амортизаційними відрахування підприємств і організацій державної форми власності та контроль з оновлення продукції (не рідше, ніж раз на 5–7 років);

- законодавче стимулювання недержавних підприємств з оновлення продукції (не рідше, ніж раз на 5–7 років);

- удосконалення системи освіти в інноваційній сфері, зокрема створення єдиного наукового та навчально-методичного механізму підготовки кадрів для інноваційної сфери, що забезпечує безперервне підвищення кваліфікації фахівців і підприємців;

- удосконалення системи управління у сфері інноваційної діяльності;

- розвиток виробничо-технологічної інфраструктури інноваційної діяльності (особливі економічні зони, технопарки, інноваційно-технологічні центри, бізнес-інкубатори тощо);

- стимулювання експорту і внутрішнього попиту на інноваційну продукцію українських підприємств.

Потрібно створити інформаційне та кадрове забезпечення передачі в приватний сектор економіки результатів науково-технічної діяльності, створених за участю коштів державного бюджету, для введення їх в господарський оборот шляхом створення та розвитку високотехнологічних інноваційних підприємств.

Для інформаційного забезпечення учасників інноваційної діяльності як з боку держави, так і з боку бізнесу, зокрема інформацією про розроблені перспективні технології, про стан і перспективи внутрішнього та міжнародного ринків сформовані національно інформаційно-аналітичні центри за пріоритетними напрямками розвитку науки, техніки і технологій.

У галузі освітньої політики необхідно посилити участь роботодавців у виробленні освітніх стандартів і навчальних планів ВНЗ. Наприклад, створення регіональних і муніципальних тристоронніх рад з освітньої політики, що складаються з представників роботодавців, закладів професійної освіти і регіональних адміністрацій.

4. Очікувані ефекти та результати реалізації інноваційних біоенергетичних проектів такі.

Екологічний ефект:

- утилізація відходів життєдіяльності та сільського господарства;

- виробництво добрив.

Соціальний ефект:

- створення нових робочих місць;

- позитивний імідж місцевих органів влади.

Економічний ефект:

- прибутки (дивіденди) суб'єктів;

- виробництво біогазу та електроенергії (добрив);

- надходження до державного та місцевих бюджетів.

Також, можна виділити основні позитивні ефекти реалізації та фінансування інноваційних проектів на умовах державно-приватного партнерства:

- реалізація принципу відповідального партнерства держави та бізнесу, відкрите залучення бізнесу до вибору напрямів та типів проектів;

- концентрація значних фінансових ресурсів на певних проектах, пайова (паритетна) участь держави і виконавців проектів у витратах на їх виконання;

- орієнтація на повноцінну комерціалізацію науково-технічних результатів проекту, фактичне зростання інноваційної продукції.

Висновки. Отже, найбільш ефективним механізмом приватно-державного партнерства є формування і реалізація інноваційних проектів загальнодержавного значення. Причому ініціатором розробки та реалізації інноваційних проектів у першу чергу повинен виступати бізнес, а фінансування їх здійснюється спільно.

На жаль, досвід впровадження державно-приватного партнерства в Україні незначний. В Україні було також укладено лише декілька договорів, названих концесійними договорами і угодами про розподіл продукції. Їх кількість та якість ще не дають підстав говорити про повномасштабне впровадження державно-приватного партнерства в Україні.

У подальшому необхідно:

- дослідити та систематизувати зарубіжний досвід державно-приватного партнерства;

- формування єдиних стратегічних підходів (концепцій) до розвитку державно-приватного партнерства в Україні;

- удосконалення законодавчої бази державно-приватного партнерства;

- створення організаційних структур щодо ініціювання й управління проектами державно-приватного партнерства;

- здійснення заходів інформаційного й освітнього характеру щодо просування державно-

приватного партнерства на регіональному та місцевому рівнях.

Список використаних джерел

1. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. Антология экономической классики / Дж. Кейнс; [пер. англ.]. — М. : Экономика, 1992. — Т. 2.
2. Гэлбрейт Дж. К. Новое промышленное государство. Эссе об американской экономической системе / Дж. К. Гэлбрейт // 25 ключевых книг по экономике. — Челябинск : Урал, 1999. — С. 412–414.
3. Макконнелл К. Р. Экономика: Принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю ; [пер. с англ. 11-го изд.]. — М. : Республика, 1993. — Т. 2. — 417 с.
4. Варнавский В. Г. Партнерство государства и частного сектора / В. Г. Варнавский. — М. : Наука, 2005 — 260 с.
5. Михеев В. А. Государственно-частное партнерство в реализации приоритетных национальных проектов [Электронный ресурс]. — Режим доступа: // <http://www.c-society.ru/wind.php>.
6. Якунин В. И. Партнерство в механизме государственного управления / В. И. Якунин // Социол. исслед. — 2007. — № 2. — С. 13 – 14.
7. Николаев А. И. Государственно-частное партнерство в РФ: экономическое содержание и правовое обеспечение / А. И. Николаев, С. О. Бочков // Недвижимость и инвестиции. Правовое регулирование. — 2007. — № 1–2 (30–31). — С. 51–63.
8. Діденко Н. Державне управління і соціальне партнерство: актуальні проблеми теорії і практики: Монографія / Ніна Діденко. — Донецьк, 2007. — 404 с. — (Монографія).
9. Павлова Г. Державно-приватне партнерство: аналіз світового досвіду та шляхи розвитку в Україні / Г. Павлова // Держава і ринок. — 2011. — № 3 (7). — С. 130–133.
10. Інфраструктурні проекти - напрямок розвитку взаємовідносин держави і бізнесу / В. Кубліков // Схід. — 2009. — № 7 (98). — С. 7–10. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/20848>.
11. Закон України «Про державно-приватне партнерство» // ВВРУ. — 2010. — № 40.
12. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.-упоряд. Г. О. Андрощук, І. Б. Жилиєв, Б. Г. Чижевський та ін. — К. : Парламентське вид-во, 2009. — 632 с.

JEL CLASSIFICATION: O31

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE IMPLEMENTATION AND FINANCING OF INNOVATIVE PROJECTS

Sergey M. DANILENKO

Cherkassy Branch European University

Summary. In the article the need to intensify financial and credit mechanism for implementing innovative projects by concentrating as public funds and funds of private businesses, which will develop a national innovation system. The basic mechanisms of

the state and the private sector in the implementation of innovative projects. These main positive effects of implementation and financing of innovative projects on public-private partnership.

Key words: *government, business, private sector financing, innovative design, bioenergy projects, financial-credit mechanism.*

The attention to public-private partnerships, particularly in the implementation and financing of innovative projects grows in the world. The state policy in the sphere of innovation activity should provide concentration of financial and credit resources in the sphere of high technologies and innovations. The most striking example of the working mechanisms of public-private partnership is the creation and implementation of major innovative projects of national importance. The main economic goal of these projects is to enhance the competitive position of domestic producers in domestic and foreign markets.

The author draws attention to the necessity of acceleration financial-credit mechanism for implementing innovative projects by concentrating as public funds and funds of private businesses, which will develop a national innovation system. The basic mechanisms of the state and the private sector interaction in the implementation of innovative projects are investigated. The main positive effects of implementation and financing of innovative projects on terms of public-private partnership are considered.

References

1. Keijns Dzh. (1992) Obshchaja teoriya zanjatos-ti, protsenta i deneh. Antolohija ehkonomicheskoy klassiki [General Theory of Employment, Interest and Money. Anthology of economic classics]. M.: Ehkonomika.
2. Helbrejtt Dzh. K. (1999) Novoe promyshlennoe hosudarstvo. Ehsse ob amerikanskoj ehkonomicheskoy sisteme [The new industrial state. Essay on the American economic system]. 25 kljuchevykh knih po ehkonomike. Cheliabinsk: Ural.
3. Makkonnell K. R., Brju S. L. (1993) Ehkonomika: Printsipy, problemy i politika [Economics : Principles, Problems and Policies]. M. : Respublika.
4. Varnavskyy V. H. (2005) Partnerstvo hosudarstva i chastnogo sektora [Partnership between the government and the private sector]. M.: Nauka.
5. Mykheev V. A. Hosudarstvenno-chastnoe partnerstvo v realizatsii prioritetnykh natsional'nykh proektov [Public-private partnership in the implementation of priority national projects] Retrieved from <http://www.c-society.ru/wind.php>.
6. Yakunin V. Y. (2007) Partnerstvo v mekhanizme hosudarstvennogo upravlenija [Partnership in the mechanism of governance]. Sotsiol. issled. Vol. 2, 13–14.
7. Nikolaev A. Y., Bochkov S. O. (2007) Hosudarstvenno-chastnoe partnerstvo v RF: ehkonomicheskoe sodержanie i pravovoe obespechenie [Public-private partnership in the Russian Federation : the economic substance and legal support]. Nedvizhimost' i investitsii. Pravovoe rehulirovanie. Vol. 1–2 (30–31), 51–63.
8. Didenko N. (2007) Derzhavne upravlinnia i sotsialne partnerstvo: aktualni problemy teorii i praktyky [Public Administration and Social Partnership : issues of theory and practice]. Donetsk.

9. Pavlova H. (2011) Derzhavno-pryvatne partnerstvo: analiz svitovoho dosvidu ta shliakhy rozvytku v Ukraini [Public-private partnerships: an analysis of international experience and the development in Ukraine]. *Derzhava i rynek*. 2011. Vol. 3 (7), 130–133.

10. Infrastrukturni proekty – napriamok rozvytku vzaiemovidnosyn derzhavy i biznesu [Infrastructure projects – direction of the relationship between the state and business]. *Skhid*. (2009). Vol. 7 (98), 7–10. Retrieved from <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/20848>.

11. Zakon Ukrainy «Pro derzhavno-pryvatne partnerstvo» [Law of Ukraine “On Public – Private Partnership”] VVRU. 2010. № 40.

12. Androshchuk H. O., Zhyliaiev I. B., Chyzhevskiy B. H. (2009) Stratehiia innovatsiinoho rozvytku Ukrainy na 2010–2020 roky v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv [The strategy of innovative development of Ukraine for 2010–2020 in terms of Global Challenges]. K.: Parlamentske vyd-vo.

УДК 336.71

СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОГО РИТЕЙЛУ В УКРАЇНІ

Андрій Миколайович ДЕМЧЕНКО

аспірант Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Анотація. У статті здійснено аналіз сучасного стану банківського ритейлу, виявлено тенденції та напрями його розвитку. Вивчено вплив потреби населення у фінансових послугах та змін ринкових умов на формування продуктового ряду банківського ритейлу.

Аннотация. В статье осуществлен анализ современного состояния банковского ритейла, выявлены тенденции и направления его развития. Изучено влияние потребности населения в финансовых услугах и изменений рыночных условий на формирование продуктового ряда банковского ритейла.

Ключові слова: інноваційні банківські продукти, банківський ритейл, депозитний портфель, платіжна картка.

Ключевые слова: инновационные банковские продукты, банковский ритейл, депозитный портфель, платежная карточка.

Постановка проблеми. В умовах світової економічної інтеграції важлива роль належить сфері обігу банківських продуктів. Вона є невід'ємною складовою розвитку економічних відносин. Від ситуації у вітчизняному ритейлі залежить задоволення першочергових потреб десятків мільйонів українців, тому поліпшення якості банківських продуктів, розширення каналів їх продажу, доступності і простоти у використанні є тими питаннями, які сьогодні актуалізуються науковцями та фахівцями-практиками фінансово-кредитного сектору економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових публікацій, присвячених дослідженню розвитку ринку банківських продуктів показав, що багато уваги приділяється організації дистанційного самообслуговування із застосуванням сучасного програмного забезпечення, перспективам переведення банківського бізнесу в електронний режим, максимізації банківських розрахунків, статистичним показникам зростання галузі. Вагомий внесок у питання дослідження банківських продуктів із сегменту ритейл внесли зарубіжні дослідники М. Портер, Ж. Тіроль, С. Авдашева, Н. Розанова. В Україні дослідженням конкуренції в галузі банківництва, зокрема роздрібною торгівлі банківськими продуктами, займаються С. Онікієнко, М. Тельсевич, О. Рудакова, О. Чуб, І. Медведева, А. Головіна та інші. Проте перелічені дослідження є фрагментарними та не дають комплексного бачення розвитку вітчизняного ритейлу.

Ці питання лягли в основу даної статті, метою якої є проведення глибокого аналізу сучасного стану українського ритейлу та виявлення напрямів і тенденцій його розвитку в майбутньому.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. У 2013 р. і першому кварталі 2014 року банківська система України функціонувала в умовах сильної невизначеності в економіці, фінансової нестабільності, політичних потрясінь та іноземної окупації частини країни із загрозою вторгнення у східні та південні області. Відбувалася інтенсивна системна атака зовнішніх ринків на економіку держави, в тому числі, на банківську систему. Це спричинило відключення від СЕП частини території України, припинення повноцінного функціонування окремих банків Росії, зокрема ПАТ «Банк Русский Стандарт», захоплення банківських установ АР Крим.

За таких умов Національний банк України намагається запровадити заходи жорсткої регуляторної політики, зокрема взято під контроль певні обмеження з валютних операцій, прийнято рішення про затвердження обмінного курсу валюти відразу за формуванням ринкового.

Сьогодні банківська система України знову опинилася у кризі, яка кардинально відрізняється від попередніх. Відповідно, наявні антикризові плани та проекти виявились недієздатними.

За період формування банківської системи в Україні фінансові установи надавали пріоритет юридичним особам. Банки, часом, створювались безпосередньо на фондах великих підприємств

та були зосереджені на обслуговуванні цих підприємств. Діяльність з фізичними особами відбувалась досить пасивно. Проте з часом відбулась значна переорієнтація і на даний час більшість банківських установ віддає перевагу обслуговуванню фізичних осіб.

Це стало поштовхом для створення нових мереж, нових продуктів, відкриття нових відділень, збільшення персоналу, а також посилення конкуренції в банківській сфері. Поступово спектр послуг для фізичних осіб став значно ширшим за класичні послуги, які банки надають юридичним особам. На даний час фізичні особи мають можливість дистанційно самостійно керувати своїми рахунками, відкривати депозити та онлайн отримувати кредити, користуватись розрахунковим рахунком та овердрафтом.

Фінансово-економічні кризи, що відбулись в Україні у 1998 р. та 2008 р., змусили банки більшу увагу приділяти комплексному обслуговуванню громадян (приймання комунальних платежів, грошові перекази, окремі розрахунки, дорожні чеки та ін.). Ринок диктував свої потреби, що спонукало банківські установи до активного розвитку комісійно-посередницьких операцій та сприяло забезпеченню отримання стабільних доходів від обслуговування роздрібних клієнтів.

Поступово ритейл набув вагомого значення у розвитку банківського сектору. Потрібно зауважити, що кожен банк будував систему ритейлу, виходячи із власної стратегії, досвіду, можливостей та прогнозів на перспективу.

Банківський ритейл (retail banking) – це комплекс послуг та банківських продуктів для приватних споживачів.

На даний час сегмент ритейлу проходить формування в умовах напруженої конкуренції між багатьма банками, причому багато доволі потужних банків з іноземними інвестиціями не витримують конкурентної боротьби. Серед них ПАТ «Кредит Європа Банк», що належить голландській групі Credit Europe Bank, нідерландське ПАТ «ІНГ Банк Україна», шведське ПАТ «Сведбанк», ПАТ «СЕБ Банк», який входив в групу компаній SEB Group разом з компанією SEB Asset Management Ukraine. Причиною цього стала законодавча заборона надавати споживчі та іпотечні валютні кредити при одночасному підвищенні ризиковості у роботі з національною грошовою одиницею з огляду на нестійкий курс.

Однак для інших фінансових установ вихід конкурентів з ритейлу дасть можливість збільшити частку присутності на ринку. Більшість

комерційних банків у 2014 р. проводять політику закріплення існуючих позицій, оптимізації своїх бізнес-процесів і вдосконалення систем управління ризиками, оскільки загальноекономічна ситуація і регуляторна політика залишаються невизначеними.

Ринкові умови ставлять нові вимоги щодо розвитку банківського ритейлу, який сьогодні є необхідністю для банківського сектору та споживачів банківських продуктів, серед яких можна виділити:

- кредитування поточних потреб;
- розміщення грошових коштів на депозитних рахунках;
- обслуговування платіжних карт;
- private banking;
- організація пенсійного обслуговування;
- організація кредитування;
- управління активами;
- фінансові та майнові консультації;
- операції з обміну валюти;
- здійснення грошових переказів у національній та іноземній валюті;
- здійснення готівкових платежів;
- відкриття та ведення поточних рахунків фізичних осіб (в т.ч. карткових);
- обслуговування кредитних карткових рахунків;
- споживче кредитування під різні види забезпечення (та незабезпечених) кредитів;
- надання в оренду індивідуальних банківських скриньок;
- фінансове консультування та інформування;
- продаж та прийняття на вклади банківських металів;
- іпотечне кредитування на первинному та вторинному ринках житлової нерухомості;
- довірче управління майном;
- телефонний банкінг та домашній банкінг;
- дистанційні консультаційні центри (таких як «гаряча лінія»);
- консультаційні послуги (персональний менеджер);
- видача іменних та дорожніх чеків;
- оплата товарів та послуг юридичних осіб;
- інвестиційні послуги (акції, облігації, ФФБ тощо);
- приймання комунальних платежів та ін.

Формування продуктового ряду банківського ритейлу обумовлюється результатами глибокого та всебічного вивчення потреб населення в фінансових послугах і включає, в першу чергу, створення комплексних продуктів, що макси-

мально задовольняють ці потреби. Параметри та сутність таких продуктів змінюється в залежності від зміни ринкових умов та потреб клієнтів.

При цьому роздрібні банківські мережі організовують таким чином, щоб забезпечити можливість надання будь-якої з існуючих послуг в кожному відділенні (торгівельному майданчику чи терміналі) банку. Банківські відділення мають знаходитися в безпосередній близькості до споживача, що передбачає необхідність функціонування їх значної кількості та формування мереж, спрямованих на комплексне обслуговування населення.

За даними НБУ, у першому кварталі 2014 року в Україні зареєстровано 18488 відділень банків і 23243 банкомати, 221,2 тис. платіжних терміналів, з яких 192,3 тис. – торгові Р05-термінали [1]. Зростає також кількість платежів через системи інтернет-банкінгу [4].

Масовий характер активізації банками власних фінансових та маркетингових зусиль на ринку ритейлу стали очевидною передумовою виділення роздрібногo бізнесу із комплексу традиційних банківських послуг та його організаційного оформлення як окремого напрямку банківської діяльності. Комплексний підхід до обслуговування приватних осіб, активне просування фінансових послуг для населення, всестороннє залучення до сфери банківського обслуговування широких верств населення підвищили рентабельність роздрібногo бізнесу і його привабливість для вітчизняних банків.

У світовій банківській практиці виділяють три варіанти організації банківського ритейлу:

- організаційне виокремлення роздрібногo бізнесу в структурі універсального банку як відокремленого самостійного напрямку банківської діяльності;

- створення окремого (спеціалізованого) банку, основним і єдиним напрямом діяльності якого є роздрібний бізнес;

- повне організаційне відокремлення ритейлу і створення дочірнього роздрібногo банку у складі банківської (фінансової) групи.

На даний час в більшості розвинутих країн світу не відбувається швидкого зростання продажу банківських послуг приватним особам через наповнення даного сегмента ринку та зростання конкуренції між банками. Тому єдиний спосіб підтримки попиту на ці послуги – їхнє постійне удосконалення та пристосування до постійно змінюваних потреб потенційних споживачів.

Сучасний ритейл – це, перш за все, спектр

технологій (від організації бізнес-процесів в банку до каналів доставки продуктів населенню), тому управління банківським бізнесом повинно відрізнятися оперативністю реакції на зміни кон'юнктури ринку і безперервним пошуком нових цільових орієнтирів.

Ключове значення в цьому процесі відіграє зміна якісного складу потенційних споживачів банківських послуг. Все більше уваги до своїх бажань та потреб привертає молоде (компетентніше та активніше) покоління споживачів. Така категорія потенційних клієнтів бажає витратити якомога менше часу та ресурсів і прагне отримувати яскраво виражені індивідуалізовані послуги.

Інноваційні технології ведення банківського бізнесу та управління ним дозволяють, по-перше, запропонувати якісніше обслуговування клієнтів-фізичних осіб; по-друге, зменшити ризик, пов'язаний з наданням роздрібних банківських послуг; по-третє, підвищити результативність роботи банку з кожним клієнтом та рентабельність роздрібногo напрямку діяльності в цілому.

Асортимент банківських послуг змінюється постійно і його склад визначається потребами різних груп клієнтів, їх пріоритетами та можливостями. Постійно проводиться пошук нових потреб у клієнтів та розробка принципово нових можливостей банків.

Впровадження інноваційних банківських продуктів зумовлює необхідність роз'яснення клієнтам їхнього змісту, підвищення фінансової культури споживачів та їх юридичної грамотності, посилення значення такого фактору, як довіра клієнтів.

На даний час класичні стандартні банківські послуги з приймання переказів, проведення платежів та поточного короткострокового кредитування частіше реалізуються через банкомати чи повністю автоматизовані відділення, котрі працюють цілодобово. Таким чином, відбувається збільшення обсягів операцій, що здійснюються через електронні інформаційні банківські системи, і зменшення витрат на персонал відділень, задіяних в обслуговуванні та консультуванні клієнтів.

Розширення спектру та альтернативних каналів ритейлу розглядається банками як необхідний крок на шляху створення віртуального банку. Функціонування такої фінансово-кредитної установи передбачає не просто відмову від традиційної стандартної мережі банківських відділень, а й перехід на віртуальні канали збу-

ту. Віртуальний банк означає цілковиту його реструктуризацію та докорінну зміну форм взаємодії з клієнтом.

Особливу увагу під час кредитування банки приділяють розвитку беззаставних готівкових кредитів і споживчих кредитів на купівлю товарів. Другим пріоритетним напрямом є автокредитування. Іпотека надається тільки тим клієнтам, яким для купівлі квартири не вистачає 30-40% від загальної вартості.

Значну увагу банки приділяють впровадженню програм, спрямованих на збільшення комісійних доходів, розвитку віддалених систем обслуговування діючих клієнтів, таких як: інтернет-банкінг, мобільний банкінг, зони самообслуговування, а також розвитку карткового бізнесу.

Структура депозитного портфеля фізичних осіб за 2013 рік змістилася у бік вкладів у гривні: їх приріст склав 38 % при зростанні валютних вкладів менше ніж на 1 %. Слід зазначити, що значно збільшилася частка строкових вкладів і подовжилися їх терміни: якщо середній депозит у 2012 році розміщувався на термін 2,5-3 місяці, то у 2013 році – на 6 місяців і більше. Цей показник є результатом введення нових депозитних продуктів з високими ставками. Проте із постійним ростом валютних ресурсів спостерігається постійна тенденція дострокового розірвання депозитних

угод, не зважаючи на втрати відсотків та виплати комісійних.

За даними НБУ, в лютому 2014 року населення зняло 7,6 % гривневих і 6,3% валютних вкладів. У грошовому еквіваленті це становило понад 19 млрд. гривень і 1,4 млрд. дол. США відповідно. Ці показники похитнули рівновагу банківської системи і змусили ввести тимчасові адміністрації до багатьох банків.

Поряд з цим, багатьом банкам вдається успішно протистояти проявам кризи та нестабільності. Так за підсумками 2013 року ПАТ «ОТП Банк» збільшив обсяг свого роздрібно-кредитного портфеля на 814 млн грн – до 5,9 млрд. грн. Такий результат активної роботи дозволив фінансовій установі увійти до п'ятірки лідерів у сегменті роздрібно-кредитування за версією видання «Капітал» [2].

За даними Національного банку України, приріст роздрібно-кредитування у банківській системі в 2013 році склав 3,7% (6 млрд грн), порівняно з 2012 р. і зріс до 167,8 млрд грн [3].

Функціонування та розвиток банківського ритейлу, інноваційних рішень та продуктів безпосередньо залежить від активності використання платіжних карток, що в свою чергу залежить від наявної системи та мережі використання таких платіжних засобів (рис. 1).

Банки-члени карткових платіжних систем (шт.)

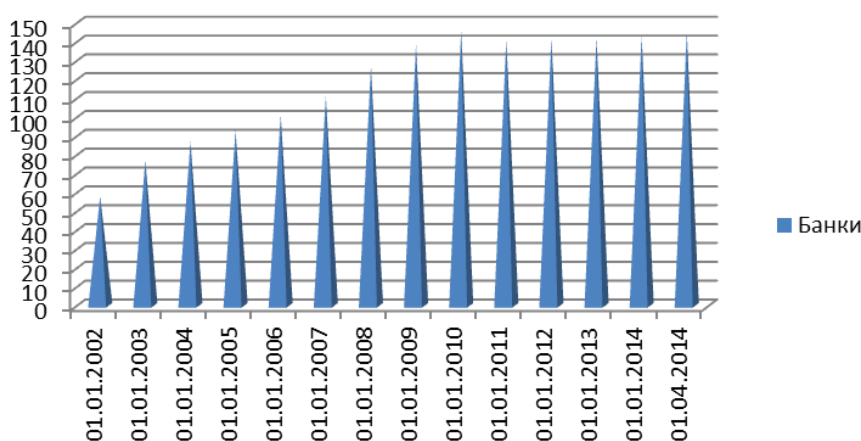

Рис. 1. Банки-члени платіжних карткових систем

Джерело: розроблено автором за даними НБУ [3]

За даними рис. 1 видно, що з 2002 року кількість банків-учасників карткових платіжних системи України зростала і на 01.01.2014 р. склала

143 банки (станом на 01.01.2010 р. – 146 банків). Невелике зниження кількості банків-членів платіжних карткових систем відбулось в результаті

виходу 4 іноземних банків із сфери ритейлу.

Розглянемо динаміку росту держателів пла-

тіжних карток, кількості платіжних карток в обігу та активних платіжних карток на рис. 2.

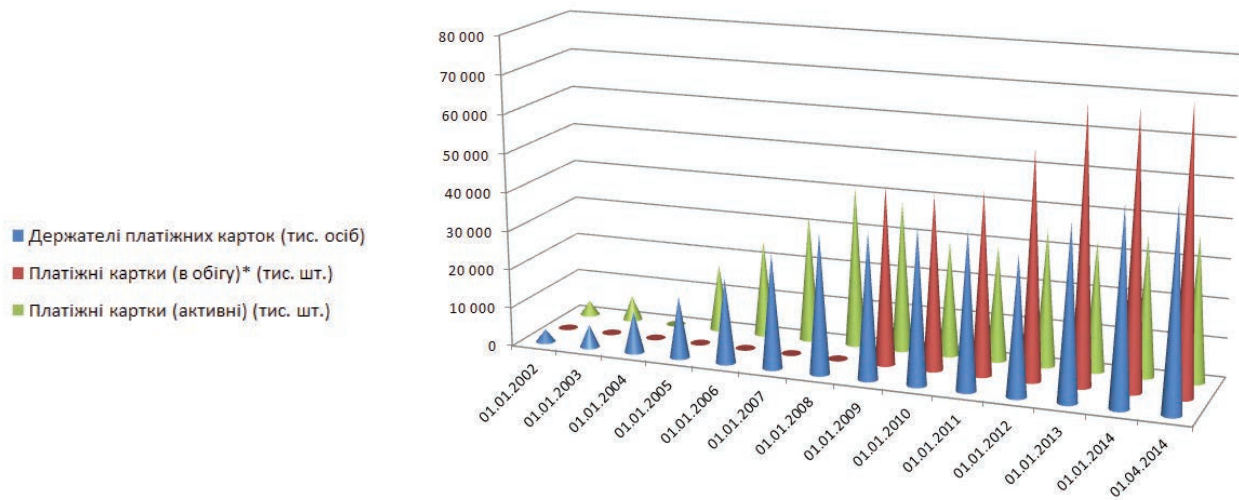

Рис. 2. Держателі платіжних карток, кількості платіжних карток в обігу та активні платіжні картки 2002-2014рр

Джерело: розроблено автором за даними НБУ [3]

Аналізуючи динаміку зростання держателів платіжних карток, кількості платіжних карток в обігу та активних платіжних карток відзначимо, що із 2002 року по 2009 рік кількість випущених карток перевищувала кількість держателів таких карток, і ці картки активно використовувались. Це спричинено цільовим випуском карток під обслуговування банківських продуктів, таких як зарплата, депозити чи поточні рахунки. Проте, у 2012 році при незначній зміні кількості держателів карток в межах 37-50 млн чоловік різко зросла кількість випущених карток до 69,826 млн. Що стосується активних карток, то їх кількість різко знизилась у порівнянні з 2008 роком (41,162 млн грн) і у 2013 році становила 35,622 млн грн. Насамперед, таке зниження відбулося через масовий випуск карток під різноманітні банківські продукти, котрі надавались громадянам в пакеті продуктів до укладених угод.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт ubanks. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ubanks.com.ua/>.
2. Офіційний сайт ПАТ «ОТП Банк». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.otpbank.com.ua/news/news_detail.php?ID=49845.
3. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. — Режим досту-

Висновки. Сьогодні банкам доводиться активно конкурувати у сфері ритейлу, їх конкурентоспроможність визначається сформованим брендом, присутністю на ринку, просуванням, організацією продажів і обслуговування, тарифною політикою.

Банківський ритейл повинен активно розвиватися у напрямках збереження депозитних вкладів на існуючому рівні, нарощування ресурсної бази за рахунок залучення депозитів населення, збільшення беззаставних і короткострокових кредитів, збільшення комісійних доходів за рахунок зростання кількості переказів, комунальних платежів, обслуговування платіжних карт, а також за рахунок розвитку альтернативних каналів продажу (Інтернет і клієнт-банк, термінали самообслуговування, банкоматні мережі).

пу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.

4. В Україні обсяг безготівкових платежів зріс на 74 %. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://economics.unian.ua/finance/882784-v-ukraini-obsyag-bezgotivkovih-plateiiv-zris-na-74.html>.

JEL CLASSIFICATION: E50

MODERN STATE OF RETAIL BANKING IN UKRAINE

Andrii M. DEMCHENKO

Postgraduate Student, the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Summary. In the article further analysis of modern state of retail banking was accomplished, tendencies and trends of its development were discovered. The influence of population requirements in financial

service and changes of market conditions onto the formation of product range of banking retail was thoroughly studied.

Key words: *innovative banking products, retail banking, deposit portfolio, payment card.*

Formulation of the problem. In terms of world economic integration the essential role pertains to the sphere of circulation of banking products. The satisfaction of the population primary needs depends on the situation in national retail.

Purpose of article is making the in-depth analysis of the modern state of Ukrainian retail and revealing the ways and tendencies of its development in future.

Retail banking is a complex of services and banking products for private consumers.

The formation of retail banking product range is driven by results of profound and comprehensive study of population needs in financial services and

includes, first of all, the creation of complex products, that completely satisfy these needs. Parameters and nature of such products change depending on the changes of market conditions and customer needs.

Retail banking should develop in the way of saving deposits on the existing level, increase of the resource base by attracting population deposits, growth of unsecured and short-term loans, increase in fee income due to the growth in the number of transfers, utility payments, maintenance payment cards, and also through the development of alternative distribution channels (Internet and client-bank self-service terminals, ATM networks).

References

1. Ofitsiinyi sait ubanks [Official Website ubanks]. Retrieved from <http://ubanks.com.ua/>.

2. Ofitsiinyi sait PAT «OTP Bank» [The official website for JSC “OTP Bank”]. Retrieved from http://www.otpbank.com.ua/news/news_detail.php?ID=49845.

3. Ofitsiinyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy [The official site of the National Bank of Ukraine].

Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.

4. V Ukraini obsiah bezhotivkovykh platezhiv zris na 74 % [In Ukraine the volume of cashless payments increased by 74 %]. Retrieved from <http://economics.unian.ua/finance/882784-v-ukraini-obsyag-bezgotivkovih-plateiiv-zris-na-74.html>.

UDC 336.71

JEL CLASSIFICATION: E50

METHODS OF RISK ASSESSMENT OF CREDIT AND INVESTMENT BANKING BASED ON REGULATORY-INDEX MODEL

Serhiy V. DIDENKO

Senior Lecturer of Department of Banking of Cherkassy Institute of Banking of University of Banking of the National Bank of Ukraine

Vasyl V. SHL'ONCHAK

Student of magistracy of Cherkassy Institute of Banking of University of Banking of the National Bank of Ukraine

Анотація. Особливе місце в системі управління кредитними ризиками банків, що кредитують підприємства різних галузей економіки є розробка методики оцінки ризиків в умовах інформаційної невизначеності. Успішно розв'язувати зазначені проблеми можна лише за умови використання сучасних стратегій, методів і систем ризик-менеджменту. Одним із важливих є застосування методики визначення рівня ризиковості діяльності банку на ринку кредитування за допомогою методів непараметричної статистики.

Аннотация. Особое место в системе управления кредитными рисками банков, кредитующих предприятия различных отраслей экономики является разработка методики оценки рисков в условиях информационной неопределенности. Успешно решают указанные проблемы можно только при условии использования современных стратегий, методов и систем риск-менеджмента. Одним из важных является применение методики определения уровня риска деятельности банка на рынке кредитования с помощью методов непараметрической статистики.

Summary. The risk assessment methodology development in the information uncertainty takes a special place in the bank credit risk management system, while crediting the enterprises of the different sectors of economy. Successfully solve these issues can

only be provided using modern strategies, techniques and systems of risk management. One of the most important is the application of the methodology for determining the level of riskiness of bank loans market by using methods of nonparametric statistics.

Ключові слова: кредитна та інвестиційна діяльності банків, банківські ризики, індекс моделі, оцінка ризику.

Ключевые слова: кредитная и инвестиционная деятельности банков, банковские риски, индекс модели, оценка риска.

Key words: credit and investment banking, bank risks, regulatory-index model, risk assessment, dynamic standard.

Today credit risk management is being considered not only in a coordinate system of relations between a bank and its customers. It is a dominant factor of regulating relationship of the loan and industrial capitals and largely is influencing on performance of using credit resources in distribution processes and in the real sector of economy.

Problem of risk management of the credit and investment bank activity is not new for theory and practice. Large numbers of works of domestic and foreign scientists are dedicated for solving that problem. There are considered conceptual issues of credit risks' management in terms of forecasted economic

trends and moderate fluctuations of amplitude of market volatility. However consequences of financial and economical crisis 2008–2009 years caused rethinking of methodological basis of operational risks' component and strategy of formation of risk management system in side of analytics of qualitative and quantitative parameters of risk values of the credit and investment bank activity.

Crisis wave caused recession of the industrial sector and restrictive measures in the field of monetary regulation in 2008–2009 years. When volumes of industrial production had been reduced in comparable prices (in 2008 – by 3,1 %, in 2009 – by 22,9 %), bank

lending has been suspended.

The negative consequences of world financial crisis, which significantly weakened the domestic banking system, have detected unreadiness of majority of banks for operative and adequate adjusting the credit policy in direction of searching optimal relationship between credit needs of clients and credit risks, liquidity requirements, requirements for credit collateral of business entities in form of real assets, etc.

Lending of enterprises had been renovated by banks in 2010–2011 years and problem of credit policy formation in conditions of overcoming of crisis consequences arose for the banks with a new sharpness. Development of risk assessment methodology in information uncertainty and markets' volatility occupies special place in system of the credit risk management of banks that lend companies in various sectors of the economy. Results of conducted by the Basel Committee experts analysis of causes of appearing the financial and economical crisis pointed to the number of reasons of using by banks inadequate models for risk assessment. Conclusions in field of financial management indicate that banks caused increasing of credit offers by extension of credit expansion. The rapid growth of lending resulted to decrease prices and to increase credit demand. This led to deterioration of quality of the risk management of the banks. The problem manifested in two aspects: methodological risks and level of professional competence of specialists of risk management of the banks.

Thus, such factors as problems, which arise in the process of internationalization and globalization on financial market, adaptation of the domestic banking to conditions of turbulence of the current economic relations and asymmetry of financial information are exacerbating the need of revision of tools for risks' assessment of the credit and investment banking.

Using of modern strategies, methods and systems of risk management will allow to successfully solve these problems. One of them is applying of method of determining level of riskiness of the bank activity in the credit market which based on using of methods of nonparametric statistics.

Investigating of the economical and mathematical methods for assessment risks of bank activity has been reflected in scientific writings of scholars such as D. Hryn'kov, A. B. Kaminskiy, H. Karcheva, L. Prymostka, G. M. Puriy, M. Frost and others domestic and foreign researchers. However, some features of evaluation of riskiness haven't fully been considered by the scientists. Thus, methodology of methods of nonparametric statistics for application regulatory-index model for assessment risks of the credit and

investment banks activity is needing development.

So, bank risk is special kind of activity, because risk isn't only uncertainty but it is functioning of business entities under conditions of this uncertainty too. Bank's activity in the field of customer services closely relates with commodity risks. Feature of the bank risk, which closely relates with essence of banking, is that it reflects the process of production and circulation of the social product and parallel manifests itself in the sphere of exchange and the payment turnover. Practice shows, that bank risks in all their diversity reflect specific of activities of the credit institution. They arise as a result of its action or inaction, delay, premature or erroneous actions. In any case, their presence requires from the bank focused and planned activities. It must be not fragmented set of individual measures – it must be the system of the risk management [1, p. 27-28].

The risk assessment of bank's activity is carried out through variety of methods, each of which has characteristic advantages and properties. The most common methods are: financial ratios method; statistical methods for assessment the level of credit risk (method of statistical tests, method of Monte-Carlo, model CART); expert methods and using of regulatory-index model. In our opinion, using of the regulatory-index model is the most appropriate method of assessment the credit and investment risks, because methods of nonparametric statistics, which were used in this model, had yielded positive results in investigating of liquidity and solvency of the banks and determining level of their financial stability.

The essential elements of the dynamic regulatory-index model, that take into account the specific bank risks, are:

- System of indexes, which includes a set of significant correlations (coefficients, indexes, indicators, etc.) which comprehensively characterizes the riskiness of bank's activity;
- The dynamic standard which covers indicators sorted by growth rate. The compliance of this standard provides minimization the level of risk of activity of a bank;
- A reference model, which is based on ordered number of indexes of analytic coefficients. It reflects a formalized description of desired state of banking. It allows to assess the level of risk of this activity [2, p. 46].

The main advantages of the regulatory-index model, that make using of it reasonable and rational during the process of risk assessment of the credit and investment banks' activities, are:

- conducting of analysis of dynamics of indicators

and coefficients, which correlate with each other and reflect level of risk of the bank activity for an investment period;

- providing the most accurate assessment of level of the risk of financial and credit institutions, which can't be obtained during studying of a single parameter or a coefficient.

A process of building of the dynamic regulatory model for assessment riskiness of the credit and investment banking consists of several stages and begins with selection procedure of parameters. The dynamic standard must be formed with according the results of this procedure.

dynamic standard must be formed with according the results of this procedure.

In the process of building of the regulatory-index model, factors, during the calculation of which used indicators based on their importance for determining the level of riskiness of credit and investment banking, are included in the dynamic regulation. Among the factors, which were proposed by G. M. Puriy, we had selected the most significant ones (Table 1) and have supplemented this list by own indicators (Table 1) [2, p. 48].

Table 1

The list of indicators for building the dynamic standard for evaluation riskiness of the credit and investment banking

Indicator	Method of calculation	Marking
Equity	It's calculated as sum of the primary and the secondary capital of a bank	Eq
Total Assets	It's calculated as amount of the balance sheet assets	A
Reserves for credit risks	It's calculated as estimated value of the reserves for the credit risk	Rcp
Credit portfolio	It's calculated as sum of all granted loans by a bank	CP
Reserves for the risks of investments in securities	It's calculated as estimated value of the reserves for risks, which arose from the bank's investments in securities	Risc
Investments in securities	It's calculated as sum of all bank's investments in securities	ISC
Liabilities of a bank	It's calculated as sum of all bank's liabilities	L

During calculating value of the index "Crc", the interest rate costs must be replaced on price index of the credit resources. He must be calculated such as multiplying of actual average price of the attracted resources and the average volume of the credit operations:

$$C_{rc} = A_{rcr} \times \overline{C_r} \quad (1)$$

where C_{rc} – the price of credit resources;
 A_{rcr} – the actual average price of the attracted resources;
 C_r – the average volume of the credit operations.

The interest rates for attracting each type of the resources are significantly different. Thus, calculating of the average price of the attracted resources such way as ratio of interest expenses for attracting of the resources to total volume of the resource base is not correct.

We advise to use the formula, which has been created by us, for calculating the actual average price of the attracted resources:

$$A_{rcr} = \left(\frac{C_i}{S_i} \right) \times w_i + \dots + \left(\frac{C_n}{S_n} \right) \times w_n \quad (2)$$

where C_i – the interest expenses for attracting "i" – type resource; S_i – sum of attracted "i" – type resource; w_i – an amount of "i" – type resource in total volume of the attracted resources; "n" – types of the attracted resources.

This formula takes into account the cost of each type of the involved resources. If calculation of the price index of the credit resources is objective, then calculation of volume of the credit operations will be the most accurate. The ways of calculating the indexes of profitability and expenses for attracting resources for securities' operations are analogical.

Table 2

*The list of indicators for building the dynamic standard for evaluation riskiness of the credit and investment banking**

Indicator	Method of calculation	Marking
Income from lending	It's calculated as amount of the interest income that was derived by a bank from lending	Ila
The costs for attracting resources for the credit activities	It's calculated as amount of the interest expenses for attracting resources which were used by a bank for granting loans	Crc
Income from securities transactions	It's calculated as amount of the interest income what was derived by a bank from securities transactions	Ist
The costs for attracting resources for securities transactions	It's calculated as amount of the interest expenses for attracting resources which were used by a bank for securities transactions	Crs
Change of the credit interest rate	It's calculated as difference between the average interest credit rate for reporting period and the credit interest rate for the previous period	Δic
Change of the deposit interest rate	It's calculated as difference between the average interest deposit rate for reporting period and the deposit interest rate for the previous period	Δid
Resources for the credit and investment activities	It's calculated as amount of the attracted and borrowed resources that can be used by bank for the credit and investment activities	Rcia
Total amount of the credit and investment activities	Total amount of CP and ISC	TICI
Total income from the credit and investment activities	Total amount of Ist and Ila	TIcia
The costs for attracting resources for the credit and investment activities	Total amount of Crc and Crs	Ccia
Reserves for the risks of investing in the credit and investment activities	Total amount of Rcp and Risc	Rici

** It was developed by the authors*

In the regulatory-index model, the indicators Δic and Δid were used for assessment the level of the interest rate risk of the credit and investment banking. They reflect changes in the credit and deposit interest rates. After comparing the values of these indicators, the level of the interest rate risk can be assessed by a researcher.

The indicator "TICI" differs from the indicator "Rcia" that not everyone involved and borrowed funds are used for carrying out the credit and investment operations, because part of them are saved for provisioning. If the level of the risk is moderate then following situation can be observed: $Rcia > TICI$.

In transition to the second stage of development of the dynamic model, correlation and logical relationships between the economic indicators should be reflected with taking into account the principle of economic feasibility during comparison of these indicators (Table 3 and Table 4). For example, if growth

rate of volume of the provisions for the credit risks is highest than rate of growth of the credit portfolio, then this situation will indicate about increasing of the risk. If number of the different parameters is large, which are used in building of the model, then various aspects of the credit and investment banking will be taken into account fully. The coefficients, which were calculated, must reflect the level of riskiness of credit and investment operations of a bank. So objectivity of the results and feasibility of practical implementation of the model depend on the logical correlation and economic feasibility of the relationships that were established by a researcher.

The coefficients that have been proposed by G. M. Puriy for assessment riskiness of the credit and investment banking are presented in the Table 3. The coefficients that have been developed by us are presented in the Table 4.

Table 3

Analytical risk factors for assessment the credit and investment banking and the regulatory relationships between rates of their growth

Name of coefficient	Method of calculation	Regulatory changes of the relationships	The regulatory relationships between the rates of growth
Multiplier of the capital	$mk = A / Eq$	Decrease	$A(i) < Eq (j)$
Coefficient of riskiness of the credit portfolio	$CRcp = Rcp / CP$	Decrease	$Rcp(i) < CP(j)$
The share of the credit portfolio in total assets	$Scp = CP/A$	Decrease	$CP(i) < A (j)$
The share of the investments in securities in the total assets	$Sisa = ISC/A$	Decrease	$ISC (i) < A (j)$
Coefficient of the riskiness of the investments in securities	$CRisc = Risc / ISC$	Decrease	$Risc (i) < ISC (j)$
Factor of reliability	$FR = Eq / L$	Increase	$Eq(i) > L (j)$
Coefficient of riskiness of the investments in the credit portfolio	$CRicp = Eq / CP$	Increase	$Eq(i) > CP (j)$

Table 4

*Analytical risk factors for assessment the credit and investment banking and the regulatory relationships between rates of their growth**

Name of coefficient	Method of calculation	Regulatory changes of relationships	Regulatory relationships between the rates of growth
Coefficient of riskiness of investment in the portfolio of securities	$CRips = Eq / ISC$	Increase	$Eq(i) > ISC (j)$
Coefficient of transforming resources into the loans	$Ctrl = CP / Rcia$	Decrease	$CP(i) < Rcia (j)$
Coefficient of transforming resources into the investments	$Ctri = ISC / Rcia$	Decrease	$ISC(i) < Rcia (j)$
Total coefficient of transforming resources	$TCtr = TICI / Rcia$	Decrease	$TICI(i) < Rcia (j)$
Return on the credit operations	$Rco = Ila / Crc$	Increase	$Ila(i) > Crc (j)$
Return on securities transactions	$Rst = Ist / Crs$	Increase	$Ist (i) > Crs (j)$
The overall coefficient of return on the credit and investment operations	$OCri = Ticia / Ccia$	Increase	$Ticia(i) > Ccia (j)$
The coefficient of the interest rate risk	$Cir = \Delta ic / \Delta id$	Increase	$\Delta ic(i) > \Delta id (j)$
Factor of reliability 2	$FR2 = Eq / Rcia$	Increase	$Eq(i) > Rcia (j)$
The overall coefficient of riskiness of investments in the credit and investment portfolio	$OCRicp = Eq / TICI$	Increase	$Eq(i) > TICI (j)$
The overall coefficient of riskiness of the credit and investment portfolio	$OCRcip = Rici / TICI$	Increase	$Rici(i) > TICI(j)$

** It was developed by the authors*

The matrix of the preferences is formed according to the results of the revealed correlations between growth rates of the individual indicators. The preferences reflect the normative relationships between indicators, which are included to the regulatory-index model for determining of riskiness of the credit and investment banking (Table 5). The relationships, which were offered by us and by researcher Puri G. M., were taken into account during building of the matrices.

An each element of this matrix (b_{ij}) is defined as follows: if an “i” – parameter must grow faster than a “j” – parameter, then $b_{ij} = 1$; if the “i” – parameter must grow more slowly than the “j” – parameter, then $b_{ij} = -1$; if the normative relationship between the “i” and “j” parameters isn’t detected, then $b_{ij} = 0$. For ex-

ample, the bank’s equity should grow faster than the rate of growth of the assets for reducing the riskiness of the credit and investment banking. Taking into account this requirement, the number “one” (1) is put at the intersection of a row “№ 1” and a column “№ 3” of the matrix of preferences. And, conversely, the number “minus one” (-1) is put at the intersection of the column “№ 1” and of the row “№ 3”, that indicates about the lower growth rate of the assets, compared with the growth rate of the equity. If the normative relationship between the growth rates is not set, then the number “zero” (0) will be placed at the intersection of the corresponding row and the column. This procedure is carried out for all eighteen the analytical risk factors of the banking [2, p. 48].

Table 5

*The matrix of preferences of the indicators for assessment the riskiness of the credit and investment banking**

	Eq	A	Rcp	CP	Risc	ISC	L	Ila	Crc	Ist	Crs	Δic	Δid	Rcia	TICI	TIcia	Ccia	Rici
Eq	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	1	1	0	0	0
A	-1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rcp	0	0	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
CP	-1	-1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0
Risc	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ISC	-1	-1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0
L	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ila	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Crc	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ist	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Crs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0
Δic	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Δid	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0	0	0
Rcia	-1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
TICI	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	1
TIcia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Ccia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0
Rici	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0

* It was developed by the authors based on the Tables 3 - 4

The matrix of the normative ratios (the dynamic ratio) is constructed by ranking of the indexes. This procedure depends on the results of their pairwise comparison and ordering. The process of ranking the indexes involves using the results of constructing the matrix of preferences for assessment riskiness of the credit and investment banking. An each pair of the indicators for assessment riskiness of the credit and investment bankind is analyzed by researcher during

formation of the dynamic standard. Then, an indicator, which must have the faster growth rate than other index, is detected between two compared indicators. After that, each of the selected indicators is compared with all others. When the indicator, which has the faster growth rate, is detected, then the comparison procedure will be stopped [3, p. 55]. However, not all indicators can be compared because they are very different. Therefore, the one of the two pos-

sible variants will be obtained according to the results of analysis of the dynamic ratios:

1) If all selected indicators can be uniquely interpreted and ranked according to their growth rates, then will be obtained a linear dynamic standard.

2) When not all pairwise comparisons of the indicators have the unambiguous economic interpretation, then will be obtained the non-linear dynamic standard, that is formed according to the results of building the matrix of the normative preferences [4, p. 35].

Therefore, not all selected ratios for evaluation riskiness of the credit and investment banking have been pairwise compared by us, then the integral as-

essment of the risk of the credit and investment bank's activity must be based on the results of formation the non-linear dynamic standard.

The matrix, which was formed, is a prototype of the ideal model for management of the risks of the credit and investment banking and formalized describes the normative procedure of changing of analytical coefficients, which characterize the credit and investment banking in dynamics (Table 6). And this matrix allows to analyze the level of deviation of these ratios from the normative value and to make a prediction of development of the current situation in future.

Table 6

The matrix of the normative correlations between the parameters for assessment riskiness of the credit and investment banking (the dynamic standard)

	Eq	A	Rcp	CP	Risc	ISC	L	Ila	Crc	Ist	Crs	Δic	Δid	Rcia	TICI	TIcia	Ccia	Rici
Eq	0	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1	0	0	1	1	0	0	0
A	-1	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rcp	-1	-1	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0
CP	-1	-1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0
Risc	-1	-1	0	0	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0
ISC	-1	-1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0
L	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ila	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Crc	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ist	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Crs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0
Δ ic	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Δ id	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	0	0	0
Rcia	-1	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
TICI	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0	0	1
TIcia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
Ccia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	0	0
Rici	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-1	-1	0	0	0

The rates of changes of the parameters for assessment the credit and investment activity must be calculated for each from selected banks. It allows realize an approbation of the dynamic normative model for evaluation riskiness of the credit and investment activity of the banks that uses the absolute values. Then must be formed a factual relationship between the analyzed indicators. For assessment we selected two bank's establishments, which are the PJSC "Privatbank" and the PJSC "Raiffeisen Bank Aval".

Indicators from the Table 8 must be ranked according to the growth rate for building the matrix of the factual relationships between the rates of changes the indicators. The main elements of this matrix are "fij". Therefore, if $b_i > b_j$, then $f_{ij} = 1$; if $b_i < b_j$, then $f_{ij} = -1$; if $b_i = b_j$, then $f_{ij} = 0$. Opportunities of logical tools of the Microsoft Excel 2007 were used by us for successful application of this economic and mathematical method. This complex of the logical tools allows operate large volume of data and provides possibility for using of the logical functions.

Table 7

Absolute values of the credit and investment activities of the PJSC "Privatbank" and of the PJSC "Raiffeisen Bank Aval" [5]

Indicators	Absolute values in billions of UAH							
	PJSC "Privatbank"				PJSC "Raiffeisen Bank Aval"			
	2012	2011	2010	2009	2012	2011	2010	2009
Eq	18301	16747,9	11871	10271	8069,5	7773,9	7158,03	6801,7
A	152013	128422,4	113437	86066	51202,6	54255,9	56791,6	55871,3
Rcp	25235	22130	16470	13377	9916,36	12288,7	12083,3	9597,3
CP	115604	99484	91212	74992	31765,14	33984,4	34255,3	48724,5
Risc	3,186	4,345	11,933	14,797	1,076	10,809	10,482	8,508
ISC	1272,5	1633,56	1272,6	1241,6	8051,9	9653,9	10500,8	2978,3
L	154128	128371	101557	75795	41348	44876	48659	48735
Ila	18577	17971,3	14769	14347	5132,7	5097,6	6112,1	7449,1
Crc	8849	8303,9	8320	7981,8	1667,6	159,627	2123,4	3094,4
Ist	80,030	120,126	70,504	84,971	861,6	1106,73	810,62	263,14
Crs	97,408	136,352	172,38	132,153	422,7	453,45	650,91	249,4
Δ ic	- 2	1,9	- 2,9	1,7	1,29	- 2,94	2,54	1,9
Δ id	- 0,7	- 0,77	- 1,52	1,1	0,55	- 1,5	- 1,14	1,5
Rcia	134358	110977	96882	65338	40629,9	44006,6	47111,73	44215
TICI	116877	101117,5	92485	76234	39817	43638,3	44756,1	51702,8
TIcia	18657	18091,42	14840	14431,92	5994,3	6204,3	6922,8	7712,2
Ccia	8946,4	8440,213	8492,3	8113,96	2090,3	2049,7	2774,3	3343,8
Rici	25238	22134,34	16482	13391,63	9917,4	12299,5	12093,8	9605,8

Table 8

The growth rates of the credit and investment activities of the PJSC "Privatbank" and of the PJSC "Raiffeisen Bank Aval"

Indicators	The relative values					
	PJSC "Privatbank"			PJSC "Raiffeisen Bank Aval"		
	2012/2011	2011/2010	2010/2009	2012/2011	2011/2010	2010/2009
Eq	1,09	1,41	1,16	1,04	1,09	1,05
A	1,18	1,13	1,32	0,94	0,96	1,02
Rcp	1,14	1,34	1,23	0,81	1,02	1,26
CP	1,16	1,09	1,22	0,93	0,99	0,70
Risc	0,73	0,36	0,81	0,10	1,03	1,23
ISC	0,78	1,28	1,02	0,83	0,92	3,53
L	1,20	1,26	1,34	0,92	0,92	1,00
Ila	1,03	1,22	1,03	1,01	0,83	0,82
Crc	1,07	1,00	1,04	1,04	0,75	0,69
Ist	0,67	1,70	0,83	0,78	1,37	3,08
Crs	0,71	0,79	1,30	0,93	0,70	2,61
Δ ic	-1,05	-0,66	-1,71	-0,44	-1,16	1,34
Δ id	0,91	0,51	-1,38	-0,37	1,32	-0,76
Rcia	1,21	1,15	1,48	0,92	0,93	1,07
TICI	1,16	1,09	1,21	0,91	0,98	0,87
TIcia	1,03	1,22	1,03	0,97	0,90	0,90
Ccia	1,06	0,99	1,05	1,02	0,74	0,83
Rici	1,14	1,34	1,23	0,81	1,02	1,26

Table 9

The matrix of the factual relationships between the indicators for assessment the credit and investment activity of the PJSC "Privatbank" in 2012

	Eq	A	Rcp	CP	Risc	ISC	L	Ila	Crc	Ist	Crs	Δic	Δid	Rcia	TICI	TIcia	Ccia	Rici
Eq	0	-1	-1	-1	1	1	-1	1	1	1	1	1	1	-1	-1	1	1	-1
A	1	0	1	1	1	1	-1	1	1	1	1	1	1	-1	1	1	1	1
Rcp	1	-1	0	-1	1	1	-1	1	1	1	1	1	1	-1	-1	1	1	1
CP	1	-1	1	0	1	1	-1	1	1	1	1	1	1	-1	1	1	1	1
Risc	-1	-1	-1	-1	0	-1	-1	-1	-1	1	1	1	-1	-1	-1	-1	-1	-1
ISC	-1	-1	-1	-1	1	0	-1	-1	-1	1	1	1	-1	-1	-1	-1	-1	-1
L	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	-1	1	1	1	1
Ila	-1	-1	-1	-1	1	1	-1	0	-1	1	1	1	1	-1	-1	1	-1	-1
Crc	-1	-1	-1	-1	1	1	-1	1	0	1	1	1	1	-1	-1	1	1	-1
Ist	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	0	-1	1	-1	-1	-1	-1	-1	-1
Crs	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	1	0	1	-1	-1	-1	-1	-1	-1
Δ ic	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	0	-1	-1	-1	-1	-1	-1
Δ id	-1	-1	-1	-1	1	1	-1	-1	-1	1	1	1	0	-1	-1	-1	-1	-1
Rcia	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1
TICI	1	-1	1	-1	1	1	-1	1	1	1	1	1	1	-1	0	1	1	1
TIcia	-1	-1	-1	-1	1	1	-1	-1	-1	1	1	1	1	-1	-1	0	-1	-1
Ccia	-1	-1	-1	-1	1	1	-1	1	-1	1	1	1	1	-1	-1	1	0	-1
Rici	1	-1	-1	-1	1	1	-1	1	1	1	1	1	1	-1	-1	1	1	0

Table 10

The matrix of the factual relationships between the indicators for assessment the credit and investment activity of the PJSC "Raiffeisen Bank Aval" in 2012

	Eq	A	Rcp	CP	Risc	ISC	L	Ila	Crc	Ist	Crs	Δic	Δid	Rcia	TICI	TIcia	Ccia	Rici
Eq	0	1	1	1	1	1	1	1	-1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
A	-1	0	1	1	1	1	1	-1	-1	1	1	1	1	1	1	-1	-1	1
Rcp	-1	-1	0	-1	1	-1	-1	-1	-1	1	-1	1	1	-1	-1	-1	-1	1
CP	-1	-1	1	0	1	1	1	-1	-1	1	1	1	1	1	1	-1	-1	1
Risc	-1	-1	-1	-1	0	-1	-1	-1	-1	-1	-1	1	1	-1	-1	-1	-1	-1
ISC	-1	-1	1	-1	1	0	-1	-1	-1	1	-1	1	1	-1	-1	-1	-1	1
L	-1	-1	1	-1	1	1	0	-1	-1	1	-1	1	1	-1	1	-1	-1	1
Ila	-1	1	1	1	1	1	1	0	-1	1	1	1	1	1	1	1	-1	1
Crc	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Ist	-1	-1	-1	-1	1	-1	-1	-1	-1	0	-1	1	1	-1	-1	-1	-1	-1
Crs	-1	-1	1	-1	1	1	1	-1	-1	1	0	1	1	1	1	-1	-1	1
Δ ic	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	0	-1	-1	-1	-1	-1	-1
Δ id	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	1	0	-1	-1	-1	-1	-1
Rcia	-1	-1	1	-1	1	1	1	-1	-1	1	-1	1	1	0	1	-1	-1	1
TICI	-1	-1	1	-1	1	1	-1	-1	-1	1	-1	1	1	-1	0	-1	-1	1
TIcia	-1	1	1	1	1	1	1	-1	-1	1	1	1	1	1	1	0	-1	1
Ccia	-1	1	1	1	1	1	1	1	-1	1	1	1	1	1	1	1	0	1
Rici	-1	-1	-1	-1	1	-1	-1	-1	-1	1	-1	1	1	-1	-1	-1	-1	0

The procedure of comparison of the factual relationships between the indicators of the credit and investment banking with their normative values allows determine the level of compliance of real development of a situation to ideal. The general assessment of riskiness of the credit and investment banking is formed according to the number of the detected de-

viations. For example, e_{ij} – are the elements of matrix which has been built depend on the compliance of the factual and normative relationships between the growth rates of the indicators of the credit and investment banking. If $e_{ij} = f_{ij} = 1$, then $d_{ij} = 1$; if $e_{ij} = f_{ij} = -1$, then $d_{ij} = -1$; and in others happens $d_{ij} = 0$.

Table 11

The matrix of the compliance of the factual and normative relationships between the indicators for assessment the riskiness of the credit and investment activity of the PJSC "Privatbank" in 2012

	Eq	A	Rcp	CP	Risc	ISC	L	Ila	Crc	Ist	Crs	Δic	Δid	Rcia	TICI	TIcia	Ccia	Rici
Eq	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
A	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rcp	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
CP	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Risc	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
ISC	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
L	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ila	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Crc	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ist	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Crs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Δic	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Δid	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rcia	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
TICI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
TIcia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ccia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rici	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0

Table 12

The matrix of the compliance of the factual and normative relationships between the indicators for assessment the riskiness of the credit and investment activity of the PJSC "Raiffeisen Bank Aval" in 2012

	Eq	A	Rcp	CP	Risc	ISC	L	Ila	Crc	Ist	Crs	Δic	Δid	Rcia	TICI	TIcia	Ccia	Rici
Eq	0	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1	0	0	1	1	0	0	0
A	1	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rcp	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
CP	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Risc	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
ISC	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
L	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ila	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Crc	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ist	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Crs	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Δic	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Table 12 (continuation)

	Eq	A	Rcp	CP	Risc	ISC	L	Ila	Crc	Ist	Crs	Δic	Δid	Rcia	TICI	TIcia	Ccia	Rici
Δ id	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rcia	1	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
TICI	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
TIcia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ccia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rici	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0

The total level of the regulatory (not - risky) credit and investment activities of the selected banks has been calculated by us with using of a formula № 3. The level of the regulatory activities of the banks is calculated like dividing of the total amount of all elements the matrix of compliance of the factual and normative relationships of the indicators for assessment riskiness of the banks' activities by the total amount of the elements of the matrix of the dynamic standard. This approach allows evaluate the level of compliance the factual relationships between changes of the indicators of the credit and investment banking with their regulatory values [2, p. 53].

$$Z = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n d_{ij}}{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |e_{ij}|} \quad (3)$$

where Z – the coefficient of the regulatory (not - risky) credit and investment bank's activities;
 d_{ij} – the elements of the matrix of compliance of the factual and normative relationships between the change rates of indicators; e_{ij} – the elements of the matrix of the normative relationships between the change rates of the indicators; i, j – the serial numbers of the indicators in the dynamic standard.

The coefficient of the regulatory (not - risky) credit and investment activity of the PJSC "Privatbank" has following values:

$$\begin{aligned} Z_{2012} &= 30/51=0,5882; \\ Z_{2011} &= 36/51=0,7059; \\ Z_{2010} &= 25/51=0,4902. \end{aligned}$$

The coefficient of the regulatory (not - risky) credit and investment activity of the PJSC "Raiffeisen Bank Aval" has following values:

$$\begin{aligned} Z_{2012} &= 30/51=0,5882; \\ Z_{2011} &= 36/51=0,7059; \\ Z_{2010} &= 25/51=0,4902. \end{aligned}$$

If the real state of the bank's activity nears to ideal, then the value of the coefficient "Z" will equal to the number "1". Namely, the factual rates of changes of the indicators' values will equal to the regulatory values.

The formula, which had been created and was offered by us, must be use for determining the level of riskiness of the credit and investment bank's activities. This formula is presented:

$$R_n = (1 - Z_n) \times 100\% \quad (4)$$

where R – the level of the credit and investment bank's risk; Z – the coefficient of riskiness of the credit and investment bank's activity; n – the year of investigation of the level of credit and investment bank's riskiness.

The level of the credit and investment risk of the researched banks was calculated by us:

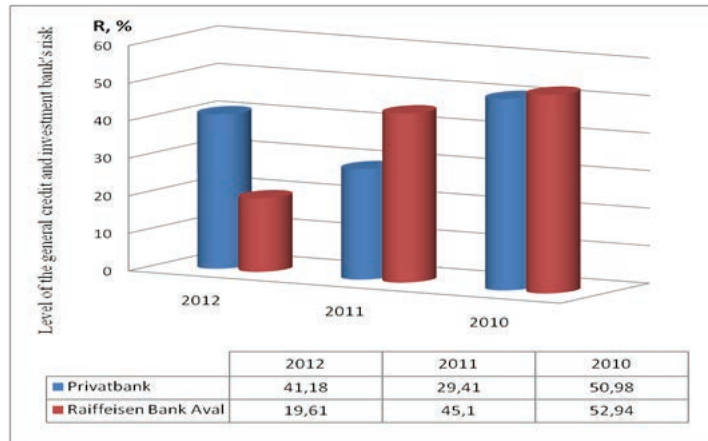
- the value of the coefficient "R" for the PJSC "Privatbank":

$$\begin{aligned} R_{2012} &= (1 - 0.5882) \times 100 \% = 41,18 \%; \\ R_{2011} &= (1 - 0.7059) \times 100 \% = 29,41 \%; \\ R_{2010} &= (1 - 0.4902) \times 100 \% = 50,98 \%. \end{aligned}$$

- the value of the coefficient "R" for the PJSC "Raiffeisen Bank Aval":

$$\begin{aligned} R_{2012} &= (1 - 0,8039) \times 100 \% = 19,61 \%; \\ R_{2011} &= (1 - 0.5490) \times 100 \% = 45,1 \%; \\ R_{2010} &= (1 - 0.4706) \times 100 \% = 52,94 \%. \end{aligned}$$

The dynamic of level of the credit and investment risk of the researched banks has been presented on the picture 1.

Picture 1. The dynamics of the credit and investment risk of the PJSC «Privatbank» and the PJSC “Raiffeisen Bank Aval” for the period 2010-2012 years

We have analyzed the activities of the investigated banks and can assert that the highest level of the credit and investment risk of the “PrivatBank” was determined in 2010, and the lowest level of it was in 2011. The activity of the “Raiffeisen Bank Aval” was the least risky in 2012, and the most risky activity was in 2010.

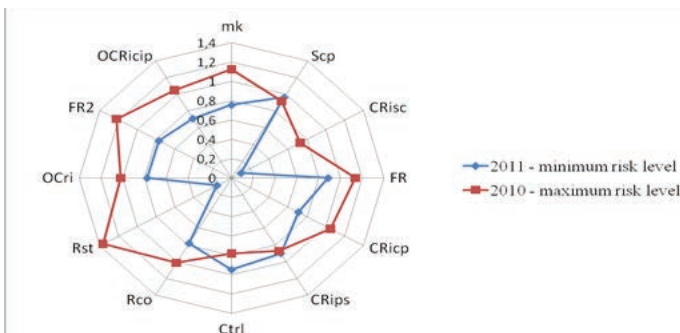
The next level of investigation is comparison of the banks’ activity periods, which have the highest and lowest risk extent. For its realization, we determined the risk level for the each coefficient, which describes the bank establishment activity. The calculations based on the results of applying the next formula:

$$RC_n = 2 - ZC_n$$

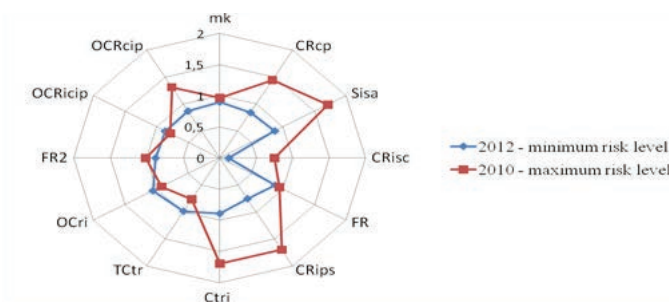
where RC_n – the risky extent of “n” - coefficient, ZC_n – the level of compliance of its value to the standard.

However, some coefficients can have the value of the index “ ZC_n ” higher then the number “1”. Thus, the minuend has the value “2” in this mathematical expression.

The results of comparison the banks’ activities with the different risk extents have been presented on the pictures № 2–3:

Picture 2. The comparative diagram of the highest and lowest levels of the risk of the PJSC “Privatbank”

Picture 3. The comparative diagram of the highest and lowest levels of the risk of the PJSC “Raiffeisen Bank Aval”

Thus, we analyzed the level of riskiness of the credit and investment activities of the researched banks and the results of the formed matrices of compliance. So, we are presenting main types of the

risks, which were inherent for the banks activities, in Tables 13–14. We have determined the coefficients which indicate about presence of some types of the risks in these tables too.

Table 13

The main types of the risks, which were inherent for activity of the PJSC “Privatbank” during the whole investigational period

Risk	2010		2011		2012	
	Availability of risk	Coefficients	Availability of risk	Coefficients	Availability of risk	Coefficients
The operational risk	+	mk	-	-	+	mk
The credit risk	+	CRcp, CRicp	+	CRcp	+	CRicp
The investment risk	-	-	+	Sisa	-	-
The liquidity risk	+	FR, FR2	+	Ctri	+	FR
The risk of unprofitable activity	+	Rco, Rst, OCri	-	-	+	Rco, Rst, OCri
The interest risk	-	-	-	-	-	-
The credit and investment risk	+	OCRicp, OCRcip	+	OCRcip	+	OCRicp

Table 14

The main types of the risks, which were inherent for activity of the PJSC “Raiffeisen Bank Aval” during the whole investigational period

Risk	2010		2011		2012	
	Availability of risk	Coefficients	Availability of risk	Coefficients	Availability of risk	Coefficients
The operational risk	-	-	-	-	-	-
The credit risk	+	CRcp	+	CRcp, Scp	-	-
The investment risk	+	Sisa, CRisc	+	CRisc	+	CRisc
The liquidity risk	+	Ctri, FR2	+	Ctrl, TCtr	+	Ctrl, FR2
The risk of unprofitable activity	-	-	-	-	+	Rco, Rst, OCri
The interest risk	-	-	+	Cir	-	-
The credit and investment risk	+	OCRcip	+	OCRcip	-	-

We conducted additional stage of the analysis for determining main causes of the highest level of riskiness of the banks’ activities. The compliance, between the coefficients and the factors, which influences to negative development of the bank’s situation, was set by us. These are such factors as an inefficient bank management, an incompetent bank staff and destructive phenomena in the economy. Thus, the inefficient bank management leads to the irrational distribution of the attracted resources and to discrepancy of a bank activity to the optimal values of the economic

standards. The next factor is the incompetent bank staff. Low quality of bank officers’ qualification leads to the unobjective evaluation of the borrowers’ creditworthiness and to the inefficient investments. Negative trends in stock and capital markets together with other destructive phenomena in the economy destabilize the bank activity and decrease clients’ trust to it.

Correlations between the coefficients and the factors have been presented in the Table 15.

Table 15

The table of correlations between the coefficients of risks and the factors of influence to activity of the investigated banks

Factors of influence	The coefficients of riskiness of the bank's activities
Inefficient bank management	mk, CRcp, Scp, Sisa, CRisc, FR, CRicp, CRips, Ctrl, Ctri, TCtr, Rco, Rst, OCri, Cir, FR2, OCRicp, OCRcip.
Incompetent bank staff	CRcp, CRisc, Rco, Rst, OCri, OCRicp, OCRcip.
Destructive phenomena in the economy	CRcp, CRisc, Ctrl, Ctri, TCtr, Rco, Rst, OCri, Cir.

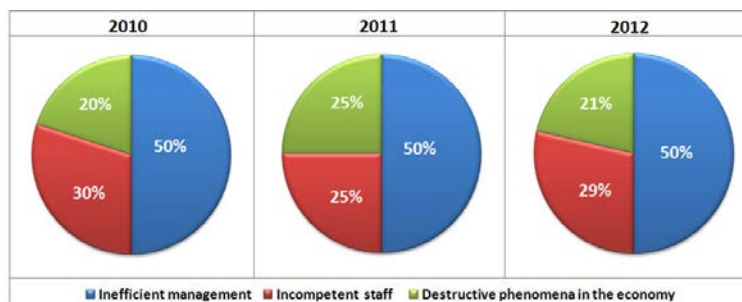
The level of dependence riskiness of the banks' activities from the influencing factors has been calculated with using the next formula.

$$LF_n = \frac{CF_n}{CF_{BM} + CF_{BS} + CF_{DFE}} \times 100\% \quad (6)$$

where LF_n – the level of dependence the riskiness of the bank's activities from the influencing factors, CF_n – number of the risk coefficients, which were having negative values during the studying year and

have connection with factor “ n ”, CF_{BM} – factor of the inefficient bank management, CF_{BS} – factor of the incompetent bank staff, CF_{DFE} – factor of the destructive phenomena in the economy, $CF_{BM} + CF_{BS} + CF_{DFE}$ – the sum of all factors, which have connection with all coefficients of riskiness, which were having the negative values during an investigational year, n – any factor of these three factors.

The extent of influence of the main factors, which had caused increasing of banks' activity riskiness, has been presented on the pictures № 5–6.

Picture 5. The percentage of the main influence factors to the level of riskiness of the PJSC “Privatbank” activity during the whole investigational period

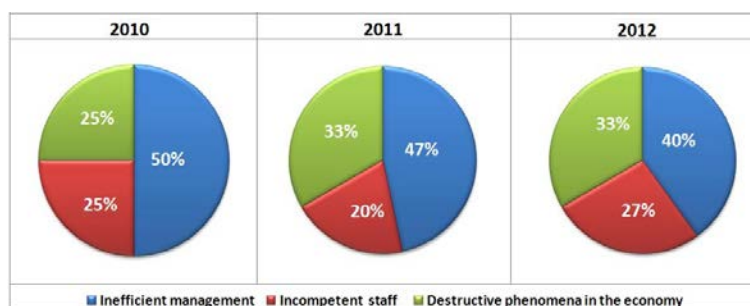
We can offer some conclusions:

- First of all, the negative tendencies of crisis phenomena's development in the activity of the “Privat-Bank” have been caused by the inefficient bank management. The level of it influence was equaling to 50 % during all studying period.
- The influence's extent of the incompetent bank

staff was fluctuating from 25 % to 30 %.

These factors contribute to increasing of loss probability of the active bank operations and worsening of its stable performance.

- The destructive phenomena in the economy make up 20 % – 25 % of influence level of factors on the bank's riskiness activity.

Picture 6. The percentage of the main influence factors to the level of riskiness of the PJSC “Raiffeisen Bank Aval” activity during the whole investigational period

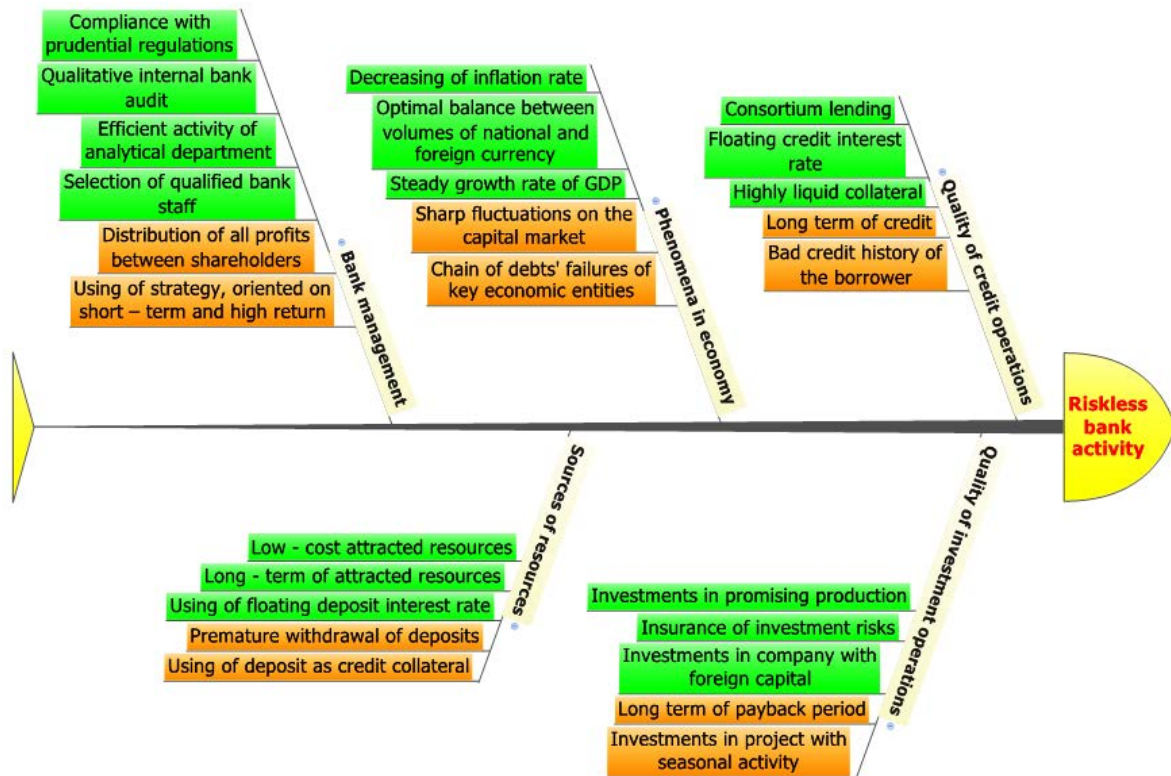
Thus, we can assert that founding and developing of the crisis phenomena in activity of the PJSC “PrivatBank” have mainly been resulted by the incompetent staff and the inefficient management style. The level of influence of these factors represents more than half.

We can offer to consideration some points, after analyzing dependence of the riskiness activity of the “Raiffeisen Bank Aval” from the described factors. The level of the inefficient bank management’s influence was demonstrating the tendency of decreasing during the whole investigational period. However, the extent of its influence was unacceptable and was fluctuating from 50 % in 2010 to 40 % in 2012. According to the influence’s degree, the next factor is the destructive phenomena in the economy. The value of it was ranging from 25 % at the beginning of studying period to 33% in 2011. Such value of this factor was maintaining during 2012 year. The impact level of the incompetent bank staff demonstrated stick – slip dynamics. The value of it dropped markedly from

2010 to 2011 and reached it’s the lowest level, which equaled to 20 %. In 2012, the extent of influence of this factor experienced sharp increase to 27 %.

Taking into account main points and results of our investigation we have built a Fishbone diagram, which are presented on the picture № 7. This construction describes the main factors, which influence the general level of riskless of a bank activity. Each factor has some causes, which are the root cause of changing the credit and investment bank’s activity. The causes, which have positive influence, are marked by green color. The causes, which have destructive impact, are marked by yellow color. Thus, if the bank management purposefully regulates the current state of these factors, then the banking will be more effective and low – risky.

This set of the factors has been grouped by us after analysis of the selected banks’ activity. Thus, it can be used by managers of any commercial banks of Ukraine for improving the extent of efficiency of its performance.

Picture 7. The Fishbone diagram of causes and factors of the riskless activity of the investigated banks

After conducted the deep and many - sided analysis of the banks’ performance, we offer to consideration main points and conclusions. They are presented in the Tables № 16–17, which had been built such

as cause and effect schemes. These schemes describe processes of functioning of the selected banks during the whole investigational period.

Table 16

Cause and effect scheme of activity of the PJSC "Privatbank"

Causes	Influence on the bank's activity	Results
2010		
<p><i>Activity of the bank management:</i> <u>Negative:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - The volumes of assets and liabilities have disproportionate been increased compared with the bank capital volume; 	<ul style="list-style-type: none"> - Increasing the probability of delayed banking payments to the depositors; - Decreasing of the bank liquidity. 	<p><u>Negative:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - There was a threat of destabilization of the bank's activity; - There were escalation of risks like the liquidity risk, the credit and investment risk, the operational risk; - The highest extent of the general credit and investment risk of the bank has been registered.
<ul style="list-style-type: none"> - The resources have been attracted from high value sources; - A forecast of changes in the capital market has not been conducted; - The unobjective bank's price policy has been conducted. <p><i>Phenomena in the economy:</i> <u>Negative</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - The price fluctuations have occurred on the capital market. 	<ul style="list-style-type: none"> - The income level of the credit and investment activity was increasing more slowly than the costs level of its realization. 	
<p><i>Activity of the bank staff:</i> <u>Negative</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - The loans have been granted for ineffective legal entities; - The investments in unpromising issuers. 	<ul style="list-style-type: none"> - Reserves for the credit and investment operations were increasing more rapidly than volume of credit and investment portfolio. 	
2011		
<p><i>Activity of the bank management:</i> <u>Negative:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - The tendency of unreliable forecasting of the price changes on the capital market has been saved and deepened; - Inefficient granting loans and investment were being continued by the bank management. 	<ul style="list-style-type: none"> - The growth rate of the price risk significantly enlarged compared with the previous year; - The situation of sharp increasing the credit and investment reserves was continuing like in 2010 year. 	<p><u>Positive:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - There was the lowest extent of the total credit and investment risk. The value of its was 29,41%; - The risk of the unprofitable activity and the operational risk have been liquidated; - The probability of realization other kinds of the risks has significantly decreased. <p><u>Negative:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - The level of the investment risk arose.
<p><u>Positive:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - The bank's price policy has been improved; 	<ul style="list-style-type: none"> - The growth rate of profitability of the credit operations was higher than the growth rate of its costs; 	
<ul style="list-style-type: none"> - Accordance between volume of the bank capital and liabilities' volume has been improved. 	<ul style="list-style-type: none"> - The volume of the bank capital has been increased. 	
2012		
<p><i>Activity of the bank management:</i> <u>Negative:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - The problem of insufficient bank capital volume has been restored; - The costs' volume of the credit and investments operations has been increased; - The unreasonable bank price policy has reached a peak. 	<ul style="list-style-type: none"> - The growth rates of the assets, liabilities and the credit and investments operations outpaced the growth rate of the bank capital; - The level of yields and spending of the credit and investment operations was not balanced; - The extent of the interest risk has reached of its maximum level for the whole investigational period. 	<p><u>Positive:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - The investment risk has been leveled. <p><u>Negative:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - The levels of the operational and unprofitable risks have significantly risen; - The general extent of the credit and investment risk of the Bank has been 41,18%.
<p><u>Positive:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - The riskiness of the credit and investment operations has been decreased. 	<ul style="list-style-type: none"> - The correlation between volume of the credit and investment operations and of its reserves has been balanced. 	

Table 17

Cause and effect scheme of activity of the PJSC "Raiffeisen Bank Aval"

Causes	➔	Influence on the bank's activity	➔	Results
2010				
<p><i>Activity of the bank management:</i> <u>Negative:</u> - The insufficient volume of the bank capital was accompanied with excessive growth rates of the credit and investments operations; - Unpromising ways for the lending and investments has been selected.</p>		<p>- The volumes of the lending and the investments were growing more faster than the volume of the bank capital; - The reserves for the credit and investment operations were increasing more rapidly than the volume of the credit and investment portfolio.</p>		<p><u>Negative:</u> - There was the highest extent of the general credit and investment risk. The value of its was 52,94%; - Threats of increasing the liquidity and the credit and investment risks have appeared.</p>
2011				
<p><i>Phenomena in the economy:</i> <u>Negative</u> - Hard conditions of borrowers' activity decreased level of their creditworthiness.</p>		<p>- The volume of the reserves for the credit and investment operations has enlarged;</p>		<p><u>Positive:</u> - The coefficient of resources' transformation was improved; - The level of credit and investment bank riskiness went down to 45,1%.</p>
<p><i>Activity of the bank management:</i> <u>Negative:</u> - Tendency of irrational lending and investment was continued. - The forecast of changes in the capital market was not carried out;</p>		<p>- The growth rate of the interest rate risk significantly grew compared with the previous year;</p>		
<p><u>Positive:</u> - The volume of the resources for carrying out the active operations was expended more objectively.</p>		<p>- The amount of high - risky investments was decreased in the total volume of the assets.</p>		
2012				
<p><i>Activity of the bank management:</i> <u>Positive:</u> - The volume of the bank capital was increased; - The level of general coefficient of resources' transforming was regulated according to the standards;</p>		<p>- The liquidity bank coefficients were equaled to the standards;</p>		<p><u>Positive:</u> - The threats of the credit and investment and interest risks were liquidated; - The lowest extent of the general credit and investment risk was registered. The value of its was 19, 61%.</p>
<p>- The quality of the credit and investment operations was significantly improved.</p>		<p>- The growth rate of the reserves was rising more slowly than volume of portfolio of the credit and investment operations.</p>		

So, after thorough and detailed evaluation the riskiness of the banks' activity, we advise actual recommendations for improving of their activity. The average risk extent of activity of the PJSC "Raiffeisen Bank Aval" is lower (39, 16 %) than of the PJSC "Privatbank" (40, 52 %). Performance of PJSC "Raiffeisen Bank Aval" is characterized restoring of normal regime of functioning. The investigational post crisis period was not easy for Ukrainian economy in general and the banking system in particular. Nevertheless, due to the prudent policy of the management of the PJSC "Raiffeisen Bank Aval" it overcame

the challenges of this period and restored stable own activity. The essential results for the 2010–2012 years are evidence of the fact that compared to the PJSC "Privatbank", the PJSC "Raiffeisen Bank Aval" was able to protect its clients' savings and was advocating their interests. During the investigational period, the bank was following a conservative policy in evaluation of the credit and investment risks and grew resources for the active operations. Thus, we recommend to continue chosen by the bank policy.

The results of the PJSC "Privatbank" performance were unsatisfactory in the field of risk-management.

We recommend to enlarge volume of the bank capital and to conduct more prudent the credit and investment activities. Thus, probability of borrowers' loan defaults will decrease. Besides, highly qualified and thoroughly formed the bank staff will provide lending and investment on an objective basis. These measures in turn will lead to improving of the quality of the credit and investment portfolio. As well as

we advise to review main provisions and priorities of the pricing strategy of the bank. Using of the resources from low-cost sources will result to increasing of the profitability of its activity. So, if the bank management follows to these recommendations then the level of riskiness of its activity will be within the normal limits.

References

1. Didenko S., Lyuznyak M., Medvid T., Panteleyeva N. (2010) Strokovi finansovi instrumenty v systemi ryzyk-menedzhmentu banku: finansovi innovatsii ta upravlinnia [Term financial instruments in the system of risk management of a bank: financial innovation and control]. Kyiv: LLC "DKS Center".
2. Puriy G. M. (2011) Otsinka ryzykovosti kredytno-investytsiinoi diialnosti bankiv na finansovomu rynku Ukrainy [Evaluation of riskiness of the credit and investment activities of banks in the financial Ukrainian market]. Research herald: Finance, banks, investments, 1, 46–54.
3. Prymostka L. O., Lysenok O. V. (2008) Sukupnyi ryzyk banku: metodyka otsinky na osnovi normatyvno-indeksnoi modeli [Overall risk of a bank: Method of assessment based on the normative-index model]. Herald of the NBU, 5, 34–38.
4. Pogostinskaia N. N., Pogostinsky Y. A. (1999) Sistemnyjj analiz finansovojj otchetnosti [System analysis of financial statements]. St. Petersburg.: Publisher of Mikhailov V. A.
5. Prymostka L. O. (2009) Bankivska systema Ukrainy: osnovni tendentsii rozvytku [The banking system of Ukraine: main trends of its development]. Finance, accounting and audit: Collected scientific works, 13, 104–114.
6. Konsolidovanyi richnyi finansovyi zvit Pryvatbanku za 2012 rik [Consolidated annual financial report of the PJSC "Privatbank" for 2012 year] Retrieved from http://old.privatbank.ua/files/2_13_22konsbu.pdf.
7. Okrema finansova zvitnist z-hidno z MSFZ Raiffaizen banku «Aval» za 2012 rik [Separate Financial Statements in accordance with IFRS of the PJSC Raiffeisen Bank "Aval" for 2012]. Retrieved from http://www.aval.ua/f/1/about/bank_reports/.

УДК 345.17 (286)

К ВОПРОСУ О ПРИЧИНАХ И ПОСЛЕДСТВИЯХ КРИЗИСА ЛИКВИДНОСТИ

Николай Александрович ДУБЕНЕЦКИЙ

к. э. н., доцент, Витебский государственный технологический университет, г. Витебск,
Республика Беларусь
E-mail: preswnik@yandex.ru

Ирина Николаевна КАЛИНОВСКАЯ

к. т. н., старший преподаватель Витебский государственный технологический университет,
г. Витебск, Республика Беларусь
E-mail: pulirina@yandex.by

Анотація. У статті аналізується взаємозв'язок між кризою ліквідності і економічною кризою. Автори вважають, що криза ліквідності є причиною економічної кризи. На думку авторів, симптомом кризи ліквідності є надмірне зростання капіталізації фондового ринку.

Аннотация. В статье анализируется взаимосвязь между кризисом ликвидности и экономическим кризисом. Авторы считают, что кризис ликвидности является причиной экономического кризиса. По мнению авторов, симптомом кризиса ликвидности является чрезмерный рост капитализации фондового рынка.

Ключові слова: криза ліквідності, грошовий колапс, фінансова криза, економічна криза, монетарна політика, грошові агрегати.

Ключевые слова: кризис ликвидности, денежный коллапс, финансовый кризис, экономический кризис, монетарная политика, денежные агрегаты.

Постановка проблеми. Современный финансово-экономический кризис предоставил экономистам-теоретикам уникальную возможность проверить соответствие своих теоретических версий макроэкономической нестабильности реальной исторической действительности.

Анализ последних исследований и публикаций. В анализе современного финансово-экономического кризиса сформировались две концепции, которые можно характеризовать как производственно-технологическую (Агеев А., Логинов Е., Ряховский Д. и др.) и монетарную (Н. Рубини, Р. Кабальеро, Б. Бернанке и др). В соответствии с первой концепцией причины кризиса следует искать в сфере производства, в соответствии со второй – в финансово-денежной сфере. На наш взгляд, вторая концепция выглядит более реалистичной.

Целью статьи является обоснование причинно-следственной связи между кризисом ликвидности и экономическим кризисом.

К задачам статьи относятся:

- установление функциональной связи между капитализацией денежного рынка и эффектом

денежного коллапса;

- интерпретация экономического кризиса в контексте концепта кризиса ликвидности;
- оценка эффективности антикризисных мер на примере США.

Обоснование полученных научных результатов. На наш взгляд, объединяющим началом двух великих американских кризисов – 1929 и 2009 гг. соответственно – следует признать чрезмерные темпы капитализации фондового рынка, которые за 2-3 года, предшествовавшие кризису, измерялись двузначным числом.

Не акцентируя внимания на причинах этого явления, можно установить его неизбежные последствия для банковской сферы.

Предположим, что денежная база и официальная норма резервирования остаются неизменными во времени. Тогда ажиотажный рост спроса на ценные бумаги приведет, во-первых, к изменению структуры расчетных депозитов, т. е. таких банковских счетов, по которым осуществляются текущие платежи и, во-вторых, к уменьшению количества денег в обращении по агрегату M1.

Изменение структуры расчетных депозитов означает, что в пассивах консолидированного баланса коммерческих банков, возрастает абсолютная величина и процентная доля расчетных депозитов небанковских финансовых посредников (всякого рода финансовых компаний), которые занимаются спекулятивными операциями на фондовом рынке. Соответственно, абсолютная величина и процентная доля расчетных депозитов фирм реального сектора экономики уменьшается.

Изменение структуры расчетных депозитов объясняется двумя причинами. Во-первых, фирмы реального сектора экономики активно приобретают ценные бумаги и тем самым объективно уменьшают величину своих расчетных депозитов в пользу расчетных депозитов финансовых компаний. Во-вторых, коммерческие банки уменьшают кредитование фирм реального сектора экономики, трансформируя выдававшиеся им прежде кредиты в ценные бумаги финансовых компаний с большей нормой доходности.

Если бы фактическая норма резервирования по расчетным депозитам совпадала с официальной, устанавливаемой центральным банком, то величина денежного агрегата M1 осталась бы неизменной. Однако специфическая деятельность финансовых компаний приводит к его уменьшению.

Дело в том, что в отличие от фирм реального сектора экономики спекулятивные финансовые компании ежедневно осуществляют платежи приблизительно равные величине остатков на их расчетных депозитах. Поэтому коммерческие банки объективно должны увеличить сверх официальной абсолютную величину резервов по этим депозитам, чтобы не стать банкротами. Т. е. они должны пойти на добровольное создание избыточных банковских резервов в целях поддержания собственной ликвидности. А появление избыточных банковских резервов по закону убывающей банковской мультипликации приведет к уменьшению денежного агрегата M1, который непосредственно влияет на реальный сектор экономики. Таким образом, чрезмерная капитализация фондового рынка вызывает – при сделанных ранее допущениях – денежный коллапс, т. е. сжатие по закону убывающей геометрической прогрессии денежного агрегата M1.

Рост избыточных банковских резервов, который статистически фиксируется центральным банком, провоцирует его на

ложный вывод об избыточной денежной базе: заемщики не хотят брать кредиты. На основании такого ложного вывода центральный банк начинает проводить жесткую монетарную политику, дополнительно углубляя денежный коллапс.

Следствием денежного коллапса является кризис ликвидности, т. е. дефицит денег на расчетных депозитах фирм реального сектора экономики для текущих платежей и расчетов.

Сначала фирмы пытаются преодолеть кризис ликвидности на основе эмиссии квазиденег: векселей и долговых обязательств взаимного коммерческого кредитования. В результате наблюдается рост кредиторской и дебиторской задолженности в составе оборотного капитала. Однако, эмиссия квазиденег не может быть бесконечной: налоги и зарплату необходимо платить абсолютной ликвидностью, которой как раз и не хватает. Поэтому фирмы, лишённые доступного банковского кредита, вынуждены начать массовый выброс на фондовый рынок ранее купленных ими ценных бумаг. Именно синхронность массового предложения ценных бумаг формирует психологический эффект недоверия к их надежности, который реализуется в «черных» вторниках, четвергах и т. п.

Резкое падение биржевых индексов ставит фирмы реального сектора экономики в безвыходное положение: они не могут поддерживать прежнюю величину оборотного капитала, который, как показывает статистика, формировался на 50-70 % за счет заемных средств.

Кризис ликвидности, перерастает в масштабный экономический кризис, т. е. глубокий спад реального производства, и вызывает массовую безработицу.

По такой логической схеме развивался и цикл Великой американской депрессии, и современный финансово-экономический кризис. Величина безработицы в США достигла уровня 25 % в 1933 г. при спаде производства на 43 %. Современный мировой финансово-экономический кризис вполне вероятно смог бы повторить, если не превзойти «рекорды» 1930-х гг., если бы американское правительство не извлекло уроков из прошлого масштабного кризиса.

Предпосылки экономического кризиса 2008 - 09 г.г. стали складываться в 1990-х гг. Капитализация фондового рынка в США увеличилась с 1990 по 2008 со 137 % до 148 % ВВП, достигнув величины 25 трлн. долл. США к середине 2009 г. [6].

Уровень капитализации компаний стал отражать не их реальное положение на рынках, перспективы развития, эффективность применения тех или иных маркетинговых стратегий, а готовность финансовых спекулянтов купить финансовые продукты и впоследствии их реализовать, получив доходность от сделок.

Кроме того, предприимчивые менеджеры и владельцы компаний стали использовать фактор «договоренности» с аудиторскими компаниями, которые допускали наличие «токсичных активов» и не препятствовали построению различных «финансовых пирамид» [5, с. 35].

Рост рыночной капитализации фондового рынка сопровождался соответствующим ростом задолженности домохозяйств и фирм, которая на конец 2006 г. составила 26 трлн. долл. Из них задолженность фирм – 16 трлн. долл. США, задолженность домохозяйств – 10 трлн. долл. США [6, с. 19]. Темп роста биржевых индексов с 2003 г. по 2007 г. составил свыше 60 %, т. е. 15 % в год при среднегодовом темпе экономического роста в 2,8 % за этот период.

Одновременно стал обостряться кризис ликвидности по агрегату M1. В отличие от ранее сделанного допущения о неизменности денежной базы, денежная база в США ежегодно возрастает, что изменяет форму проявления кризиса ликвидности: денежный агрегат M1 может оставаться неизменным или возрастать, но банковский мультипликатор по денежному агрегату M1 будет снижаться. На протяжении 2005-08 гг. величина денежного агрегата M1 в США оставалась на уровне 1400 млрд. долл., а денежная база возросла с 600 до 750 млрд. долл. [1]. Таким образом, банковский мультипликатор по денежному агрегату M1 за этот период снизился с 2,33 до 1,87.

Кризис ликвидности перерос в финансовый кризис, т. е. вызвал резкое снижение биржевых индексов летом 2007 г. На рынке акций индекс Доу Джонса, достигший 19 июля 2007 г. рекорда в 14 тыс. пунктов, к 15 августа упал ниже 13 тыс. пунктов [6, с. 13]. Фондовые индексы с октября 2007 г. до конца 2007 г. снизились примерно на 10 %. В течение 2008 г. произошло 2-кратное падение биржевых индексов [3].

«Обвал» на финансовом рынке обострил кризис ликвидности. Темп годового сжатия банковского кредита в США не имел аналогов за все 63 года наблюдений ФРС. Общий объём займов за 2008 г. год уменьшился почти на 10 %, хотя в прошлые кризисы он едва сокращался на доли процента, после чего следовал новый резкий

взлёт [6, с. 24]. В 4-ом квартале 2008 г. в США началась рецессия ВВП и значительно возросла безработица.

Глава ФРС, Бен Бернанке, выступил за интенсивное накачивание экономики деньгами, предложив даже разбрасывать их с вертолетов, за что получил прозвище «Банни-вертолет». Он заявил, что «монетарные стимулы оправданы по причине слишком низкой инфляции и слишком высокой безработицы» [2].

И ФРС стала проводить политику так называемого «количественного смягчения», увеличив денежную базу с 750 до 2000 млрд долл. [1]. Такая мера значительно повысила ликвидность коммерческих банков и массового их разорения не произошло, как это случилось в период 1929-33 гг.

Одновременно были приняты меры по санации активов фирм реального сектора экономики.

Эта санация осуществлялась двумя способами:

- путем обмена «токсичных» активов фирм на государственные обязательства с минимальной ставкой дисконта;
- путем реструктуризации задолженности фирм банкам.

Однако, величина «токсичных» активов в США исчисляется триллионами долларов, что растягивает процесс их обновления на многие годы. В свою очередь и реструктуризация задолженности фирм спасает их от немедленного банкротства, но не избавляет от долгового бремени: оплата долгов переносится на более поздний срок.

Значительное уменьшение рыночной капитализации активов фирм реального сектора экономики создало проблему их эффективного кредитования. Для выхода ВВП из рецессии требовалось интенсивное кредитование фирм среднего и мелкого бизнеса. Однако, банки под залог подешевевших активов фирм смогли выдать им далеко не достаточную величину кредитов. Статистика США свидетельствует, что малые предприятия испытывали трудности с получением кредитов. В кредитном исследовании, проведенном в феврале 2010 Национальной федерацией независимого бизнеса, говорится, что только 34 % малых предприятий сообщили о нормальном и адекватном доступе к кредитам [4].

Сложилась своеобразная патовая ситуация: банки «сидят» на деньгах, а фирмам не хватает оборотного капитала для восстановления докризисного уровня производства и занятости. В ито-

ге, денежный агрегат М1 за 2009 г. увеличился в относительно меньшей степени, чем произошло увеличение денежной базы. Банковский мультипликатор по денежному агрегату М1 оказался в 2009 г. впервые в истории США меньше 1.

Но все же агрегат М1 за один 2009 г. увеличился с 1400 до 1700 млрд долл., т. е. на 21 % [1]. Уровень кредитования фирм оказался недостаточным, чтобы предотвратить рецессию ВВП в 2009 г., но оказался достаточным, чтобы не повторить депрессии 1929-33 гг.

Выводы. Проведенный анализ кризиса ликвидности на примере США позволяет сделать определенные выводы.

Во-первых, стремительная капитализация фондового рынка – какими бы причинами она не

вызывалась – объективно приводит к абсолютному и относительному снижению кредитования фирм реального сектора экономики и уменьшению денежного агрегата М1.

Во-вторых, снижение величины кредитов для фирм при их высокой процентной доле в составе оборотного капитала может вызвать сокращение национального производства в течение 2-3 лет на 50-70 %.

В-третьих, антикризисные меры, осуществляемые в рамках «мягкой» монетарной политики можно признать эффективными в отношении предотвращения экономической депрессии и недостаточно эффективными относительно стимулирования темпов роста ВВП.

Список используемых источников

1. Самарина Г. П. Ноосферная экономика: банки и кризисы финансовой системы [Текст] / Самарина Г. П., Дорошко С. Е., Чадаев О. Д. — СПб. : Изд-во СПбГЭТУ «ЛЭТИ», 2008 — 259 с. ISBN 5-7629-0893-3.

2. Бернанке Б. О причинах экономического кризиса [Текст]. 2011. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://finance.tut.by/opinions/iosub/313/>. Дата доступа. — 06.02.2012.

3. Егишиянц С. Монетарная политика: что, где, почём и когда [Текст]. 2011. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.itinvest.ru/analytics/reviews/strategic-analysis/4180/>. Дата доступа — 06.06.2011.

4. Как будет происходить гиперинфляция [Текст]. 2012. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://imperiya.by/economics2-8362.html>. Дата доступа — 16.01.2012.

5. Перская В. Дорога, которую нам указывают – или мы выбираем вместе? [Текст] / В. Перская // Экономические стратегии. — 2009. — № 3. — С. 32–39.

6. Ряховский Д. И. Глобальный кризис и переход к новой социально-экономической модели развития [Текст] // Проблемы современной экономики. — 2009. — № 4 (32). — С. 17–25.

JEL CLASSIFICATION: E44

BY THE QUESTION OF THE CAUSES AND CONSEQUENCES OF THE LIQUIDITY CRISIS

Nikolai A. DUBENETSKY

candidate of economic Sciences, associate Professor, associate Professor of Economic theory and marketing department of Vitebsk state technological University

Irina N. KALINOVSKAIA

candidate of technical Sciences, senior lecturer of Economic theory and marketing department of Vitebsk state technological University

Summary. The article analyses the relationship between liquidity crisis and economic crisis. The authors believe that the liquidity crisis is the cause of the economic crisis. According to the authors, the symptom of liquidity crisis is the excessive growth of capitalization of the stock market.

Key words: *liquidity crisis, monetary collapse, financial crisis, economic crisis, monetary policy, monetary aggregates.*

In the analysis of the current financial and economic crisis has developed two concepts that can be characterized as production and technology (A. Ageev, E. Loginov, Ryakhovsky D. and others) and monetary (N. Roubini, R. Caballero, B. Bernanke, etc). In accordance with the first concept of the causes of the crisis should be sought in the sphere of production, in accordance with the second - in the financial and monetary sphere. According to the authors, the second concept looks more realistic.

The aim of the article is to substantiate a causal link between a liquidity crisis and economic crisis.

The objectives of the article are:

- establishing a functional relationship between the capitalization of the money market and the effect of monetary collapse;
- the interpretation of the economic crisis in the context of the concept of a liquidity crisis;

- assessment of the effectiveness of anti-crisis measures in the United States.

The analysis of the liquidity crisis on the example allows US to make certain conclusions.

First, the rapid capitalization of the stock market - no matter what reasons she has not been called - objectively leads to the absolute and relative decrease in lending to firms in the real sector of the economy and reduction of the monetary aggregate M1.

Secondly, the reduction in the value of loans to firms with high percentage in the composition of working capital could lead to a reduction of national production in the next 2 to 3 years 50-70 %.

Thirdly, the anti-crisis measures implemented in the framework of the "soft" monetary policy can be recognized as effective in preventing economic depression and insufficient to stimulate GDP growth.

References

1. Samarina G. (2008) Noosfernaja ehkonomika: banku u krizisy finansovojj sistemy [Noosphere economy: banking and financial system crises]. St. Petersburg: LETI.

2. Bernanke B. O prichinakh ehkonomicheskoho krizisa [On the causes of the economic crisis]. Retrieved from <http://finance.tut.by/opinions/io-sub/313/>.

3. Egishiyants S. Monetarnaia politika: chto, hde, pochem i kohda [Monetary policy: what, where, how much in and when]. Retrieved from <http://www.it-invest.ru/analytics/reviews/strategic-analysis/4180/>.

4. Kak budet proiskhodit' hiperinflitsiia [How will the hyperinflation]. Retrieved from <http://imperiya.by/economics2-8362.html>.

5. Perskaia V. (2009, March 01). Doroha, kotoruiu nam ukazyvaiut – ili my vybiraem vmeste? [Road, which we indicate – or we choose together?]. Economic strategies, 80, 32-39.

6. Riakhovskijj D. (2009, April 01). Hlobalnyjj

krizis i perekhod k novojj sotsialno-ehkonomicheskojj modeli razvitija [Global crisis and the transition to a new socio-economic model of development]. Problems of the modern economy, 120, 17-25.

УДК 631.162 : 657.2

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ЯКІСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ ЩОДО ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Марина Вікторівна ДУБІНІНА

доктор економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту Миколаївського національного аграрного університету

E-mail: dubinina@mnaui.edu.ua

Любов Миколаївна ВИШЕНСЬКА

магістр обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету

E-mail: vyshenskaya@mail.ru

Анотація. Розглянуто суть, значення та проблеми формування якісної інформаційної бази фінансових результатів діяльності аграрних підприємств.

Аннотация. Рассмотрены сущность, значение и проблемы формирования качественной информационной базы финансовых результатов деятельности аграрных предприятий.

Ключові слова: облікова інформація, фінансові результати, інформаційна база фінансових результатів, прибуток, збиток, облікова політика.

Ключевые слова: учетная информация, финансовые результаты, информационная база финансовых результатов, прибыль, убыток, учетная политика.

Постановка проблеми. Інформація про фінансові результати для аграрних підприємств завжди дуже важлива як в процесі управління діяльністю, так і під час оцінки ефективності функціонування, планування перспектив розвитку та можливостей розширення бізнесу. Сучасна модель обліку фінансових результатів має свої недоліки і потребує перегляду. Її вдосконалення, в першу чергу, пов'язано з підвищенням ролі бухгалтерського обліку, який повинен бути спрямований на відображення різних сторін фінансових результатів діяльності господарюючих суб'єктів. Це, у свою чергу, досягається шляхом створення прозорих механізмів процесу формування фінансових результатів і відомостей про них, що забезпечують баланс інтересів всіх категорій зацікавлених користувачів, кількість яких є досить значна в умовах ринкової економіки. При цьому на перше місце постає проблема формування якісної інформаційної бази про фінансові результати. Все це й обумовлює необхідність детального вивчення облікового інструментарію спрямованого на підвищення якості формування та подання даних про фінансові результати зацікавленим користувачам.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблеми

формування якісної інформаційної бази фінансових результатів діяльності підприємств зробили такі вчені, як Л. В. Гуцаленко, А. В. Озеран, Н. А. Остап'юк, І. Й. Плікус, Т. І. Тесленко, Н. В. Конькова, М. М. Шигун, М. Т. Щирба, В. В. Яворов та інші.

Враховуючи надбання науковців, можемо зазначити, що в питаннях інформаційної бази фінансових результатів залишається чимало невирішених проблем, котрі потребують детального дослідження та опрацювання.

Метою статті є вивчення особливостей та проблем формування якісної інформаційної бази про фінансові результати.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку підприємств фінансовий результат діяльності - це найважливіший показник, що цікавить всіх користувачів облікової інформації господарюючого суб'єкта. З розвитком ринкових відносин висувуються нові вимоги до підвищення якості з боку не тільки зовнішніх, але і внутрішніх користувачів до процесу формування облікової інформації про фінансові результати діяльності, підвищення прозорості та аналітичності відповідної фінансової звітності.

Досягнення мети підприємства (прибуток,

частка ринку, низькі витрати) можливе за умов своєчасного одержання інформації про хід процесів та явищ, що впливають на діяльність підприємства [1, с. 70].

Якість прийняття управлінських рішень щодо фінансових результатів залежить від інформації, що формується в системі бухгалтерського обліку.

Ефективна діяльність сільськогосподарських підприємств, залежить не тільки від вирішення організаційних питань, але і від наявності якісної своєчасної облікової інформації про формування фінансових результатів. Необхідність підтримки ефективного функціонування підприємства потребує володіння якісною інформацією щодо його фінансової діяльності [8, с. 202].

Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» облікова інформація повинна бути дохідлива і зрозуміла її користувачам за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації [2].

Особливістю бухгалтерської інформації є те, що вимоги до неї мають відображення у принципах бухгалтерського обліку, які зафіксовані у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV [6].

Трактування поняття «фінансовий результат» не було ніколи однозначним, в тому числі і в історичному контексті. Визначення фінансового результату, як підсумок діяльності господарючого суб'єкта, історично привело до співіснування різних трактувань позитивного його існування. Економічний зміст даного поняття залежить від цілей, досліджуваних у процесі господарської

діяльності, від категорії користувача облікових даних, для якого проводилося виявлення фінансового результату та від набору облікових прийомів, якими володіє та чи інша облікова система.

Інформаційна система обліку фінансових результатів є необхідною та важливою частиною функціонування підприємства. Так, як господарська діяльність будь-якого підприємства характеризується його фінансовим результатом. Тому, дуже важливим для підприємства є досягнення позитивного фінансового результату, який є основою фінансово-економічного розвитку, стабільності та збереження фінансової незалежності підприємства.

Тесленко Т. І. та Конькова Н. В. [7] зазначають, що фінансовий результат – це якісний показник діяльності підприємства, який визначається як різниця між доходами та витратами і призводить до зростання (прибуток) або зменшення (збиток) власного капіталу.

Отже, фінансовий результат визначається шляхом порівняння доходів та витрат підприємства. Отриманий результат характеризує якість діяльності підприємства, форма вираження якого може бути прибуток або збиток. Від розміру отриманого прибутку залежать формування власного капіталу, виконання зобов'язань перед бюджетом, фінансування інвестицій, а також платоспроможність підприємства.

Корисність бухгалтерської інформації визначається, насамперед, вартісним вимірником, то невідповідність оцінок бухгалтерського обліку призводить до зниження якості облікової інформації та змінює її якісні характеристики [5, с. 32] (табл. 1).

Таблиця 1

Викривлення показників, що стосуються фінансових результатів діяльності аграрних підприємств

№ з/п	Користувачі інформації	Викривлення даних
1	Керівники підприємства	- завищення прибутку; - розподіл неіснуючого прибутку.
2	Найманні працівники	- заниження собівартості; - невідповідність розміру виручки; - завищення прибутку; - заниження вартості майна; - завищення рентабельності.
3	Кредитні установи, фінансові компанії, інші інвестори	- завищення рентабельності, норма прибутку на інвестиційний капітал; - фінансова звітність представляє кращу, ніж насправді, ситуацію; - викривлення показників ліквідності та платоспроможності підприємства.
4	Держава	- завищена база оподаткування.

Джерело: розроблено автором з використанням [4]

Таким чином, надання якісної інформації про результати діяльності, що відповідає усім вимогам, є основою умовою прийняття управлінських рішень підприємствами. Адже, під час виявлення результатів діяльності, щонайменший недолік може привести до неправельності його розрахунку, та як наслідок надання недостовірної інформації користувачам.

Завдання бухгалтерського обліку фінансових результатів полягає у визначенні кількісних і якісних параметрів фінансового результату.

Потенційних інвесторів та інших фінансово-зацікавлених зовнішніх користувачів облікової інформації в першу чергу, перед проведенням будь-яких фінансових операцій, цікавить фінансовий результат діяльності підприємства.

Значення показників фінансового результату, що формуються в обліку, багато в чому зумовлюються положеннями прийнятими в обліковій політиці. Облікова політика повинна забезпечити побудову ефективної системи бухгалтерського обліку фінансових результатів і розвиток тих чи інших прийомів обробки облікової інформації.

Одним із елементів, який непомітно впливає на фінансові результати є вибір порогу суттєвості. Ознаками суттєвості облікової інформації є її кількісні та якісні характеристики, важливі для користувачів такої інформації [3, с. 312].

Суттєвою вважається та інформація, відсутність якої може вплинути на прийняття рішень сторонніми користувачами звітності [9, с. 337]. Від того, яке значення цього порогу буде обрано, залежить фінансовий результат, адже придбані активи, які не перевищують суттєве значення, зразу ж будуть списані на витрати підприємства і, як наслідок, зменшується прибутковість підприємства.

Отже, інформація сама по собі є значною цінністю, незалежно від фактів, які вона фіксує. Ця цінність зумовлена можливостями, котрі вона надає для прийняття рішень [10, с. 73].

З внесенням в Україні змін до діючого законодавства та в національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку постала необхідність подальшого удосконалення методології обліку фінансових результатів діяльності.

Нормативно-правова база України не розглядає таке поняття, як «фінансові результати». Зокрема, у частині законодавчих актів з бухгалтерського обліку обґрунтовано лише сутність понять «прибуток» та «збиток» [7, 358 с].

Недоліки системи інформаційної бази фінансових результатів в першу чергу стосуються нор-

мативного забезпечення та не дають можливості формування якісної інформаційної бази про них. Необхідність формування якісної інформаційної бази про результати діяльності на підприємстві безпосередньо пов'язана з переорієнтацією обліку на надання своєчасної, достовірної, повної та неупередженої інформації про фінансовий стан та результати діяльності. Практична реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності рівня управлінських рішень.

Рішення даної проблеми породжує необхідність формування інформаційної концепції бухгалтерського обліку фінансових результатів.

Структурними блоками цієї концепції виступили б:

- вдосконалення облікових стандартів і в цілому законодавчої бази, побудованої на єдиних підходах до обліку фінансових результатів, без протиріч;

- націлення нормативних актів на якісне формування облікових даних про фінансові результати діяльності господарюючого суб'єкта;

- система рахунків бухгалтерського обліку, що адаптована до специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств та формування даних про фінансових результатах ;

- система збалансованих показників, що відповідають розробленим критеріям якості звітних даних про фінансові результати (достовірність даних, ясність алгоритмів розрахунку представлених показників, зручність читання, задоволеність обсягом інформації різних груп).

Подальші дослідження мають бути спрямовані на підвищення інформативності облікових даних про фінансові результати, а також визначення різних методів впливу якісної облікової на формування ефективних управлінських рішень.

Висновки. Ефективність роботи підприємства виражається у фінансових результатах його діяльності. Економічний підсумок діяльності підприємства, виражений у вартісній формі та являє собою фінансові результати. З метою визначення фінансового результату в системі бухгалтерського обліку відбувається послідовне зіставлення доходів і витрат, вираження якого може бути прибуток або збиток. Від отриманого результату залежать належне формування власного капіталу, виконання зобов'язань та платоспроможність підприємства.

Таким чином, однією з головних наукових і практичних проблем, яка є особливо актуальною в сучасних умовах, є достовірне визначення фі-

нансового результату діяльності підприємства. Якість прийняття управлінських рішень щодо

фінансових результатів залежить від інформації, що формується в системі бухгалтерського обліку.

Список використаних джерел

1. Гуцаленко Л. В. Поліпшення якості та прогнозованості облікової інформації для забезпечення прибутковості підприємства. / Л. В. Гуцаленко // Економіка АПК. — 2010. — № 7. — С. 67–71.
2. Загальні вимоги до фінансової звітності: національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1: від 7 лютого 2013 р., №73 / Міністерство фінансів України. — Офіц. вид. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Озеран А. В. Суттєвість та її вплив на достовірність та достовірність фінансової звітності / А. В. Озеран // Вісник ЖДТУ. — Вип. 4 (58). — 2011. — 309 — 316 с.
4. Остап'юк Н. А. Якісні характеристики бухгалтерської інформації : вплив інфляції / Н. А. Остап'юк // // Вісник ЖДТУ. — 2011. — № 2 (56). — С. 160–163.
5. Плікус І. Й. Облікова інформація в системі управління фінансами підприємства / І. Й. Плікус // Регіональні перспективи. — 2003. — № 2-3. — С 28–35 с.
6. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України: від 16 липня 1999 р., № 966-XIV / Верховна Рада України. — Офіц. вид. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Тесленко Т. І. Облік фінансових результатів: проблеми та шляхи вдосконалення / Т. І. Тесленко, Н. В. Конькова // Бізнесінформ. — 2013. — № 4. С. 356–360.
8. Шигун М. М. Фінансова звітність підприємства: ознаки якості / М. М. Шигун // Вісник ЖДТУ. — 2011. — № 3 (45). — С. 201–209.
9. Щирба М. Т. Суттєвість в обліковій політиці підприємства / М. Т. Щирба // Економічний аналіз. — 2008. — Вип. 3 (19). — С. 337–341.
10. Яворов В. В. Роль облікової інформації в управлінні підприємством / В. В. Яворов // Облік і фінанси АПК. — 2009. — № 2. — С. 73–76.

JEL CLASSIFICATION: M41

THE DIRECTIONS OF FORMATION OF HIGH-QUALITY INFORMATIONAL BASE OF THE FINANCIAL PERFORMANCE OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Maryna V. DUBININA

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor of Accounting and Auditing of Mykolaiv State Agrarian University

Liubov M. VYSHENSKA

master of accounting and finance faculty of Mykolaiv State Agrarian University

Summary. The article considers the nature, importance and problems of formation of high-quality informational base of the financial performance of agricultural enterprises.

Key words: *accounting information, financial results, financial performance information base, profit, loss, accounting policies.*

At the present stage of development of the enterprises the financial performance is a key indicator, which is interested to all users of accounting information of the economic entity.

The modern model of accounting of financial results has its drawbacks and requires revision. With the development of market relations are put new requirements to improving the quality of not only external, but also internal users for process of accounting the information about financial performance.

The economic result of the company is expressed in monetary form and represents the financial results. With the aim of determining the financial result in the accounting system is made consistent comparison of incomes and expenses, the consequence of which can be profit or loss. From those results depends the proper formation of their own capital, obligations and responsibility of the company.

The purpose of our research is the studying of the characteristics and problems of the formation of high-quality informational base of financial results.

Thus, one of the main scientific and practical problems, which is especially important in modern society, is the true definition of the financial results of the company activity. The quality of management decisions concerning the financial results depends on the information, which is generated in the accounting system.

The efficiency of the enterprise is reflected in the financial results of its activity. Because, first of all, potential investors and other financial interested ex-

ternal users of accounting information want to know the financial results of the company before carrying out any financial transactions.

Informational accounting system of financial results is a necessary and important part of the functioning of the every enterprise. The economic activity of any enterprise is characterized by its financial result. Therefore, for the enterprise it is very important – to achieve the positive result, which is the basis of economic and financial development, stability and maintaining of the financial independence of the company.

The deficiencies of the informational base of the financial results are primarily related with regulatory support and do not allow the formation of high-quality informational base about them.

The legal base of Ukraine does not consider such a notion as “financial results”. In particular, in terms of legal acts about accounting is interpreted only the essence of the concepts of “profit” and “loss”.

The necessity of forming the high-quality informational base about the results of company operations is directly related with the reorientation of accounting on the providing the timely, accurate, complete and unbiased information about the financial condition and results of activity. The practical implementation of the proposed measures will contribute to improving the effectiveness of management decisions.

Thus, the providing of qualitative information about performance that meets all requirements, is the main condition of making managerial decision

of the enterprises. In fact that during the detection of results the slightest flaw can lead to mistakes in its

calculation, and – as a consequence – to providing of false information to the users.

References

1. Hutsalenko L. V. (2010) Polibshennia yakosti ta prohnovanosti oblikovoi informatsii dlia zabezpechennia prybutkovosti pidpriemstva [Improving the quality and predictability of accounting information to ensure profitability]. *Ekonomika APK – Economy of agriculture*, 7, 67-71 [in Ukraine].

2. Zagalni vymohy do finansovoi zvitnosti: natsionalne polozhennia (standart) bykghalterskogo obliku 1: vid 7 liutogo 2013, № 73 [General requirements for financial reporting: the national provision (standard) of accounting 1: from 7 February 2013, № 73]. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua> [in Ukraine].

3. Ozeran A. V. (2011) Suttievist ta ii vplyv na dorechnist ta dostovirnist finansovoi zvitnosti [Materiality and its impact on the relevance and reliability of financial statements]. *Visnyk ZhDTU – Herald ZSTU*, 4 (58), 309 – 316 [in Ukraine].

4. Ostapiak N. A. (2011) Yakisni kharakterystyky bykghalterskoi informatsii: vplyv inflatsii [Qualitative characteristics of accounting information: the inflation]. *Visnyk ZhDTU – Herald ZSTU*, 2 (56), 160-163 [in Ukraine].

5. Plikus I. Y. (2003) Oblikova informatsiia v systemi upravlinnia finansamy pidpriemstv [Accounting information system financial management of the

enterprise]. *Regionalni perspektyvy – Regional perspectives*, 2-3, 28-35[in Ukraine].

6. Pro bukhgalterskyi oblik i finansovu zvitnist v Ukraini: zakon Ukrainy vid 16 lypnia 1999, № 966-XIV [On accounting and financial reporting in Ukraine: Law of Ukraine of July 16, 1999, No. 966-XIV]. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua> [in Ukraine].

7. Teslenko T. I & Konkova N. V. (2013) Oblik finansovykh rezultativ: problemy ta shliakhy vdoskonalennia [The Accounting for financial results: problems and ways of improvement]. *Biznesinform – Biznesinform*, 4, 356-360 [in Ukraine].

8. Shygun M. M. (2011) Finansova zvitnist pidpriemstva: oznaky yakosti [Financial statements of the company: quality]. *Visnyk ZhDTU – Herald ZSTU*, 3, 201-209 [in Ukraine].

9. Shyrba M. T. (2008) Suttievist v oblikovii politytsi pidpriemstva [Materiality in accounting policy of the company]. *Ekonomichnyi analiz – Economic analysis*, 3 (19), 337–341 [in Ukraine].

10. Yavorov V. V. Rol oblikovoi informatsii v upravlinni pidpriemstvom [Centuries the role of accounting information in management]. *Oblik i finansy APK – Accounting and Finance agriculture*, 2, 73-76 [in Ukraine].

UDC 336.21

JEL CLASSIFICATION: Q14

THEORETICAL ASPECTS OF FINANCIAL PROVISION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES ACTIVITY

Liudmyla M. YEFIMOVA

*Ph.D. (Econ.), Associate Professor of the Department of Accounting and Audit of Kremenchuk Institute Dnepropetrovsk Alfredd Nobel University
E-mail: efimovalyuda@gmail.com*

Анотація. У статті розкрито суть фінансового забезпечення, виділено і згруповано основні елементи механізму забезпечення ним підприємства, зазначено особливості та відмінності фінансово-кредитної діяльності аграрного підприємства. Розглянуто поняття «фінансові ресурси» та джерела формування фінансових ресурсів. Обґрунтовано роль комерційного кредитування, бюджетного фінансування та агрострахування. Акцентовано увагу на проблемах та шляхах вдосконалення системи фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств.

Аннотация. Раскрыто суть финансового обеспечения, обозначено и сгруппировано основные элементы механизма обеспечения им предприятия, отмечено особенности и отличия финансово-кредитной деятельности аграрного предприятия. Рассмотрено понятие «финансовые ресурсы» и средства формирования финансовых ресурсов. Обосновано роль коммерческого кредитования, бюджетного финансирования и агрострахования. Акцентировано внимание на проблемах и путях усовершенствования системы финансово-кредитного обеспечения аграрных предприятий.

Summary. The essence of financial provision is revealed in the paper; general elements of the mechanism of providing enterprises with it are singled out and grouped; peculiarities and distinctions of financial-credit activity of an agricultural enterprise are determined. The notion "financial resources"

and the sources of financial resources formation are analyzed. The role of commercial crediting, budget financing and agricultural insurance is clarified. Attention is drawn to problems and ways of improvement of the system of financial-credit provision of agricultural enterprises.

Ключові слова: агрострахування, бюджетне фінансування, механізм державної підтримки, фінансове забезпечення, фінансові ресурси.

Ключевые слова: агрострахование, бюджетное финансирование, механизм государственной поддержки, финансовое обеспечение, финансовые ресурсы.

Key words: agricultural insurance, budget financing, mechanism of state support, financial provision, financial resources.

Problem statement. During the process of transition of Ukraine to new international standards and its entry into a new improved level of economic development agricultural enterprises require constant improvement and development. At present the improvement of the system of production financial-credit provision, competitiveness of agricultural products and meeting consumers' needs are of great importance. To make its activity efficient an agricultural enterprise very often requires funds received from outside in addition to its own funds, which is connected with the special and seasonal character of agricultural production. Up-to-date agricultural economy is to be built according to the principle of

innovations, which, in its turn, is to concern practically all factors of production: engineering, technology, crops, stockbreeding, management, investments, etc. It is impossible to expect to produce competitive products both at the internal and at the external market if they are manufactured by old technologies and handwork. During the period of crisis an enterprise requires involvement of credit resources, new investment programs, strengthening the state financial support.

Financial provision of agricultural enterprises activity represents a system of formation and use of financial resources to meet financial requirements of the economic activity subject, which is regulated

by corresponding legislative acts determining ways of their realization and use at all levels of economic management. Another purpose of financial provision of agricultural sector consists in application of resource involvement methods: self-financing, bank crediting, state financing and crediting, funds redistribution.

That is why further development of the agricultural sector of Ukrainian economy is closely connected with increase of investments into fixed capital. Only on the basis of essential increase of capital investments into development of material and technical basis of agriculture, its renewal by novel high-efficiency modern machines and equipment, will the expansion of introduction of scientific and technological achievements into agricultural production promote its development and intensification of agriculture will acquire its real context.

Analysis of recent research and publications. The problem of financial provision of agricultural sector enterprises is broadly covered in economic literature by both Ukrainian scientists V. G. Andri-

ichuk, O. M. Galitskyi, I. Yu. Gryshova, S. M. Kvassha, M. Y. Malyk, V. Ya. Plaksienko, I.B. Morshneva, K. A. Oliinyk, O. A. Smetaniuk, N. V. Trusova and foreign investigators M. Bordo, B. Reisberg, U. Sharp. However, certain aspects of this problem concerning improvement of economic circumstances at enterprises of agricultural sphere nowadays require serious research, in particular, development of agricultural enterprises due to introduction of the mechanism of financial-credit provision.

Purpose of the paper – to reveal the essence of financial provision by grouping basic elements of mechanism providing it at enterprises, to substantiate peculiarities and distinctions of financial-credit activity of an agricultural enterprise, to point out the significance of commercial crediting, financial leasing, budget financing and insurance.

Substantiation of the obtained scientific results. On the basis of the analysis of interpretation of the essence of the notion of financial provision it is possible to single out and group the elements of the mechanism of financial provision (Table 1) [5, p. 225].

Table 1*Elements of the mechanism of financial provision of enterprises*

Classification feature	Group of elements	Elements of the group
Realization algorithms	Methods of financial provision	Self-financing Crediting Budget financing Investing Leasing Insurance
	Leverage	Taxes Compulsory payments Amortization norms Norms of fund use in budget establishments Rental payment Interest on credit
	Financial stimuli	Incentive funds Tax remissions Accelerated amortization Budget financing of priority economic spheres
	Financial sanctions	Penalty Fine
Type of mechanism provision	Normative-legal provision	Constitution of Ukraine Economy code Supreme Council laws Government regulations Orders of ministries and departments Enterprise statute Instructions Norms, standards Methodological guidelines Other normative documents

Table 1 (continuation)

	Sources of financial provision	Enterprise own funds Bank credits Involved funds of enterprises Budget funds Funds of international organizations and institutes Funds of natural persons
--	--------------------------------	--

The financial-credit activities of an agricultural enterprise has the following peculiarities and distinctions from other branches of economy: first, manufacture of agricultural products is connected with the use of land and natural resources without which the activity is practically impossible; second, real financial result of the production activity is obtained only in the end of the year, so availability of funds at the enterprise is low and staff payment is comparatively low [7, p. 26]; third, there always occurs a significant financial issue that could promote creation of favorable conditions for economic activity and development in the future [8, p. 258].

Financial resources occupy a special position among other types of resources. It can be explained by the fact that only they can be transformed directly and with minimum time expenditure into any other type of resources. Use of financial leasing as a form of investment credit is one of long-term sources of involvement of financial resources.

In Ukraine agricultural leasing is proposed by the National Joint-Stock Company “Ukragroleasing”, one third of its general volume of financing is covered by budget funds. However, even such volumes of financing are unsatisfactory for agricultural workers as they cannot meet even the most necessary needs [8, p. 258].

The main problem of participation of the National Joint-Stock Company “Ukragroleasing” in financing the agricultural sector of the economy of the country consists in its pricing policy. The company almost doubles the price for machinery realized according to the program of partial compensation, as compared with import price for the same machinery. The share of renewed agricultural machinery under these financial terms makes only 17 % from the general volume of the proposed mechanism of the government support. Financial opportunities of leasing can be improved due to its integration with methods of indirect financing of investments, namely, franchising, on condition of the use of modern high-technology equipment. Franchising enables mobilization of funds involved into the capital investment from investors who want to become co-owners of the production process.

Most part of investment into fixed capital is financed at the expense of the funds of private sector [9, p. 260]. Own funds of enterprises and organizations are the main source of financing of investment into fixed capital in Ukraine. The role of bank credits and other loans increase. It should be mentioned that under the conditions of development of crediting banks also preferred business lines with rapid turnover.

Budget provision is another important component of financial-credit provision. To create favorable economic environment in agricultural sector of the economy the state apply the following methods of influence: financial assistance, state crediting, price formation through additional payment system, simplified tax system, state order, using the experience of developed countries of the world. Agricultural insurance is an important expedient way of stabilization of financial condition of agricultural enterprises that can encourage them to reduce their own financial risks. Unfortunately, under the modern conditions, Ukrainian insurance market in agricultural sphere is least developed. Due to insignificant volumes of profit obtained by agricultural enterprises the insurance rates remain too high for them [4, p. 3]. The vast majority of enterprises insure their production against weather conditions and acts of God (66 %), and also against fires (23 %) [3, p. 62]. With the aim of reduction of risk of agricultural crops losses and provision of repayment of bank credits it is necessary to introduce the system of credit risks insurance. It is important that the mechanism of insurance relations be based on mutual trust of all the participants of the insurance market and taking into account their interests when new insurance products are introduced. As agricultural workers are interested in spending minimum amount of financial resources on insurance protection and insurance companies are interested in obtaining maximum profit, the balance between demand and supply can be achieved by means of state financial policy influence on the system of agricultural insurance.

Conclusions. So, the system of financial-credit provision of agricultural enterprises faces the fol-

lowing problems: imperfect state policy in the sphere of financial provision of the activity of agricultural enterprises (taxation, crediting); insufficiently developed system of insurance of crops, property and financial risks; besides, such mechanisms of financial provision as leasing, fund operations, mutual investment, widely spread in the world practice, practically do not develop.

The main ways of improvement of the system of financial and credit provision of enterprises of agricultural sector include: creation of corresponding regulation institute (state bank) which would directly deal with problems of financial and credit methods of provision of efficiency and development of agricultural enterprises (as e.g. in the USA, Belgium,

Denmark, the Netherlands); availability of financial resources for enterprises of agricultural sector by means of the use of the known financing schemes (leasing, factoring); increase of participation of insurance companies in provision of agricultural enterprises with financial-credit resources.

To sum it up, it should be mentioned that financial and credit provision is one of important levers of financial mechanism. Thus, the policy of financial provision is to be systematic and complex. Development of regional state programs, improvement of the schemes of privileged crediting, search for new investment schemes of financial provision will allow agricultural enterprises to obtain involved funds more easily.

References

1. Andriichuk V. G. (2003) Finansovyi lizynh u rozvytku materialno-tekhnichnoi bazy ahrarnykh pidpryemstv [Financial leasing in development of material-technical base of agricultural enterprises]. *Ekonomika APK*. 3 (101), 66–69.
2. Bordo M. Price Stability and Financial Stability: The Historical Record [Electronic resource]. — Access mode : <http://research.stlouisfed.org/publications/review/98/09/9809dw.pdf>.
3. Gryshova I. Yu., Galytskyi O. M. (2007) Mekhanizm strokhovoho zakhystu pidpryemstv ahrarnoi sfery [Mechanism of insurance protection of enterprises of agricultural sphere]. *Ekonomika APK*. 9, 60–63.
4. Kvasha S. M. (2009) Vplyv svitovoi finansovoi kryzy na rozvytok ahrarnoho sektoru ekonomiky [World financial crisis influence on the development of the agricultural sector of economy]. *Ekonomika APK*. 5, 3–9.
5. Kozii I. S. (2008) Mistse i znachennia finansovoho zabezpechennia v strukturi finansovoho mekhanizmu [Position and significance of financial provision in the structure of financial mechanism]. *Scientific herald of NLTU of Ukraine*. Issue 18.9, 223–229.
6. Malik M. Y., Kropyvko M. F., Bulavka O. G. et al. (2012) Sotsialno-ekonomichni zasady rozvytku silskykh terytorii (ekonomika pidpryemnytstvo i menedzhment) [Social and economic ways of development of rural territories (economy, entrepreneurship and management)]. K : NNCAE.
7. Morshneva I. B. (2012) Finansovo-kredytne zabezpechennia diialnosti ahroformuvan [Financial and credit provision of activity of agricultural formations]. *Herald of the University of Banking*. 2, 24–28.
8. Oliinyk K. A. (2012) Finansove zabezpechennia malykh silskohospodarskykh pidpryemstv [Financial provision of small agricultural enterprises]. *Innovation economy*. 10, 257–262.
9. Smetaniuk O. A., Bazalytska A. V. (2012) Problemy finansovoho zabezpechennia vidtvorennia osnovnykh zasobiv [Problems of financial provision of reproduction of fixed assets]. *Ekonomichniy prostir*. 59, 259–264.
10. Trusova N. V. (2013) Monitorynh finansovo-kredytnoho zabezpechennia ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Monitoring of financial and credit provision of the agricultural sector of Ukrainian economy]. *Ekonomichnyi forum 2013*. –Issue.1, 286–390.

УДК 336.711

ПОВЫШЕНИЕ РОЛИ ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОЙ ПОЛИТИКИ ЦЕНТРАЛЬНОГО БАНКА ПО ОЗДОРОВЛЕНИЮ ЭКОНОМИКИ И ОБЕСПЕЧЕНИЮ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА

Жахонгир Расулович ЗАЙНАЛОВ

д.э.н., профессор Самаркандского института экономики и сервиса
E-mail: dz50@mail.ru

Сусанна Сейрановна АЛИЕВА

к.э.н., преподаватель Самаркандского института экономики и сервиса
E-mail: susanna2003@rambler.ru

Анотація. Дана стаття присвячена розгляду різних сценаріїв проведення грошово-кредитної політики Центральним Банком Республіки Узбекистан, спрямованої на забезпечення стійкості національної валюти, оздоровлення економіки та забезпечення сталого якісного економічного зростання через зниження інфляції, збереження сприятливого інвестиційного клімату, розвиток конкуренції, підтримку малого бізнесу і приватного підприємництва, тобто досягнення фінансової стабільності.

Аннотация. Данная статья посвящена рассмотрению различных сценариев проведения денежно-кредитной политики Центральным Банком Республики Узбекистан, направленной на обеспечение устойчивости национальной валюты, оздоровление экономики и обеспечение устойчивого качественного экономического роста через снижение инфляции, сохранение благоприятного инвестиционного климата, развитие конкуренции, поддержку малого бизнеса и частного предпринимательства, то есть достижение финансовой стабильности.

Ключові слова: оздоровлення економіки, економічне зростання, інфляція, антикризові заходи, грошово-кредитна політика, валюта, валютний курс, інвестиційний клімат, ресурси, банківська система.

Ключевые слова: оздоровление экономики, экономический рост, инфляция, антикризисные меры, денежно-кредитная политика, валюта, валютный курс, инвестиционный климат, ресурсы, банковская система.

Постановка проблеми. Глобальний фінансово-економічний кризис оказал существенное влияние на замедление темпов роста мировой экономики. В ряде стран наблюдается экономическая рецессия. Нестабильность на мировых финансовых и товарных рынках отра-

зилась на темпах экономического роста Узбекистана. По предварительной оценке, если рост ВВП в 2008 году составил 9 %, то в 2013 году этот показатель составил 8,0 % [1]; инфляция на конец года – 7,8 % и 6,8 % [8] (рис. 1).

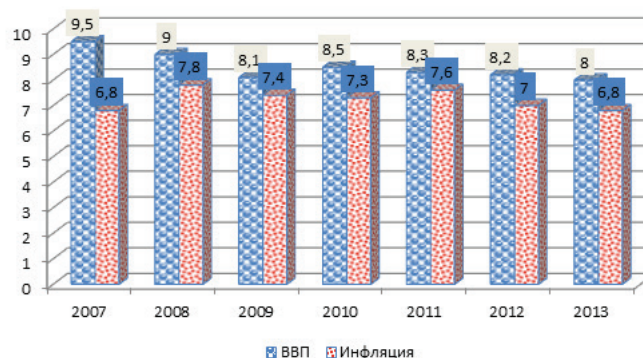

Рис. 1. Динамика ВВП и инфляции за 2007-2013 гг., %

Все это привело в последующие годы изменение ситуации на мировых рынках, в частности, осложнения и последствия для отечественной экономики, что носило негативный характер. На мировых товарных рынках сохранились низкие цены на основные экспортные позиции Узбекистана. В этих условиях экономическая политика была направлена на смягчение последствий глобального финансово-экономического кризиса

на социально-экономическую ситуацию в стране. Главными целями политики Правительства и Центрального Банка Республики Узбекистан были обеспечение социальной стабильности и поддержка макроэкономической сбалансированности, а также стимулирование экономического роста и деловой активности. В 2013 году рост ВВП составил 8 %, уровень безработицы снизился до 4,8 % [8] (рис. 2).

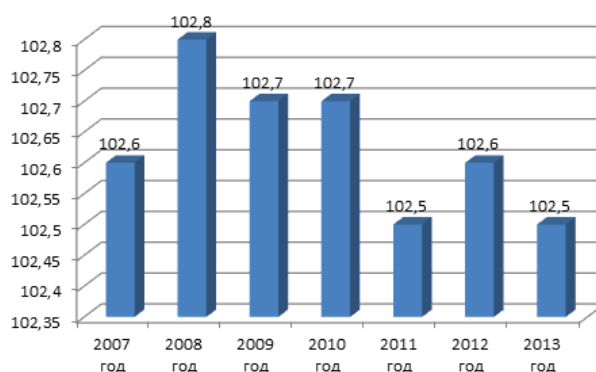

Рис. 2. Динамика занятого населения (в % к предыдущему году) [8]

Инфляция на конец 2014 года прогнозируется на уровне 6,8 %. Одним из главных инструментов достижения указанных целей стали реализация принятых Правительством, Центральным Банком и Центром по координации и развитию рынка ценных бумаг осуществление совместных действий по стабилизации экономики и финансовой системы на 2008–2016 годы, при помощи которого решались и решаются задачи по стабилизации финансового сектора, поддержке малого бизнеса и частного предпринимательства, фермерских хозяйств, развитие рынка недвижимости, дальнейшей диверсификации экономики, обеспечению занятости и поддержке социально-уязвимых слоев населения. Правительство, Центральный Банк Республики Узбекистан обеспечили стабильное функционирование отечественной финансовой системы и создали необходимые условия для кредитования реального сектора экономики. Правительство обеспечило дополнительную капитализацию системообразующих банков, т.е. коммерческих банков, на уровне отдельных коммерческих банков стабилизирующие меры Правительства в контексте реализации антикризисных мер. В целях достижения указанного уровня инфляции (6,8-7,0 %) и обеспечения стабильности финансовой системы страны Центральный Банк Республики Узбекистан впредь будет проводить сбалансированную

денежно-кредитную политику. Для регулирования краткосрочной ликвидности и поддержания ее на адекватном уровне Центральный Банк Республики Узбекистан будет предоставлять займы рефинансирования коммерческим банкам. А также рассмотрит возможность дальнейшего расширения перечня инструментов, принимаемых в качестве обеспечения по операциям РЕПО, предоставления коммерческим банкам беззалоговых кредитов, размещения в коммерческих банках депозитов Центрального Банка Республики Узбекистан.

Центральный Банк разработал и внедрил систему гарантирования обязательств коммерческих банков перед различными типами кредиторов. Это способствует перераспределению ресурсов через межбанковский рынок и расширению доступа к операциям на денежном рынке краткосрочных инструментов. Объемы краткосрочной ликвидности и гарантий по межбанковским обязательствам, предоставляемых Центральным Банком, не будут суммарно превышать 50 % от размера собственного капитала коммерческого банка. При этом Центральный Банк в первую очередь, на наш взгляд, должен усилить регулирование отечественного финансового сектора, усовершенствовать текущие подходы к оценке достаточности собственного капитала финансовых организаций, ужесточить порядок формиро-

вания специальных провизий под проблемные активы в соответствии с международными стандартами финансовой отчетности и усилить требования к риск-менеджменту в финансовых организациях. Центральным Банком должны быть проработаны новые механизмы функционирования накопительной пенсионной системы с учетом принципов повышения ответственности акционеров и обеспечения защиты интересов вкладчиков. Центральный Банк и Правительство Республики Узбекистан будут вести постоянный мониторинг состояния платежного баланса и обменного курса национальной валюты сума во избежание ухудшения показателей финансовой устойчивости в условиях, когда значительная доля активов и обязательств экономики приходится на иностранную валюту и присутствует высокий кредитный риск, обусловленный несоответствием валюты активов и обязательств заемщиков.

Цель статьи. Несомненно, при этом действия Центрального Банка Республики Узбекистан впредь должны быть направлены на обеспечение устойчивости национальной валюты или плавное изменение курса сума по отношению к иностранным валютам в контролируемых пределах. Это также приведет к ориентации деятельности Правительства на оздоровление экономики и обеспечение устойчивого качественного экономического роста, способствует заложению основ для перспективного развития через сохранение благоприятного инвестиционного климата, развитие конкуренции и реализацию проектов в потенциально-экспортно-ориентированных секторах экономики.

Все масштабные меры по стимулированию экономической активности будут направлены на формирование благоприятных условий для развития малого бизнеса и частного предпринимательства, в том числе дальнейшее снижение административных барьеров. С целью поддержки отечественных предприятий им будет предоставлен широкий доступ к закупкам государственных органов, государственных холдингов и национальных компаний.

Обоснование полученных научных результатов. Правительство страны для стабилизации рынка недвижимости должно продолжить работу по защите прав участников долевого строительства и вместе с тем приступить к реализации социальной программы ипотечного кредитования.

В 2014-2016гг. основным приоритетом в дея-

тельности Правительства должно быть обеспечение занятости и поддержка социально-уязвимых слоев населения. Правительство совместно с местными исполнительными органами должно продолжить работу по обеспечению занятости работников, временно высвобождающихся в результате снижения объемов производства, в рамках антикризисной программы. Также должно предусмотреть широкий комплекс дополнительных мер по созданию рабочих мест, в том числе за счет общественных работ, строительства инфраструктурных и социальных объектов. Все социальные обязательства, в том числе в рамках реализации поручений Правительства по увеличению социальных выплат, пенсий и заработной платы работникам бюджетной сферы, предусмотренные в республиканском бюджете на 2014-2015 годы, будут финансироваться в полном объеме и своевременно.

Однако расходы в случае ухудшения экономической ситуации и сокращения поступлений в бюджет будут оптимизированы или отложены на более поздний срок, не требующий безотлагательного решения. Размеры профицита бюджета будут поддерживаться на приемлемом уровне, т.е. 0,3 % к ВВП [4, 6] с учетом необходимости достижения макроэкономической сбалансированности.

При этом Правительство Республики Узбекистан совместно с Минфином Республики Узбекистан ужесточит контроль за эффективным расходованием бюджетных средств, в том числе средств, направляемых на реализацию антикризисных мер. Для эффективной реализации заявленных мер Правительство, Минфин РУзб и ЦБ РУзб будут проводить постоянный мониторинг экономической ситуации в стране и тенденций развития мировой экономики и принимать необходимые корректирующие меры.

При этом, как нам представляется, Центральный Банк Республики Узбекистан должен принять решение и определить основные направления денежно-кредитной политики на два года вперед, то есть на 2015-2016 годы и помимо этого особое внимание должно уделяться комплексу мер по обеспечению стабильности банковской системы. По мере снижения неопределенности Центральный Банк Республики Узбекистан должен перейти к практике разработки Основных направлений денежно-кредитной политики на более длительный период, т.е. трехлетний или четырехлетний периоды.

Следовательно, основным приоритетом Цен-

трального Банка Республики Узбекистан должно являться продолжением работы по переходу к принципам инфляционного таргетирования. Инфляционное таргетирование полностью должно отвечать основной цели Центрального Банка Республики Узбекистан по снижению инфляции и, ввиду повышенной прозрачности поставленной цели, обеспечивать большое доверие участников финансово-кредитного рынка.

При этом следует отметить, что применение альтернативных принципов проведения денежно-кредитной политики или перенос акцентов в сферу денежного таргетирования или таргетирования обменного курса на данном этапе нецелесообразны.

В контексте соблюдения принципов инфляционного таргетирования Центральный Банк Республики Узбекистан должен, на наш взгляд, придерживаться режима плавающего обменного курса, то есть обменный курс должен устанавливаться в зависимости от спроса и предложения иностранной валюты на внутреннем рынке.

В связи с этим рекомендуется рассматривать 2 сценария развития отечественной экономики: базовый и пессимистичный.

При базовом сценарии можно опираться на ожидаемое сохранение незначительного дефицита по текущим операциям (свыше 3 млрд долл. США). При этом предполагается, что банки не смогут рефинансировать за счет нового внешнего заимствования все обязательства перед нерезидентами, если срок погашения наступит в 2014 и 2015 годы. Предполагается, что в этих условиях внешние активы банков могут сократиться.

В рамках данного сценария предусматривается, что ожидаемый реальный рост ВВП в 2014 году составит 8,1 % [6], а в 2015 году – предусматривается сохранить этот рост.

В этих условиях замедление темпов экономического роста приводит к снижению потребности в импорте товаров и сокращению в целом внутреннего спроса, что будет требовать корректировки ситуации в платежном балансе к 2015 году. Как следствие в 2015 году ожидается сбалансированный платежный баланс, что предполагает сохранение объема международных резервов Центрального Банка Республики Узбекистан на уровне 2014 года и стабильность номинального обменного курса сума.

При сделанных предположениях относительно будущей динамики показателей реального сектора и платежного баланса для данного сценария можно будет получить прогнозы на 2015-

2016 годы. За указанный период среднегодовой рост денежной базы, денежной массы, кредитов экономике, депозитов в банковской системе, безусловно, будет расти до приемлемого для отечественной экономики уровня.

Что касается второго сценария, то при выполнении обязательств коммерческих банков перед нерезидентами, будет обеспечиваться сокращением внешних активов банков при отсутствии нового заимствования из-за рубежа. Безусловно, пессимистические сценарии повлекут сокращение объемов внутренних инвестиций и замедление роста внутренних сбережений. Сокращение внутреннего инвестиционного и потребительского спроса приведет к снижению расходов на импорт и будет ограничивать расширение дефицита текущего счета в 2015 и 2016 годах.

Как известно, в условиях отсутствия доступа к внешним ресурсам необходимость обслуживания внешних долговых обязательств обусловит нетто-отток капитала из страны. Это будет оказывать высокое давление на обменный курс национальной валюты в сторону его ослабления и экономический рост за 2015-2016 годы в рамках данного сценария наблюдаться не будет.

Таким образом, при выполнении предположений, сделанных в отношении будущей динамики показателей реального сектора и платежного баланса, в 2015-2016 годах может произойти сокращение денежного предложения в экономике, безусловно, за счет сокращения внешних и внутренних активов банковской системы и, соответственно, оттока депозитов. Среднегодовое сжатие денежной базы за указанный период сократится до минимума по сравнению с первым сценарием, будет также ожидать снижение денежной массы, кредитов экономике, депозитов в банковской системе.

Все вышеуказанные сценарии предполагают существенное замедление годовой инфляции. Если на конец 2011 года годовая инфляция сложилась на уровне 7,6 %, то на конец 2013 года она снизилась до уровня 6,8 %. Замедление инфляции в отмеченных периодах обусловлено снижением влияния объективных факторов, как сокращение роста денежного предложения, ограничение роста совокупного спроса, отсутствие ожиданий внешних факторов.

Выводы. Итак, основной целью денежно-кредитной политики Центрального Банка Республики Узбекистан на 2015-2016 [9] годы будет удержание годовой инфляции в пределах 6,8-7,0

% при реализации как первого, так и второго сценариев, что способствует сохранению среднегодового уровня инфляции в пределах 6,9 %.

Следует также иметь в виду, что если ВВП, государственные расходы и другие показатели будут пересмотрены, то прогноз инфляции также будет пересмотрен. Кроме того, показатели денежного предложения и другие индикаторы денежно-кредитной политики являются индикативными, т.е. необязательными к достижению в случае изменения условий функционирования экономики.

При реализации пессимистичного сценария меры денежно-кредитной политики должны способствовать значительному снижению существующих нормативов минимальных резервных требований.

Центральный Банк Республики Узбекистан в сложившихся условиях, безусловно, должен воздерживаться от предоставления банкам прямой долговременной помощи в значительных объемах. Наряду с этим Центральный Банк Республики Узбекистан должен выработать и активно использовать механизмы поддержания банковского сектора с использованием различных косвенных инструментов (секьюритизация активов, операции с облигациями и акциями банков,

предоставление ликвидности через финансовые институты и др.).

Центральный Банк в широком смысле слова в условиях финансовой нестабильности давления обменного курса национальной валюты не должен допустить более значительное его ослабление по сравнению с базовым сценарием в целях поддержания золотовалютных резервов на уровне, необходимом для выполнения страной своих международных обязательств.

Ограничение внутреннего инвестиционного и потребительского спроса должно способствовать корректировке ситуации в платежном балансе за счет сокращения не только расходов на импорт, но и сокращения выплат в обслуживании внешнего долга.

Центральный Банк, учитывая существенный дефицит ликвидности в иностранной валюте, и угрозу внезапного оттока капитала из страны, при необходимости должен принимать жесткие меры по стабилизации ситуации на внутреннем валютном рынке, для чего им могут быть предприняты меры по ограничению оттока капитала и повышению объемов предложения иностранной валюты, в том числе посредством временного введения валютных ограничений.

Список использованных источников

1. Закон Республики Узбекистан «О Центральном банке Республики Узбекистан» от 21.12.1995 г. N 154-I.

2. Закон Республики Узбекистан «О банках и банковской деятельности» от 25.04.1996 за № 216-I.

3. Постановление Президента Республики Узбекистан ПП-1438 от 26 ноября 2010 года «О приоритетных направлениях дальнейшего реформирования и повышения устойчивости финансово-банковской системы республики в 2011-2015 годах и достижения высоких международных рейтинговых показателей».

4. Каримов И. А. 2014 год станет годом развития страны высокими темпами, мобилизации всех возможностей, последовательного продолжения оправдавшей себя стратегии реформ. – Т.: «Узбекистан», 2014. — 64 с.

5. Национальная база данных законодательства Республики Узбекистан [Электронный ресурс]. — Режим доступа : www.lex.uz.

6. Правительственный Портал Республики Узбекистан [Электронный ресурс]. — Режим доступа : www.gov.uz.

7. Пресс-служба Президента Республики Узбекистан [Электронный ресурс]. — Режим доступа : www.press-service.uz.

8. Сайт Государственного комитета по статистике [Электронный ресурс]. — Режим доступа : www.stat.uz.

9. Статистический ежегодник регионов Узбекистана. 2014: Статистический сборник. — Т. : Государственный комитет по статистике Республики Узбекистан, 2014.

JEL CLASSIFICATION: E58, E59

INCREASE OF THE CENTRAL BANK'S MONETARY POLICIES ROLE ON IMPROVEMENT OF ECONOMY AND ENSURING SUSTAINED ECONOMIC GROWTH

Jahongir R. ZAYNALOV

Doctor of Economics, Professor of the Samarkand institute of economy and service

Susanna S. ALIEVA

Doctor of philosophy in economy, Teacher of the Samarkand institute of economy and service

Summary. This article is devoted to consideration of various scenarios of carrying out a monetary policy by the Central Bank of the Republic of Uzbekistan aimed to providing stability of national currency, improvement of economy and ensuring steady high-

quality economic growth by decrease in inflation, preservation of favorable investment climate, competition development, support of small business, that is achievement of financial stability.

Key words: *economy improvement, economic growth, inflation, anti-crisis measures, monetary policy, currency, exchange rate, investment climate, resources, banking system.*

Purpose. The purpose of article consists in development of recommendations about improvement of the Central Bank of the Republic of Uzbekistan monetary policy by aimed at providing stability of national currency, improvement of economy and ensuring steady high-quality economic growth through decrease of the inflation rate, preservation of favorable investment climate, competition development, support the small business that is achievement of financial stability.

Methodology of research. In research author used methods of the comparative analysis, system

approach, methods of the economic analysis, expert assessment.

Findings. The requirement of development of the measures directed on improvement of a monetary policy of the Central bank is proved.

Originality. The conducted research gave the chance to develop the offers directed on realization of a monetary policy of the Central bank within development of domestic economy on basic or pessimistic scenarios.

Practical value. It is expedient to apply the developed offers in monetary policy realization.

References

1. Zakon Respubliki Uzbekistan "O Centralnom banke Respubliki Uzbekistan" [The law of the Republic of Uzbekistan "On the Central Bank of the Republic of Uzbekistan"] 21.12.1995 g. N 154-I.

2. Zakon Respubliki Uzbekistan "O bankax i bankovskoy deyatelnosti" [The law of the Republic of Uzbekistan "On banks and banking activity"] 25.04.1996 № 216-I.

3. Postanovlenie Prezidenta Respubliki Uzbekistan PP-1438 ot 26 nojabrja 2010 goda "O prioritnyh napravlenijax dalnejjshego reformirovanija i povishenija ustojchivosti finansovo-bankovskoj sistemy respubliky v 2011-2015 godax i dostizhenija visokix mezhdunarodnix rejtingovih pokazatelej"

[About priority directions of further reforming and increasing sustainability of financial-banking system of the Republic in 2011-2015 and achieving high international rating indicators].

4. Karimov I. A. (2014) 2014 god stanet godom razvitiya strani visokimi tempami, mobilizacii vsex vozmojnostey, posledovatelno prodljeniya opravdavshey sebya strategii reform [2014 will be the year of development of the country's high rate of mobilization of all possibilities consistent continuation of the proven strategies for reform]. — T. : "Uzbekistan".

5. Nacionalnaia baza dannikh zakonodatelstva Respubliki Uzbekistan [National database of legislation of the Republic of Uzbekistan]. Retrieved

from www.lex.uz.

6. Pravitelstvenniy Portal Respubliki Uzbekistan [Government Portal Of The Republic Of Uzbekistan]. Retrieved from www.gov.uz.

7. Press-sluzhba Prezidenta Respubliki Uzbekistan [The press service of the President of the Republic of Uzbekistan]. Retrieved from www.press-service.uz.

8. Sayt Gosudarstvennogo komiteta po statistike [The website of the State statistics Committee]. Retrieved from www.stat.uz.

9. Statisticheskijj ejegodnik regionov Uzbekistana [Statistical Yearbook of the regions of Uzbekistan]. 2014: Statisticheskij sbornik. — T. : Gosudarstvenniy komitet po statistike Respubliki Uzbekistan, 2014.

УДК 336.711

ВЛИЯНИЕ ЦЕН НА СТАБИЛЬНОСТЬ РАЗВИТИЯ ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОЙ ПОЛИТИКИ

Жахонгир Расулович ЗАЙНАЛОВ

д.э.н., профессор Самаркандского института экономики и сервиса

Тулкин Абдухалилович САТТАРОВ

Главный специалист Государственного комитета по приватизации, демонополизации и развитию конкуренции

Шохрух Жахонгирович РАСУЛОВ

студент Самаркандского института экономики и сервиса

E-mail: dz50@mail.ru

Аннотация. В данной статье рассматривается объем денежной массы в обороте во взаимосвязи с факторами роста цен и инфляции, направлением повышения эффективности инструментов монетарной политики, способных обеспечить экономический рост и стабильность банковской и платежных систем. При этом особое внимание уделяется анализу и оценке монетарной стабильности, в том числе покупательной способности денежной единицы и переходу к косвенным инструментам денежно-кредитного регулирования, что, по мнению авторов, создаст максимально благоприятные условия для развития реального сектора экономики.

Ключевые слова: *Центральный Банк, монетарная политика, денежная масса, стабильность, монетарная стабильность, инфляция, денежная единица, экономический рост.*

Ключові слова: *Центральний Банк, монетарна політика, грошова маса, стабільність, монетарна стабільність, інфляція, грошова одиниця, економічне зростання.*

Постановка проблемы. Каждое государство, в частности Республика Узбекистан, нацелено на достижение устойчивого экономического роста, финансовой стабилизации и создание благоприятных условий для структурных реформ. При помощи проведенной социально-экономической политики обеспечивается быстрое развитие базовых отраслей экономики, осваиваются инновационные виды продукции в промышленности. Увеличивается удельный вес малого бизнеса и частного предпринимательства во внутреннем продукте страны. Денежно-кредитная политика Центрального банка стала одним из средств достижения целей экономической политики страны.

Анотація. У статті розглядається обсяг грошової маси в обігу у взаємозв'язку з чинниками зростання цін та інфляції, напрямком підвищення ефективності інструментів монетарної політики, здатних забезпечити економічне зростання і стабільність банківської і платіжних систем. При цьому особлива увага приділяється аналізу та оцінці монетарної стабільності, в тому числі купівельної спроможності грошової одиниці та переходу до непрямих інструментів грошово-кредитного регулювання, що, на думку авторів, створить максимально сприятливі умови для розвитку реального сектора економіки.

В условиях неустойчивости развития экономики большинство рыночно развивающихся стран ставит задачу перед правительством по преодолению спада производства и дальнейшему укреплению национальной валюты. Достижение этой задачи во многом зависит от проведения умеренной монетарной политики, способной обеспечить экономический рост и стабильность банковской и платежных систем.

В этих условиях приоритетной задачей правительства стран с переходной экономикой становится преодоление спада производства и дальнейшее укрепление национальной валюты.

Стабильность развития любой страны в значительной степени определяется, во-первых, со-

стоянием ее финансов, монетарной и фискальной политиками. Во-вторых, от стабильных цен, налоговых ставок и таможенных тарифов, других условий хозяйствования.

В экономических процессах определяющую роль играет количество денег в обращении, скорость его оборота и связь между денежной и товарной массами. Неоправданный рост денежной массы, как и ухудшение ее структуры, неминуемо ведет к росту цен и падению курса национальной валюты.

Цель статьи. Изменение качества среды бизнеса, признание ее стимулирующего характера, особенно в инновационной сфере, а по сути, формирование нового подхода к развитию деятельности коммерческих банков, требуют переосмысления механизмов формирования денежно-кредитной политики Центрального банка и политики регулирования инфляции. Следует отметить, что главная ответственность в условиях глобализации экономики за инфляцию лежит на Центральном банке.

Заметим, что генерировать инфляцию может не только денежно-кредитная эмиссия, но и неоправданно быстрое обращение денег.

Не отрицая того, что подход к современной инфляции как к многофакторному процессу полнее отражает комплексную природу этого явления, нельзя не отметить определенные недостатки излагаемой позиции. Многофакторный подход содействовал усилению эмпирических тенденций в анализе инфляции, поскольку импульса повышения цен достаточно много.

Поэтому современную инфляцию можно определить, на наш взгляд, как протекающий в различных формах процесс обесценения денег, что сказывается, в конечном счете, в сфере денежных отношений и отражается на динамике макроэкономических переменных. Задача заключается в том, что Центральные банки отыскивали наиболее точные «индикаторы», улавливающие изменения денежной массы.

Обоснование полученных научных результатов. Если, с одной стороны, обесценение денег вызывает все, что используется в качестве платежного средства помимо национальной валюты – бартер, долларизация экономики, в особенности за счет небанковских поступлений, развитие инфляционных процессов провоцируют и факторы немонетарного характера – чрезмерно высокая доля госсектора в экономике, хронический бюджетный дефицит и отсутствие цивилизованных источников его покрытия,

неразвитость рынка ценных бумаг, то, с другой стороны, отсутствие конкурентоспособного и финансово здорового реального сектора экономики не позволяет проводить оптимальную монетарную политику и тем самым уменьшить инфляцию.

Поэтому к важнейшим требованиям денежной политики Центрального Банка относится так называемое монетарное правило, согласно которому сумма денег в обращении должна ежегодно увеличиваться в объемах, соразмерных росту ВВП. При этом инфляция в 3,5 % в год считается оптимальной. Рост цен более чем на 35 % в год делает экономику неустойчивой, влечет за собой отток инвестиционного капитала из страны, обесценивает оборотные средства предприятий и денежные сбережения населения. Мировой опыт свидетельствует, что инфляция, превышающая 35-40 % в год, просто разорительная. В результате ее происходит демонетизация экономики со всеми вытекающими из этого последствиями.

Жуков А. Д. отмечает, что ужесточение денежно-кредитной финансовой политики надо всегда соотносить с опасностью сжатия денежной массы, которая может привести к сокращению темпов экономического роста [5].

В этой связи настала острая потребность в углубленной проработке всего круга вопросов, связанных со стабилизацией покупательной способности сума, используя все инструментов монетарной политики. Методологическим ключом здесь, на наш взгляд, являются проблемы, которые ждут своего теоретического осмысления и практического решения и их немало. Следовательно, от правильного понимания и практической реализации их во многом зависит успешное решение более частных и производных. Безусловно, в число приоритетных проблем, вставших в странах с переходной экономикой, входит обесценение стабильности национальной валюты.

В целях достижения стабильности национальной валюты необходимо проводить комплекс мероприятий, который можно назвать политикой монетарной стабилизации. На наш взгляд монетарная стабилизация должна быть направлена на количественные экономические индикаторы, в значениях и динамике которых выражалась бы монетарная стабильность. Касаясь последнего, следует отметить, что в экономической практике существует несколько альтернативных показателей монетарной стабильности, что требует установления их приоритетности или вариантов про-

ведения монетарной стабилизации.

Об этом свидетельствуют многочисленные публикации, научно-практические конференции, «Круглые столы» и семинары, участники которых подвергают критическому рассмотрению и осмыслению обсуждаемые проблемы, что служит основанием не только для выработки конструктивных практических рекомендаций, но и получения новых научных знаний о денежно-кредитной политике Центрального банка. В связи с вышеуказанным, одновременно хотелось бы подчеркнуть, на какие индикаторы нацелена политика монетарной стабилизации? Для ответа на данный вопрос необходимо четко определить, какое экономическое содержание кроется за выражением «монетарная стабильность» в контексте национальной валюты. Будучи денежной единицей, национальная валюта выполняет функцию всеобщего эквивалента по отношению к товарам и услугам, и отражает формирование рыночных цен на товары. Отсюда следует, что стабильность национальной валюты выражает себя как стабильность покупательной способности валюты или как стабильность товарных цен. При помощи монетарной стабильности реализуются и рассматриваются меры по обеспечению стабильности.

Безусловно, покупательная способность денежной единицы определяет условия выполнения деньгами функций средства обращения, меры стоимости и средства сохранения стоимости. Отсюда следует, что при помощи покупательной способности валюты, во-первых, определяется степень ее обмениваемости на рыночные товары, что важно для функции денег как средства обращения. Нарушения в выполнении этой функции приведет практически к ограничению в обмениваемости денег. Во-вторых, стабильность национальной валюты означает ее надежность в соизмерении стоимости товаров. В-третьих, юридические и физические лица могут трансакционные и срочные портфельные сбережения хранить, прежде всего, в той национальной валюте, чья покупательная способность устойчива.

Следовательно, в широком смысле слова монетарной стабильности соответствует минимум три вышеуказанные трактовки стабильности денег, ибо национальная денежная единица может выполнять свою ценовую функцию: во-первых, в отношении иностранной валюты; во-вторых, в товарах внутреннего рынка, поскольку стабильность ее покупательной силы

может означать стабильность обменного курса; в-третьих, процентных ставок или трансакционной способности (покупательной силы в узком смысле слова). Отсюда можно заключить, что валютный курс, процентные ставки и уровень цен на внутренние товары в определенной степени являются индикаторами монетарной собственности при осуществлении Центральными банками денежно-кредитной политики и в практике центральных банков стран с переходной экономикой отдельные сегменты данных индикаторов служат в качестве целевых показателей монетарной политики. При этом важным является вопрос приоритетов среди вышеуказанных показателей.

В деятельности Центрального банка сохраняются нерешенные проблемы: несмотря на это на заметное снижение за последние годы, темп инфляции и связанные с ним цены на товары остаются довольно высокими. На высоком уровне сохраняется ставка рефинансирования, слабая инновационно-инвестиционная составляющая, широкое использование наличных платежей, рост расходов в связи с необходимостью стерилизации избыточной ликвидности и другие позволят сделать вывод о недостаточной ответственности каналов ценового механизма и необходимости его дальнейшего совершенствования. Наличие немонетарной собственности инфляции и рост цен не позволяет полностью подавлять инфляцию исключительно монетарными методами. Необходимы стратегические товары в монетарной антиинфляционной, ценовой и структурно-институциональной политике. Это придаст Центральному банку приоритетное значение для повышения эффективности денежно-кредитного регулирования, разработки модели взаимосвязанного воздействия денежно-кредитных, финансовых и ценовых механизмов и инструментов на устойчивое развитие экономики. Управление инфляцией и регулирование цен будет эффективным в том случае, если денежно-кредитная политика Центрального Банка будет скорректирована составляющей финансовой политики для обеспечения стабильности цен и достижения экономического роста.

Итак, ужесточение монетарной политики влияет на макроэкономические показатели страны, но в целом оно является наиболее эффективным способом подавления темпов инфляции. Исходя из этого в период высоких темпов инфляции, т.е. с 1995 года Центральный Банк Республики Узбекистан увеличивал ставку рефинансирования от

30 до 300 % годовых и ужесточил порядок кредитования предприятий, что позволило обеспечить резкое снижение темпов инфляции [8]. За прошедший период уровень среднемесячной инфляции сократился более чем в 18 раз.

Президент И. Каримов в книге «Узбекистан по пути углубления экономических реформ» – отмечал, что при выработке стабилизационной программы необходимо опираться не на жесткий монетаризм как таковой, а проводить монетарную политику, сбалансированную с политикой поддержки базовых отраслей и структурных преобразований [2].

В нынешних условиях чтобы обеспечить соответствие динамики денежной массы растущему спросу на деньги, при жестком контроле над

инфляцией смешались приоритеты политики в кредитно-денежной сфере. Инвестиционный спрос стимулировался путем последовательного снижения процентных ставок в экономике. Так, если годовая ставка рефинансирования составляла более 300 % в первой половине 1995 года, то позже она постоянно сокращалась и с 1 января 2014 года была установлена в размере 10,0 % (см. рис. 1). Анализ динамики ставки рефинансирования в некоторых странах с переходной экономикой также показывает, что с 1998 года она имела тенденцию к снижению с целью стимулировать экономический рост страны по мере постепенной макроэкономической и финансовой стабилизации.

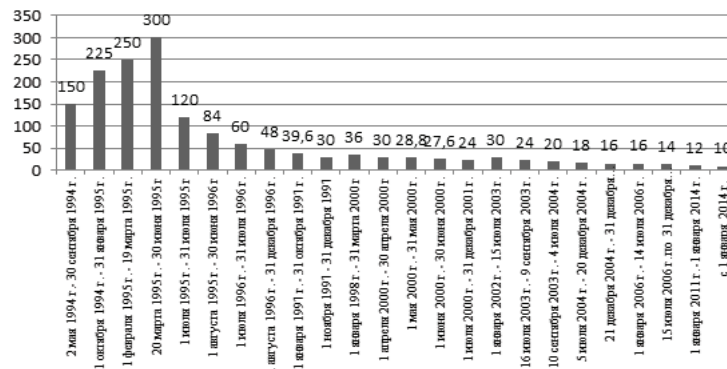

Рис. 1. Динамика ставки рефинансирования Центрального Банка РУз [9]

С начала 2002 года в целях дальнейшего снижения темпов инфляции, ставка рефинансирования Центрального банка Республики Узбекистан была увеличена до 30 % годовых. Увеличение учетной ставки способствовало снижению для коммерческих банков привлекательность заимствований у Центрального банка. Более высокая ставка дисконта может даже стимулировать досрочное возвращение ранее взятых кредитов.

Отдельные экономисты России подвергая критике монетарную политику, исходя из упрощенного варианта монетаризма, стремятся подавить инфляцию путем укрепления курса рубля, стерилизации чрезмерной денежной массы, завышения ставки рефинансирования, вывода капитала в форме размещения части валютных резервов. При этом игнорируется другая цель монетарной политики – содействие экономическому росту, повышению занятости [5].

В странах с переходной экономикой главную опасность представляет не столько увеличение суммы наличных денег, сколько

излишний рост безналичных. Вследствие операций с безналичными средствами происходит переполнение каналов обращения ничем не обеспеченными бумажными деньгами, что соответственно усиливает инфляцию. При высоком уровне развития безналичных платежей наличные деньги становятся относительно менее привлекательными.

В Узбекистане при контроле за денежной массой Центральный банк главное внимание уделяет снижению темпов роста наличной ее части [1]. Наряду с этим принимаются меры по снижению реального объема денежной массы. В 2014 году планируется увеличение среднегодового показателя денежной массы по отношению к ВВП на 1,0 % [9].

В рыночно развитых странах контролируется весь объем денежной массы, включающий в себя также бессрочные банковские депозиты, дорожные чеки, краткосрочные вклады, сберегательные депозиты и другие, которые приравниваются к деньгам. В принципе количество

денег не контролируется. Поэтому в этих странах практически деньги на наличные и безналичные не разделяются.

Что касается стран с переходной экономикой, удельный вес наличных денег значительно превышает адекватный показатель в странах с развитой экономикой. Это связано с низкой степенью доверия к национальным валютам и-за неустойчивости финансовой системы. Поэтому ими в последние годы принимаются меры, спо-

собствующие резкому увеличению объема безналичных расчетов.

В качестве доказательства предусмотреть коэффициент монетизации (см. табл. 1). Как следует из данной таблицы в рыночно развивающихся странах деньги слишком быстро превращаются в наличность и пополняют внебанковский оборот. Из-за этого коэффициент монетизации заметно ниже, чем в странах с развитой рыночной экономикой.

Таблица 1

Сравнение среднегодовых коэффициентов монетизации по ряду стран [10]

Годы	Узбекистан	Япония	Канада	Великобритания	Россия	США
2005	14,3	101,6	86,6	101,2	27,1	80,0
2006	14,9	142,1	91,7	96,2	33,4	89,7
2007	17,3	140,1	93,2	98,8	36,7	86,1
2008	18,8	139,1	96,3	104,7	31,7	90,1
2009	20,0	159,1	87,2	142,5	40,5	60,4
2010	21,0	162,4	87,7	149,5	45,3	60,1

Выводы. Модернизация экономики республики требует качественных перемен в области денежно-кредитной политики Центрального банка, в частности, в направлении сжатия монетарных каналов инфляции и перехода к косвенным инструментам денежно-кредитного регулирования.

Ныне многие рыночно развитые и развивающиеся страны вступили в период стабилизации цен. Поэтому Центральные банки должны способствовать этой благоприятной тенденции все больше переходя к практике объявления своего будущего курса в отношении ключевых номинальных показателей как к способу влияния на инфляционные ожидания. Такое объявление

промежуточных целевых показателей или правил, на наш взгляд, способствует росту сбережений и позволит повысить доверие к экономической политике, и выработать систему мер быстрого реагирования для непредвиденных ситуаций. Также следует обратить внимание на борьбу с инфляцией, требующей продуманных и адекватных действий, поиску новых идей по выработке Центральными банками эффективной денежно-кредитной и финансовой политики с тем, чтобы создать максимально благоприятные условия для развития реального сектора экономики, модернизации и диверсификации экономики в целях обеспечения финансовой стабильности и устойчивого экономического роста [3, 4].

Список использованных источников

1. Указ Президента РУз «О мерах по ограничению роста денежной массы и повышению ответственности за соблюдение финансовой дисциплины» от 30 марта 2002 г., № УП-3047.
2. Каримов И. А. Узбекистан по пути углубления экономических реформ. — Т.: Узбекистон, 1995.
3. Зайналов Д. Р., Саттаров Т. А. Проблемы обеспечения финансовой стабильности предприятий / Монография. — Т.: «Shark», 2011. — 232 с.
4. Конакбаев А. Б. и др. Банковские риски. Эволюция и управление. Международный опыт.

/ Монография. — Караганда: КЭУК, 2012. — 185 с.

5. Круглый стол: «Роль финансовой и банковской систем в инновационном развитии экономики» // Финансы, №6, 2003, с.75-79.
6. Национальная база данных законодательства Республики Узбекистан [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.lex.uz.
7. Пресс-служба Президента Республики Узбекистан [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.press-service.uz.
8. Сайт Государственного комитета по статис-

тике [Электронный ресурс]. — Режим доступа : www.stat.uz.

9. Ситуация в денежно-кредитной сфере и основные направления монетарной политики на 2014 год. По данным Центрального банка Респу-

блики Узбекистан [Электронный ресурс]. — Режим доступа : www.cbu.uz.

10. IMF «International Financial Statistics» (2009-2010).

JEL CLASSIFICATION: E58, E59

INFLUENCE OF THE PRICES ON STABILITY THE MONETARY POLICY'S DEVELOPMENT

Jahongir R. ZAYNALOV

Doctor of Economics, Professor of the Samarkand institute of economy and service

Tulkin A. SATTAROV

The chief specialist of the State Committee of the Republic of Uzbekistan for privatization, demonopolization and development of competition

Shokhruh J. RASULOV

The student of the Samarkand institute of economy and service

Summary. In this article the volume of money supply in a turn in interrelation with factors of an increase in prices and inflation, the direction of increase of the monetary policy tools efficiency capable to provide the economic growth and stability bank and payment systems is considered. Thus the special

attention is paid to the analysis and an assessment of monetary stability, including purchasing power of monetary unit and transition to indirect instruments of monetary and credit regulation that, according to authors, will create the most favorable conditions for development of real sector of economy.

Key words: *Central Bank, monetary policy, money supply, stability, monetary stability, inflation, monetary unit, economic growth.*

Purpose. Article purpose consists in a substantiation of offers on realization qualitative changes in a monetary policy of the Central Bank of Republic Uzbekistan, for the purpose of regulation of monetary supply in a turn for achievement of monetary stability, creation of as much as possible favorable conditions for development the real sector of economy. Thus the special attention is paid to use of indirect tools of monetary regulation.

Methodology of research. In research author used methods of the comparative analysis, methods of the economic analysis, expert assessment.

Findings. Recommendations about money supply in turnover adjustment for the purpose of inflation decrease are proved.

Originality. The performed research has given the chance to prove the offers directed on realization of measures on adjustment of money supply in turnover in interrelation with price factors for the purpose of decrease the inflation.

Practical value. The proved offers are reasonable for applying in realization of indirect tools of a monetary policy.

References

1. Ukaz Prezidenta RUz «O merax po ogranicheniyu rosta denejnoj massi i povisheniyu otvetstvenosti za soblyudenie finansovoy disstiplini» ot 30 marta 2002 g., № UP-3047 [Decree of the President of Uzbekistan “On measures to limit the growth of the money supply, and increased accountability for financial discipline”].

2. Karimov I. A. (1995) Uzbekistan po puti uglubleniya ekonomicheskix reform [Uzbekistan on ways

to deepen economic reforms]. T. : Uzbekiston.

3. Zaynalov D. R., Sattarov T. A. (2011) Problemi obespecheniia finansovojj stabilnosti predpriyatij [The problem of ensuring the financial stability of enterprises]. T. : «Shark».

4. Konakbaev A. B. i dr. (2012) Bankovskie riski. Evoliutsiia i upravlenie. Mejdunarodniy opit. [Banking risks. Evolution and management. International experience]. Karaganda : KEUK.

5. Krugliy stol: "Rol finansovoy i bankovskoy sistem v innovacionnom razvitii ekonomiki" [Round Table: "The role of financial and banking systems in the innovative development of the economy"]. Finansy, № 6, 2003, 75-79.

6. Natsionalnaia baza dannix zakonodatelstva Respubliki Uzbekistan [National database of legislation of the Republic of Uzbekistan]. Retrieved from : www.lex.uz.

7. Press-služba Prezidenta Respubliki Uzbekistan [Press office of President of the Republic of Uzbekistan]. www.press-service.uz.

8. Sayt Gosudarstvennogo komiteta po statistike [Site of the State Statistics Committee]. Retrieved from: www.stat.uz.

9. Situatsiia v deneshno-kreditnojj sfere i osnovnie napravlenija monetarnojj politiki na 2014 god. Po dannim Centralnogo banka Respubliki Uzbekistan [The situation in the monetary sphere and the main directions of monetary policy in 2014. According to the Central Bank of the Republic of Uzbekistan]. Retrieved from www.cbu.uz.

10. IMF «International Financial Statistics» [] (2009-2010).

УДК 004.932.2:336

QR-КОДУВАННЯ ТА АЛЬТЕРНАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Христина Омелянівна ЗАСАДНА

*к.ф.-м.н., доцент кафедри комп'ютерних технологій Львівського інституту банківської справи
УБС НБУ (м. Київ)*

E-mail: zasadna@lbi.wubn.net

Анотація. У роботі описано використання QR-кодування в Україні. QR-коди є простим, зручним та інтерактивним способом розповсюдження і отримання інформації. Перевагами цього коду є великий об'єм інформації, яку можна закодувати та швидкий доступ до неї за допомогою сканування і розпізнавання камерами сучасних мобільних пристроїв. Технологія QR-кодування найчастіше використовується в рекламі, торгівлі, логістиці, туризмі, банківській сфері. Є також альтернативні технології отримання інформації.

Анотация. В работе описано использование QR-кодирования в Украине. QR-коды – это простой, удобный, интерактивный способ распространения и получения информации. Преимуществами этого кода есть большой объем информации, которую можно закодировать и быстрый доступ к ней при помощи системы сканирования и распознавания камерами современных мобильных устройств. Технология QR-кодирования чаще всего используется в рекламе, торговле, логистике, туризме, банковской сфере. Существуют также альтернативные технологии получения информации.

Ключові слова. *QR-код, QR-генератор, Приват24, QR-маркет, ультразвуковий QR-код, радіочастотна ідентифікація, комунікація ближнього поля.*

Ключевые слова. *QR-код, QR-генератор, Приват24, QR-маркет, ультразвуковой QR-код, радиочастотная идентификация, коммуникация ближнего поля.*

Постановка проблеми. На web-сайтах, сторінках блогів, в періодичних виданнях, на туристичних об'єктах, плакатах, на одязі, в музеях, на сувенірах розміщені QR-коди. QR-код виконує дві функції: вміщує велику кількість інформації у невеликій картинці (більше двох друкованих сторінок) і дозволяє автоматично зчитувати закодовані дані. QR-код – простий, зручний та інтерактивний спосіб оперативного отримання і розповсюдження інформації. Сучасні мобільні телефони, смартфони і планшети мають вбудоване програмне забезпечення для зчитування і розпізнавання QR-коду. Після сканування камерою мобільного пристрою програма, встановлена на ньому, розпізнає вид інформації, що зберігається в QR-коді. Якщо це адреса сайту – відкриває його браузером, якщо електронна візитна картка – додає нову контактну особу в телефонну книгу, якщо звичайний текст – виводить його на екран.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інформацію про стан та перспективи використання QR-кодування найкраще шукати в мережі Інтернет. Цікавими є публікації В. Логачова [1],

А.Скрябіної [2]. Інформація про QR-код є на сайтах інтернет-магазинів та банків. В мережі Інтернет є також безкоштовні програми для створення унікального QR-коду – QR-генератори.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Технологія QR-кодування використовується сьогодні в рекламі, торгівлі, логістиці, туризмі, банківській сфері, інтернет-магазинах з метою максимальної економії часу клієнтів та онлайн-покупців. Однак поява в Україні нових технологій опрацювання інформації не означає, що вони відразу будуть затребувані. Слід ознайомити користувачів з їх можливостями та переконати у доцільності та вигоді при використанні.

Метою статті є дослідження застосування QR-кодування в Україні, оскільки сьогодні цей вид кодування найбільш розповсюджений в країні-розробнику – Японії, в Азії, Північній Америці і відносно недавно почав розвиватися в Європі.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. QR-код (Quick Response Code, 2D Code) –

двовимірний (матричний) штрих-код, розроблений японською компанією Denso-Wawe у 1994 році. Аббревіатура QR перекладається як «швидка відповідь». Основна перевага QR-коду – це легке його розпізнавання сканувальним обладнанням, що дає можливість використання коду в багатьох сферах. Для зчитування інформації з QR-коду потрібен мобільний телефон, смартфон чи планшет з камерою і спеціальне програмне забезпечення, яке розповсюджується безкоштовно через мережу Інтернет. Вибір програми диктується типом операційної системи, встановленої на мобільному пристрої. Для Android – це I-Nigma, Google Goggles, QuickMark, Barcode Scanner, Barcode2file, QR Droid, NeoReader, ixMAT Scanner, 2D-код, Elinext UPC; для Java – Kaywa Reader, I-Nigma, UpCode; для Symbian OS – QuickMark, Kaywa reader, Nokia barcode reader, I-Nigma, UpCode, NeoReader, BeeTag; для Windows Mobile – QuickMark, I-Nigma; для Bada – BeeTagg, Quick QR Reader та ін. Для деяких операційних систем програми зчитування QR-кодів є вбудовані в магазини додатків для портативних пристроїв [3].

QR-коди не прив'язані до конкретного формату даних, тобто до усталеного стандарту запису інформації у файлі. Програми перегляду QR-кодів розпізнають текст, графічні зображення, інформацію веб-сторінок, E-mail, SMS, номери телефонів, географічні координати та іншу інформацію. Тип інформації вказується при генеруванні QR-коду. Щоб отримати інформацію безпосередньо на екран мобільного телефона, достатньо запустити програму для сканування коду і навести об'єкти камери на код. Програма-декодер розпізнає тип інформації і виконає потрібні дії, наприклад відкриє веб-сторінку (в цьому випадку потрібне ще з'єднання з інтернет).

Найчастіше в QR закодована така інформація [2].

- Текст: в QR-коді можна зашифрувати деякий об'єм тексту – опис товару, розмір знижки, рекламне повідомлення, схему проїзду, привітання, художній твір тощо.

- Контактні дані: візитка з QR-кодом дає можливість зчитати персональні дані і зберегти їх в пам'яті мобільного пристрою або персонального комп'ютера.

- Номер телефону: на телефонний номер, розміщений в QR-коді, можна позвонити без набору номера.

- SMS на номер телефону: після зчитування QR-коду SMS-повідомлення з'являється на екрані смартфона.

- Адреси веб-сторінок і сайтів – URL-адреси: переважно вони містять досить багато символів і незручні для ручного набору, а QR-код дозволяє відкрити веб-сторінку без набору її адреси на клавіатурі.

- E-mail з темою листа: в коді можна зашифрувати ім'я отримувача і адресу електронної пошти, щоб користувач міг швидко і зручно відправляти повідомлення.

- Картографічна інформація (географічні координати): за допомогою QR-коду можна визначити місце розташування об'єкта на електронних картах Google, Yandex та інших пошукових систем.

- Графічні файли форматів .gif, .jpg, .png, .midi невеликого розміру (не більше 4 Кбайт).

У музеях Великої Британії, США та Іспанії використовується QRpedia – система QR-кодів для надання користувачам Вікіпедії статей рідною мовою, заснована на базі мобільного Інтернету [3].

В Україні багато сервісів використовують QR-коди.

- Маркування деталей у виробництві.

- Зашифровані повідомлення, розміщені на рекламі, плакатах, листівках; зокрема реклама фірми із її закодованими логотипом, назвою, слоганом, адресою сайту, візитною карткою, датою ювілейної події.

- Кодування товарів і послуг, розміщення QR-кодів на касових чеках.

- Логотипи відомих брендів, які можуть містити адресу веб-сторінки.

- Розміщення кодів у друкованій рекламній літературі, зокрема у вигляді оголошень.

- Знижка при покупці товарів після сканування QR-коду, розміщеного в пам'яті мобільного телефона.

- Виготовлення електронних візиток (vCard, MeCard) для їх розміщення на паперовій візитці, сайті чи блозі.

- URL-адреси для «скачування» програмного забезпечення, файлів, мелодій, відео, афіш.

- «Запрошення» в соціальну мережу.

- Google-mapping в туризмі.

- Реєстрація і участь у віртуальній лотереї.

- Автоматичне внесення контактних даних з QR-коду візитної картки особи в адресну книгу мобільного пристрою.

- Електронний квиток, який можна отримати на залізничній станції чи в аеропорту після пред'явлення отриманого попередньо QR-коду у вигляді SMS на мобільний пристрій.

- Доступ до сервісів інтернет-банкінгу.
 - Особисті дані особи, які можуть бути вхідними даними для баз даних.
 - Суміщення об'єктів реального і віртуального світу через присвоєння об'єкту QR-коду, який пов'язаний зі статтею у Вікіпедії (семапедія, QRpedia).
 - Дизайн одягу, аксесуарів, будівель.
- Опишемо детальніше деякі з цих сервісів.

Сьогодні QR-коди найбільш розповсюджені в маркетинговій діяльності. У 2012 році в Україні і Польщі під час проведення Чемпіонату світу з футболу їх використовували не лише в зовнішній рекламі: QR-код прикрашав один з головних автентичних сувенірів – зозулицю, глиняну музичну іграшку-птаха. Відсканувавши смартфоном зображення, що знаходилося на прикріпленому до виробу шнурку, можна було перейти на спеціально створений для гостей мундіалу сайт з інформацією про Київ. Інтернет-ресурс допомагав іноземцям краще орієнтуватися в столиці України, містив інформацію про знаходження сувенірних магазинів, ресторанів, готелів та історичні довідки.

У Львові об'єднання бізнесменів «Туристичний Рух Львова» розмістило QR-коди більше ніж на 80 туристичних об'єктах. Основна кількість кодів нанесена сьогодні на пам'ятки архітектури, церкви, музеї, аеропорт, залізничний вокзал, трамвайні зупинки. За допомогою цих QR-кодів турист може швидко отримати інформацію про туристичний об'єкт. Це дозволяє легко орієнтуватися в місті без знання української мови, тому що QR-коди виготовлені кількома мовами. Крім того, можна отримати інформацію про туристичні об'єкти та послуги Львова [4].

QR-коди можна скопіювати і зберегти в пам'яті мобільного пристрою для зручності використання в майбутньому – щоб замовити квиток на потяг, виконати бронювання квитка на літак чи номера в готелі. В цьому випадку QR-код отримують через SMS і пред'являють його на залізничній станції чи в аеропорту.

У деяких квитанціях на оплату комунальних послуг використовуються штрих-коди. Не виключено, що в найближчому майбутньому їх замінять QR-коди, які можуть зберігати значно більше інформації з даними платника та отримувача.

Контактну інформацію на візитній картці (адресу сайта, телефони, E-mail) чи її частину або копію можна подати, використавши технологію QR-кодування.

QR-коди почали використовуватися і в банківській сфері. ПриватБанк використовує QR-код для надання кількох видів послуг [5]. Перш за все, це можливість увійти в Приват24 та Інтернет-банк Приват24: достатньо піднести до екрана комп'ютера смартфон і зчитати QR-код. За допомогою унікального ключа авторизації буде здійснено вхід у систему, але перед цим слід пройти попередню авторизацію в додатку Приват24. Рекламні матеріали банку у закодованому вигляді містять інформацію про послуги та продукти: достатньо навести камеру смартфона на QR-код і вся необхідна інформація висвітлиться на екрані. За допомогою відомої послуги Приват24 і додатку LiqPay можна оплачувати покупки в торгових точках або мережі Інтернет: для цього сканують цінники з QR-кодом, вибирають картку для оплати і підтверджують переказ коштів. З використанням цих же програм можна надсилати гроші іншим особам без вказання номерів їх карток: зчитують QR-код з екрана іншого смартфона, вказують суму і підтверджують операцію, після чого платіж буде автоматично сформовано. З використанням мобільного додатку Приват24 можна знімати готівку без картки після авторизації в банкоматі за QR-кодом. З початку навчального року ПриватБанк випускає студентські картки з QR-кодом на звороті: за допомогою цього коду студенти, які отримують стипендії на картки банку, можуть щомісяця брати участь у спеціальних акціях. Розроблено систему оплати за QR-кодом квитків українського авіаперевізника «Аеросвіт»: сфотографувавши камерою смартфона QR-код бронювання на сайті авіакомпанії, клієнт передає особисті дані, необхідні для придбання авіаквитка, з бази даних банку авіаперевізнику. Без використання QR-коду для оформлення оплати авіаквитка треба було заповнювати платіжні форми із особистою інформацією: номер картки, секретний код, дані паспорта, уподобання щодо їжі та іншу інформацію, тобто використовувати значно більше часу. Такий спосіб оплати використовує технологію e-commerce (процесування даних клієнта і платіжних транзакцій) та хмарні технології, які інтенсивно впроваджуються в сучасні інформаційні технології. У Києві на Хрещатику Приватбанк встановив експериментальну рекламу під назвою QR-супермаркет. На спеціальному рекламному щиті зображені найпопулярніші послуги банку і QR-мітки для кожної з них.

Пошукова система Yandex публікує на своїх web-сторінках вказівки на скачування мобільних

програм саме за допомогою QR-коду.

Японську візу доповнює QR-код. В Японії використовують QR-коди при оформленні торгових точок – після сканування коду покупець отримує актуальну інформацію про продаж товарів і спеціальні купони для знижок.

Голандський Монетний Двір випустив перші в світі монети з QR-кодом, в якому зашифрована вказівка на сайт Міністерства Фінансів країни.

Як і кожен код, QR-код має алфавіт (множину знаків, використуваних для його створення), основу (кількість знаків у цьому алфавіті), структуру (визначає його склад і послідовність розміщення знаків у коді), довжину (кількість знаків у коді), місткість (кількість об'єктів, які можуть бути закодовані цим кодом без порушення його структури) та контрольний розряд або контрольну суму (для автоматичного контролю помилок, які можуть виникати при зчитуванні коду).

QR-код завжди має форму квадрата (матриці) і відрізняється від звичайних штрих-кодів розміщенням інформації в двох напрямках – вертикальному і горизонтальному. Менші квадрати і чорні лінії містять інформацію, яка зберігається в модулях. Кількість модулів залежить від об'єму закодованих даних. Перша версія QR-коду (найменший код) має розмір 21×21 піксель і 441 модуль, версія 40 (найбільший код) – 177×177 пікселів і 31 329 модулів. Завдяки цьому збільшується максимальна кількість інформації, яку вміщає один QR-код: цифри – 7089, цифри і літери (включно з кирилицею) – 4296, двійковий код – 2953 байт, ієрогліфи – 1817 [3]. Існує мікро QR-код ємністю до 35 цифр, його використовують для розміщення коду на невеликій площі, наприклад на запальничці чи сувенірному брелку. Кількість інформації, яку вміщує мікро QR-код невелика, але в ньому можна закодувати номер телефону чи коротку URL-адресу. Також використовується псевдокодування – задання методу кодування даних або розбиття довгого повідомлення на кілька кодів тощо.

Розмір QR-коду може бути будь-яким, але для зручності читання і розпізнавання довжина кож-

ної сторони повинна бути не меншою за 2,5 см. Для зчитування кодів меншого розміру потрібні більш високоточні скануючі пристрої, ніж сучасні смартфони і планшети.

На відміну від одновимірного штрих-коду, який сканують тонким променем, QR-код вважається сенсором як двовимірне зображення, але зчитувати його можна в будь-якому напрямку. Три великі квадрати в кутах зображення та контрольна точка поблизу четвертого кута дозволяють при зчитуванні нормалізувати розмір зображення і його орієнтацію, а також кут, під яким камера –зчитувач розташована до поверхні зображення.

QR код можна прочитати і «вручну» без смартфона, для цього слід знати особливості QR-кодів і алгоритм дешифрування інформації [6]. Оскільки є багато готових і безкоштовних програм для генерування QR-кодів та їх розпізнавання, необхідності в цьому немає. Алгоритми кодування і розпізнавання заховані у квадратику інформації можуть бути темою окремого дослідження, у цій статті автор не ставила собі такого завдання. Зауважимо лише, що QR-код використовує двійкове кодування інформації: чорні квадратики кодуються одиницями, білі – нулями. Крім того, для виявлення і виправлення помилок при декодуванні виконується перевірка контрольних сум з використанням операції XOR (додавання бітів коду за модулем два до спеціальної восьмибітової двійкової маскою, наприклад 10101010). Завдяки виправленню помилок на код можна нанести рисунок, зробити його кольоровим та різнокольоровим – він залишиться читабельним.

Розрізняють статичні та динамічні QR-коди. Статичний QR-код містить інформацію, яку вказали при його генеруванні. Динамічний QR-код є багатофункціональним: до нього можна підключати додаткові функції, які будуть виконуватися одночасно чи змінити їх. Різновидами QR-кодів є DataMatrix та Aztec Code.

QR-коди можуть легко генеруватись з використанням вільно розповсюдженого програмного забезпечення [7].

Рис. 1. Закодована назва статті

Рис. 2. Закодовані дані автора

Альтернативними QR-кодуванню технологіями є Sonic Notify, RFID-мітки та NFC.

Аналогом QR-кодів є технологія збору даних невеликого розміру на ультразвукових частотах – Sonic Notify [8]. Для використання цієї технології на мобільний пристрій інсталується спеціальне програмне забезпечення, крім того можливості технології обмежені. З використанням цієї технології можна, наприклад, передати URL-адресу, щоб відкрити її на смартфоні чи долучити ультразвуковий сигнал-повідомлення до звукового файлу. Дана технологія знайшла застосування в музеях та у виставкових залах, де забезпечує відвідувачів інформацією про експонати та їх авторів. Для користування послугою достатньо відкрити відповідну програму на мобільному пристрої, а потреби у скануванні будь-яких зображень немає.

RFID – це технологія автоматичної безконтактної ідентифікації об'єктів за допомогою радіочастотного каналу зв'язку [9]. Вона поєднує функції штрих-кодування й електромагнітних протикрадіжних систем. Технологія RFID при скорює та спрощує операції приймання, передавання, інвентаризації матеріальних цінностей. Кожен об'єкт оснащується спеціальною радіочастотною міткою – унікальним електронним ідентифікатором, що має вигляд наклейки невеликого розміру. Мітка, закріплена на об'єкті, має унікальний код, за яким RFID-система розрізняє об'єкт. RFID-мітка має три секції: область ідентифікації; область багаторазового запису для ведення обліку; область запису інформації для системи безпеки – функція захисту від несанкціонованого користування, яка може бути активована і деактивована. RFID-мітки можуть містити десятки кілобайт інформації, крім того мітка має пам'ять, що перезаписується (перепрограмується). На RFID-мітку записується певна послідовність команд, яка виконується при її зчитуванні. Прилади, які читають інформацію з міток і записують в них дані можуть бути постійно підімкнуті до облікової системи або працювати автономно. RFID-системи використовуються для оперативного електронного контролю за переміщенням об'єктів: доступом і переміщенням персоналу на території підприємства; переміщенням товарів і між оптовими та роздрібними торговими точками; переміщенням матеріальних цінностей у логістиці; в управлінні виробництвом; в процесі збору даних про потік пасажирів і нарахування оплати на всіх видах транспорту; на платних автомобільних дорогах, стоянках та терміналах; у системах безпе-

ки (контролю доступу); для управління фондами бібліотек та в інших сферах. Технологія RFID вбудовується також в програмне забезпечення, наприклад в програмі «1С 8:Управління торговим підприємством» передбачено можливість її використання. RFID-технологія дозволяє суттєво зменшити вплив людського фактору в системі спостереження за об'єктами [10].

Технологія NFC – бездротового високочастотного зв'язку на невеликих відстанях (не більше 10 см) – забезпечує обмін даними між пристроями, насамперед смартфонами та безконтактними платіжними терміналами з метою виконання фінансових транзакцій [11, 12]. NFC розроблена для використання у мобільних телефонах та смартфонах, більшість з яких мають NFC-чіпи. Дана технологія дозволяє: встановити зв'язок з іншим телефоном, після чого відбувається запуск каналу Bluetooth або Wi-Fi і починається передача даних; зчитати інформацію з NFC-мітки і виконати записані у ній команди; оплатити з використанням картки проїзд у транспорті або виконати мобільний платіж. Технологія хмарного NFC перетворює смартфон на електронний гаманець. Щоб використати смартфон із вбудованим NFC-чіпом як гаманець, треба встановити додаток Privat24, авторизуватися за номером телефону і вказати банківський рахунок, з якого буде здійснюватися оплата. Але проводити дану операцію можна тільки за допомогою терміналу, який підтримує функцію NFC. Оплата буде виконуватися при наближенні смартфона на віддалі до 10 см від терміналу [13].

Висновки. Використання QR-кодів не обмежується ніякими ліцензіями, вони також описані та опубліковані в якості стандартів ISO. Найбільше визнання QR-код отримав серед користувачів мобільного зв'язку: встановивши програму-розпізнавач, абонент може після сканування коду заносити в свій мобільний пристрій текстову інформацію, додавати контакти в адресну книгу, переходити по web-посиланнях, відправляти SMS-повідомлення та ін. За допомогою QR-кодів організують конкурси та рольові ігри. Є багато безкоштовних додатків, які дозволяють закодувати повідомлення. Перевагою QR-кодів є висока ймовірність розпізнавання інформації навіть у випадку його пошкодження. QR-кодування є зручним, використовується в багатьох сферах, набуває популярності і лише почало використовуватися в банківській справі та електронній комерції. Серед альтернативних технологій найбільш розповсюджені RFID та NFC.

Список використаних джерел

1. Вячеслав Логачев. Что несет QR-код. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ridcom.ru/publications/131/>.
2. Anna Skryabina. 20 способов использования QR-кодов. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://computers-the.ru/?p=211/>.
3. Вікіпедія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/QR-код>.
4. QR-коди у Львові. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://lviv.travel/ua/profitably/QR-codes>.
5. Приватбанк [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://privatbank.ua/ua/qrcode/>.
6. Читаем QR код [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://habrahabr.ru/post/127197/>.
7. Что такое QR-код [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://qrcoder.ru/>.
8. Мир высоких технологий [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.wht.by/blog/1567-sonicnotify-akusticheskaya-versiya-qr-kodov.html>.
9. «Міністерство ідей». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://blog.mid.ua/2012/04/rfid.html>.
10. Avislab [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.avislab.com/blog/rfid/>.
11. «Міністерство ідей». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://blog.mid.ua/2012/04/near-field-communication.html>.
12. Вікіпедія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Near_Field_Communication.
13. Приватбанк [Електронний ресурс]. — Режим доступу : api.privatbank.ua/nfc.

JEL CLASSIFICATION: O 320, L 860, D 830

QR CODING AND ALTERNATIVE TECHNOLOGIES

Khrystyna O. ZASADNA

Associate Professor of the Department of Computer Technology of Lviv Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine

Summary. This article describes the usage of QR-coding in Ukraine. QR-code is a simple, convenient, and interactive means of distributing and attaining information. The advantages of this code include large volume of data that can be coded and quick access to this data by means of system for scanning

and recognition available on modern mobile devices. QR-coding technology is usually used in advertising, trading, logistics, tourism, and banking. Along with QR-coding, the following alternative data obtaining technologies are used: Sonic Notify, RFID, NFC.

Key words: QR code, QR generator, Privat 24, QR market, Sonic Notify, Radio Frequency Identification, Near Field Communication.

QR code is a simple, convenient, and interactive means of immediate information access and distribution. It perform two functions: accommodates large amount of data (over two printed pages) in a small visual, as well as allows automatic scanning of coded data. Modern mobile phones, smart phones, and tablets have free built-in software for scanning and deciphering QR codes. Free applications for creating a unique QR code – QR generators – are available on the Web.

QR coding technology is used for saving time of clients and online shoppers. However, the fact that new information processing technologies appear in Ukraine does not mean that these technologies will be instantly requested. First, their capabilities, applicability, and profitability should be assessed.

This article is aimed at researching the usage of QR coding in Ukraine because this kind of coding is currently widely spread abroad.

In Ukraine, QR coding is used by many services: manufacturing (for marking tools), advertising, marketing, branding (logotypes), service and product coding, discounts, e-cards, Google Maps in tourism, e-banking.

QR codes are beginning to spread in banking. For example, PrivatBank uses QR code for several ser-

vices: logging into Privat24; service advertisements (for example, experimental advertisement 'QR supermarket' on Khreschatyk); payment for purchases in shopping centers or via the Internet; money transfer to other individuals without the need to specify their card numbers; cash withdrawal without the need for a card; participation in special promotions; ticket purchase from Ukrainian company 'AeroSvit Airlines'.

As any code, QR code has its alphabet, basis, structure, length, capacity, and checksum (hash sum) for automatic monitoring of errors that may occur during code scanning. QR code can also be read 'manually' without a mobile device. For this, the person must be familiar with QR code features and information deciphering algorithm. QR code uses binary data coding: black squares are coded by '1', while white squares – by '0'. To detect and correct deciphering errors, checksum algorithm is executed with the XOR command. In consequence of error correction, the code stays readable even when it is colored or overlaid with a picture.

Technologies alternative to QR coding include Sonic Notify, RFID tags, and NFC.

Usage of QR coding is not limited by any license; it is described and approved in ISO standards.

References

1. Viacheslav Lohachev Chto neset QR-kod [What is QR-code]. Retrieved from <http://www.ridcom.ru/publications/131/>.

2. Anna Skriabina. 20 sposobov ispolzovania QR-kodov. [20 ways to use QR-codes]. Retrieved from <http://computers-the.ru/?p=211/>.

3. Wikipedia. Retrieved from <http://uk.wikipedia.org/wiki/QR-код>.

4. QR-kody u Lvovi. Retrieved from <http://lviv.travel/ua/profitably/QR-codes>.

5. Privatbank. Retrieved from <http://privatbank.ua/ua/qrcode/>.

6. Read the QR code. Retrieved from <http://habrahabr.ru/post/127197/>.

7. What is a QR-code. Retrieved from <http://qr-coder.ru/>.

8. Mir vysokikh tekhnolohii [The world of high technologies] Retrieved from <http://www.wht.by/>

blog/1567-sonicnotify-akusticheskaya-versiya-qr-kodov.html.

9. «Ministerstvo idei». Retrieved from <http://blog.mid.ua/2012/04/rfid.html>.

10. Avislab Retrieved from <http://www.avislab.com/blog/rfid/>.

11. «Ministerstvo idei». Retrieved from <http://blog.mid.ua/2012/04/near-field-communication.html>.

12. Wikipedia Retrieved from http://uk.wikipedia.org/wiki/Near_Field_Communication.

13. Privatbank Retrieved from api.privatbank.ua/nfc.

УДК 336.77

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ ФИНАНСОВЫХ СИСТЕМ В СТРАНАХ С ФОРМИРУЮЩИМИСЯ РЫНКАМИ

Ольга Александровна ЗОЛОТАРЕВА

к.э.н., доцент, Полесский государственный университет
E-mail: olgaztv@gmail.com

Оксана Александровна ТЕЛЯК

к.э.н., Полесский государственный университет
E-mail: tcfm@yandex.ru

Анотація: Авторами статті розроблена концепція реформування інституційної структури грошово-кредитної політики Білорусі. Ключовим моментом зміни інституціональної структури макроекономіки і макроекономічної політики запропонована модель функціонування Банку капіталу.

Аннотация. Авторами статьи разработана концепция реформирования институциональной структуры денежно-кредитной политики Беларуси. Ключевым моментом изменения институциональной структуры макроекономики и макроэкономической политики предложена модель функционирования Банка капитала.

Ключові слова: Фінанси, кредитна система, фінансова глибина, кредитна інфраструктура, фінансові посередники, Банк капіталу.

Ключевые слова: финансы, кредитная система, финансовая глубина, кредитная инфраструктура, финансовые посредники, Банк капитала.

Предложения о реформировании институциональной структуры денежно-кредитной и финансовой системы неоднократно обсуждались в отечественной и зарубежной литературе. Так, Р. Фармер в 2013 году выступил с идеей создания института с полномочиями, равными тем, которыми обладает центральный банк страны, для осуществления операций на открытом рынке между рискованными и безопасными активами для снижения волатильности цен на финансовом рынке [1]. В российской литературе предложения о выделении особой макроструктуры для формирования и спецификации оборота капитала в экономиках постсоветских стран высказывали Л. П. Евстигнеева и Р. Н. Евстигнеев [2, 3, 4]. Предложенное ими название данной структуры мы использовали в исследовании [5]. В совместной работе С. Э. Пекарского, М. А. Атаманчука и С. А. Мерзлякова при анализе взаимодействия центрального банка и правительства в части управления государственным долгом дедуцирована необходимость третьего органа, неявно координирующего действия первых двух [6]. Тем не менее, в данных работах не представлены

конкретные контуры данного института и способы его взаимодействия с существующими макроструктурами.

Основные элементы предложенной концепции реформирования институциональной структуры денежно-кредитной политики Беларуси можно свести к следующему: основная цель создания отдельной макроструктуры, Банка капитала, состоит в том, чтобы освободить центральные банки от несвойственных им фискальных функций и снизить их балансовые риски. Для стран с формирующимися рынками важнейшей целью новой макроструктуры станет создание и спецификация оборотов рынка финансового капитала, что позволит повысить уровень монетизации экономики на безынфляционной основе.

Декомпозиция поставленных целей позволила сформулировать следующие задачи предлагаемой макроструктуры:

- создание рынка капитала;
- спецификация сбережений населения и субъектов хозяйствования;
- инициирование инвестиционного спроса;
- диверсификация инвестиционной активнос-

ти населения и организаций;

- содействие в приватизации государственной собственности;

- регулирование финансового рынка на постоянной основе.

Проведенный анализ инвестиционного спроса показал, что инвестиционная активность населения Беларуси сосредоточена в основном в банковском секторе. Ликвидность рынка ценных бумаг является крайне низкой. Предпринимательская активность оценивалась в основном по степени развития малого и среднего бизнеса в основных макроэкономических показателях. Данный анализ показал низкий уровень предпринимательской активности не только в сравнении с развитыми странами, но и в сравнении с развивающимися странами.

Основными причинами низкой инвестиционной и предпринимательской активности являются регулятивная среда и кризис доверия. Основной упор мы сделали на механизмах формирования социального доверия, базового института денежно-кредитной политики.

Кризис института доверия в странах с формирующимися рынками мы определили комплексом причин: 1) негативными адаптивными ожиданиями; 2) действием парадокса голосования; 3) действием парадокса выбора. В развитых странах финансовый рынок, прежде всего рынок коллективных инвестиций, создает различные формы преодоления данных парадоксов. К тому же, успешный опыт инфляционного таргетирования на протяжении многих лет сформировал у общественности стабильные позитивные ожидания, ставшие важным каналом монетарной трансмиссии.

В странах с формирующимися рынками, в частности в Беларуси, рынок самостоятельно не вырабатывает формы преодоления данных парадоксов, поэтому рынок капитала попадает в категорию общественных благ, что является дополнительной причиной роста государственных расходов и усиления института контроля, находящегося по отношению к институту доверия в отношениях субституциональности.

Особое внимание нами было уделено роли Банка капитала в инициировании инвестиционного спроса. Инвестиционный спрос формируется в модели Банка капитала таким образом, чтобы специфицировать оборот капитала, отделив его от товарно-денежных оборотов. При этом особая схема привлечения средств в Банк капитала автоматически предусматривает обес-

печение оборотов финансового капитала оборотами производительного капитала. Данная схема имеет своим аналогом применяемую в Беларуси, Чехии и ряде других стран систему стройсбережений. Принципиальная особенность заключается в том, что вклады осуществляются не под строительство жилой недвижимости, а под инвестиционные проекты. В отношении такого рода инвестиций, снимающих проблему выбора и парадокс голосования, применяем понятие «имплицитивные инвестиции».

Нами предложена система терминов в отношении депозитно-инвестиционных схем Банка капитала. Так, депозиты, вносимые потенциальными инвесторами под инвестиционные проекты, мы предложили называть инвестиционными сбережениями (вкладами). Период времени между датой внесения вклада и датой реализации инвестиционного решения мы назвали сберегательным этапом. Период, начало которого определяется трансформацией депозитов в различные формы участия в капитале инвестиционного проекта, мы определили как инвестиционный этап.

Проанализировав депозитные схемы системы стройсбережений и инвестиционные вклады, предлагаемые коммерческими банками, мы конкретизировали некоторые условия привлечения сбережений в Банке капитала. Так, мы считаем необходимым, во-первых, допустить возможность перемещения инвестиционных вкладов в Банке капитала по всей системе проектов сообразно смене приоритетов потенциальных инвесторов, что повысит ликвидность вложений и снизит вмененные издержки выбора. Во-вторых, целесообразно в первое время ограничить сроки сберегательного этапа, что снизит опасения инвесторов относительно возможности инфляционного обесценения вкладов. В-третьих, важно обеспечить валоризацию инвестиционных сбережений в случае существенного изменения курса национальной валюты. И, наконец, в отличие от инвестиционных вкладов, предлагаемых банками второго уровня, инвестиционные вклады в Банке капитала должны подлежать гарантированию в полном размере.

Депозитно-инвестиционная деятельность Банка капитала должна отвечать следующим принципам:

- аккумулялирование средств в Банке капитала должно быть публичным с целью определения рейтинга инвестпроекта. Рейтинги должны быть максимально доступны и широко охватывать контактные аудитории посредством аренды

электронных площадок Национального центра маркетинга и конъюнктуры цен, Белорусской универсальной торговой биржи, Белорусской валютно-фондовой биржи, других деловых площадок и административных Интернет-ресурсов;

- форма представления инвестпредложений должна определяться экспертами Банка капитала. Она должна быть унифицирована, хотя возможна конкретизация в зависимости от отрасли, масштаба проекта или по другим признакам;

- целесообразно предусмотреть предварительную экспертизу инвестиционного проекта в Банке капитала. В последующем можно предусмотреть оказание платных услуг со стороны Банка капитала по оформлению идеи в инвестпроект, пригодный для оценки и голосования.

Банк капитала в заданном контексте будет способствовать созданию механизма устойчивого развития регионов, в том числе и малых административно-территориальных объединений. Местные власти получают эффективный механизм распределения государственного финансирования на создание малого бизнеса. В данном случае они могут выступать и в качестве потенциальных инвесторов, размещающих депозиты в Банке капитала под конкретные инвестиционные проекты с учетом их рейтинга, и в качестве поставщиков инвестпредложений.

Банковский ресурс сможет использоваться более эффективно: доступность рейтингов инвестпроекта позволит существенно снизить кредитные риски.

Предлагаемая конструкция Банка капитала вполне пригодна и для осуществления массовой приватизации.

На основе анализа опыта массовой приватизации в постсоветских странах, были выделены факторы успешности отдельных моделей и определены их недостатки.

Наиболее близкой к предлагаемой является модель массовой приватизации, проводимая в Чехословакии (с 1993 года в Чехии).

При разработке оптимальной схемы приватизации мы поставили задачу объединения достоинств двух ее форм – ваучерной (купонной) с ее социальным акцентом, приватизации посредством публичного размещения акций, обеспечивающей приток финансирования в компанию и повышение ликвидности капитала, – и в то же время минимизировать издержки данных форм акционирования, обеспечив экономическую эффективность приватизируемых предприятий.

Модель приватизации посредством Банка

капитала должна включать в себя следующие элементы:

- оформление процесса приватизации как государственной программы, что придаст ему значимость и обеспечит информационную поддержку;

- прозрачность и гласность критериев внесения (невнесения) предприятия в приватизационные списки;

- четкое определение количества траншей приватизации и времени начала и окончания каждого транша;

- определение доли собственности, подлежащей приватизации населением в каждом транше;

- альтернативность приватизационных планов, при этом инициатива приватизации может исходить от государства, предприятия, потенциальных инвесторов;

- инвестиционные вклады в Банке капитала могут открываться только после широко объявленного начала транша;

- сроки окончания сберегательного этапа и начала инвестиционного этапа должны быть четко определены;

- во время сберегательного этапа номинальным держателем акций является Банк капитала. Он будет обладать правом покупки акций в случае отсутствия спроса;

- транши делятся на туры, количество туров в каждом транше может быть разным; первоначальная стоимость акций во время первого тура должна быть одинаковой; заявки удовлетворяются, исходя из суммы каждого вклада, а оставшиеся акции переносятся в следующий тур, где их цена будет формироваться, исходя из сумм инвестиционных вкладов под данный проект.

Основным преимуществом предлагаемой схемы приватизации является получение широкого доступа к финансированию для государственных предприятий; увеличение возможностей получения предприятием стратегического инвестора; высокие темпы формирования рынка капитала; личное участие инвестора в управлении предприятием.

Предполагается, что Банк капитала не будет относиться к банкам второго уровня. Он должен обладать особым статусом публично-правового института, не являясь в то же время органом государственной власти. Его властные полномочия должны проявляться только в области регулирования финансового рынка. Отношения с потенциальными инвесторами, поставщиками инвестиционных предложений должны носить

горизонтальный характер, оформляться двусторонними договорами и регулироваться гражданским законодательством. Его деятельность должна регулироваться специальными нормативными правовыми актами и не подпадать под регулирование банковским законодательством.

Существует определенное сходство между инвестиционно-депозитной моделью Банка капитала и коллективными инвестиционными схемами. Основными чертами сходства является прозрачность инфраструктуры, высокая доступность для розничного инвестора. К тому же обе системы включают в себя механизм трансформации сбережений в инвестиции и снижают риски инвесторов. Главные отличительные особенности Банка капитала состоят в следующем: инвесторы посредством инвестиционных вкладов приобретают право на индивидуальные инвестиции; инвестиционные вклады в Банке капитала персонализированы и увязаны с объектом инвестиций; инвестиционные решения принимаются не профессиональным управляющим, а самим инвестором в рамках пула инвесторов, объединенных единым инвестиционным проектом. И если в организациях коллективного инвестирования снижение риска происходит посредством распределение его между объектами инвестиций, то в Банке капитала риск распределяется между инвесторами одного инвестиционного проекта. Дополнительным фактором снижения риска для инвесторов в Банке капитала является возможность перемещения вкладов

между разными инвестиционными проектами.

Данные характеристики определяют микроэкономическую сторону деятельности Банка капитала на финансовом рынке. Но его основное назначение состоит в изменении институциональной структуры макроэкономики и макроэкономической политики.

Основное макроэкономическое значение Банка капитала состоит в придании ликвидности активам длительного пользования. Активы длительного пользования, находясь в состоянии покоя, обладают низкой ликвидностью. Вовлекаясь в рыночный оборот, они приобретают рыночную цену и свойство ликвидности. Предлагаемый порядок формирования цен на них, а также предложенная система снижения рисков позволяют придать активам длительного пользования самостоятельную ценность ликвидного актива, в то время как в рамках действующей парадигмы они рассматриваются исключительно как средство создания новой стоимости (ВВП).

Посредством депозитно-инвестиционной схемы Банка капитала обороты производительного капитала будут обеспечивать обороты финансового капитала. При этом активы длительного пользования – это не только производительный капитал, но и вся система долгосрочных ожиданий, которую формирует Банк капитала. По сути, Банк капитала институционализирует данную систему долгосрочных ожиданий, формируя базовый институт доверия.

Список использованных источников

1. Farmer R. Qualitative easing: a new tool for the stabilisation of financial markets // Bank of England. Quarterly Bulletin. — 2013. — Q4. Volume 53. No. 4. — P. 405–413.
2. Евстигнеева Л. П. Внутренний рынок: макроэкономический аспект / Л. П. Евстигнеева, Р. Н. Евстигнеев // *Общественные науки и современность*. — 1999. — № 2. — С. 20–33.
3. Евстигнеева Л. П. Финансовый капитал как системообразующий фактор экономики / Л. П. Евстигнеева, Р. Н. Евстигнеев // *Общественные науки и современность*. — 1998. — № 6. — С. 5–26.
4. Евстигнеева Л. П., Евстигнеев Р. Н. Энергетический потенциал рыночной трансформации (III Пущинские чтения) / Л. П. Евстигнеева, Р. Н. Евстигнеев // *Вопросы теории рыночной*

- трансформации в России (выпуск второй). — М. : МНИИПУ. — 1999.
5. Золотарева О. А. Денежно-кредитная политика: от мейнстрима к постсоветским реалиям / О. А. Золотарева. — СПб. : Изд-во СПбГЭУ, 2014. — 282 с.
6. Пекарский С. Э., Атаманчук М. А., Мерзляков С. А. Взаимодействие фискальной и монетарной политики в экспортоориентированной экономике. Препринт WP12/2007/02. Серия WP12 Научные доклады лаборатории макроэкономического анализа Москва ГУ ВШЭ 2007 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://www.hse.ru/data/2010/05/06/1216469503/WP12_2007_02.pdf, свободный.

JEL CLASSIFICATION: G20

IMPROVING THE INSTITUTIONAL INFRASTRUCTURE OF THE FINANCIAL SYSTEMS IN EMERGING MARKET COUNTRIES

Olga A. ZOLOTARJOVA

Candidate of Science in Economics, Associate Professor, Polessky State University

Oksana A. TELJAK

Candidate of Science in Economics, Polessky State University

Summary. The authors of the article have worked out the concept of reforming the institutional structure of monetary policy of Belarus. The model of

the Bank of capital functioning is proposed which is the key point of the change in macroeconomics and macroeconomic policy.

Key words: *Finance, credit system, financial depth, financial institutions, financial intermediaries, Bank of capital.*

Proposals to reform the institutional structure of monetary and financial system have being repeatedly discussed in national and abroad economic literature. The authors put forward the concepts of new macroregulators functioning. Nevertheless, these works don't propose specific framework of the institution and the means of its interaction with the existent macrostructure.

The main goal of establishing a separate macrostructure – the Bank of capital-is to relieve central banks from fiscal functions which are foreign for them and to reduce their balance risks. For the countries with emerging markets the most important objective of the new macrostructure will be the establishment of financial capital market that will allow to increase the monetization of the economy on the non-inflationary basis.

Particular emphasis has been placed on the role

of the Bank of capital in initiating the investment demand. The Bank of capital will facilitate creating the mechanism of regions' sustainable development including small administrative-territorial associations. Local authorities will get an effective mechanism for the distribution of public financing for the creation of small business.

It is expected that the Bank of capital will not belong to second-tier banks. The Bank should possess a special status of a public institution without being at the same time the public authority. Its authority should exercise only in the area of financial market regulation.

The main purpose of the Bank of capital is to change the institutional structure of macroeconomics and macroeconomic policy. Macroeconomic significance of the Bank of capital is in augmentation the liquidity of durable assets.

References

1. Farmer, R. (2013). Qualitative easing: a new tool for the stabilization of financial markets. Bank of England. Quarterly Bulletin, 53, 405-413.
2. Evstigneeva, L., Evstigneev R. (1999, February). Internal market: macroeconomic aspect. Social Sciences and Modernity, 2, 20-33.
3. Evstigneeva, L., Evstigneev R. (1998, June). Financial capital as a backbone of the economy factor. Social Sciences and Modernity, 6, 5-26.
4. Evstigneeva, L., Evstigneev R. (1999). The energy potential of the market transformation. Moscow: MNIIPU.
5. Zolotareva, O. (2014). Monetary policy: from mainstream to post-soviet reality. Saint-Petersburg: SPbGEU.
6. Pekarsky, S., Atamanchyk, M., Merzlyakov, S. (2007). The interaction of fiscal and monetary policy in the export-oriented economy. Moscow: SU HSE

УДК 336.7

БАНКИ ЯК ІНВЕТОРИ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ: РОЛЬ ТА СТАТУС

Раїса Степанівна КВАСНИЦЬКА

*к.е.н., доцент, докторант кафедри банківської справи Університету банківської справи НБУ (м. Київ)
E-mail: kvasnitska@mail.ru*

Анотація. У статті досліджено місце та роль банків серед інвесторів на фінансовому ринку. За результатами аналізу підходів до суті та складу різних за статусом на фінансовому ринку видів інвесторів, обґрунтовано авторську позицію щодо доцільності віднесення банків до такого статусного виду інвесторів як інституційні інвестори. Доведено, що за основною місією створення банки як депозитарні фінансові корпорації повинні розглядатися на фінансовому ринку саме в якості не інституційних, а корпоративних інвесторів, які можуть здійснювати як портфельні, так і прямі інвестиції в акції нефінансових та фінансових корпорацій.

Аннотация. В статье исследованы место и роль банков среди инвесторов на финансовом рынке. По результатам анализа подходов к сущности и составу различных по статусу на финансовом рынке видов инвесторов, обоснованно авторскую позицию относительно целесообразности отнесения банков к такому статусному виду инвесторов как институциональные инвесторы. Доказано, что, по основной миссии создания, банки как депозитарные финансовые корпорации должны рассматриваться на финансовом рынке именно в качестве не институциональных, а корпоративных инвесторов, которые могут осуществлять как портфельные, так и прямые инвестиции в акции нефинансовых и финансовых корпораций.

Ключові слова: банк, корпоративний інвестор, інституційний інвестор.

Ключевые слова: банк, корпоративный инвестор, институциональный инвестор.

Постановка проблеми. Сьогодні банки посідають чільне місце серед інститутів фінансового ринку країни, що пояснюється різноманітністю фінансових послуг та операцій, які притаманні їх діяльності та, які дозволяють залучати найбільшу кількість споживачів послуг та інвесторів. Банки є специфічним фінансовим посередником, який акумулює тимчасово непрацюючі грошові кошти населення та суб'єктів господарювання, перетворює їх у робочий капітал, тим самим підвищуючи інвестиційне навантаження на економіку [1, с. 207]. Однак, роль самих банків, як інститутів-інвесторів вітчизняного фінансового ринку, щодо організації заощадження населення для цілей довгострокових інвестицій в цінні папери підприємств реального сектора економіки, зниження залежності динаміки ринку від активності спекулятивних інвестиційних стратегій зарубіжних портфельних інвесторів є хоча і визнаною, однак, неоднозначною. У зв'язку із цим, особливої актуальності набуває дослідження ролі банків в якості різних за статусом інвесторів на фінансовому ринку України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню теорії та практики інвестиційної діяльності банків на фінансовому ринку України присвячено праці багатьох вчених-економістів, а саме: О. Д. Вовчак [4], А. О. Золковер [9], С. В. Леонова [3], Т. В. Майорової [6], Л. Ю. Сисоєвої [1], В. Л. Пластун [7], О. М. Юркевич [8] та інших. Однак, аналізуючи підходи до визначення ролі банків-інвесторів, що позиціонується в сучасній економічній науці, виявляються факти існування певних розбіжностей щодо віднесення банків до такого виду інвесторів, як інституційні інвестори, що об'єктивно потребує подальшого проведення теоретичних досліджень окресленої проблематики.

Мета статті. Аналіз підходів до визначення місця та ролі банків серед інвесторів на вітчизняному фінансовому ринку та обґрунтування авторської позиції щодо доцільності віднесення банків до такого статусного виду інвесторів, як інституційні інвестори, яке в подальшому дасть змогу практично сформувати відповідні механізми забезпечення підвищення ефективності фор-

мування та використання інвестиційного потенціалу банківських установ.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. В Україні одним із учасників фінансового ринку виступають банки, які є фінансовими установами, що надають фінансові послуги, тобто здійснюють операції з фінансовими активами в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [2]. Окрім цього банки здійснюючи акумуляцію заощаджень, налагоджують взаємозв'язки між постачальниками та споживачами інвестиційних ресурсів та здійснюють перерозподіл інвестиційних ресурсів у продуктивний капітал, тобто виступають у ролі інвестора.

Спираючись на аналіз спеціалізованої літератури відмітимо, що інвесторів за їх статусом на фінансовому ринку поділяють на індивідуальних (приватних), корпоративних та інституційних інвесторів. До групи індивідуальних (приватних) інвесторів науковці майже однотайно і, на нашу думку, вірно відносять лише фізичних осіб. Корпоративними інвесторами виступають переважно акціонерні товариства, а також підприємства та установи інших форм власності. Корпоративні інвестори, з одного боку, емітують цінні папери з метою залучення фінансових ресурсів, а з іншого – шукають шляхи прибуткового розміщення своїх тимчасово вільних коштів. Іншими словами, корпоративними інвесторами можуть бути нефінансові корпорації різних форм власності, які здійснюючи інвестиції на фінансовому ринку, разом із індивідуальними (приватними) інвесторами виступають основними постачальниками ресурсів в економіку держави. Також у складі корпоративних інвесторів, крім нефінансових корпорацій, повинні, на наш погляд, розглядатися й інші депозитні корпорації, а саме банки та філії іноземних банків. Так, якщо банк, маючи тимчасово вільні власні кошти, використовує їх як інвестиційні ресурси для здійснення інвестиційної, а, ні в якому разі не кредитної (навіть що стосується інвестиційного кредитування) діяльності, то банк в такому випадку і буде виступати в якості корпоративного інвестора. Банки, як корпоративні інвестори, можуть здійснювати портфельні інвестиції (придбання акцій в невеликих обсягах, що дозволяє здійснювати лише опосередкований контроль за емітентом в рамках портфеля з урахуванням оптимального

сполучення параметрів ризик – прибутковість), а також прямі інвестиції (придбання великих пакетів, що дають банку як інвестору можливість здійснювати поточне управління підприємством і визначати стратегію його розвитку) [3].

Індивідуальні (приватні) та корпоративні інвестори, не маючи можливостей, необхідних знань, а також часу для того, щоб ефективно розміщувати свої заощадження на фінансовому ринку шляхом прямого інвестування, потребують професійного управління їх інвестиційними ресурсами, яке вони отримують від інституційних інвесторів. Саме на інституційних інвесторів покладається одне із важливих завдань державної інвестиційної політики – створення сприятливого середовища для нагромадження фінансових ресурсів суб'єктами економіки і забезпечення функціонування ефективного механізму їх трансформації в інвестиції [4, с.260]. Крім того, інституційні інвестори сприяють ефективному розподілу фінансових ресурсів суспільства, які виступають джерелом довгострокових інвестицій, що вкрай необхідні для розвитку вітчизняної економіки.

Необхідно зазначити, що однотайності думок щодо складу інституційних інвесторів у зарубіжних і вітчизняних дослідників немає. Однотайність серед науковців прослідковується лише щодо віднесення до інституційних інвесторів страхових компаній, недержавних пенсійних фондів та інститутів спільного інвестування (ICI). Це пояснюється тим, що саме за своєю природою функціонування дані інвестори здійснюють акумулювання інвестиційних ресурсів індивідуальних і корпоративних інвесторів, а також їх подальше вкладання в різні об'єкти інвестування.

Відмітимо, що до цих пір, в наукових колах триває дискусія в площині віднесення до даної групи інвесторів таких фінансових посередників – інститутів фінансового ринку, як банки. Одна група вчених [4; 5; 6; 7; 8] вважає банки провідними представниками системи інституційних інвесторів. З цього приводу О.Д. Вовчак категоріально виокремлюючи серед інституційних інвесторів банки, зазначає, що на сьогодні вони є основною ланкою між вільними фінансовими коштами та інвестиційними потребами та мають можливість діяти одночасно у двох важливих напрямках - на ринку цінних паперів і на кредитному ринку, які відповідають за перетворення заощаджень населення в інвестиції [4, с. 362]. Важко не погодитись із

даним твердженням в аспекті провідної ролі банків, як фінансових посередників, що діють на фінансовому ринку. Що ж стосується їх категоріального віднесення до інституційних інвесторів, то безсумнівного погодження із таким підходом у нас немає.

Також необхідно відмітити, що ряд дослідників [9; 10; 11; 12; 13] не розглядають у складі інституційних інвесторів банківські та інші кредитні установи, що, на наш погляд, є більш правильним відповідно до зазначених вище відмінних ознак діяльності даного виду інвесторів. В пояснення нашої позиції з даного питання зазначимо, що серед основних сутнісних ознак діяльності інституційних інвесторів ми чітко виділяємо обов'язковість об'єднання будь-яким інституційним інвестором заощаджень індивідуальних та корпоративних інвесторів у загальний фонд (пул) з метою подальшого їх інвестування на фідучіарній основі, але не через здійснення депозитних залучень та операцій щодо їх обслуговування. Таким чином, за основною місією створення банки, кредитні спілки та інші кредитні установи як депозитарні фінансові корпорації повинні розглядатися на фінансовому ринку саме в якості не інституційних, а корпоративних інвесторів.

Водночас зазначимо, що при створенні банком фонду банківського управління (ФБУ), який не є юридичною особою та представляє собою кошти учасників фонду банківського управління та інші активи ФБУ, що перебувають у довірчому управлінні банку – управителя ФБУ [14], саме банк, за обов'язковим статусом інституційного інвестора як юридична особа, може розглядатися

в якості представника даного виду інвесторів. Дійсно, якщо відносини до інституційних інвесторів лише юридичних осіб, то ФБУ не може бути інституційним інвестором. Тобто, немає певного ФБУ, який створений банком, немає підстав розглядати даний інститут фінансового ринку у складі інституційних інвесторів, і навпаки.

Висновки. На основі вищевикладеного можна зробити такі узагальнення:

- здійснюючи акумуляцію та подальше розміщення фінансових ресурсів на фінансовому ринку України, банки як потужні інститути фінансового ринку виконують провідну роль у його функціонуванні;

- за основною місією створення банки як депозитарні фінансові корпорації повинні розглядатися на фінансовому ринку саме в якості не інституційних, а корпоративних інвесторів, які можуть здійснювати як портфельні, так і прямі інвестиції в акції нефінансових та фінансових корпорацій;

- банк, за обов'язковим статусом інституційного інвестора як юридична особа, може розглядатися в якості представника даного виду інвесторів лише при створенні банком ФБУ, який не є юридичною особою та представляє собою кошти учасників ФБУ та інші активи ФБУ, що перебувають у довірчому управлінні банку – управителя ФБУ.

Зазначені узагальнення в подальшому сприятимуть практичному формуванню відповідних механізмів забезпечення підвищення ефективності використання інвестиційного потенціалу банків, інститутів-інвесторів фінансового ринку.

Список використаних джерел

1. Сисоева Л. Ю. Взаємодія банків та інститутів спільного інвестування в Україні: проблеми та перспективи / Л. Ю. Сисоева // Механізм регулювання економіки. — 2008. — № 3. — Т. 2. — С. 206–210.

2. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» №2664-III від 12 липня 2001 року : станом на 01 січня 2013 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

3. Леонов С. В. Порівняльний аналіз кредитної та інвестиційної діяльності банків в контексті використання їх інвестиційного

потенціалу / С. В. Леонов [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.confcontact.com/2008oktInet_tezi/leonov.php.

4. Вовчак О. Д. Розвиток окремих категорій інституційних інвесторів в Україні [Текст] / О. Д. Вовчак // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. — 2007. — Вип. 17.2. — С. 260–266.

5. Дацій Н. В. Інституційні інвестори як ланка фінансової системи і корпоративного сектора [Електронний ресурс] / Н. В. Дацій // Форум Дніпропетровської державної фінансової академії «Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіонів України». — Режим доступу :

<http://dsfa.mybb3.net/viewtopic.php?p=485>.

6. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: підручник [Текст] / Т. В. Майорова. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 472 с.

7. Пластун В. Л. Інституційні інвестори: підходи до визначення сутності та роль на фінансовому ринку [Електронний ресурс] / В. Л. Пластун. — Режим доступу : <http://dspace.uabs.edu.ua>.

8. Юркевич О. М. Визначення сутності та ролі інституційних інвесторів на фінансовому ринку України / О. М. Юркевич // Науковий збірник «Формування ринкової економіки». — 2011. — № 26. — С. 149–157.

9. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» № 3480-IV від 23.02.2006 р.: офіц. текст : за станом на 11 липня 2014 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.

10. Золковер А. О. Місце інституційних інвесторів у інвестиційній теорії [Текст] / А. О. Золко-

вер // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. — 2011. — № 1 (19). — С. 201–206.

11. Кублікова Т. Інституційні інвестори: основні чинники росту [Текст] / Т. Кублікова // Схід. — 2008. — №6 (90). — С. 18–22.

12. Ніколаєва А. М. Інституційні інвестори як фінансові посередники на фондовому ринку [Електронний ресурс] / А. М. Ніколаєва, Ю. В. Гаврук // Економічний форум. — 2011. — № 2. — Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

13. Рабцун Н. В. Інституційний інвестор: сутність, поняття, класифікація / Н. В. Рабцун // Економіка. Фінанси. Право. — 2012. — № 11. — С. 19–22.

14. Проект Закон України «Про фонди банківського управління». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2>.

JEL CLASSIFICATION: B41, E21, G24

BANKS AS INVESTORS IN THE FINANCIAL MARKET: THE ROLE AND STATUS

Raisa S. KVASNITSKA

Candidate of Science in Economics, Associated Professor, D.Sc. (Economics) Degree Seeker, University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Summary. The article examines the place and role of banks among investors in the financial market. The analysis of approaches to the nature and composition of different status types in the financial market investors reasonably author's position on the advisability of referring to the banks of the status type of investors as institutional investors. Proved that the

principal mission of creating banks as depository financial corporations should be considered in the financial market is not as institutional, and as corporate investors, who can both portfolio and direct investment in shares of non-financial and financial corporations.

Key words: bank, corporate investor, institutional investor.

Purpose. The purpose of the article is. analysis of approaches to defining the place and role of banks among investors in the financial market and the rationale for the author's position on the advisability of assigning banks to such status species investors, as institutional investors.

Methodology of research. In research author used methods of collecting and summarizing information.

Findings. Defined the leading role of banks on the implementation of the accumulation of savings, the establishment of relationships between providers and consumers of investment resources and the implementation of the reallocation of investment resources in productive capital, i.e. the leading role of

the investor. Reasonably author's position regarding the appropriateness of the classification of banks to such status species investors as institutional investors.

Originality. The research proved, that the principal mission of creating banks as depository financial corporations should be considered in the financial market is not as institutional, and as corporate investors, who can both portfolio and direct investment in shares of non-financial and financial corporations.

Practical value. The research results will contribute to the practical formation of appropriate mechanisms to improve the efficiency of the investment potential of banks, institutions, investors in the financial market.

References

1. Sysoeva L. U. (2008) Vzaiemodiia bankiv ta institutiv spilnoho investuvannia v Ukraini: problemy ta perspektyvy [Interaction between banks and collective investment institutions in Ukraine: problems and prospects]. *The Mechanism of economic regulation*, 3, 206-210.

2. Zakon Ukrainy «Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehuliuвання ryнкiv finansovykh posluh» [The State Property Fund of Ukraine (2001) About financial services and state regulation of financial services markets (Law of Ukraine)]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (in Ukr.).

3. Leonov S. V. (2008) Porivnialnyi analiz kredytnoi ta investytsiinoi diialnosti bankiv v konteksti vykorystannia yikh investytsiinoho potentsialu [Comparative analysis of credit and investment activity of banks in the context of their investment potential]. Retrieved from http://www.confcontact.com/2008oktInet_tezi/leonov.php.

4. Vovchak O. D. (2007) Rozvytok okremykh katehorii instytuttsiinykh investoriv v Ukraini [Development of certain categories of institutional investors in Ukraine]. *Scientific Herald of the National forestry University of Ukraine*, 17.2, 260-266.

5. Datsiy N. V. Instytutsiini investory yak lanka finansovoi systemy i korporatyvnoho sektora [Institutional investors as part of the financial system and corporate sector]. Forum Dnipropetrovsk state financial Academy "Actual problems of economic and social development of regions of Ukraine". Retrieved from <http://dsfa.mybb3.net/viewtopic.php?p=485>.

6. Maiorova T. V. (2009) Investytsiina diialnist [Investment activities]. Kyiv : Centre of educational literature.

7. Plastun V. L. Instytutsiyini investory: pidkhody do vyznachennia sutnosti ta rol na finansovomu rynku [Institutional investors: approaches to determining the nature and role in the financial market]. Retrieved from <http://dspace.uabs.edu.ua>.

8. Yurkevich A. M. (2011) Vyznachennia sutnosti ta roli instytutsiinykh investoriv na finansovomu rynku Ukrainy [The definition of the essence and the role of institutional investors in the financial market of Ukraine]. Collection of Scientific works "Formation of a market economy", 26, 149-157.

9. Zakon Ukrainy «Pro tsinni papery ta fondovyi rynok» [The State Property Fund of Ukraine] (2006) About securities and stock market (Law of Ukraine). Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.

10. Zalkover A. O. (2011) Mistse instytutsiinykh investoriv u investytsiinii teorii [Institutional investors in investment theory]. Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis, 1 (19), 201-206.

11. Kublikova T. (2008) Instytutsiini investory: osnovni chynnyky rostu [Institutional investors: the main growth factors]. East, 6 (90), 18-22.

12. Nikolaeva A. M., Gavryk J. V. (2011) Instytutsiini investory yak finansovi poserednyky na fondovomu rynku [Institutional investors as financial intermediaries in the stock market]. Economic forum, 2. Retrieved from http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe.

13. Rabtsun N. V. (2012) Instytutsiinyi investor: sutnist, poniattia, klasyfikatsiia [Institutional investor: the nature, concept, classification]. Economics. The Finance. Right, 11, 19-22.

14. Proekt Zakon Ukrainy «Pro fondy bankivskoho upravlinnia» [The State Property Fund of Ukraine] (2011). About funds of Bank management (Draf Law of Ukraine). Retrieved from <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2> (in Ukr.).

УДК 330. 11 (477) : 336. 27 (477)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ СУЧАСНОЇ БОРГОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Ігор Ігорович КОБЛИК

старший викладач кафедри економіки і підприємництва Львівської філії ПВНЗ «Європейський університет»

Email: igorkoblyk@gmail.com

Анотація. Досліджено соціальні та економічні наслідки боргової політики держави, які розраховано на основі статистичних даних за допомогою кореляційно-регресійного моделювання. При дослідженні виявлено позитивний і негативний вплив боргової політики на макроекономічну та макрофінансову сферу держави.

Аннотация. Исследованы социальные и экономические последствия долговой политики государства, которые рассчитаны на основе статистических данных с помощью корреляционно-регрессионного моделирования. При исследовании выявлено положительное и отрицательное влияние долговой политики на макроэкономическую и макрофинансовую сферу государства.

Ключові слова: боргова політика, державні запозичення, державний борг.

Ключевые слова: долговая политика, государственные заимствования, государственный долг.

Постановка проблеми. Проведення боргової політики урядом протягом останніх років призвело до активного залучення фінансових ресурсів, як на внутрішньому так і зовнішньому ринках позикового капіталу, що спричинило зростання обсягу державної заборгованості, обслуговування якої потребує значних витрат з державного бюджету. Тому важливим є виявлення негативного і позитивного впливу боргової політики на соціальні і економічні процеси в державі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження проблеми боргової політики та її впливу на соціальні та економічні процеси в країні проводили як вітчизняні так і закордонні науковці, серед яких варто виділити: Т. П. Вахненко, Б. М. Мізюк, В. О. Шевчук, Г. В. Кучер, В. М. Калитчук, О. В. Царук, Д. Рікардо, Дж. Бюкенен, Дж. Кейнс, Р. Барро, А. Лернер. Незважаючи на велику чисельність наукових праць, які висвітлюють дану проблематику, вона залишається актуальною та потребує подальшого дослідження.

Метою статті є аналіз впливу боргової політики на соціальні та економічні процеси в країні на основі теоретичних досліджень і статистичних

даних та надання рекомендацій щодо оптимізації боргової політики.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Залежно від природи наслідків впливу боргової політики на економіку, виділяють коротко та довгострокові. «До перших належить так званий «ефект витіснення» приватних інвестицій внутрішніми позиками, «ефект чистого експорту» (або «подвійного дефіциту») і інфляційні наслідки). Вважається також (зокрема кейнсіанською теорією), що боргове фінансування бюджетного дефіциту через розширення державних видатків стимулює сукупний «ефективний» попит, який і є основним фактором економічного зростання (тобто збільшення сукупної пропозиції – реального ВВП). Довгостроковими наслідками державного боргу є створення ним навантаження на державний бюджет і на економіку країни» [1].

Дослідження економічних та соціальних наслідків боргової політики здійснено за допомогою регресійного моделювання, яке наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Моделювання економічних та соціальних наслідків боргової політики за 2008-2013 роки

№ п/п	Показники	Кореляційно-регресійна модель	Умовні позначення
1.	«Ефект витіснення приватних інвестицій»	$I = 0,35^* A + 0,096^* P - 1,2^* BVKR + 197323,3;$ $R^2 = 0,9$	I - приватні інвестиції підприємств, млн. грн; A - амортизаційні відрахування підприємств, млн. грн;
2.	«Ефект витіснення» на відсоткову ставку	$RKB = -0,12^* TrM + 0,005^* TrV + 0,1^* PV + 27,4;$ $R^2 = 0,96$	P - фінансові результати підприємств, млн. грн; BVKR - ОВДП, розміщені серед комерційних банків-резидентів, млн. грн. RKB - відсоткова ставка за кредитами комерційних банків, % TrM - темп росту грошової маси, % TrV - темп росту залучення коштів у бюджет через випуск ОВДП, %
3.	Витіснення приватних інвестицій через скорочення фізичного обсягу доступних кредитних ресурсів	$TrLBk = 0,9^* TrM - 0,0005^* LBBk + 7,1;$ $R^2 = 0,96$	TrLBk - темп росту заборгованості економіки за кредитами комерційних банків, % LBBk - заборгованість за ОВДП банківським установам та НБУ, млн. грн.
4.	Вплив державних внутрішніх запозичень на інфляційні процеси	$Ip = 0,33^* TrV + 49,8;$ $R^2 = 0,7$	PV - дохідність ОВДП, % TrLBk - темп росту заборгованості економіки за кредитами комерційних банків, % LBBk - заборгованість за ОВДП банківським установам та НБУ, млн. грн.
5.	«Ефект чистого експорту»	$ER = 0,00003M - 0,001 VEx + 0,8 D + 765,1;$ $R^2 = 0,6$	TRPn - номінальні доходи населення, млн. грн. ExL - сума зовнішніх запозичень, млн. грн. S - заощадження (вклади населення в комерційних банках), млн. грн;
6.	Вплив валютного курсу на сальдо торгового балансу	$BT = 1429,9 ER - 1185,7;$ $R^2 = 0,97$	RD - відсоткова ставка комерційних банків за депозитами, %; GDP - ВВП, млн. грн.
7.	Вплив зовнішніх запозичень і ВВП	$GDP = 21,4^* ExL + 182324,2;$ $R^2 = 0,83$	Ip - індекс споживчих цін. ER - валютний курс, грн. за 100 дол. США; M - грошова маса, млн. грн;
8.	Вплив зовнішніх запозичень на інвестиції	$I = 3,344^* ExL + 41794,2;$ $R^2 = 0,72$	VEx - вкладення нерезидентів в ОВДП, млн. грн; D - дефіцит гривневого ресурсу у суб'єктів господарювання, %.
9.	Вплив зовнішніх запозичень на номінальні доходи	$TRPn = 22,2^* ExL + 164767,1;$ $R^2 = 0,85$	BT - сальдо торгового балансу, млн. дол. США; U - рівень безробіття, %; GD _{ГДР} - державний борг до ВВП, %
10.	Вплив зовнішніх запозичень на заощадження	$S = 0,1^* TRPn + 7839,7^* RD + 429,6 TrM - 0,35^* ExL - 116562,6;$ $R^2 = 0,6$	
11.	Вплив державного боргу на рівень безробіття	$U = 0,3 GD_{ГДР} + 0,02;$ $R^2 = 0,97$	

*розраховано автором за даними [3, 4, 5, 6].

Як зазначають провідні українські та закордонні вчені, боргова політика має як негативний так і позитивний вплив на макроекономічну та макрофінансову сферу держави.

Одним з головних чинників розвитку економіки є рівень інвестиційної діяльності, на ефективність якої впливає ряд макроекономічних показників, одним з яких є внутрішні державні запозичення, які мають двоякий вплив на економічні процеси в державі.

Як зазначає В. Й. Башко «Серед побічних негативних наслідків ключове місце посідає ефект витіснення внутрішніми державними запозичен-

нями, за рахунок яких здійснюється фінансування дефіциту бюджету, приватних інвестицій» [2]

Скорочення обсягу інвестування в основний капітал суб'єктів господарювання пов'язане з випуском ОВДП, які здійснювались під великі відсоткові ставки дохідності за ними (модель 1). Дана модель базується на засадах ідеї Т. П. Вахненка та розрахована за період з 2008 по 2013 роки [7]. Зі збільшення суми від розміщення ОВДП серед комерційних банків на 1 млн грн зменшується сума приватних інвестицій на 1,2 млн грн (рис. 1).

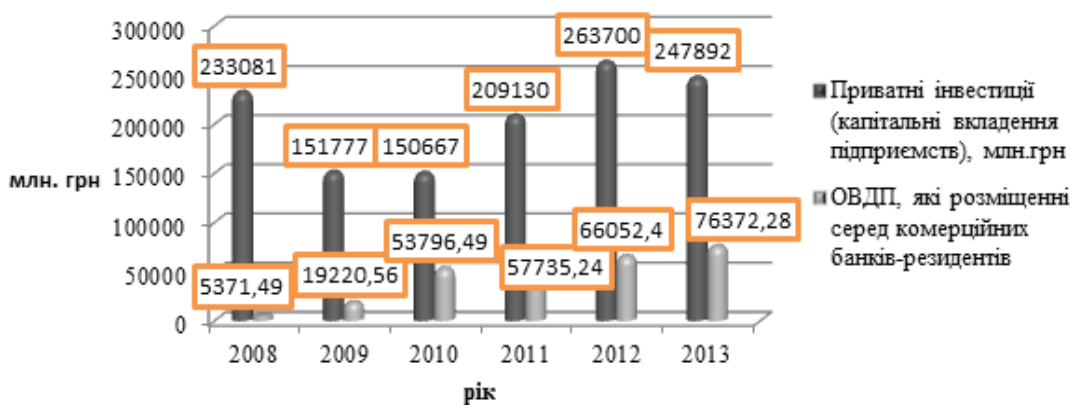

Рис. 1. Динаміка змін обсягу приватних інвестицій та ОВДП, які розміщені серед комерційних банків резидентів за 2008-2013 рр., млн грн

Як видно з рисунку 1, обсяг приватних інвестицій за аналізований період характеризується зміною, на яку впливають різні фактори, одним з яких, як зазначалось є ОВДП (абстраговано розглянуто його вплив). У зв'язку з фінансовою кризою в економіці країни у 2009 та 2010 роках держава проводила активну політику залучення позикових коштів на внутрішньому ринку. Для покращення попиту на ОВДП серед нерезидентів уряд збільшив дохідність боргових цінних паперів, що призвело до відтоку фінансових ресурсів з реального сектора економіки на фінансовий ринок. Обсяг приватних інвестицій протягом 2009 року скоротився на 35 % порівняно з 2008 роком і у 2010 році на 1 % порівняно з 2009 роком. Протягом 2011–2013 років спостерігається збільшення обсягу приватних інвестицій так і зростання попиту на ОВДП, які були сформовані під впливом ряду інших чинників.

Наступним аспектом впливу внутрішніх державних запозичень на макроекономічну систему є скорочення інвестиційних ресурсів, які спричиненні зростанням процентних ставок комерційних банків за кредитами, в чому проявляється «ефект витіснення» на відсоткову ставку (модель 2), яка основана на дослідженнях Т. П. Вахненка та В. М. Калитчука [7, с. 80-84, 8]. Зростання темпу росту залучення коштів у бюджет через випуск ОВДП на 1 в. п. призводить до зростання відсоткової ставки за кредитами комерційних банків на 0,005 в. п. При купівлі комерційними банками боргових цінних паперів держави зменшується сума фінансових ресурсів, яка могла б бути направлена на кредитування економіки.

Збільшення показника дохідності ОВДП на 1 в. п. спричиняє зростання відсоткової ставки за кредитами комерційних банків на 0,1 в. п. (рис. 2).

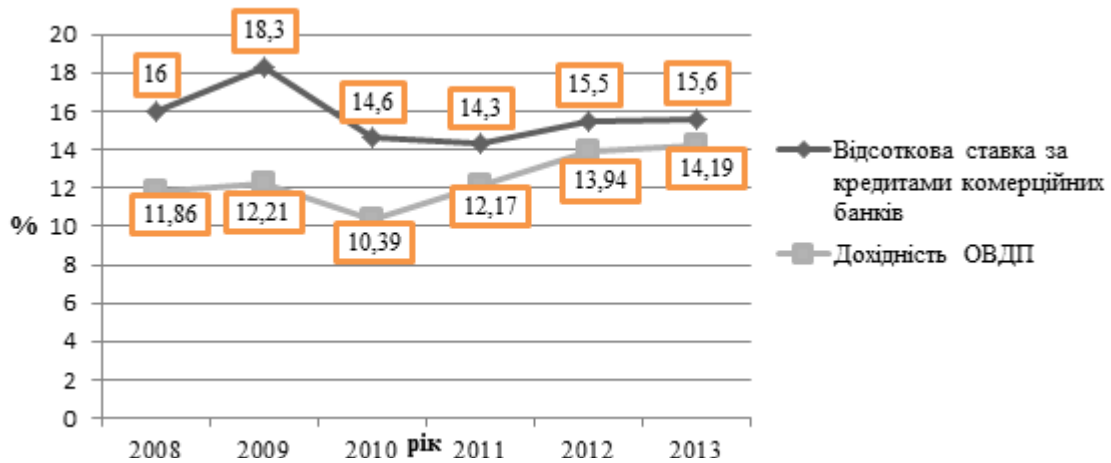

Рис. 2. Динаміка зміни дохідності ОВДП та відсоткової ставки за кредитами комерційних банків за 2008–2013 роки, %

За аналізований період спостерігається чітка тенденція взаємозв'язку показників дохідності ОВДП і ставкою за кредитами. Збільшення дохідності ОВДП формує більший попит на їх придбання комерційними банками, тобто банкам вигідніше фінансувати державні потреби, ніж формувати кредитний портфель, який може мати більші ризики в порівнянні з купівлею ОВДП. Таким чином відволікання кредитних ресурсів банків з фінансового ринку для купівлі ОВДП призводить до підвищення їх відсоткових ставок за кредитами, що негативно впливає на рівень інвестиційної активності в країні.

Негативним наслідком «ефекту витіснення» є вплив обсягу заборгованості за ОВДП банківським установам та НБУ на обсяг ресурсів банків, які могли бути спрямовані на кредитування суб'єктів господарювання. Дефіцит кредитних ресурсів, спричинений «ефектом витіснення», при економічній нестабільності в країні може призвести до загострення кризи розрахунків між суб'єктами господарювання (модель 3).

В економіці України, кошти залучені від розміщення ОВДП та направлені на фінансування бюджетних дефіцитів та інші цілі, спричиняють зменшення темпів росту коштів комерційних банків направлених на кредитування реального сектору економіки. Збільшення обсягу заборгованості за ОВДП перед банківськими установами та НБУ на 1 в. п. призводить до скорочення кредитних ресурсів комерційних банків на 0,0005 в. п. З дослідження взаємозв'язку цих двох факторів протягом аналізованого періоду видно, що вплив є незначним та несталим. Це спричинено інфляційними процесами в економіці, які впли-

вають на привабливість ОВДП та зниженню попиту на них.

При здійсненні запозичень на внутрішньому фінансовому ринку уряд країни може впливати на інфляційні процеси в країні (модель 4).

«Розширення видатків бюджету за рахунок боргового фінансування призводить до зростання номінальних доходів населення безпосередньо (через заробітну плату працівників бюджетної сфери, соціальні трансферти тощо) й опосередковано (через видатки на інші напрями, які впливають на номінальні доходи громадян і грошову масу)». Це все викликає збільшення попиту поряд із нездатністю економіки збільшувати виробництво суспільного продукту, що є одним із факторів зростання цін» [9, с. 35].

З моделі 4 видно, що зростання обсягу запозичень через розміщення ОВДП на 1 в. п. спричиняє зростання індексу споживчих цін на 0,33 в. п., однак даний вплив має не постійний характер. Так у 2012, 2013 роках завдяки збільшенню темпу росту коштів від розміщення ОВДП вдалось зменшити індекс споживчих цін на 0,4 в. п. у 2012 році відносно 2011 року та на 63 в. п. у 2013 році в порівнянні з 2012 роком.

Наступним показником впливу внутрішніх державних позик на економічні процеси в країні є «ефект чистого експорту» (модель 5). Даний ефект пов'язаний з впливом внутрішніх запозичень, які утворюються за допомогою додаткових вливань фінансових ресурсів в економіку України через купівлю нерезидентами ОВДП, на обмінний курс та торговельний баланс країни.

Залучення нерезидентів на фінансовий ринок дозволяє отримувати додаткові фінансові ресур-

си, які не можна акумулювати на внутрішньому ринку позикового капіталу. Однак при несприятливій економічній ситуації може виникнути ризик масового виведення залученого капіталу за кордон. Така ситуація спостерігалась в Україні у 1997 році, коли через несприятливі економічні умови, непрофесійні дії уряду та зниження доходності ОВДП нерезиденти втратили інтерес до внутрішнього ринку цінних паперів.

Залучення фінансових ресурсів нерезидентів на ринок країни через продаж ОВДП спричиняє зміцнення курсу гривні. Збільшення обсягу вкладення нерезидентів в ОВДП на 1 млн. грн. ревальвує гривню на 0,001 %.

Залучені ресурси від вкладень нерезидентів в ОВДП опосередковано через зміну валютного курсу впливають на сальдо торговельного балансу (модель 6). Дана модель не враховує інші чинники впливу на зміну торговельного балансу та передбачає дослідження впливу на нього лише обсягу коштів нерезидентів. На основі моделі можна визначити, що збільшення валютного курсу національної грошової одиниці на 1 в. п. збільшує негативне сальдо торговельного балансу на 1429,9 млн дол США. Така тенденція взаємозв'язку даних чинників чітко прослідковується починаючи з 2010 року. З 2010 по 2013 роки на ряду з постійним збільшенням валютного курсу, збільшується негативне сальдо торговельного балансу. Дане дослідження показує, що в короткостроковій перспективі девальвація національної валюти не покращує сальдо торгового балансу, що було спричинено подорожчанням вартості імпорту вираженого у гривнях.

Зовнішні запозичення мають інакший характер впливу на економічні процеси в державі ніж внутрішні, тому постає необхідність їх дослідження.

Зовнішні позики забезпечують змогу уряду збільшувати сукупні витрати державного бюджету ніж дозволяють фінансові ресурси, отримані за рахунок виробленого національного доходу.

Одним із найважливіших показників, який характеризує розвиток економіки держави є ВВП (модель 7). Ріст обсягу зовнішніх запозичень позитивно впливає на динаміку зміни обсягу ВВП через збільшення суми приватних інвестицій. Зі зростанням суми зовнішніх запозичень на 1 млн. грн. збільшується ВВП на 21,4 млн. грн. Таким чином завдяки залученню зовнішнього капіталу з'являється можливість зростання ВВП держави, що надасть можливість в майбутньому за рахунок податків отриманих від збільшення

виробництва здійснювати обслуговування та погашення отриманих позик. Але даний ефект проявляється при умові інвестиційного характеру використання залучених коштів.

Позитивний вплив на макроекономічні процеси в економіці мають зовнішні запозичення, оскільки дозволяють інвестувати додаткові фінансові ресурси та збільшити частку продукції виробленої резидентами країни (модель 8). Дана модель не враховує інші фактори впливу на зміну розміру інвестицій в країні. Результати дослідження показують, що зростання суми зовнішніх запозичень на 22,2 млн грн стимулює приріст приватних інвестицій на 1 млн. грн.

Зовнішні позики опосередковано через видатки державного бюджету впливають на зростання номінальних доходів населення, що призводить до збільшення сукупного платоспроможного попиту (модель 9). Дана модель показує, що зі зростанням зовнішніх позик на 1 в. п. відбувається збільшення величини номінальних доходів населення на 22,2 в. п. Але така суттєва зміна зростання номінальних доходів населення обумовлюється впливом інших факторів, одним з яких є інфляційні процеси в економіці.

Державні зовнішні запозичення мають двоїтий вплив на величину заощаджень коштів населення. З одного боку, зовнішні державні запозичення впливають на збільшення рівня доходів населення, які є одним з джерел нагромадження капіталу та акумулюються у вклади комерційних банків (заощадження) і згодом трансформуються в інвестиційний капітал, який є основою для розвитку економіки.

З іншого боку, вони мають пригнічуючий ефект впливу на заощадження. Негативний вплив зовнішніх запозичень на величину заощаджень населення показано за допомогою моделі 10. Залучення 1 млн грн зовнішніх запозичень зменшує заощадження громадян у банках на 0,35 млн грн. Приплив іноземної валюти на фінансовий ринок, через залучення коштів державою на зовнішніх ринках позикового капіталу, призводить до збільшення пропозиції грошей на ринку, що в свою чергу може вплинути на зменшення ставок за кредитами та депозитами, які взаємопов'язані, з розмірами вкладів в комерційні банки.

Доцільне залучення і ефективне використання державних запозичень можливе за умови, якщо кошти будуть спрямовані на фінансування економічно вигідних або соціально необхідних проектів, впровадження яких надасть можливість збільшити робочі місця, задовольняти сус-

пільні потреби та збільшуватимуть доходи державного бюджету.

Боргове фінансування державних видатків та дефіциту бюджету є більш сприятливим способом для правлячої влади ніж підвищення податків, оскільки податкове навантаження проявлятиметься в реальному часі, а виплата боргів перенесеться на наступні покоління.

Особливий вплив на фіскальну політику мають зовнішні запозичення, оскільки кошти, залучені на зовнішніх ринках позикового капіталу, в майбутньому вимагатимуть повернення кредиту та відсотків за ним, що призведе до відтоку капіталу з країни та вимагатиме пошуку фінансових ресурсів в середині держави, джерелом яких можуть стати підвищення податкових ставок або введення нових податків. Внутрішні запозичення та обслуговування внутрішнього боргу не несуть додаткового податкового навантаження на суб'єкти господарювання та населення в майбутньому, оскільки являють собою перерозподіл грошових ресурсів в середині країни.

Державні позики мають двоякий вплив на рівень оподаткування в країні. З одного боку, позики протягом аналізованого періоду є фактором послаблення податкового навантаження на платників податків, оскільки перерозподіляють податковий тягар між поколіннями. При ефективному використанні запозичених коштів і спрямування їх на розвиток виробничого потенціалу та виробничих потужностей економіки,

податковий тягар в майбутньому матиме незначний вплив на платників податків. Але з іншого боку, державні запозичення призводять до нагромадження державного боргу, обслуговування якого потребує додаткових видатків з бюджету.

Протягом аналізованого періоду уряди України для активізації економічних процесів та фінансування видатків державних бюджетів вдавались до активної політики залучення позикового капіталу, в той же час уникаючи збільшення податкових ставок і здійснюючи мінімізацію податкового навантаження на платників податків. Так, за період 2008–2013 років оподаткування доходів фізичних осіб складає 15–17 % в залежності від розмірів отриманого доходу за місяць, що значно менше від податкових ставок за попередні періоди, які склали від 10 до 90 % [10].

Боргова політика держави має неоднозначний вплив на соціальну сферу. За допомогою запозиченого капіталу держава в особі уряду має змогу фінансувати соціальні статті державного бюджету, які не можуть бути профінансовані за рахунок власних джерел. Але залучення позикового капіталу призводить у майбутньому до відволікання значної частини бюджетних коштів на обслуговування боргових зобов'язань та вилучення їх від фінансування соціально спрямованих статей бюджету. Динаміка зміни суми коштів, які спрямовані з державного бюджету на соціальні заходи та обслуговування державного боргу наведено на рис. 3.

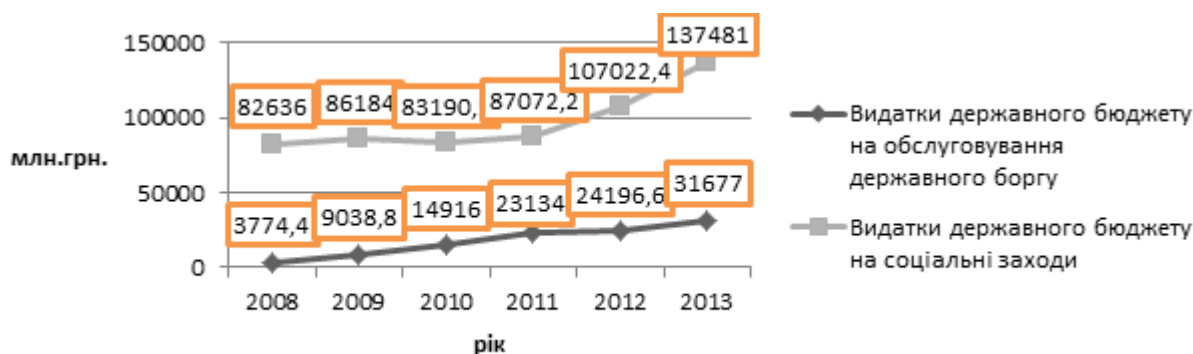

Рис. 3. Динаміка видатків державного бюджету на соціальні заходи та обслуговування державного боргу, млн грн

Не зважаючи на відволікання коштів, які направляються для обслуговування державного боргу, сума коштів на фінансування соціальних заходів зростає. Це пояснюється зростанням

рівня доходів державного бюджету та потреб населення, але фінансування соціальних заходів, в порівнянні з економічно розвинутими країнами, залишається на низькому рівні.

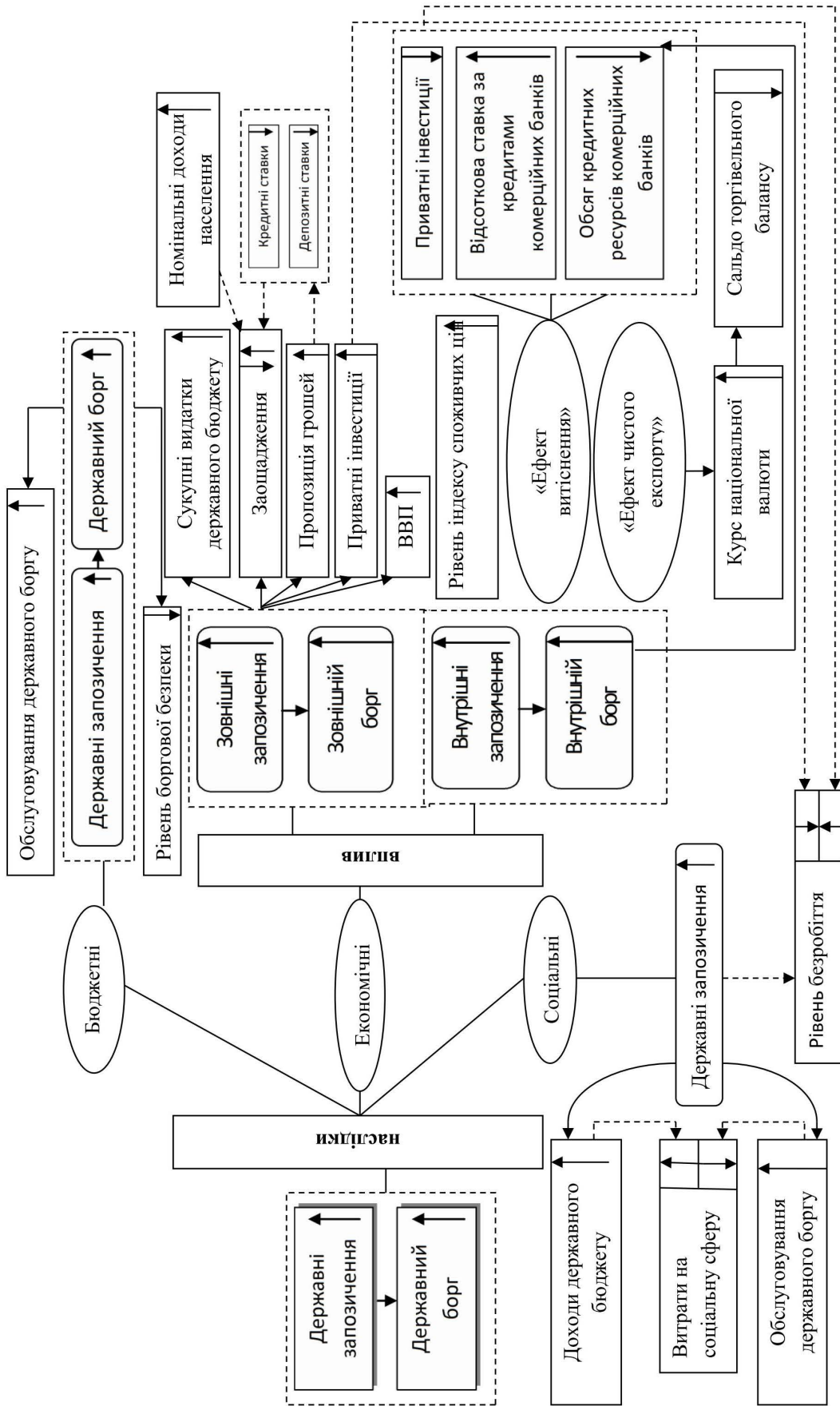

Рис. 4. Бюджетні та соціально-економічні наслідки сучасної боргової політики

Одним з показників соціальної сфери є стан безробіття, на рівень якого впливають економічні, соціальні та демографічні чинники. До економічних чинників впливу можна віднести складові боргової політики, а саме державний борг та державні запозичення. Прямий вплив даних показників на рівень безробіття виявити важко.

Взаємозв'язок державних запозичень та рівня безробіття опосередковано виражається через вплив запозичених коштів на обсяг інвестиційних ресурсів. Цей взаємозв'язок був показаний регресійними моделями залежності інвестицій від рівня внутрішніх і зовнішніх позик. Модель «витіснення приватних інвестицій» показує зменшення обсягу інвестування в країні зі зростанням обсягу внутрішніх запозичень, а отже зменшується пропозиція робочих місць, що в свою чергу, призводить до зростання рівня безробіття населення. Зовнішні позики, навпаки, спричиняють зростання капіталу, який спрямовується на інвестиційні проекти, які потребують додаткового людського капіталу, а отже призводять до росту рівня зайнятості. Таким чином, вплив державних запозичень на рівень безробіття через взаємозв'язок з інвестиційним капіталом є двояким.

Вплив державного боргу на рівень безробіття є також опосередкованим. Даний взаємозв'язок можна відобразити за допомогою співвідношення державного боргу до ВВП. Якщо темпи зростання державного боргу перевищують темпи зростання ВВП, то в державі спостерігається економічний спад, що в свою чергу спричиняє зростання рівня безробіття. Дана ситуація мала місце в Україні протягом 2008–2010 років, коли темп зростання державного боргу складав 213,4 % у 2008 році, що на 81,9 в. п. перевищував темп росту ВВП, у 2009 році перевищення склало 71,5 в. п. і у 2010 році 17,4 в. п. Протягом 2008–2010 років зростання державного боргу на ряду з іншими чинниками вплинули на рівень безробіття, який найбільшого значення досяг у 2010 році і склав 9,4 %.

Список використаних джерел

1. Кучер Г., Калитчук В. Вплив державного боргу на економічне становище в Україні / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.publicdebt.in.ua/golovna/01>.
2. Башко В. Й. Ефект витіснення: аналіз причинно-наслідкових зв'язків / [Електронний ре-

сурс]. — Режим доступу : http://www.ief.org.ua/Arjiv_EP/Bashko408.pdf.

У цілому вплив державного боргу на рівень безробіття протягом 2008–2013 років можна показати за допомогою регресійної моделі, яка не включає вплив інших факторів (модель 11). Згідно розрахунків можна відзначити, що зростання величини державного боргу у відсотках до ВВП на 0,3 в. п. збільшує рівень безробіття на 1 в. п., тобто має негативний вплив на рівень зайнятості протягом 2008–2013 років.

Боргова політика окрім економічних та соціальних наслідків призводить також до бюджетних. Оцінка бюджетних наслідків проведення боргової політики для країни здійснюється шляхом визначення частки державної заборгованості та навантаження витрат по боргу а також за допомогою використання індикаторів боргової безпеки.

Соціально-економічні та бюджетні наслідки сучасної боргової політики відображено на рис. 4.

Висновки. У цілому можна зробити висновок, що при проведенні боргової політики уряду потрібно зважати на бюджетні, економічні та соціальні наслідки, які можуть виникати при здійсненні запозичень на внутрішньому і зовнішньому фінансових ринках та здійсненні обслуговування боргових зобов'язань держави. Для оптимізації боргової політики при її реалізації необхідно: враховувати напрями реалізації грошово-кредитної та бюджетної політик; створювати програми інвестиційного спрямування запозичених коштів; здійснювати оптимізацію структури портфеля боргових цінних паперів держави в розрізі валют, відсоткових ставок та місця залучення позикового капіталу; мінімізувати вартість залучення позикових коштів; знижувати боргові ризики та підвищувати кредитні рейтинги суверенних боргових зобов'язань України; підвищувати попит на боргові цінні папери держави за рахунок збільшення рівня їх ліквідності.

сурс]. — Режим доступу : http://www.ief.org.ua/Arjiv_EP/Bashko408.pdf.

3. Офіційний сайт Державної служби статистики України / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Національного банку Укра-

їни / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.

6. Офіційний сайт Державної казначейської служби України / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://treasury.gov.ua>.

7. Вахненко Т. П. Державний борг України та його економічні наслідки / Т. П. Вахненко. — К. : Альтерпрес, 2000. — 152 с.

8. Калитчук В. М. Вплив державного боргу на економічне становище в Україні / [Електронний

ресурс]. — Режим доступу : <https://sites.google.com/site/debtrm/golovna/00>.

9. Управління державним боргом: навч. посіб. — Прутська О. О., Сьомченков О. А., Гарбар Ж. В., Губанова Л. І., Руденко В. В. / за заг. ред. Прутської О. О. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — 216 с.

10. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI / [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

JEL CLASSIFICATION: H63

SOCIO-ECONOMIC IMPACT OF CURRENT DEBT POLICY IN UKRAINE

Ihor I. KOBLYK

Senior lecturer of the department of Economics and Enterprise of Lviv branch PHEI "EuropeanUniversity"

Summary. Analyzed the social and economic impact of debt policy, which is calculated on the basis of statistical data using correlation – regression

modeling. In the study revealed positive and negative effects of debt policy on macroeconomic and macro-financial sphere of the state.

Key words: *debt policy, government borrowing, government debt.*

In the article considered the main economic and social implications of debt policy in Ukraine are considered. The whose significance of their influence isare represented using equations of correlation and regression modeling supported by theoretical and statistical data.

The article contains eleven correlation-regression models, namely: “effect of crowding out on private investment”; “effect crowding out the interest rate”; “effect of crowding out on private investment due to reduced volumes of credit resources”; the impact of the government domestic borrowing on inflation; “the effect of net export”; the impact of the exchange rate on the trade balance; the impact of external borrowing on GDP; impact of external borrowings on investment; the impact of external borrowing on nominal income; the impact of foreign borrowing on savings; the impact of public debt on unemployment rate. These models examine the influence of many factors on economic and social indicators; however the focus of the study is placed on the effects of external and domestic borrowing and public debt on these indicators.

In the study positive and negative effects of the components of debt policy on macroeconomic and macro-financial spheres of the country are revealed.

Based on the conducted research, the recommendations for optimization of the debt policy are proposed. Consequently, the important remark is provided, namely that the government needs to take into account the budgetary, economic and social consequences that can occur upon borrowing on domestic and foreign financial markets and servicing debt liabilities. The key directions of suggested optimization strategies for the debt policy are the following ones: taking into consideration ways of implementation of monetary and fiscal policies; creation of programs for allocating borrowed funds to investment purposes; optimization of the government debt securities portfolio structure with respect to currencies, interest rates and places of the debt capital allocation; minimization of the borrowing costs; risks reduction and improvement of the sovereign credit ratings of Ukraine; increase in demand for government debt securities by increasing their level of liquidity.

References

1. Kucher H. and Kalytchuk V. (2007) Vplyv derzhavnoho borhu na ekonomichne stanovyshche v Ukraini [The impact of public debt on economic situation in Ukraine]. Visnyk KNTEU. Retrieved from <http://www.publicdebt.in.ua/golovna/01> (Accessed 4 July 2014).

2. Bashko V. J. Efekt vytisnennia: analiz prychnynno-naslidkovykh zviazkiv [The effect of crowding; analysis of causation]. The official site of Institute of Economics and Forecasting of National Sciences

Ukraine Academy. Retrieved from http://www.ief.org.ua/Arjiv_EP/Bashko408.pdf (Accessed 10 June 2014).

3. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [The official site of the State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from <http://ukrstat.gov.ua> (Accessed 1 July 2014).

4. Ofitsiinyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy [The official site of the National Bank of Ukraine]. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua> (Accessed

20 July 2014).

5. Ofitsiynyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy [The official site of The Ministry of Finance of Ukraine]. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua> (Accessed 2 July 2014).

6. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby Ukrainy [The official site of the Treasury of Ukraine]. Retrieved from <http://treasury.gov.ua> (Accessed 12 Juny 2014).

7. Vakhnenko T. P. (2000) Derzhavnyi borh Ukrainy ta yoho ekonomichni naslidky [Public debt of Ukraine and its economic consequences]. Alterpres, 152.

8. Kalytchuk V. M. Vplyv derzhavnoho borhu na ekonomichne stanovyshe v Ukrayini [The impact of public debt on economic situation in Ukraine]. Retrieved from <https://sites.google.com/site/debtrm/golovna/00> (Accessed 5 May 2014).

9. Harbar Zh. V., Hubanova L. I., Prutska O. O., Somchenkov O. A., Rudenko V. V. (2010), Upravlinnia derzhavnym borhom [Public Debt Management].

10. Podatkovyi kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine of 02.12.2010 № 2755-VI]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17> (Accessed 12 May 2014).

УДК 378.001.76

РОЛЬ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ В ПОДГОТОВКЕ МОЛОДЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Снежана Александровна КОВАЛЕНКО

зав. кафедрой экономики и финансов Гомельского филиала Международного университета «МИТСО»

Анна Михайловна КРИЦКАЯ

преподаватель Гомельского филиала Международного университета «МИТСО»

E-mail: snejana.kovalenko@mail.ru

Анотація. Розглядаються процеси, що відбуваються у вищій школі на сучасному етапі. Аналізується науково-методичне забезпечення системи білоруської університетської освіти. Акцентується увага на проблемі формування інноваційного середовища в вузах.

Аннотация. Рассматриваются процессы, происходящие в высшей школе на современном этапе. Анализируется научно-методическое обеспечение системы белорусского университетского образования. Акцентируется внимание на проблеме формирования инновационной среды в вузах.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, підготовка молодих спеціалістів, проблема інноваційної освіти, зв'язок навчального закладу з виробництвом.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, подготовка молодых специалистов, проблема инновационного образования, связь учебного заведения с производством.

Динамические процессы, происходящие в современном мире, в том числе и в Республике Беларусь, породили ряд вызовов и проблем, разрешение которых невозможно без глубокого анализа современного высшего образования и его истоков. К наиболее существенным можно отнести следующие:

- переход к постиндустриальной структуре общества, связанной с расширением исследований и знаний, которые обеспечивают движение вперед современной цивилизации;
- глобализация и интеграционные процессы в мировом образовательном пространстве;
- высокие требования к сегодняшнему молодому специалисту.

Сегодня для трудоустройства молодых людей наличие высшего образования играет существенную роль.

Понятие Высшего учебного заведения появилось много веков назад. В IV в. до н. э. Платон организовал в роцце близ Афин, посвященной Академу, философскую школу, которая получила название «Академия». В Константинополе при императоре Феодосии II была учреждена высшая школа – Аудиториум (от лат. *audire* – слушать),

которую с IX в. стали именовать «Магнавра» («Золотая палата»). Образовательная практика исламского мира, в особенности арабская, значительно повлияла на развитие высшего образования в Европе.

В Европе на протяжении XII–XV вв. начинают появляться первые университеты. В конце XI начале XII вв. отдельные кафедральные и монастырские школы превращаются в крупные учебные центры, которые затем становятся первыми университетами. Например, таким образом возник Парижский университет (1200 г.), который вырос из объединения школы Сорбонны с медицинской и юридической школами. Позднее основали Оксфорд (1206 г.), Кембридж (1231 г.), Лиссабон (1290 г.). Важную роль в становлении высшего образования в России сыграла Академия наук, созданная в Петербурге по указанию Петра. Ее первое заседание прошло в самом конце 1825 г. уже после смерти Петра. В 1755 г. по проекту М. В. Ломоносова был основан Московский университет.

На территории Республики Беларусь высшие учебные заведения появились намного позже. Становление высшего образования про-

ходило в несколько этапов. Начальный этап (1921–1991 гг.) связан с возникновением и становлением на территории Беларуси первых полноправных университетов: Белорусского государственного университета (1921 г.), Гомельского государственного университета (1969 г.) и Гродненского государственного университета (1977 г.). Трансформационный этап (1991–2007 гг.) связан с трансформацией большинства специализированных вузов в университеты и созданием национальной системы массового университетского образования. Модернизационный этап (2007 г. – по настоящее время) включает модернизацию системы университетского образования с учетом общемировых стандартов и задач инновационного развития общества, переход на двухуровневую систему обучения, расширение спектра образовательных услуг; вступление в действие образовательных стандартов второго поколения, внедрение системы менеджмента качества; проведены эксперименты по апробации кредитно-модульной системы, принят Кодекс Республики Беларусь об образовании (2011г.).

Для университетов Республики Беларусь начала нынешнего века присущи следующие характеристики:

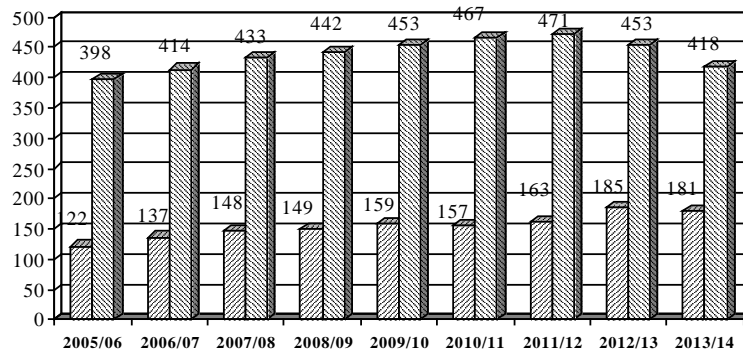
- фундаментализация, которая обеспечивается по всем предметам общенаучной, специальной, психолого-педагогической и профессиональной подготовкой студентов;
- гуманизация, которая характеризуется ориентацией на высокую культуру, нравственность и целостное восприятие картины мира;
- высокий уровень преподавания и научных исследований, что обеспечивает качество образования;
- корпоративный характер;
- широкий выбор специальностей и специализаций;

- ориентация на современные направления науки, высокие технологии, инновационность;
- высокая степень гибкости в условиях быстро изменяющегося мира.

На современном этапе белорусский университет превратился в мощный институт, на базе которого молодой специалист может получить необходимые теоретические аспекты для дальнейшей профессиональной деятельности.

Научно-методическое обеспечение системы национального университетского образования в настоящий момент тесно связано с непрерывностью образования. По количеству получающих среднее специальное, высшее и послевузовское образование Беларусь находится на 4 месте в мире. В Беларуси на 10 тысяч жителей этот показатель составляет 641 человек, больше только у Республики Корея (699), США (683) и Чили (657). В развитых европейских странах этот показатель намного ниже: во Франции (374 учащихся на 10 тысяч), Швеции (496), Норвегии (495), Австрии (461). В 54 высших учебных заведениях республики на начало 2013–2014 учебного года обучалось свыше 395 тыс. студентов. В расчете на 10 тыс. человек населения численность студентов составляет 418 человек. За счет бюджетных средств обучается 36,2 % всех студентов, в государственных вузах – 57,2 % студентов, получающих образование в дневной форме. В 2014–2015 учебном году высшее образование получают свыше 13 тыс. иностранных граждан (3,3 % всех студентов) [1].

В расчете на 10 тыс. человек населения, занятого в экономике, вузами республики в 2013–2014 учебном году подготовлен 181 специалист с высшим образованием. Молодыми специалистами стали 18,3 тыс. человек (или 94,9 % от получивших направления на работу), из которых 98,5 % работает в соответствии с полученной специальностью [2].

■ Выпуск специалистов на 10000 человек населения, занятого в экономике
 ■ Численность студентов на 10000 человек населения

Однако в мировом контексте Белорусские вузы в рейтингах не блещут. В какой-то степени это объясняется невключенностью в мировую образовательную систему, в том числе в Болонский процесс. Однако, как считают эксперты, даже если белорусские вузы предпримут меры и станут более заметными в рейтингах, это никак не повлияет на решение проблем в белорусском образовании.

Рейтинг QS вычисляется по следующим показателям:

- академическая репутация (вес 0,4) – определяется с помощью опросов около 34 тыс. людей по всему миру;

- репутация среди работодателей (вес 0,1) – определяется с помощью опросов работодателей, списки которых предоставляются университетами, а также по спискам работодателей QS;

- индекс цитирования научных трудов за последние 5 лет (вес 0,2) – определяется по данным базы данных Scopus;

- соотношение числа преподавателей и студентов (вес 0,2) – определяется по данным, предоставленным университетами;

- количество иностранных студентов (вес 0,05) – определяется по данным, предоставленным университетами.

Удачнее складывается судьба белорусских вузов в Мировом вебометрическом рейтинге университетов Webometrics Ranking of World Universities, в котором БГУ в 2012 году поднялся на 248 позиций и занял 595-е место в мире, войдя в 2 % лучших из 30000 университетов мира по присутствию в интернете. Всего в Webometrics Ranking of World Universities попал 51 белорусский вуз.

В топ-200 рейтинга университетов QS World University Rankings, опубликованном в сентябре 2013 г., белорусские вузы не вошли. Возглавил рейтинг Массачусетский технологический институт (несколько лет до этого лидером был Кембриджский университет, который теперь на третьем месте) [3].

Сегодня много молодых выпускников получают вторую ступень образования (магистратуру), что дает им возможности для большего карьерного роста и преимущества перед другими специалистами, получивших один диплом. Однако и этого бывает недостаточно для мотивации работодателя в момент найма молодого работника. Многие работодатели предпочитают нанимать специалистов хотя бы с минимальным опытом работы, нежели вчерашних выпускников, мотивируя сложностью обучения молодых специа-

листов на практике.

Нежелание работать со вчерашними выпускниками объясняется их большим «теоретическим чемоданом», который они вынесли из стен высшего учебного заведения. В то время как на практике эти знания применить достаточно сложно. Сейчас студенту предлагается огромное количество методических пособий, публикаций, компьютерных презентаций в помощь в процессе обучения. Все это дает возможность «не думать» самостоятельно, а просто воспринимать информацию порой без дальнейшего анализа.

Решением проблемы инертности работы студента, может послужить минимальная реформа в области самостоятельных управляемых работ студентов (СУРС), которые должны будут содержать больше творческого подхода к написанию предложенной темы, чем ее поиск в сети интернет.

При условии самостоятельной работы без постановки четкого названия темы, а моделировании образной ситуации, студентом будет проанализировано большее количество материала, которым в дальнейшем ему будет проще воспользоваться на практике.

Неотъемлемой частью таких работ должен служить и практический материал. Однако задачи, которые будут даны студенту для решения, должны иметь место на практике, а не являться по своей сути частью теории. Например, после написания таких СУРС студент должен иметь практический навык в расчете себестоимости продукции в определенной отрасли, либо иметь понятие о ходе начисления заработной платы с конкретно оговоренными условиями.

Еще одной слабой стороной сегодняшнего обучения является малое количество факультативных занятий для практического использования полученных навыков. Например, если в выписке из диплома будет находиться запись о прохождении практических курсов различных компьютерных программ, программ в области бухгалтерии и экономических отчетностей, освоение специализированных программ в области построения чертежей и т. д., то это привлечет большое внимание среди работодателей. В этом случае данные записи будут свидетельствовать не только об ознакомлении студента с необходимыми программами, но и о его практической подкованности и отсутствии надобности более детального ознакомления с ними на предприятии.

Возможно при таких условиях, вчерашние выпускники смогут предложить что-то новое на предприятиях, куда они придут работать. Это могут быть упрощения в системе документооборота, прикладное использование компьютерных программ, которые раньше не использовались. Поняв систему и структуру программы, многие молодые специалисты смогут смоделировать уже новый продукт компьютерных технологий «под себя».

Необходимость к возврату «ценного» высшего образования особенно остро чувствуется сейчас, когда появилось огромное количество дипломов просто для обязательности их наличия.

Усовершенствование системы высшей школы и готовность преподавателей пойти навстречу стимулированию студента, а не выполнения за него работы, повлечет за собой вереницу положительных моментов. И основным из них станет повышение качества подготовки молодых специалистов.

Одной из важнейших социально-экономических проблем, с которой сталкиваются выпускники учреждений высшего образования (УВО), является угроза безработицы. Как пишет Е. Ильясов, причина безработицы среди молодежи – в ее неподготовленности к новым экономическим отношениям, в несоответствии профессиональной подготовки потребностям рынка труда, в недостаточной мотивации к труду [4].

Вместе с тем, как показывают исследования рынка труда, высшее образование в настоящее время воспринимается как императивное требование работодателя, как необходимое, но недостаточное условие получения рабочего места в эффективном сегменте рынка труда. Часто высшее образование, даже в тех сегментах, которые ранее его не требовали, должно быть подкреплено дополнительным образованием, направленным на углубление или специализацию знаний и умений. Существующая закрытость трудовой сферы порождает определенные мифы, ощутимы деформирующие трудовые и образовательные стратегии населения, с одной стороны, и снижающие эффективность работы трудовых коллективов, с другой. Вследствие того, что работодатель не получает на рынке труда того работника, который ему нужен, он вынужден инвестировать средства в его переучивание, которое не всегда приносит ожидаемые результаты. В связи с этим мы видим острую проблему, требующую разрешения противоречий между рынком труда и рынком

образовательных услуг, а также сокращением масштабов неформальных трудовых отношений, выстраивания эффективной организационной культуры бизнеса [5].

Мы исходим из того, что экономический рост способствовал применению более жестких требований к выпускникам УВО со стороны работодателя. Ведущим требованием работодателя к работнику стало наличие у него высшего образования и соответствующих профессиональных и социальных компетенций [6]. В этой связи, вырисовывается вопрос диверсификации высшего образования, с выделением общего профессионального образования, над которым должны надстраиваться магистратура и структуры непрерывного профессионального образования. Поэтому встает в полную меру вопрос о всеобщем высшем образовании и формировании у обучаемых инновационного мышления. И это далеко не единственный аргумент в пользу введения в Беларуси всеобщего высшего образования. Работодатели все активнее идут на установление связей с УВО в поисках нужных им работников. Заказ работодателя все более строится на основе прямых требований работодателя к качеству подготовки, что ставит под сомнение все сложившиеся процедуры и подходы к формированию стандартов. Наметилась и все активнее обсуждается коллизия: образовательный стандарт или требования работодателя?

Для разрешения сложившихся противоречий (требованиях работодателей и Госстандарта) в инновационной среде УВО создана система педагогического обеспечения. Она реализует формирование у выпускника высоких профессиональных и социальных компетенций, способность к самоорганизации, самостоятельности в принятии решения в вопросе будущей деятельности, а также готовность к профессиональной и социальной мобильности, непрерывному обучению. Созданная в УВО педагогическая система обеспечения в обобщенном виде включает в себя разностороннюю связь учебного заведения с производством, бизнесом и с общественными организациями. *Элементами системы* выступают:

- внештатное агентство по трудоустройству и поддержке связей с выпускниками;
- проведение занятий, разработка проектов, производственная и преддипломная практики, реализуемые непосредственно на производстве, в организациях;
- проведение совместных «круглых столов»,

встреч с руководителями организаций, бизнесменами, предпринимателями, депутатами, руководителями местных органов и администрации;

- участие в совместных научных конференциях с руководителями организаций (предприятий);

- создание в УВО попечительского совета, в который включаются руководители организаций (предприятий);

- индивидуальность в подготовке, в реализации запросов руководства организации;

- связь с малым и средним предпринимательством;

- связь с управлением службы занятости, управлением молодежной политики администрации, с общественными организациями и т. д.;

- участие студентов в ярмарках-вакансиях города, выставках, конкурсах, соревнованиях;

- возможность самореализации и резюме выпускника в корпоративных СМИ;

- проведение исследований в интересах деятельности организации [7].

Сегодня наступил этап сотрудничества бизнеса и УВО. Сейчас важно организовать обратную связь УВО с организацией. УВО должен получать своевременную информацию о требованиях, которые предъявляет организация к молодому специалисту, и соответствующим образом корректировать учебные планы и программы. Учитывая, что учебные планы допускают определенную корректировку в пределах 20 % исхо-

дя из требований времени, УВО и организации вырабатывают комплексный подход к решению проблемы.

Университет постоянно проводит селективный отбор наиболее талантливых и ответственных студентов, всячески содействуя их трудоустройству. Со своей стороны руководство организаций обязано создавать привлекательную среду для молодых специалистов, разрабатывая специальные программы, способные заинтересовать выпускников УВО. Один из вариантов взаимодействия – переход на целевую систему подготовки, заключение договора между студентом, УВО и организацией [8].

К сожалению, гуманитарным УВО сложнее осуществлять связь с организациями, так как подготовка экономистов, менеджеров, юристов и других специалистов приобретает конкурентный характер между учебными заведениями, в результате повышается качество профессионализации, и право выбора остается за работодателем. В этой связи как никогда становится актуальной проблема инновационного образования, формирующего инновационное мышление. Инновационное образование не осуществить без взаимодействия с организациями, без участия студентов в их реальных проектах. Только творческое взаимодействие окажет благотворное влияние на востребованные практикой инновационные процессы в УВО.

Список использованных источников

1. Костюкевич А. Студент студенту рознь / А. Костюкевич // Советская Белоруссия [Электронный ресурс]. — 2014. — № 168. — Режим доступа : <http://www.sb.by/archive/04092014/>. — Дата доступа: 04.09.2014.

2. Образование в Республике Беларусь (учебный год 2013/2014) / Национальный статистический комитет [Электронный ресурс]. — 2014. — Режим доступа : http://belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/otrasli-statistiki/naselenie/obrazovanie/operativnye-dannye_15/obrazovanie-v-respublike-belarus-uchebny-god-2013-2014.

3. Спасюк Е. Белорусские вузы в мировых рейтингах не блещут / Е. Спасюк // Газета Навины [Электронный ресурс]. — 2013. — Режим доступа : http://naviny.by/rubrics/society/2013/09/11/ic_articles_116_182965. — Дата доступа : 11.09.2013.

4. Ильясов Е. Трудоустройство и занятость выпускников вузов: система содействия / Е. Ильясов // Высшее образование в России. — 2005. — № 7. — С. 3-13.

5. Требования работодателей к системе профессионального образования / Е. М. Аврамова [и др.]; под ред. Т. Л. Клячко, Г. А. Красновой. — М. : МАКС Пресс, 2006. — 125 с.

6. Мальгина Т. А. Управление образовательным процессом в современных условиях / Т. А. Мальгина, С. А. Коваленко // Педагогическое наследие академика И.Ф. Харламова и актуальные проблемы учебно-воспитательного процесса в школе и вузе : материалы респ. науч.-практ. конф., 24–25 июня 2010 г., г. Гомель : в 2 ч. / редкол.: Ф. В. Кадол (науч. ред), В. П. Горленко (отв. ред.) [и др.]. — Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2010. — Ч. 1. — С. 232–236.

7. Современные тенденции инновационного развития экономики и образования: [монография] / С. А. Коваленко [и др.]; под науч. ред. С. А. Коваленко. — Гомель: Гомельский филиал Международного ун-та «МИТСО», 2013. — 175 с.

8. Евтухов В. С. Основные направления стратегии инновационного образования в вузе / В. С. Евтухов, С. А. Коваленко, А. А. Минченко // Труд. Профсоюзы. Общество. — 2012. — № 2. — С. 93–98.

JEL CLASSIFICATION: I 20, I 21, I 28

THE ROLE OF UNIVERSITIES IN THE TRAINING OF YOUNG SPECIALISTS

Snezhana A. KOVALENKO

Head of the Department of Economics and Finance of the Gomel branch of the International University "MITSO"

Anna M. KRITSKY

Lecturer of the Gomel branch of the International University "MITSO"
E-mail: snejana.kovalenko@mail.ru

Summary. The article studies processes taking place in higher education at the present stage. Scientific and methodological support of the Belarusian university education is analyzed. The attention is focused on the problem of designing an innovative environment in universities.

Key words: institution of higher education, training of young professionals, the problem of innovative education, the relationship of the institution with business and employers.

Dynamic processes taking place in the modern world, including the Republic of Belarus, have given rise to a number of challenges and problems, the resolution of which is impossible without a thorough analysis of modern higher education and its origins.

At the present Belarusian University has become a powerful institution on the basis of which a young professional can acquire necessary theoretical aspects for future professional activities.

The scientific and methodological support of the National Higher Education is currently closely associated with the continuity of education. Belarus is in 4th place in the world in number of residents receiving specialized secondary, higher and postgraduate education. This figure is 641 persons per 10 thousand inhabitants in Belarus.

One of the major socio-economic problems faced by graduates of higher education institutions is the threat of unemployment.

In order to resolve the existing contradictions in the innovation environment of higher school the system of pedagogical support has been created. It is design to form high professional and social competencies, the ability to self-organization, autonomy in decision-making on the issue of future activities, as well as readiness for occupational and social mobility, lifelong learning.

Today is the stage of cooperation between business and higher education. The University is constantly selecting the most talented and responsible students, strongly contributing to their employability. For their part, the managers of enterprises should create an attractive environment for young professionals by developing special programs that may interest graduates. One of the options for such interaction can be the transition to a target scholarship by signing a contract among the student, the higher education institutions and the employer.

Unfortunately, humanitarian institutions of higher education have more difficulty to contact business since the training of economists, managers, lawyers and other professionals gain a competitive nature among schools, resulting in improved professionalization quality, and the choice is up to the employer. In this regard, more than ever Innovative Education forming innovative thinking has become challenging. Innovative education cannot be achieved without interaction with businesses, without the participation of students in their real-world projects. Only creative interaction will have a beneficial impact on innovation processes sought-after by the practice in higher education.

References

1. Kostukevitch, A. Student studentu rozn [Students differ]. Sovetskaya Belorussia, 2014, No. 168. Retrieved from <http://www.sb.by/archive/04092014/>. Date of access: 04.09.2014.
2. Obrazovaniye v Respublike Belarus (uchebnyy god 2013/2014). Natsionalnyjj statisticheskijj komitet [Education in the Republic of Belarus (academic year 2013–2014)]. National Statistic Committee, 2014. Retrieved from http://belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/otrasli-statistiki/naselenie/obrazovanie/-operativnye-dannye_15/obrazovanie-v-respublike-belarus-uchebny-god-2013-2014.
3. Spasiuk, E. Belorusskiye vuzy v mirovykh rejtingakh ne bleshchut. Gazeta Naviny. [Belarusian universities do not shine in the world rankings]. Newspaper Naviny. Retrieved from http://naviny.by/rubrics/society/2013/09/11/ic_articles_116_182965. Date of access: 11.09.2013.
4. Ilyasov, E. Trudoustrojstvo i zanjatost' vypusnikov vuzov: sistema sodejstvija [Job placement and employment of college graduates: facilitation system]. Higher Education in Russia, 2005, No. 7 (36), pp. 3–13.
5. Avramova, E.M. [and others] Trebovanija rabotodatelej k sisteme professionalnogo obrazovaniya [Employers' requirements to vocational education system]. T. L. Kliachko, G. A. Krasnova (Ed.). Moscow: MAKS Press, 2006, 125 p.
6. Malgina T. A., Kovalenko S. A. Upravlenie obrazovatelnim processom v sovremennih usloviyah [Management of the educational process in the present conditions]. Pedagogical heritage of academician I.F. Kharlamov and actual problems of the educational process at school and university: materials of rep. scientific-practical. conf., 24–25 June 2010, Gomel: 2 hr. / Editorial Board : F.V. Kadol (scientific. Eds), V.P. Gorlenko (holes. Eds.) [Et al.]. Gomel: GSU them. Skaryna, 2010, part 1, pp. 232–236.
7. Kovalenko, S.A., Jevtuhov, V.S., Gapanovich-Kaidalov, N.V., Gapanovich-Kaidalova, E.V., Homich, V.K. Sovremennie tendencii innovacionnogo razvitiya ekonomiki i obrazovaniya [Modern trends in innovative economic development and education [monograph] under scientific. Ed. S.A. Kovalenko. Gomel : Gomel Branch of International University "MITSO", 2013, 175 p.
8. Jevtuhov, V.S., Kovalenko, S.A. Minchenko, A.A. Osnovnyie napravleniya strategii innovatsionnogo obrazovaniya v vuze [Main directions of the innovative educational strategy in high school]. Labour. Trade unions. Society, 2012, No. 2 (36), pp. 93–98.

УДК 336.711.65

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ПЛАТІЖНА СИСТЕМА»

Ірина Семенівна КРАВЧЕНКО

д. е. н., проф., Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Юлія Станіславівна БАЛАКІНА

аспірант Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

Анотація. У статті на основі розгляду визначень поняття «платіжна система» автори виявили, що зазначене поняття використовується для визначення, з одного погляду, загальноекономічного явища, а з іншого, – мікроекономічної категорії. У статті розглянуто різні підходи до визначення сутності поняття «платіжна система», а саме: структурний, структурно-функціональний, інституційний та процесний підходи до визначення платіжної системи як загальноекономічної категорії та структурно-функціональний підхід під час визначення сутності платіжної системи як мікроекономічної категорії. Автори запропонували власне визначення платіжної системи як загальноекономічної категорії у широкому та вузькому значеннях, а також визначення платіжної системи як мікроекономічної категорії. Крім цього, з метою визначення сутності поняття «платіжна система» як мікроекономічної категорії автори визначили характерні ознаки сучасних платіжних систем.

Ключові слова: міжбанківська система переказу коштів, оператор платіжної системи, платіж, платіжна організація, платіжна система, система переказу коштів.

Ключевые слова: межбанковская система денежных переводов, оператор платёжной системы, платёж, платёжная организация, платёжная система, система денежных переводов.

Постановка проблеми. До вісімдесятих років минулого століття платіжна система розглядалася як суто технічна інфраструктура, що забезпечує рух коштів. Але у результаті трансформації економічних відносин та економічної системи з адміністративно-командної до ринкової роль платіжної системи значно зросла. Вона стала розглядатися як компонент державної кредитно-фінансової системи й елемент інфраструктурної та технологічної основи для реалізації цілей грошово-кредитної політики центрального банку, а її ефективність стала одним із чинників, що впливає на стабільність фінансової системи, підвищення ліквідності фінансового ринку та швид-

Аннотация. В статье на основе рассмотрения определений понятия «платёжная система» авторами выявлено использование данного понятия для определения, с одной стороны, общеэкономического явления, а, с другой стороны, – микроэкономической категории. В статье рассмотрены различные подходы к определению сущности понятия «платёжная система»: структурный, структурно-функциональный, институциональный и процессный подходы к определению платёжной системы как общеэкономической категории и структурно-функциональный подход при определении платёжной системы как микроэкономической категории. Кроме того, с целью определения сущности понятия «платёжная система» как микроэкономической категории авторами определены характерные признаки современных платёжных систем.

кість обігу грошей [1, с. 227]. Не зважаючи на важливість ролі платіжних систем, дослідження сутності поняття «платіжна система» не набули достатньої комплексності та загального визнання. Становлення платіжної системи як предмета дослідження економічної науки відбулося порівняно недавно, а українські дослідники тільки розпочинають науковий аналіз сутності та питань функціонування платіжних систем. Разом із тим стрімкий розвиток платіжних систем і зміна їх ролі в економіці призводять до того, що окремі наукові дослідження у сфері платіжних систем втрачають свою актуальність. У зв'язку з цим теорія організації, управління, регулювання та

оверсайта платіжних систем досі є одним із найменш розроблених розділів економічної науки, що потребує комплексного підходу до вивчення й аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі теоретичні та практичні питання щодо структури, управління та діяльності, а також визначення і класифікації платіжних систем досліджувалися відомими українськими та зарубіжними науковцями. У визначеннях поняття платіжна система, досліджених авторами, чітко простежується два погляди на дефініцію сутності поняття платіжної системи та різні підходи до цього. Більшість науковців розглядають платіжну систему як загальноекономічне явище, інші ж підходять до визначення платіжної системи як мікроекономічної категорії. Науковцями сформовано різні підходи до визначення сутності платіжної системи, серед яких можна виділити структурний (С. Г. Арбузов, Т. Коккола, Комітет із платіжних систем та систем розрахунків Банку міжнародних розрахунків), структурно-функціональний (О. М. Коробейникова, Ю. Ю. Мазіна, Б. Саммерс, М. Церасіно), інституційний (Н. В. Байдукова), процесний (Л. О. Ющишина та С. М. Сало) підходи до визначення платіжної системи як загальноекономічної категорії та структурно-функціональний підхід (Г. Н. Білоглазова, Т. Коккола, С. В. Криворучко, С. О. Пиріг, Комітет із платіжних систем та систем розрахунків Банку міжнародних розрахунків) під час визначення сутності платіжної системи як мікроекономічної категорії. При цьому єдина загальновизнана дефініція поняття «платіжна система» у науковій літературі до сьогодні відсутня, крім цього поза увагою дослідників залишилося визначення ролі платіжної системи в економіці та її характерних ознак.

Мета статті – аналіз основних підходів до визначення сутності, а також надання авторського визначення поняттю «платіжна система».

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Найбільшої популярності набуло визначення платіжної системи Комітету з платіжних систем та систем розрахунків Банку міжнародних розрахунків, який визначає платіжну систему як «набір платіжних інструментів, банківських процедур і, як правило, міжбанківських систем переказу коштів, поєднання яких забезпечує грошовий обіг» [2, с. 37]. Крім цього, у документах цієї міжнародної організації простежується інше визначення платіжної системи, відповідно до якого, платіжна система «це набір інструментів, про-

цедур і правил переказу коштів між учасниками чи серед учасників; система включає учасників та організацію, яка є її оператором. Основою платіжної системи, як правило, є угода між учасниками й оператором, а переказ коштів відбувається відповідно до узгодженої ними операційної інфраструктури» [3, с. 148].

Представник Європейського центрального банку Том Коккола також підтримує перше визначення, подане Комітетом із платіжних систем та систем розрахунків Банку міжнародних розрахунків. Але при цьому також зазначає, що поняття «платіжна система» може розглядатися і як аналогічне поняттю «система переказу коштів», що означає «офіційна угода на основі приватного договору або законодавства з кількома членами, загальними правилами і стандартизованими механізмами для передачі, клірингу, неттингу та/або погашення грошових зобов'язань, що виникають між його членами» [4, с. 25], чим, на нашу думку, дещо звужує його значення.

Значимо, що більшість українських науковців підходять до визначення платіжної системи як макроекономічної категорії та визначають її зміст, виходячи зі структури. С. Г. Арбузов [5, с. 51] та О. Д. Вовчак [6, с. 54] уточнюють перше визначення, подане Комітетом із платіжних систем та систем розрахунків Банку міжнародних розрахунків, і визначають платіжні системи як «набір платіжних інструментів, банківських процедур і, як правило, міжбанківських систем переказу коштів, поєднання яких забезпечує грошовий обіг разом з інституційними й організаційними правилами та процедурами, що регламентують використання цих інструментів і механізмів».

Ряд авторів підходять до визначення сутності платіжної системи з організаційно-функціонального погляду. Відомий фахівець у сфері платіжних систем представник Міжнародного валютного фонду Брюс Саммерс, характеризуючи сучасну ринкову економіку, визначає платіжну систему як «ряд правил, установ і технічних механізмів для переказу коштів, що є невід'ємною частиною грошово-кредитної системи такої економіки» [1, с. 11]. Не зважаючи на те, що наведене визначення було подано автором ще на початку 90-их років минулого століття, і до нині актуальне. Науковець Ю. Ю. Мазіна визначає платіжну систему як «сукупність інститутів, інструментів та процедур, передбачених для врегулювання і погашення зобов'язань економічних суб'єктів під час придбання та використання ними матері-

альних, нематеріальних та фінансових ресурсів» [7]. О. М. Коробейникова визначає платіжну систему як «сукупність фінансових інститутів, що здійснюють операційну, координаційну, консультативну та інші види діяльності у сфері здійснення платежів і розрахунків в економіці та (або) її окремих секторах» [8, с. 98]. Зазначимо, що, на нашу думку, це визначення не відображає повної сутності платіжної системи. Оскільки серед перелічених функцій відсутнє саме здійснення платежів і розрахунків, що є її характерною функцією, а операційна, координаційна та консультативна функції є лише допоміжними у платіжній системі.

1) Науковець Н. В. Байдукова підходить до визначення платіжної системи як особливого інституту ринкової економіки та грошової системи та визначає її як «інституційне утворення, у основі якого лежить сукупність звичаїв, норм та правил, договірних відносин, технологій, технічних засобів, методик та організації розрахунків, за допомогою яких всі учасники можуть здійснювати фінансові операції і розрахунки один із одним» [9]. На нашу думку, таке визначення не є завершеним, бо, з одного боку, складається уявлення, що платіжна система розглядається як певна організація, що має «внутрішні та зовнішні нормативні акти», а з іншого - основною функцією платіжної системи є здійснення грошових розрахунків та / або переказу коштів між користувачами послуг цієї платіжної системи;

2) наявність оператора платіжної системи,¹ що забезпечує функціонування платіжної системи, оператор платіжної системи може бути як банківською установою, так і небанківською установою, крім цього, функції оператора платіжної системи може виконувати центральний банк;

3) наявність чітко визначених правил щодо участі у платіжній системі та функціонування платіжної системи;

4) наявність учасників, які надають послуги у платіжній системі на основі угоди з оператором платіжної системи;

5) клієнтами у платіжній системі є відправник коштів та їх отримувач, які можуть бути однією особою² (або організацією);

6) узгоджена операційна інфраструктура та наявність програмно-технічного комплексу для

забезпечення виконання основної функції;

7) надання послуг платіжної системи на платній основі;

8) здійснення діяльності у межах правового поля, що регулює діяльність платіжних систем.

Отже, на нашу думку, платіжна система є інфраструктурою фінансового ринку, що містить установу, що забезпечує операційну діяльність платіжної системи, учасників платіжної системи, а також інші елементи, що забезпечують здійснення розрахунків за платежами і переказами учасників і користувачів послуг платіжних систем або третіх осіб шляхом взаємодії між ними у межах визначеного правового поля.

Висновки. Аналіз наукової літератури показав, що єдине загальновизнане визначення поняття «платіжна система» на сьогодні відсутнє, але з поміж більшості визначень можна виділити основні два підходи до визначення його сутності. Деякі автори розглядають платіжну систему як загальноекономічне явище, інші – як окремий економічний суб'єкт. Науковці сформували різні підходи до визначення сутності платіжної системи, серед яких можна виділити структурний, структурно-функціональний, інституційний і процесний підходи до визначення платіжної системи як загальноекономічної категорії та структурно-функціональний підхід під час визначення сутності платіжної системи як мікроекономічної категорії. На основі здійсненого аналізу підходів різних науковців до визначення сутності поняття «платіжна система» можна дійти висновку, що це поняття сьогодні використовується для визначення, з одного погляду, загальноекономічного явища а, з іншого, - мікроекономічної категорії. У першому випадку, на нашу думку, доцільно розглядати платіжну систему у широкому значенні як механізм, що забезпечує грошовий обіг, та є невід'ємним компонентом державної кредитно-фінансової системи й елементом інфраструктурної та технологічної основи, що сприяє реалізації цілей грошово-кредитної політики центрального банку. У вузькому значенні як сукупність інституційних та інфраструктурних елементів, платіжних інструментів, договірних відносин і законодавчих норм, що забезпечують рух коштів між економічними суб'єктами. Крім цього, як вже було зазначено, поняття «платіжна система» використовується також для позначення окремого економічного суб'єкта як мікроекономічна категорія, що має характерні для неї риси, серед яких варто виділити: здійснення грошових розрахунків та / або переказу коштів між користу-

¹ платіжної організації відповідно до українського законодавства

² якщо це не суперечить законодавству країни, у якій вона здійснює діяльність

вачами послуг цієї платіжної системи; наявність оператора платіжної системи (центральный банк, комерційний банк або небанківська установа); наявність чітко визначених правил; наявність учасників; клієнтами у платіжній системі є відправник коштів та їх отримувач; платність послуг. Отже, платіжна система – це інфраструктура фінансового ринку, що складається з установи, що забезпечує операційну діяльність платіжної

системи, учасників платіжної системи, а також інших елементів, що забезпечують здійснення розрахунків за платежами і переказами учасників та користувачів послуг платіжних систем або третіх осіб шляхом взаємодії між ними. Напрямами наступних досліджень може бути класифікація платіжних систем, а також питання нагляду за діяльністю платіжних систем.

Список використаних джерел

1. Спіндлер Дж. Э., Саммерс Б. Д. Центральный банк и платёжная система / Дж. Эндрю Спіндлер, Брюс Д. Саммерс // Платёжная система: структура, управление и контроль МВФ. — Вашингтон. — 1994. — 280 с.

2. A glossary of terms used in payments and settlement systems / Bank for International Settlements, CPSS. — Basel : BIS, 2003. — 53 p.

3. Principles for financial market infrastructures / CPSS-IOSCO. — Basel: BIS, 2012. — 188 p.

4. Kokkola T. The payment system Payments, securities and derivatives, and the role of the Eurosystem / Tom Kokkola. — ECB, 2010. — 369 p.

5. Косова Т. Д., Папаика А. А., Арбузов С. Г., Цыганов О. Р., Деева Н. Е. Центральный банк и денежно-кредитная политика. — К. : Центр учебной л-ры, 2011. — 328 с.

6. Вовчак О. Д. Платіжні системи : навчальний посібник / О. Д. Вовчак, Г. Є. Шпаргало, Т. Я. Андрейків. — К. : Знання, 2008. — 341 с.

7. Мазина Ю. Ю. Надзор за платежными системами (на примере частных платежных систем): автореф. дис. к. эк. наук : 08.00.10 / ИГХТУ. — Иваново, 2002. — 22 с.

8. Коробейникова О. М. Теоретико-методологический анализ сущности локальных платёжных систем / О. М. Коробейникова // Современная экономика: проблемы, тенденции, перспективы, № 9, 2013, 94-108 с.

9. Байдукова Н. В. Методология формирования и функционирования платежной системы: автореф. дис. д-ра эк. наук : 08.00.10 / ГОУВПО «СПб гос. ун-т эк. и финансов». — СПб, 2007. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/metodologiya-formirovaniya-i-funktsionirovaniya-platezhnoi-sistemy>.

10. Ющишина Л. О. Електронні платіжні системи у міжнародній практиці та їх застосування в Україні [Текст] / Л. О. Ющишина, С. М. Сало

// Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси, 2012. т. Вип. 9 (3). — 508-513 с.

11. Национальная платежная система России: проблемы и перспективы развития / Н. А. Савинская [и др.]; под ред. д-ра экон. наук, проф. Н. А. Савинской, д-ра экон. наук, проф. Г. Н. Белоглазовой. — СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2011. — 131 с.

12. Криворучко С. В. Модернизация национальной платежной системы на основе институционального и инфраструктурного взаимодействия : автореф. дис. д-ра эк. наук : 08.00.10 / Рос. академия предпринимательства. — М, 2009. [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/modernizatsiya-natsionalnoi-platezhnoi-sistemy-na-osnove-institutsionalnogo-i-infrastruktura>.

13. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні [Електронний ресурс]: Закон України: від 05.04.2001 N 2346-III зі змінами та доповненнями. — Режим доступа : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.

14. Аністратенко О. О. Деякі аспекти розвитку платіжних систем / О. О. Аністратенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. Т. 8. — Суми : ВВП «Мрія-1» ЛТД, УАБС, 2003. — 364 с.

15. Климчук А. В. Проблеми розвитку платіжної системи України та шляхи їх вирішення / А. В. Климчук, Н. А. Стеценко // Соціум. Наука. Культура [Електронний ресурс]. — Режим доступа : <http://intkonf.org/klimchuk-a-v-stetsenko-n-a-problemi-rozvitku-platizhnoyi-sistemi-ukrayini-ta-shlyahi-yih-virishennya/>.

16. Адабашев Т. К. До питання про визначення основних ознак платіжної системи / Т. К. Адабашев // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Сер. : Право. В. 2. Ч. 1. Т. 2. — Ужгород, 2012. — С. 156-160.

JEL CLASSIFICATION: E42, E58

DEFINITION OF «PAYMENT SYSTEM»

Irina S. KRAVCHENKO

Doctor of Economics, Deputy Rector on educational and methodological work of University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kiev)

Yuliia S. BALAKINA

Postgraduate Student, University of banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv), Leading Economist of the Payment and settlement systems oversight division of the National Bank of Ukraine

Summary. In article authors define the nature of payment system standing on the analysis of the main approaches to its determination as a category of macroeconomic and microeconomic. Authors revealed various approaches to defining the essence of the term "payment system": on the basis of its

functions or organization and functions, as a process or an institutional formation etc. In addition, authors identified characteristic features of modern payment systems for the defining the essence of "payment system" as microeconomic category.

Key words: *large value interbank payment system, payment, payment system operator, payment system, remittance payment service.*

Payment systems are critical components of the nation's monetary and financial system. But in spite of this approach to defining the essence of the "payment system" differs. The purpose of the article is to define the nature of payment system standing on the analysis of the main approaches to its determination. In the course of the study authors revealed various approaches to defining the essence of the term "payment system", some authors determine it on the basis of its functions or organization and functions, another one regard it as a process or an institutional formation. But among of all listed approaches and determinations clearly observed that term "payment system" can be defined and used as a category of macroeconomic and microeconomic. As a category of macroeconomic term be used in broader or narrower sense. As a category of macroeconomic in broader sense authors defined payment system as a mechanism that provides the circulation of money in economic and is an integral component of the

government monetary and financial system and the element of infrastructure and technological framework that assists in achieving the goals of the central bank's monetary policy. In narrower sense payment system is defined by authors as a set of institutional and infrastructural elements, payment instruments, contractual relations and legislation, ensuring the transfer of funds between economic entities. In addition, the authors, based on the identified characteristic features of modern payment systems, defines the essence of "payment system" as microeconomic category as a financial market infrastructure, which consists of the organization, which provides operations of the payment system (payment system operator), payment system participants, as well as other components established to effect the settlements on payments and remittances for participants and users of payment systems services or third parties through their interaction in a particular legal framework.

References

1. Dzh. Endryu Spindler and Bryus D. Sammers (2005) *Tsentralnyj bank i platjezhnaja sistema* [The central bank and payment system]. 2005, 217-235.
2. A glossary of terms used in payments and settlement systems / Bank for International Settlements, CPSS. – Basel: BIS, 2003.
3. Principles for financial market infrastructures / CPSS-IOSCO. – Basel: BIS, 2012.
4. Kokkola T. (2010) *The payment system Payments, securities and derivatives, and the role of the Eurosystem* / Tom Kokkola. – ECB.

5. Kosova T. D., Papaika A. A., Arbuzov S. G., Cyganov O. R., Deeva N. E. (2011) Centralnyj bank i denezhno-kreditnaja politika [The central bank and monetary politika]. K. : Centr uchebnoj l-ry.
6. Vovchak O. D., Shpargalo G. Je., Andrejkiv T. Ja. (2008) Platizhni systemy [Payment]. K. : Znannia.
7. Mazina Ju. Ju. (2002) Nadzor za platezhnymi sistemami (na primere chastnyh platezhnyh sistem): avtoref. dis. k. jek. nauk : 08.00.10 / IGHTU. Ivanovo.
8. Korobejnjkova O. M. (2013) Teoretiko-metodologicheskij analiz suschnosti lokalnyh platjozhnyh sistem [Theoretical and methodological analysis of the essence of local payment systems]. *Sovremennaja jekonomika: problemy, tendencii, perspektivy*, 9, 94-108.
9. Bajdukova N. V. (2007) Metodologija formirovaniia i funkcionirovaniia platezhnoi systemy [Methodology of formation and functioning of the payment system]. Retrieved from <http://www.dissercat.com/content/metodologiya-formirovaniya-i-funktsionirovaniya-platezhnoi-sistemy>.
10. Jusychina L. O., Salo S. M. (2012) Elektronni platizhni systemy u mizhnarodnij praktyci ta ih zastosuvannja v Ukraini [Electronic payment systems in international practice and their application in Ukraine]. *Ekonomichni nauky*. 9(3), 508-513.
11. Nacionalnaja platezhnaja sistema Rossii: problemy i perspektivy razvitija [The national payment system in Russia : Problems and Prospects]. SPb.: Izd-vo SPbGUJeF.
12. Krivoruchko S. V. (2009) Modernizaciia nacionalnoi platezhnoi systemy na osnove institucionalnogo i infrastruktornogo vzaimodejstvija [The modernization of the national payment system based on the interaction between institutional and infrastructure]. Retrieved from <http://www.dissercat.com/content/modernizatsiya-natsionalnoi-platezhnoi-sistemy-na-osnove-institutsionalnogo-i-infrastruktornogo>.
13. Zakon Ukrainy «Pro platizhni systemamy v Ukraini [Law of Ukraine Payment Systems and Money Transfer in Ukraine]. Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
14. Anistratenko O. O. (2003) Deiaki aspekti rozvitku platizhnih sistem [Some aspects of payment systems]. *Problemi i perspektivi rozvitku bankivskoi sistemi Ukraini*. T. 8. Sumi: VVP "Mrija-1" LTD, UABS.
15. Klimchuk A. V., Stecenko N. A. Problemi rozvitku platizhnoi systemy Ukrainy ta shliahy yii vurischennia [Problems of development of the payment system in Ukraine and their solutions]. *Socium. Nauka. Kultura*. Retrieved from <http://intkonf.org/klimchuk-a-v-stetsenko-n-a-problemi-rozvitku-platizhnoyi-sistemi-ukrayini-ta-shlyahiyih-virishennya/>.
16. Adabashev T. K. (2012) Do pytannia pro vyznachennia osnovnih oznak platizhnoi systemy [On the determination of the main features of the payment system]. *Naukovii visnik Uzhgorodskogo nacionalnogo universitetu*. Uzhgorod.

УДК 368.8

МАЙНОВЕ СТРАХУВАННЯ: ОСОБЛИВОСТІ, ЗНАЧИМІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Олена Василівна МАРЦЕНЮК-РОЗАРЬОНОВА

к.е.н., доцент кафедри фінансів та кредиту Вінницького національного аграрного університету
E-mail: ovm-r@mail.ru

Анотація. У статті розглянуто і проаналізовано динаміку основних показників діяльності страхових компаній в галузі майнового страхування. Виявлено чинники впливу на структурні зміни в майновому страхуванні. Визначено основні тенденції та напрямки оптимізації майнового страхування в Україні.

Аннотация. В статье рассмотрена и проанализирована динамика основных показателей деятельности страховых компаний в отрасли имущественного страхования. Выявлены факторы влияния на структурные изменения в имущественном страховании. Определены основные тенденции и направления оптимизации имущественного страхования в Украине.

Ключові слова: майнове страхування, страхування цивільної відповідальності, страхування майна юридичних осіб, страхування майна фізичних осіб, ринок майнового страхування.

Ключевые слова: имущественное страхование, страхование гражданской ответственности, страхования имущества юридических лиц, страхования имущества физических лиц, рынок имущественного страхования.

Постановка проблеми. Як засвідчує аналіз історії та сучасного становлення інституту страхування, зокрема майнового, страхування є обов'язковим елементом кожної економічної і соціальної системи суспільства. Без розвинутої системи страхування економіка успішно функціонувати не може. Майнове страхування має стати одним із основних механізмів поновлення порушених майнових інтересів осіб у випадках непередбачуваних природних, техногенних та інших явищ, що позитивно впливає на зміцнення фінансів держави.

Втім, слід зауважити, що сучасний стан правовідносин з майнового страхування на страховому ринку України свідчить про серйозні суперечності та прогалини в чинному законодавстві. Крім того, сама держава гальмує розвиток майнового страхування, відшкодовуючи збитки, головним чином шляхом виділення бюджетних коштів для ліквідації наслідків стихійного лиха і на інші аналогічні цілі. Можна стверджувати, що допомога держави важлива, але ні в якому разі вона не повинна стати єдиним або основним джерелом компенсацій.

У зв'язку з цим створення системи фінансових гарантій, розвиток майнового страхування в Україні як механізму захисту майнових інтересів є і необхідним, і особливо значимим.

Майнове страхування є найширшою галуззю страхового ринку, включаючи цілий комплекс видів страхування (вантажів, усіх видів транспорту, майна юридичних та фізичних осіб, заставного майна тощо). Об'єднано ці підвиди в одну галузь через спільність об'єктів страхування, на які спрямовано захист, це – майно і майнові права страхувальників. Страхування майна сьогодні становить найзначніший сегмент страхового ринку: його частка вже перевищила 70 %.

В державах з розвинутою ринковою економікою майнове страхування займає стратегічну позицію, яка визначається тим, що воно надає гарантії поновлення порушених майнових інтересів у випадку непередбачуваних природних, техногенних та інших явищ, позитивно впливає на зміцнення фінансів держави. Воно не тільки звільняє бюджет від видатків на відшкодування збитків при настанні страхових випадків, але й є одним з найстабільніших джерел довгострокових інвестицій. У державах з неринковою системою господарювання, до якої належала наша країна, майнове страхування відіграє додаткову роль, оскільки відшкодування збитків головним чином здійснюється державою шляхом виділення бюджетних коштів для ліквідації наслідків стихійного лиха і на інші аналогічні цілі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку фундаментальних питань теорії та практики страхування майна зробили західні вчені – А. Манес, Д. Бланд, Дж. Діксон, В. Гейльман, В. Гаврийський, Д. Фарні.

Теоретичні та практичні аспекти майнового страхування досліджувались у роботах вітчизняних науковців В. Д. Базилевича, Н. Н. Внукової, О. Д. Вовчак, С. С. Осадця, О.Д. Заруби та ін. Аналіз добровільного ринку майнового страхування в Україні у своїх працях здійснювали такі вітчизняні науковці, як О. Парашак, Н. Лисенко. Питання страхування майна громадян в Україні розглянуті в роботах Т. Д. Кривошлик.

Невирішені фрагменти проблеми. Варто відмітити, що у вітчизняній фінансово-економічній літературі ґрунтовним дослідженням, що стосуються визначення загальнотеоретичних проблем майнового страхування і науковим розробкам, орієнтованим на практичне застосування, приділена незначна увага.

Метою статі є дослідження майнового страхування в Україні, визначення його особливостей та значимості у повсякденному житті, а також перспективи розвитку в майбутньому.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Страхування майна – галузь страхування, що включає різні види страхування юридичних і фізичних осіб, де в якості об'єкта страхування виступає майновий інтерес, пов'язаний з володінням, користуванням і розпорядженням майном.

Економічне призначення майнового страхування полягає у відшкодуванні збитків, заподіяних страхувальнику внаслідок пошкодження або знищення майна при настанні страхових випадків. Мета такого страхування – компенсування шкоди.

До майнових видів страхування також відносять страхування цивільної відповідальності, яке здійснюється у формі добровільного страхування.

За договорами майнового страхування може бути застрахована будь-яка частина майна. Юридичні та фізичні особи можуть застрахувати майно як у повній його оцінці, тобто за дійсною, реальною вартістю, так і в певній частці.

При страхуванні майна страхова сума не може перевищувати його дійсної вартості на момент укладання договору. Під дійсною вартістю майна найчастіше розуміється відновлювальна (балансова) вартість. Договори страхування майна можуть бути укладені на один рік і на невизначений

термін зі щорічним перерахунком вартості майна і суми річних платежів. Договір, укладений на невизначений строк, вважається продовженим на наступний рік за умови внесення до закінчення поточного року певної частини (зазвичай 20-25 %) страхових платежів, розрахованих на наступний рік [4].

Страховальниками у майновому страхуванні можуть бути юридичні й (або) фізичні особи. Залежно від того, хто виступає у ролі страхувальника, ця галузь страхування охоплює дві підгалузі:

1. Страхування майна юридичних осіб (виробничого майна): нерухоме майно; обладнання; устаткування; транспортні засоби; вантажі; інструменти; інше майно підприємств.

2. Страхування майна фізичних осіб (особистого майна): будівлі та квартири громадян; домашні тварини; транспорт; домашнє майно та майно на садибі; інше майно [3].

Фізичні особи найчастіше страхують транспортні засоби, домашнє майно, будівлі, квартири (на випадок ремонту), тварин та ін. На думку багатьох вітчизняних дослідників, головною проблемою, що перешкоджає збільшенню валових страхових премій, є саме недовіра населення до страхових компаній. Головними причинами цього є наступні: низький рівень якості страхових послуг, незначний обсяг страхових виплат, недосконалість нормативно-правової бази, неврахування інтересів населення при здійсненні страхування, непорядність деяких страхувальників [6].

Страхування майна в Україні здійснюється в добровільній і обов'язковій формах. Страхування майна фізичних осіб здійснюється в основному в добровільній формі, тоді як значна частина майна юридичних осіб страхується в обов'язковій формі. Насамперед це стосується тих об'єктів, які мають високу вартість та зачіпають майнові інтереси не тільки окремих суб'єктів господарювання, але й національні інтереси.

В добровільному страхуванні майна на сьогодні найбільш актуально страхування заміської нерухомості – котеджів, дачних будинків. У перспективі очікується посилення інтересу споживачів страхових послуг і до страхування квартир, особливо їх устаткуванню, ремонту. Це пов'язано з так званім "ремонтним бумом", який останнім часом охопив українців: ремонтні і обробні роботи стають все більш складними і витратними, тому природно, що власник житла хоче гарантувати, що вкладені засоби не підуть прахом через те, що його сусіди зверху забудуть закрити кран [2].

Ринок страхування майна в Україні за 6 місяців 2013 перевищив 3,478 млрд грн, що на 81,5 % або 1,561 млрд грн більше ніж за аналогічний пе-

ріод минулого року. На рис. 1 відображено динаміку премій і виплат по страхуванню майна.

Рис. 1. Динаміка премій і виплат по страхуванню майна, 6 місяців 2009-2013

Джерело: за даними електронного ресурсу <http://forinsurer.com/>

Страховиками було укладено 2 777,2 тис. договорів страхування, що на 3,5 % або 99,3 тис. шт. менше, ніж роком раніше.

За 6 місяців 2013 зафіксовано 6,5 тис. страхових випадки (2012 рік – 16,9 тис.), за якими виплачено 105,6 млн грн страхового відшкодування, що на 46,2 % або на 90,6 млн грн менше ніж за 6 місяців 2012 року.

Суттєвим стимулом для розвитку ринку майнового страхування є посилення зацікавленості власників, а також розпорядників майна в його збереженні, що пов'язано з масовою приватизацією в Україні і поступовим подоланням стереотипу про те, що держава відшкодує завданий збиток. Загальний приріст чистих страхових премій у I півріччі 2013 року (+16,3 %) сформувався за рахунок суттєвого зростання надходжень платежів зі страхування фінансових ризиків (+63,8 %), страхування життя (+34,0 %), страхування кредитів (+65,0 %), страхування майна (+23,8 %).

У структурі чистих страхових премій за видами страхування станом на 30.06.2013 традиційно найбільша питома вага належить таким видам страхування, як: автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 2870,4 млн грн (або 27,5 %) (станом на 30.06.2012 даний показник становив 2 880,0 млн грн (або 32,1 %)); страхування майна – 1 182,5 млн грн (або 11,3 %) (станом на 30.06.2012 – 955,2 млн грн (або 10,6 %)); страхування життя – 1 032,3 млн грн (або 9,9 %) (станом на 30.06.2012 – 770,4 млн грн (або 8,6 %)) [4].

Важливу роль в розвитку страхування відіграє також населення промислового виробництва,

поліпшення інвестиційного клімату і зростання товарообігу між Україною та іншими країнами. Нерідко вимога страхування є неодмінною умовою інвесторів, які вимагають набути кваліфікованого страхового покриття, щоб захистити свої капіталовкладення.

Роль каталізатора на цьому етапі відіграють банки, що вимагають страхування застави і при кредитуванні клієнтів – юридичних і фізичних осіб. Щоправда, як зазначають експерти, в Україні така форма роботи незрідка перетворюється на псевдострахування, що супроводжується ще й наполегливою «рекомендацією» страхуватися в компанії, на яку вкаже банк, а саме – в кептивній фірмі, створеній на основі капіталу банку.

Перспективи розвитку майнового страхування вимагають суттєвих змін у системі підготовки та забезпечення кадрами учасників страхового ринку: збільшення чисельності працюючих на ринку страхування спеціалістів, залучення до роботи висококваліфікованих працівників (актуаріїв, сюрвеєрів, аварійних комісарів, аджастерів, брокерів).

Однією з найважливіших умов успішного розвитку майнового страхового ринку є формування комунікацій з споживачами шляхом його страхової освіти через засоби масової інформації, а також вдосконалення страхових продуктів. [1] Тенденція зміни основних показників діяльності страхового ринку за останні два квартали 2012 року та перші два квартали 2013 року свідчить про наявність якісних зрушень на цьому ринку (табл. 1).

Таблиця 1

Страхова діяльність, млн грн

	I півріччя 2012	I півріччя 2013	Темпи приросту I півріччя 2013/ I півріччя 2012	
			млн грн	%
Валові страхові премії	9 581,9	14 334,3	4 752,4	49,6
Валові страхові виплати	2 599,6	2 284,0	-315,6	-12,1
Рівень валових виплат, %	27,1	15,9	-	-
Чисті страхові премії	8 977,8	10 437,4	1 459,6	16,3
Чисті страхові виплати	2 497,0	2 232,8	-264,2	-10,6
Рівень чистих виплат, %	27,8	21,4	-	-

Так, у порівнянні з першим півріччям 2012 року обсяг надходжень валових страхових премій зріс на 4 752,4 млн грн (49,6 %), обсяг чистих страхових премій збільшився на 1 459,6 млн грн (16,3 %). Основним фактором збільшення валових страхових премій у порівнянні з першим півріччям 2012 року стало збільшення обсягу валових страхових премій, зокрема, із добровільного майнового страхування (темпи приросту 58,2 %), в т.ч. зі страхування фінансових ризиків (темпи приросту 142,6 %), добровільного страхування відповідальності (темпи приросту 194,2 %), страхування життя (34,0 %). Питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях за перше півріччя 2013 року становила 72,8 %, що на 21 в. п. менше в порівнянні з першим півріччям 2012 року. Рівень валових виплат у порівнянні з аналогічним періодом 2012 року (27,1 %) зменшився на 11,2 в. п. та становив 15,9 %. Таке падіння відбулося за рахунок майже незмінного обсягу страхових виплат при збільшенні на 49,6 % надходжень валових страхових платежів.

Обсяг чистих страхових виплат зменшився на 10,6 %. У структурі зазначеного показника відбулися значні зміни в розрізі видів страхування: у порівнянні з першим півріччям 2012 року приріст страхових виплат відбувся за такими видами страхування: медичне страхування (13,1 %), страхування життя (54,2 %), при цьому зменшилися чисті страхові виплати зі страхування медичних витрат (11,9), страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (46,2 %), майна (45,7 %), страхування кредитів (44,3 %), страхування фінансових ризиків (85,6 %).

Отже, провівши порівняння декількох років, можна побачити, що майнове страхування посідає важливу роль в економіці нашої країни.

Висновки. Розвиток ринку в цілому багато в чому залежатиме від розвитку роздрібного страхування. Компанії, які вже зараз почали вибудувати агентську мережу, володіють безперечною конкурентною перевагою. Основні функції, які виконує обізнаний страховий агент, – це реклама страховика, інформування та консультування страховика.

Першочерговими завданнями для оптимізації розвитку майнового страхування в Україні мають стати:

1) з метою усунення причин можливості низької якості страхових послуг є потреба насамперед у розробці та затвердженні Національним банком, Уповноваженим органом та Фондом державного майна України національного стандарту визначення ліквідної вартості заставного майна (майнових прав), та вартості майна з метою страхування;

2) щоб страховий ринок функціонував стабільно, а страховики були спроможні виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками, а також щоб була належна керованість страхового підприємництва, недостатньо вдосконалювати лише законодавство, що регулює грошовий ринок. Необхідно розробляти і впроваджувати систему кодексів, та створення сукупності законодавчих актів, які б охоплювали усі сектори ринкової економіки, сприяли упорядкуванню взаємовідносин між суб'єктами ринку на всіх фазах процесу відтворення;

3) підвищення ефективності страхової діяльності можливе лише шляхом проведення ефективної державної політики, направленої на регулювання страхового ринку в Україні.

Список використаних джерел

1. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Основи страхування: навч. пос. — К. : «Знання». — 2004. — с. 144.
2. Бойко О. С. Зміст майнового страхування в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/>.
3. Вовчак О. Д. Страхова справа : підручник / О. Д. Вовчак. — К. : Знання, 2011. — 391 с.
4. Журнал про страхування та перестраховання в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://forinsurer.com/>.
5. Підсумки діяльності страхових компаній за перше півріччя 2013 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.
6. Рубан С. О. Тенденція розвитку майнового страхування в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/>.

JEL CLASSIFICATION: G 22

PROPERTY INSURANCE: FEATURE, MEANINGFULNESS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Olena V. MARTSENYK-ROZARONOVA

PhD, associate professor of department of finances and credit of Vinnytsia national agrarian university

Summary. In the article the dynamics of basic performance of insurance companies indicators is considered and analysed in industry of property insurance. The factors of influence are educed on

structural changes in property insurance. Basic tendencies and directions of optimization of property insurance are certain in Ukraine.

Key words: *property insurance, public liability, property of legal entities, property of physical persons insurance, market of property insurance.*

Modern the state of legal relationships from property insurance at the insurance market of Ukraine testifies to serious contradictions and blanks in a current legislation. In addition, the self state brakes development of property insurance, compensation losses, mainly by the selection of budgetary facilities for liquidation of consequences of natural calamity and on other analogical aims. It is possible to assert that the help of the state is important, but nowise she must not become the only or basic source of indemnifications.

In this connection creation of the system of financial guarantees, development of property insurance in Ukraine as it is been the mechanism of defence of property interests by a necessity, and especially meaningful.

In the states with the developed market economy property insurance occupies strategic position, that is determined by that it gives to the guarantee of proceeding in the broken property interests in case of the unforeseeable natural, technogenic and other phenomena, positively influences on strengthening of finances of the state. It not only releases a budget from charges on reimbursement of losses at the offensive of accidents insured but also is one of the most stable

sources of long-term investments.

By near-term tasks for optimization of development of property insurance in Ukraine must become:

1) with the aim of removal of reasons of possibility of subzero quality of insurance services is requirement first of all in development and approval by the National bank, by the Authorized organ and State property fund of ukraine national standard of determination of liquid cost of mortgage property (property rights), and property costs with the aim of insurance;

2) that an insurance market functioned stably, and insurers were able to execute the obligations before insure, and also, that the proper dirigibility of insurance enterprise was, it is not enough to perfect a legislation that regulates a money-market only. It is necessary to develop and inculcate the system of codes, and creation totalities of legislative acts, that would embrace all sectors of market economy, assisted arrangement of mutual relations between the subjects of market on all phases of process of recreation;

3) increases of efficiency of insurance activity are possible only by realization of the effective public policy sent to adjusting of insurance market in Ukraine.

References

1. Bazylevych V. D., Bazylevych K. S. (2004) Osnovu strachuvannia [Basics insurance]. K.; "Znannia".

2. Boiko O. S. Zmist mainovoho strachuvannia v Ukraini [Summary of property insurance in Ukraine]. Retrieved from <http://nbuv.gov.ua/>.

3. Vovchak O. D. (2011) Strachova spava [Insurance business]. K. : Znannia.

4. Zhurnal pro strachuvannia ta perestrachuvannia v Ukraini [Journal of insurance and reinsurance in the Ukraine]. Retrieved from [http:// forinsurer.com/](http://forinsurer.com/).

5. Pidsumky diialnosti strachovyx kompanii za pershe pivricha 2013 roku [The results of insurance companies in the first half of 2013]. Retrieved from <http://www.dfp.gov.ua>.

6. Ryban S. O. Tendentsii rozvytku mainovoho strahuvania v Ukraini [Trend of property insurance in Ukraine]. Retrieved from <http://nbuv.gov.ua/>.

УДК 657.01

СПЕЦИФІКА ПРЕДМЕТУ І ОБ'ЄКТУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДАХ

Сергій Володимирович МЕДВІДЬ

аспірант Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

E-mail: mr.medvid@gmail.com

Анотація. Розвиток сфери недержавно-пенсійного страхування гостро ставить питання щодо необхідності отримання своєчасної та достовірної інформації, яка б в повній мірі відображала специфіку діяльності НПФ. Важливу роль в даному процесі відіграє розробка організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку, як системи, що здатна генерувати відповідні дані. Однак базою для реалізації необхідних заходів в даній сфері повинна стати надійна теоретична база, розробка якої неможлива без визначення ключових понять, таких як предмет та об'єкт бухгалтерського обліку. Адже лише знаючи об'єкти впливу в певній специфічній діяльності можна розробити конкретні ефективні організаційні інструменти.

Досліджено сутність предмета та об'єкта бухгалтерського обліку через призму часу, вивчено їх взаємозв'язок. Проаналізовано специфіку діяльності недержавних пенсійних фондів, що здійснює вплив на трактування предмету та об'єктів бухгалтерського обліку в недержавних пенсійних фондів.

Аннотация. Развитие сферы негосударственного пенсионного страхования остро ставит вопрос о необходимости получения своевременной и достоверной информации, которая бы в полной мере отражала специфику деятельности НПФ. Важную роль в данном процессе играет разработка организационно-методических основ бухгалтерского учета, как системы, способной генерировать соответствующие данные. Однако базой для реализации необходимых мер в данной сфере должна стать надежная теоретическая база, разработка которой невозможна без определения ключевых понятий, таких как предмет и объект бухгалтерского учета. Ведь только зная объекты воздействия в определенной специфической деятельности можно разработать конкретные эффективные организационные инструменты.

Исследована сущность предмета и объекта бухгалтерского учета сквозь призму времени, изучена их взаимосвязь. Проанализирована специфика деятельности негосударственных пенсионных фондов, которая оказывает влияние на трактовку предмета и объектов бухгалтерского учета в негосударственных пенсионных фондов.

Ключові слова: недержавний пенсійний фонд, предмет, об'єкт, бухгалтерський облік, фінансова діяльність.

Ключевые слова: негосударственный пенсионный фонд, предмет, объект, бухгалтерский учет, финансовая деятельность.

Постановка проблеми. Недержавні пенсійні фонди як елемент додаткового пенсійного забезпечення стали невід'ємною частиною фінансових ринків розвинутих країн. Адже саме участь у подібних інститутах генерує левову частку пенсійних надходжень після закінчення трудової діяльності більшості іноземних працівників. Однак український ринок недержавного пенсійного забезпечення в силу різних соціально-економічних та психологічних передумов залишається на до-сить низькому рівні.

Одним із напрямків прискорення темпів розвитку даного ринку вбачається у зближенні та гармонізації науки та практики в окремих ас-

пектах діяльності недержавних пенсійних фондів, включаючи галузь бухгалтерського обліку. В зв'язку з цим, важливе значення набуває вивчення теоретичних основ, тобто змісту основних категорій і принципів організації бухгалтерського обліку, знання яких є невід'ємною умовою для чіткого розуміння питань практики бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження загальних питань теорії та методології бухгалтерського обліку знаходили свої відображення у працях таких вчених як: Ф. Ф. Бутинця, А. Г. Загороднього, З. В. Задорожного, В. І. Ждана, М. В. Кужельного, Т. Г. Нікульнико-

вої, М. Я. Остап'юка, В. Ф. Палія, Н. В. Соколова, А. М. Стельмашука, Н. С. Стражева, Б. Ф. Усача, В. Г. Швеця, Г. Ф. Шепітка, В. О. Шевчука.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Проте незважаючи на досить значний вклад вищезгаданих вчених в процес розвитку загальної теорії бухгалтерського обліку, теоретичні питання облікового процесу, які пов'язані безпосередньо з діяльністю недержавних пенсійних фондів залишаються поза увагою та практично не знаходять свого відображення в наукових дослідженнях вітчизняних науковців.

Мета статті – дослідити питання визначення та характеристики предмету та об'єктів бухгалтерського обліку і визначити їх специфіку для застосування в недержавних пенсійних фондах.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. В питаннях взаємозв'язку об'єкта та предмету, в першу чергу, доцільно звернутись до відповідних напрацювань в галузі філософії. Так, якщо розглядати об'єкт з точки зору філософської категорії, то він являє собою предмет, явище або процес, на які спрямована предметно-практична та пізнавальна діяльність суб'єкта. Предмет, в свою чергу, виражена в сукупності абстрактних понять частина реальності, яку вчений робить об'єктом свого дослідження, модель

об'єкта, що вивчається, створена науковим мисленням [2, с. 15].

Всі об'єкти бухгалтерського обліку можна об'єднати у три великі групи [4]:

1. Господарські засоби, які забезпечують корисну співпрацю людей в процесі господарської діяльності підприємства (організації).

2. Джерела утворення господарських засобів, які дають відповідь на питання, за рахунок чого сформовано господарські засоби.

3. Господарські процеси та їх результати, що виражають в сукупності доцільність і напрямок діяльності підприємства (організації).

Варто відмітити, що в філософській теорії пізнання до досліджень між поняттями «предмет» і «об'єкт» можливі як мінімум три різні співвідношення [1]:

- як окреме до цілого, тобто предмет міститься в межах об'єкта;

- предмет перебуває у певних відносинах з об'єктом;

- об'єкт може мати кілька предметів.

На даний момент найбільш розповсюджене визначення предмету бухгалтерського обліку отримала саме перша теорія, тобто те, що предмет обумовлюється об'єктами та міститься в них (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення предмету обліку у працях вітчизняних вчених

№ з/п	ПІБ автора	Джерело	Визначення предмету обліку
1	2	3	4
1.	Белова Н.	Н. Белова Настоящий бухучет – Х.: Издательский дом «Фактор», 2005	Стан господарських засобів підприємства, джерела їх формування, господарські процеси і господарські операції з метою формування інформації для різних груп споживачів
2.	Білуха М.Т.	Білуха М.Т. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. – К., 2000	Капітал та його обіг у процесі виробництва, розподілу і часткового споживання продукту, а також джерела утворення капіталу та використання його в господарській діяльності
3.	Грабова Н.М.	Грабова Н.М. Теорія бух. обліку: – К.: А.С.К., 2003	Господарські засоби, що перебувають у розпорядженні окремих підприємств, джерела їх формування
4.	Деречин В.В.	Деречин В.В. Теорія бухгалтерського обліку – К.: Центр навчальної літератури, 2006	Майно суб'єктів господарювання, його рух у процесі виробництва, розподілу і споживання суспільного продукту, правові відносини, що виникають при цьому між суб'єктами господарювання, а також фінансові результати
5.	Загородній А.Г.	Загородній А.Г., Бухгалтерський облік: основи теорії та практики – К.: “Знання”, КОО, 2002	Стан і використання ресурсів, розрахункові відносини, фінансові результати підприємства та їх використання. Зокрема, це господарські засоби, джерела їх формування, витрати, доходи, прибуток та господарські процеси, які відбуваються в ході звичайної та надзвичайної діяльності підприємства

Таблиця 1 (продовження)

6.	Ждан В.І.	Ждан В. І., Теорія бухгалтерського обліку – К.: Центр навчальної літератури, 2006	Окремі операції господарської діяльності з фінансової точки зору; інформація про господарські процеси та господарські операції, яка стосується складу та руху об'єктів обліку
7	Кузьмінський А.М.	Кузьминский А.Н. Теория бухгалтерского учета: – К.: Вища школа, 1990	Стан господарських засобів, їх використання та результати роботи колективу, які узагальнюються у грошовому виразі з метою задоволення потреб управлінського персоналу
8.	Ловінська Л.Г.	Л.Г.Ловінська Бухгалтерський облік: –К.: КНЕУ,2002	Господарські засоби і їх використання у ході господарських процесів
9.	Кужельний М.В.	Кужельний М.В., Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. – К.: КНЕУ, 2001	Господарська діяльність, пов'язана з виробництвом, обліком і споживанням матеріальних і нематеріальних ресурсів окремого суб'єкта господарювання, яка узагальнюється в грошовому вимірнику; Матеріальні, трудові та фінансові ресурси суб'єкта господарювання та їхній рух у процесі господарської діяльності
10.	Нікульникова Т.Г.	Нікульникова Т. Г. Основи бух. обліку – Львів : "Магнолія плюс", 2005	Стан господарських засобів та джерел їх утворення, який узагальнюється у грошовому виразі з метою задоволення потреб управління
11.	Стельмашук А.М.	Стельмашук А. М., К.: Центр учбової літератури, 2007	Окремі сторони багатогранного процесу розширеного відтворення: господарські факти, явища і процеси, що зумовлюють рух господарських засобів, а також джерел їх утворення
12.	Стражева Н.С.	Стражева Н. С.,. Бух. учт. Мн.: Кн. Дом, 2004	Факти господарської діяльності, наявність, надходження господарських засобів, їх використання
13.	Усач Б.Ф.	Усач, Б. Ф. Теорія бух. обліку – К. : Знання, 2004	Стан і використання ресурсів підприємства, розрахункові відносини і фінансові результати та їх використання в процесі відтворення
14.	Швець В.Г.	Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: – К.: Знання-Прес, 2003	Сукупність процедур, пов'язаних із виявленням, вимірюванням, реєстрацією, накопиченням, узагальненням, зберіганням та передачею інформації про господарську діяльність користувачам для прийняття рішень

Джерело: побудовано автором за даними [9]

При такому підході об'єкт розглядається як частина існуючої системи бухгалтерського обліку, а предмет – як суб'єктивно встановлені властивості об'єкта, що піддаються пізнанню. Тобто під предметом розглядаються ті властивості, що притаманні об'єкту, те, що в цьому об'єкті має наукове пояснення. Дослідження предмета при такій умові дає можливість встановити закономірності його функціонування від окремого до загального.

Для більш повного розуміння сутності предмета та об'єктів бухгалтерського обліку доцільно

звернутись до витоків сучасної теорії. В історичній ретроспективі теорія бухгалтерського обліку проходила еволюційний розвиток, що на певному етапі надавало потужний поштовх для формування принципово нових підходів до визначення його сутності. Залежно від цілей, завдань, предмету та об'єкту обліку були сформовані чотири великі школи, які і досі мають ваговий вплив на подальший розвиток його теорії – це італійська, французька, німецька та англо-американська школи (табл. 2).

Таблиця 2

Загальні риси традиційних шкіл

Питання обліку	Вирішення питань			
	Італійська	Французька	Німецька	Англо-американська
Ціль	Контроль осіб, що беруть участь в господарській процесі	Ефективність використання ресурсів підприємства	Вироблення раціональних облікових процедур	Контроль адміністрації
Предмет	Права і обов'язки осіб	Ресурси	Процедури	Поведінка адміністраторів
Об'єкт	Документи	Цінності	Цінності	Цінності
Базова дисципліна	Право	Політична економія	Математика	Психологія

Джерело: побудовано автором за даними [9]

Аналізуючи підходи до визначення предмету бухгалтерського обліку окремих шкіл, варто відмітити, що його трактували не лише як складову об'єктів, якими він обумовлювався; вагомий вплив на характеристику його сутності справляла та ціль, яку перед обліком ставили науковці на визначеному етапі його розвитку. Таким чином, твердження, що предмет міститься в межах об'єктів є не зовсім правильним. Більш коректно предмет бухгалтерського обліку можна охарактеризувати не як частину, а як сполучну ланку між об'єктом та метою.

Так, згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» метою бухгалтерського обліку та фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства [7].

Таким чином, якщо стверджувати, що предмет бухгалтерського обліку конкретизується його об'єктами та забезпечує реалізацію його головної мети, можна вивести загальне його визначення, що буде вірним для застосування в практиці обліковців:

Предмет бухгалтерського обліку – це сукупність даних щодо ретроспективних внутрішніх та зовнішніх взаємовідносин в процесі взаємодії господарських засобів та джерел їх утворення при здійсненні господарської діяльності, а також економічно-правові наслідки цього процесу, узагальненні під час оприлюднення інформації.

Дане визначення характеризує сутність бухгалтерського обліку не стільки з позиції наявності

чи відсутності окремих господарських засобів чи джерел їх утворення, скільки з позиції тих взаємовідносин, що виникають в процесі їхнього руху та отриманих наслідків. Предмет в такому формулюванні підкреслює, що сама система бухгалтерського обліку не є статичною і найбільш цінну інформацію надають саме результати динамічних змін. Дані положення відносяться до головних ідей англо-американської школи.

У той же час, на сутність бухгалтерського обліку окремого підприємства чи організації великий вплив мають особливості діяльності даного інституту та тої інформації, яка необхідна для представлення кінцевим споживачам. Дані особливості не змінюють в загальному предмет бухгалтерського обліку, однак значно його конкретизують.

Якщо розглядати недержавні пенсійні фонди як окремий інститут, варто виокремити його головні цілі та особливості діяльності, що можуть вплинути на трактування поняття предмету бухгалтерського обліку саме для нього.

Так, згідно з Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» недержавні пенсійні фонди визначені неприбутковими організаціями, що функціонують та провадять діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснюють пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду [8].

Виходячи із сутності недержавних пенсійних фондів, що витікає з даного визначення, законодавчо закріплених умов створення фонду, а також специфіки діяльності інститутів на ринку

фінансових послуг, можна виокремити такі особливості НПФ:

- недержавний пенсійний фонд є неприбутковою організацією;
- учасники фонду є одночасно і інвесторами, і споживачами;
- основною діяльністю фонду є інвестиційна та фінансова діяльність;
- управління фондом розподілене між трьома окремими інститутами (компанія з управління активами, адміністратор, банк зберігач) за участю та під контролем Правління НПФ;
- фонд не може бути визнаним банкрутом та ліквідованим відповідно до законодавства про банкрутство (що модифікує принцип безперервної діяльності).

Важливою похідною особливістю від реалізації інвестиційної діяльності фондом є модифікація формули капіталу Маркса. За звичайних умов в промислових підприємствах вона виглядає так: Г-Т-Г' (гроші-товар-гроші') [5, с. 96], однак при функціонуванні організації на фінансовому ринку гроші уже є капіталом. Таким чином, формула набуває значення:

$$Г(K)-(Г\pm\%) (гроші(капітал)-(гроші\pm\%))$$

Враховання даної відмінності, приводить до розуміння того, що у випадку недержавних пенсійних фондів значення джерел утворення господарських засобів (пенсійні внески учасників) превалює над безпосередніми активами (грошові кошти).

В такому випадку, предмет бухгалтерського обліку в недержавних пенсійних фондах можна охарактеризувати як сукупність внутрішніх та зовнішніх взаємозв'язків, що виникають в процесі трансформаційних змін робочого капіталу під час реалізації інвестиційної програми фонду, результат яких надається споживачам для прийняття рішень. Виділяючи взаємозв'язки, що виникають в процесі господарської діяльності та капітал як центральні елементи предмету бухгалтерського обліку, дане визначення знаходиться на перетині головних ідей англо-американської та французької школи.

Виходячи із даного визначення предмету стає можливим виокремити і особливості об'єктів бухгалтерського обліку в недержавних пенсійних фондах, попередньо виділивши два напрямки діяльності фонду: адміністративно-збутова діяльність та фінансово-інвестиційні операції.

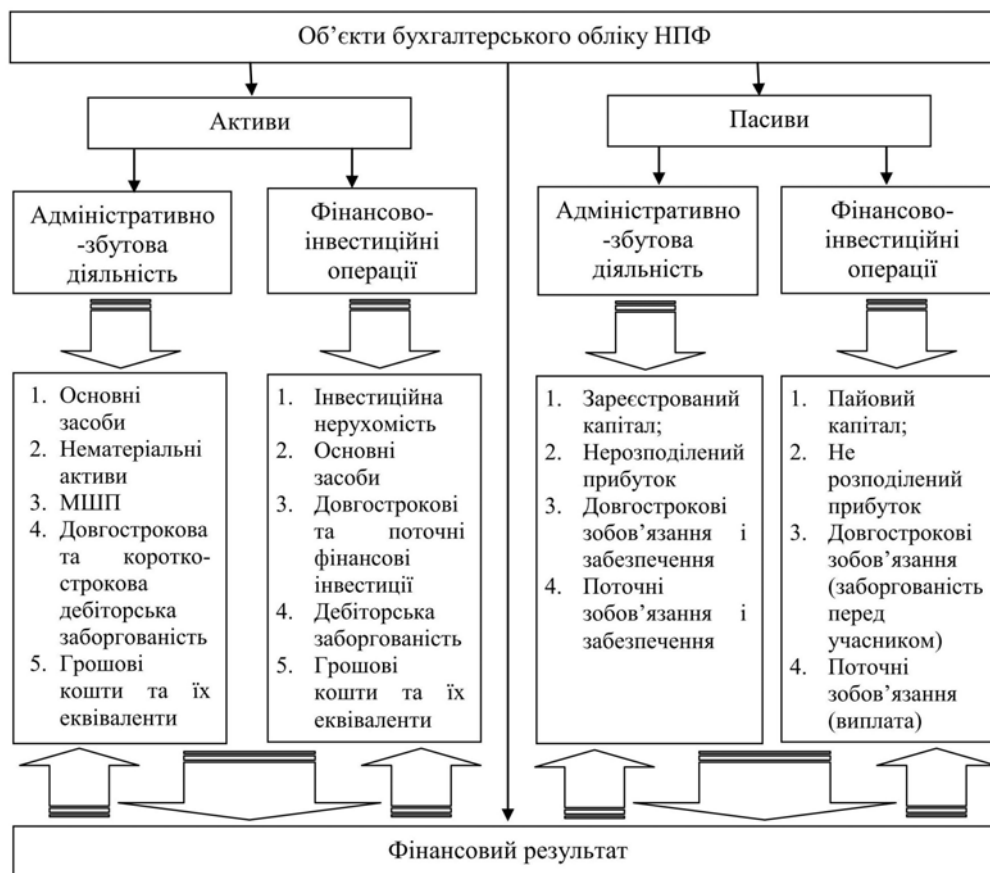

Рис. 1. Взаємозв'язок об'єктів бухгалтерського обліку господарської і інвестиційної діяльності НПФ

До об'єктів адміністративно-збутової діяльності відноситься безпосередньо та частина активів та пасивів фонду, що забезпечує його функціонування як суб'єкта господарювання, тобто: споруди, автомобілі, пристрої та обладнання, грошові кошти, статутний капітал, розрахунки з заробітної плати, з постачальниками за товар та послуги, за податками та зборами тощо[3]. Особливістю недержавних пенсійних фондів є те, що фактично основною діяльністю є фінансово-інвестиційні операції, об'єкти якої і є джерелом відновлення та поповнення об'єктів як адміністративно-збутової (плата за управління коштами), так і фінансово-інвестиційної діяльності (рис. 1) [6, с. 79; 10, с. 41].

Фактично об'єкти як адміністративно-збутової, так і фінансово-інвестиційної діяльності переплітаються між собою створюючи двовимірну систему бухгалтерського обліку, яка незважаючи на подібність своєї структури опирається на різні підходи:

- адміністративно-збутові операції реалізуються виходячи із загальної практики господарювання підприємств та організацій;
- фінансово-інвестиційні операції(як основна діяльність) реалізуються виходячи із практики діяльності фінансових інститутів, що передбачає

поглиблений контроль та більш детальне розкриття інформації про інвестиційні об'єкти, що не властиво для більшості підприємств та організацій в Україні.

Висновки. Таким чином, визначення специфіки предмету і об'єкту бухгалтерського обліку в недержавних пенсійних фондах є лише першим, але дуже важливим етапом в процесі розуміння особливостей облікового процесу даних інститутів.

Враховуючи отримані результати, можна стверджувати, що предмет бухгалтерського обліку є не стільки частиною об'єктів як це вважається на даному етапі, скільки сполучною ланку між об'єктом та метою обліку. Крім того, в великій мірі трактування предмету бухгалтерського обліку від тих специфічних рис діяльності, що притаманні окремим інститутам, включаючи недержавні пенсійні фонди.

В загальному, предмет бухгалтерського обліку в недержавних пенсійних фондах можна охарактеризувати як сукупність внутрішніх та зовнішніх взаємозв'язків, що виникають в процесі трансформаційних змін капіталу під час реалізації інвестиційної програми фонду, результат яких надається споживачам для прийняття рішень.

Список використаних джерел

1. Голов С. Теорія багатоцільового бухгалтерського обліку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 4.
2. Дорош Н. Визначення предмета та об'єктів видів аудиту // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2011. – № 130. – С.15-17.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій // Інструкція Міністерства фінансів України від 30.11.1999№291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
4. Лишиленко О. В. Бухгалтерський облік: Підручник. – 3-те вид., перероб. і доп. – Київ : Вид-во «Центр учбової літератури», 2009. – 670 с.
5. Маркс К. Капитал. – М. : Издательство политической литературы, 1983. – 580 с.
6. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посіб. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2002. – 240 с.
7. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні // Закон України від 16.07.1999 №996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
8. Про недержавне пенсійне забезпечення // Закон України від 09.07.2003 №1057-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
9. Соколов Я. В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: учебн. пособ. для вузов. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638 с.
10. Цікановська Н. А. Сутність та особливості кругообігу фінансових ресурсів Недержавних пенсійних фондів // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – № 1. – С. 41-46.

JEL CLASSIFICATION: M40

SPECIFIC OF ACCOUNTING SUBJECT AND OBJECT IN NON-GOVERNMENT PENSION FUNDS

Serhiy V. MEDVID

Graduate student of The University of banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Summary. The development of non-government pension insurance sharply raises question about the need to obtain timely and accurate information that would fully reflect the specifics of the non-government pension funds activity. An important role in this process is the development of organizational and methodological principles of accounting as a system that is able to generate relevant data. However, the foundation for implementing the necessary measures in this area should be a reliable theoretical framework, the development of which

is impossible without defining key concepts such as subject and object of accounting. Because the only way to develop specific effective organizational tools is the knowledge of the objects of influence in certain specific activities

The author has investigated the essence of the subject and object of accounting through the prism of time, studied their relationship, analyzed specificities of non-government pension funds and their impact on the interpretation of the subject and object of accounting in non-government pension funds.

Key words: *non-government pension fund, subject, object, accounting, financial activities.*

The development of non-government pension insurance sharply raises question about the need to obtain timely and accurate information that would fully reflect the specifics of the non-government pension funds activity. An important role in this process is the development of organizational and methodological principles of accounting as a system that is able to generate relevant data. However, the foundation for implementing the necessary measures in this area should be a reliable theoretical framework, the development of which is impossible without defining key concepts such as subject and object of accounting. Because the only way to develop specific effective organizational tools is the knowledge of the objects of influence in certain specific activities

That is why, the study of theoretical foundations, i.e. content of the basic categories and principles of accounting, knowledge of which is essential for a clear understanding of accounting practices, becomes more important.

The main purpose of this article is to study on the definition and characteristics of the subject and object of accounting and determine their specificity for use in non-government pension funds.

The author has investigated the essence of the subject and object of accounting through the prism of time, studied their relationship, analyzed specificities of non-government pension funds and their impact on the interpretation of the subject and object of accounting in non-government pension funds, rethought Karl Marx's formula in relation to the capital of non-government pension funds, gave the definition of "accounting subject", which corresponds to the current trends and grouped objects under a specific division of types of economic activity in the non-government pension funds.

The results of the article can be used for a deeper understanding of accounting processes implemented in non-government pension funds, as well as a base for building organizational and technical model of accounting in non-government pension funds.

References

1. Golov S. (2011) Teoria bagatocilovogo buhgalterskogo obliku [The theory of multi-accounting. Accounting and auditing]. No. 4.
2. Dorosh N. (2011) Vyznachennia predmetu ob'ektiv vydiv obliku [Definition of the subject and

objects of auditing]. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economy. 130, 15-17.

3. Instrukcia pro zastosuvannia planu rahunkiv buhgalterskoho obliku aktyviv, kapitalu, zoboviazan i gospodarskyh operacii pidprijemstv i organizacii

[Instructions on the use of the Chart of Accounts assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations]. Instruction of the Ministry of finance of Ukraine. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.

4. Lyshenko O. V. (2009) Buhgalterskyi oblik [Accounting]. Kyiv : Center of educational literature.

5. Marx K. (1983) Kapital [Capital]. Moscow: "Political Literature Publishing House".

6. Oparin V. (2002) Finansy (Zagalna teoria) [Finance (General Theory)]. Kyiv : KNEU.

7. Zakon Ukrainy pro buhgalterskyi oblik i finansovu zvitnist v Ukraini [Law of Ukraine 16/07/1999 No.996-XIV On Accounting and Financial Reporting in Ukraine]. Retrieved from

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

8. Zakon Ukrainy pro nederzhavne pensiine zabezpechennia [Law of Ukraine 09/07/2003 No.1057-IV On Non-government Pension Provision]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.

9. Sokolov Y. (1996) Buhgalterskii uchet: ot istokov do nashyh dnejj [Accounting: from the beginnings to the present day]. Moscow: Audit, UNITY.

10. Tsikanovska N. (2012) Sutnist ta osoblyvosti krugobigu finansovyh resursiv nederzhavnuh pensiinyh fondiv [Essence and features of the circulation of funds of private pension funds]. Scientific Bulletin: Finance, banks, investment, 1, 41-46.

UDC 004.415

JEL CLASSIFICATION: L 86

INFORMATION SYSTEM OF BIOMETRIC AUTHENTICATION IN MOBILE BANKING

Elena A. NYEMKOVA

Associate Professor, Department of Economic Cybernetics Lviv Institute of Banking the University of Banking of the NBU

E-mail: cyberlbi12@gmail.com

Анотація. У статті розглянуто інформаційну систему мобільного банкінгу за допомогою смартфона на основі біометричної автентифікації. Запропоновано хеш-функцію, яка забезпечує закриття даних біометричного шаблону в інформаційних мережах при віддаленому доступі клієнта до рахунку. В якості біометрики розглядається структура райдужки ока людини. Хеш-функція описується у вигляді таблиці чисел, що не повторюються. Наведено перевірку криптографічної стійкості хеш-функції. Сеансовий ключ для хеша визначається послідовністю біометричних даних та автентифікаційних даних смартфона. Запропоновано протокол взаємної автентифікації клієнта і сервера платіжної системи. Наведено оцінку кількості безпечних звернень клієнта до платіжної системи.

Summary. This article is devoted to the information system of mobile banking with a smartphone-based biometric authentication. The hash function is proposed that provides closure of biometrics in information networks for remote access to client account. The structure of the iris of the human eye is considered as biometrics. The hash function is described as a table of numbers.

Ключові слова: *біометричний шаблон, протокол взаємної автентифікації, транзакція, несанкціоноване списання коштів, хеш-функція.*

Ключевые слова: *биометрический шаблон, протокол взаимной аутентификации, транзакция, несанкционированное списание средств, хеш-функция.*

Key words: *biometric template, mutual authentication protocol, transaction, unauthorized debiting, hash function.*

Introduction. Complex automation of banking services on the one hand and technological advances of mobile technology on the other hand made it possible to access of the customer's account with his

Аннотация. В статье рассматривается информационная система мобильного банкинга с помощью смартфона на основе биометрической аутентификации. Предложена хеш-функция, которая обеспечивает закрытие данных биометрического шаблона в информационных сетях при удаленном доступе клиента до счета. В качестве биометрики рассматривается структура радужки человеческого глаза. Хеш-функция описывается в виде таблицы неповторяющихся чисел. Проведена проверка криптографической стойкости хеш-функции. Сеансовый ключ для хеша определяется последовательностью биометрических данных и аутентификатора смартфона. Предложен протокол взаимной аутентификации клиента и сервера платежной системы. Приведена оценка количества безопасных обращений клиента к платежной системе.

Verification of sustainability of cryptographic hash functions is performed. The session key for the hash is determined by the sequence of biometric data and authentication data of smartphone. The protocol of mutual authentication of a client and the server of payment system is given. The number of client's safe applications to ATM is estimated.

smartphone. Taking into account openness of mobile communication systems in the first place we have to think about the information security of such actions. Smartphone gives you the opportunity to hold

biometric authentication people, mostly researchers tend to use the iris of the eye. Researches in this area are in an active stage [1-4]. The combination of biometrics human authenticator with its smartphone gives you the opportunity to organize a strong authentication.

Biometric authentication in a computer network is one of the promising areas of information security. Biometric authentication is more secure than passwords and identity documents. It is also the only way to recognize fraud. Currently, biometric systems are not completely reliable in terms of recognition errors, as well as in terms of preservation and transmission of biometric templates online. These difficulties are a barrier to the widespread use of biometric systems in the real world.

Specialists consider two types of attacks in the context of biometric authentication [4-5]. They are forgery attack and data leakage from the database templates. Forgery attack can occur because currently there is no unambiguous method of matching fixed biometric data to their respective owners. Verification of physiological characteristics or observations of random factors are proposed as a possible solution to this problem. Data leakage from the database templates, and its equivalent – unauthorized interception of data pattern in the network (mobile banking, internet banking) are situations when the information about the template of a legitimate user come to scam's notice.

The following requirements for the security of biometric template are considered. Firstly, physical fakes of biometric features cannot be restored from template data. Secondly, template protection scheme does not affect the result of biometric authentication systems. Thirdly, you can create a variety of templates from one biometrics to replace one of them in case of compromise. Nowadays biometric template protection is carried out through the transformation of biometric features and with the help of biometric cryptosystems. In the latter case protected template contains both a biometric template and the cryptographic key.

This work is devoted to the development of cryptographic biometric template protection method. It is suggested to use the findings in biometric ATMs. It is also possible to use them for authentication in mobile banking. The peculiarity of the suggested protection is the possibility of making a in a secured sketch of authentication information of ATM or mobile device through which customer's bank account is accessed.

Card accounts security is associated with three types of fraudulent transactions defined by ways of

access and methods of operations. Ways of access include transactions via cash machines (ATM), payments via terminals in shops (POS) and mobile access to the account via internet banking (CNP).

Although in these three listed methods a client deals with a single object – his/ her own account, and gets access to his/ her account via the same authentication method – entering PIN and presenting card information, levels of fraudulent transactions both in absolute and relative terms for ATM, POS and CNP are significantly different. According to the European Central Bank [6-7] the level of fraudulent ATM transactions accounts for approximately one-sixth of the total number. Methods for identification and authentication of clients, provided they use ATM from year to year, remained virtually the same and the changes concerned the quality of plastic cards – the transition from magnetic stripe to chip. However, this was not a significant obstacle to fraudsters. Various innovations are constantly being tracked and more advanced ways of unauthorized debiting of card accounts are being created.

Purposes of this article are:

- firstly, formulation of requirements on the hash function with the modern approach to the biometric authentication;
- secondly, the construction of a hash function using a sequence of biometric template as a session key;
- thirdly, the verification of cryptographic hash resilience;
- fourthly, the designing information system of mobile banking model with biometric authentication.

Constructing of the hash function for mobile banking. To date, the following trends determine the progress of protection against fraudulent transactions with card accounts: firstly, the transition to biometric authentication of a client and, secondly, a number of requirements [8] on authentication protocols. Biometric authentication provides a higher level of protection for client's account and therefore client's greater responsibility for what happens to his account. The latter allows taking the responsibility for unauthorized withdrawals from customer's account off banks and reduces banks' losses. That means that biometric authentication benefit both clients and banks. In the ATM sphere the switch to biometrics has already taken place: in Poland and Japan, the transition to biometric ATMs has begun (vascular pattern on client's palm is used). Private Bank has introduced voice authentication for smartphone owners using online banking [9].

There are a number of new requirements on au-

thentication protocols during transactions. One of the main requirements is mutual authentication of a client and the side giving permission to access the card account. The second requirement is mandatory authentication of the device by means of which access is provided. The third one is mandatory encryption of information transferred over the network.

The volume of biometric data is significantly larger than the data for PIN and plastic card number. The size of the biometric data files depends on the type of biometrics. It can be from 256 bytes for fingerprints up to 70 kilobytes for blood vessels drawing hands. Therefore, the hash function, that is used to close information when it is transmitted via network, has to process fairly large amount of information efficiently. Thus, taking into account the class of information system security, a hash function must satisfy the following requirements:

- to work effectively with fairly large amount of information (not less than 256 B);
- to provide identification and authentication of a client;
- to provide identification and authentication of the ATM via which the transaction takes place;
- to provide mutual authentication of a customer and a processing center.

The process of identifying a client requires that PIN should be entered. With the advent of biometric ATMs the requirement to remember the sequence of PIN digits can be eliminated. For example, some biometric data positions can be assigned to determine the PIN. Thus, customers have to present their biometrics to ATM, from which data for identification is extracted; the rest of the biometric data is used for authentication. Due to the large volume of biometric data the definition of not one but several PINs for different banks can be provided. The role of plastic card then is reduced to the determination of the bank in which the customer's account is served. If the card is lost, the customer and the bank don't lose anything.

In turn, the hash function demands from data that purport to be biometric data is strictly constant. Real human biometrics may differ very significantly, in the case of iris or picture of the blood vessels. So, biometric templates should be used only those that provide their invariable for all samples of biometric

identification.

As a rule, the hash function performs the conversion of semantic information using the session key. To work with biometrics it is proposed to use the sequence of client's biometric data as a session key, and to add the information about ATM, the date of transaction and the sequence of random numbers, known to both ATM and processing center (to enhance security). Semantic information is contained in a special table in which the process of mixing rows and columns is performed.

The original table is a square matrix of numbers that are not repeated. They may be the addresses of matrix cells. Matrix of size 16 by 16 is taken as initial, the number of matrix elements is 256. The first step is to prepare the table for initialization as a client hash function. To do this cell contents is reliably mixed using cyclic shifts of rows and columns. Four random numbers are generated. The first number determines what will shift: a row or a column. The second number specifies the number of a row or a column. The third number specifies the position at which the shift will start. The fourth number determines the shift direction: left or right for a row and up or down for a column. Applying this operation repeatedly, we obtain reliably mixed matrix.

Testing of hash function and the estimation of its parameters. As a quality control of mixing the function of correlation between the original matrix and mixed one is used. Fig. 1 shows the correlation function between two matrices depending on the number of cycles of mixing.

The number of cycles of mixing depends on the size of matrix, the larger the matrix, the greater the number of required cycles. From Figure 1 we can see that for sufficient level of mixing it is necessary to perform not less than 256 cycles, which coincides with the number of matrix elements. The next operation was performed to test the quality mixed matrix. Sums of the numbers of all columns (similar rows) of the matrix were calculated. Sixteen sums were considered.

Results for sums in columns before mixing are shown in Figure 2. Results for sums in columns after mixing are shown in Figure 3.

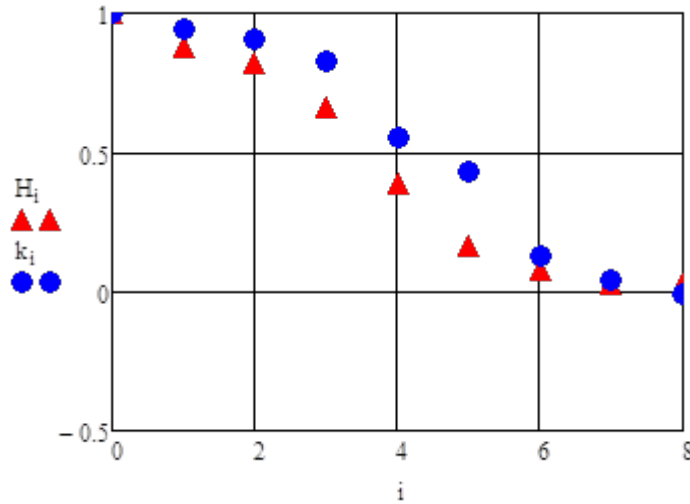

Fig. 1. Correlation k_i and number of coincidences H_i between the original matrix and mixed. The number of mixing is 2 raised to the power of “ i ”

The left side of Figure 2 shows a uniform increase in the values of sums V_i with increasing of the column number i . The average value of sums is equal 2040. The right side of Figure 2 shows a histogram of the distribution’s density h of sums. Vector midpoints

of intervals int put off along the abscissa. Frequency of occurrence into the interval of values of sums h plotted along the ordinate axis. The analogous quantities are shown in Figure 3.

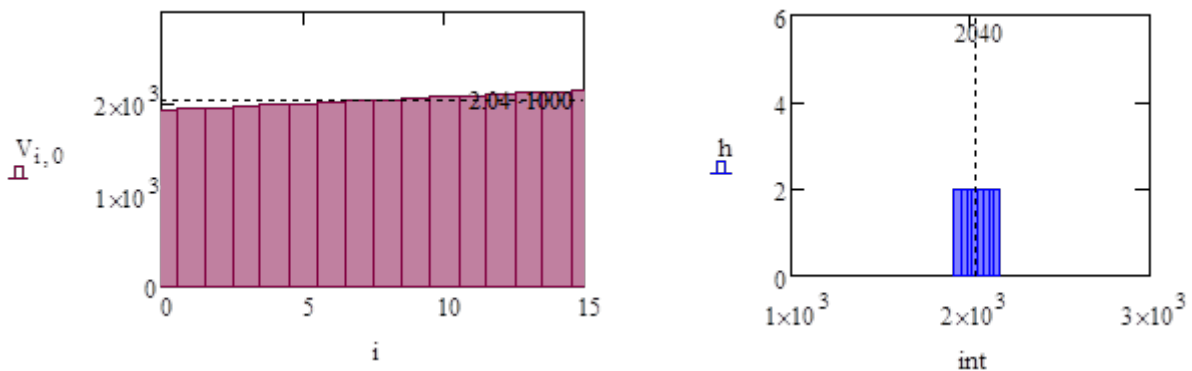

Fig. 2. Sums V of the columns of the matrix and the density distribution h of sums before mixing

View of left graph in Figure 2 depends on the specific filling of the original matrix. In our case, the matrix is filled with decimal numbers from zero to 255 in a strictly ascendingly rows. The numbers from zero to 15 fill the first row, the number of 16 to 31 fill the second row, and so on. Therefore, the column sums uniformly slowly increase with the number of column. All sums get into a narrow range of values around the mean value in 2040.

The density of the distribution of sums has the form clearly defined dependence to the midpoints of the intervals. View of the histogram on the right side of Figure 2 depends on the number of partitions of the interval changes in sums.

The number of partitions is equal to 7 in the histograms of Figures 3. Quantity sums in each interval depends on the number of these intervals. For example, exactly two sums are in each interval, if the number of partitions is equal to 8.

As seen from comparison of Figure 2 and Figure 3, the nature of the change of sums changed significantly. It became chaotic. Period, in which sums fall into, broadened considerably (approximately 3.5 times). The shape of the histogram distribution density has the form of a random distribution. Maximum density distribution of sums corresponds to the 2040, form of the distribution is asymmetric. In appearance it is similar to the Gaussian distribution. Increasing the

number of mixings of the original matrix does not change the form of the density distribution of sums.

Maximum of the distribution falls on the average value of the sums and asymmetry persists.

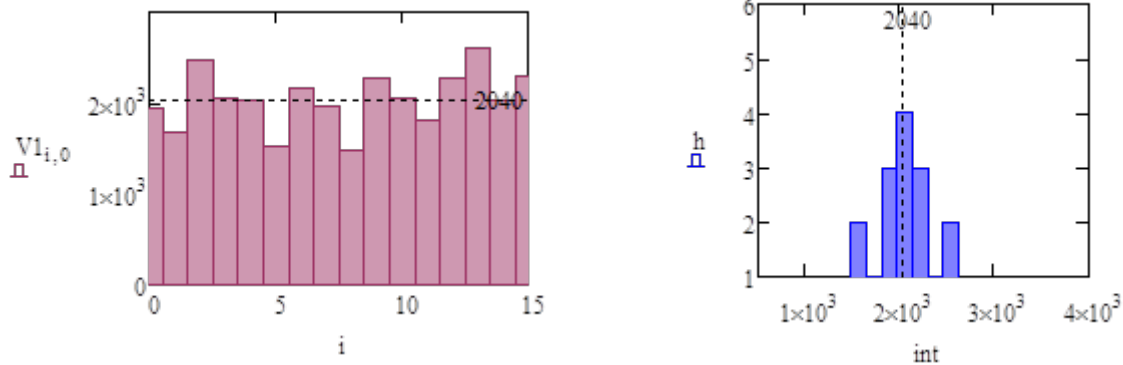

Fig. 3. Sums $V1$ the columns of the matrix and the density distribution h of sums after mixing

The results of these checks on the cryptographic security of hash functions do not depend on the type of properties, which is filled with the original matrix. For the matrix, the cells of which are recorded zeros or ones, the same results are obtain.

It should be noted that for the numerical simulations a random number generator is used, which is built into the processor MathCAD. For the practical application of the hash function there should be used a random number generator, which uses noise processes in real physical devices. For example, a random number generator based on the computer sound card well suited for the application.

The second step of preparation is the introduction of user's information. The user enters his/ her identifying information: it can be passphrase, just a set of words, drawing sufficient number of lines, and finally – user's fingerprint. The entered information is transformed into a sequence of numbers that determine further mixing of matrix. Then hash function (matrix) is considered to be initialized and together with client's biometric data (reference data) is stored in bank's database.

Modeling of work of hash function is of interest to a large number of inputs to the client's bank account. The biometric template is modeled as a random number sequence required length. For this numerical experiment, four sequences of random numbers were generated. The first two sequences are random integers in the range from zero to fifteen; the latter two sequences are random integers in the range from

zero to one. The length of all sequences is the same and is 256 numbers. Thus the length of the biometric template is 5120 bytes. The initialized matrix is mixed; the order of mixing is given by the generated sequences. Next, we investigate the correlation $Kor(n)$ between the initialized matrix and the mixed matrix, depending on the number of mixings n . Also, number of coincidences $Eq(n)$ of the numbers in cells of both matrices is studied.

The magnitude of the correlation function is small. This suggests that the value of the sequence of hash functions continue to be random variables. Each client request to the payment system means changing the hash function once. It was established that multiple application of the same biometric template does not change the structure of the random nature of the hash function. The values of the correlation function between the initialized hash function and the hash after repeated applications of biometric template have been investigated for several ranges of the number of applications. All of them were insignificant. For example, Figure 4 shows calculations for a range of n in the region of 10,000. This corresponds to 10,000 client requests to the payment system.

It is of interest the value of the correlation function of two consecutive hash functions for a large number of customer requests to the payment system. The magnitude of the correlation between two successive hash functions turned be constant and equal -0.025 , regardless of how many times a session key was used.

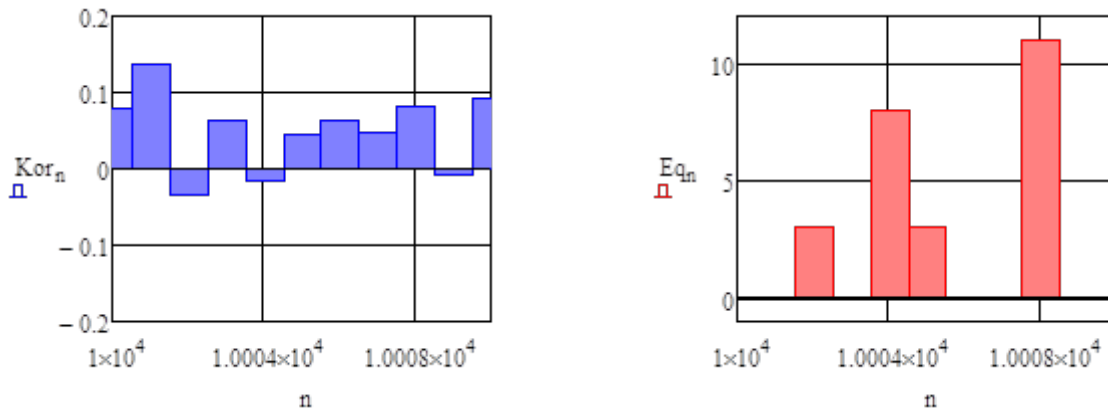

Fig. 4. Correlation function $Kor(n)$ and number of coincidences $Eq(n)$ (of the 256) for the consistent application of biometric template sequence to the hash function. There are achieved from 10000 to 10010 successive applications of biometric template

Thus it can be concluded that a reliable mixing matrix in the first stage, as well as a sufficient length of the session key (biometric template size) allow to have a low level of correlation between the hash functions for various customer requests to his account.

Briefly mutual authentication protocol between client of bank and processing center can be described as follows. When the client uses ATM biometric data (real time data) is taken, from which identification data is extracted and together with the ATM's ID are sent into the processing center. In the center mixing of previous hash functions is performed according to the reference biometric data, ATM's data and the date of usage. At the same time the previous hash function is sent to the ATM, where the same transactions are performed, but customer's real time data is used as biometrics. Then the first half of the hash function is sent to the Processing Center, where it is compared with the same half of the center. When they coincide the second half of the hash function is sent to the ATM and compared with the rest of ATM's

hash function. When they coincide their mutual authentication is considered to be passed, the client is given access to the account. If a malicious user listens to the network, it may receive two consecutive hash function values. But from these data he cannot determine the order of the permutation, which provides a transition from the first to the second hash for real significant time. To do this, he would have to make $256!/256 \approx (256/e)^{256} \sqrt{2\pi/256} \approx 5,3 \cdot 10^{59}$ permutations. In addition, it should be noted that up to the biometric template should be added to the data of a particular device, with which the client communicates with the bank. This may be an ATM, POS terminal, mobile device. Therefore, each time the attacker faces the challenge of identity data across devices, which are also not transmitted in its direct form, and are included in the session key for the hash. Thus, the hash function provides almost unlimited number of secure requests to customer account.

The information system of biometric authentication in mobile banking is shown on Figure 5.

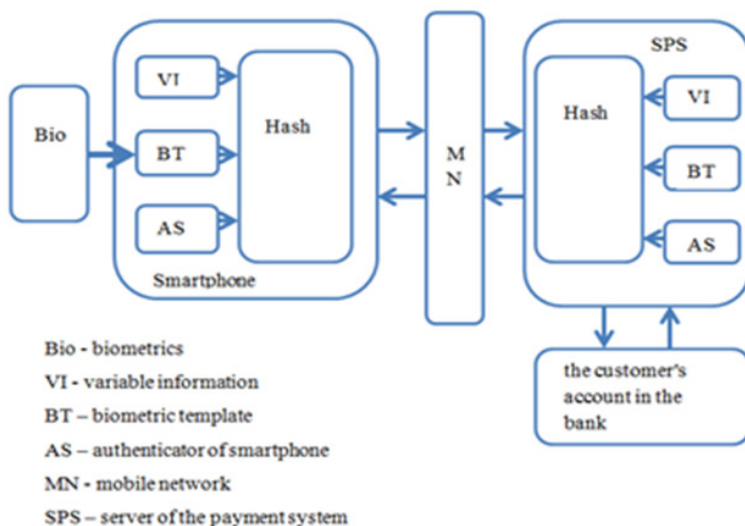

Fig.5. The information system of biometric authentication in mobile banking

Person (Bio) is an indispensable element of the information system. Link between the elements of the system are shown. Sequence of interaction of the system is described in the cryptographic protocol of mutual authentication.

Conclusions. Cryptographic protection of client's biometric template for mutual authentication should provide a basic set of measures of protection of information exchange of subjects and objects for K1 class of security. Cryptographic protection is the use of hash function, where in contrast to classical hashes the session key is client's biometric template as well as identification data of mobile device.

The hash function is described in the form of a table of numbers; the sequence of mixing is determined by the set of client's biometric data, the authenticator of smartphone and the date of transaction. Numerical

modeling is performed. The biometric template is constructed as a sequence of random numbers. The presented results of calculation of the correlation function give reason to believe the proposed scheme of generation of the hash function is resistant to brute force attacks. Described protocol of strict mutual authentication guarantees the protection of a large number of client's applications to his/ her own account.

The Information system of mobile banking for biometric authentication is presented. Person is an indispensable element of this system. Security of mobile payments depends on the correctness of the mutual strong authentication protocol.

Numerical experiments are of interest to the real biometric templates that have the prospect of further development of this area.

References

1. Yang B., Busch C., Bours P., Gafurov D. (2010) Robust Minutiae Hash for Fingerprint Template Protection. SPIE Media Forensics and Security, Electronic Imaging, Jan.17-21, San Jose, USA.
2. Sutcu Y., Sencar H. T., Memon N. (2005). A secure biometric authentication scheme based on robust hashing. Proc. of ACM Multimedia and Security Workshop. New York, USA, 111-116.
3. GenKey. System, portable device and method for digital authenticating, crypting and signing by generating short-lived cryptokeys. US Patent 2006/0198514A1.
4. Fatangare M.I, Honwadkar K. N. (2011). A Biometric Solution to Cryptographic Key Management Problem using Iris based Fuzzy Vault. International Journal of Computer Applications (0975 – 8887) 15(5), 42 – 46.
5. Standard ISO/IEC 24745:2011, Information technology – Security techniques – Biometric information protection. (2011) Retrieved September 22, 2014, from <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso-iec:24745:ed-1:v1:en>.
6. Second report on card fraud July 2013. (2013, July) Retrieved September 12, 2014, from http://www.paymentscardsandmobile.com/wp-content/uploads/2013/08/ECB_Card-Fraud-Report-2013-07en.pdf.
7. Third report on card fraud February 2014. (2014, February 25). Retrieved September 12, 2014, from <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/cardfraudreport201402en.pdf> - ISBN 978-92 -899-1253-2.
8. Claims to protect information that is not state secrets contained in state information systems. (2013, March 1). Retrieved August 23, 2014, from <http://prospo.ru/personal-data-security/4040-trebovaniya-o-zashhite-informaczii-ne-sostavlyayushhej-gosudarstvennyu-tajnu-soderzhashhejsya-v-gosudarstvennyx-informaczionnyx-sistemax>.
9. Privat service launched Sound Authorization User is privat24. (2014, April 25). Retrieved May 30, 2014, from <http://kbs-izdat.com/privatbank-zapustil-servis-zvukovoj-avtorizacii-polzovatelej-v-privat24/>.

УДК 336.77:631.16

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМ КРЕДИТУВАННЯМ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Наталія Семенівна ПРОКОПЕНКО

д.е.н., професор, зав. каф. фінансів та банківської справи ПВНЗ «Європейський університет»
E-mail: prokopenko_nata1@mail.ru

Анотація. В статті розглянуто проблеми управління банківськими кредитами в умовах ринкової економіки. Запропоновано концепцію управління банківським кредитуванням підприємств аграрного сектору, яка являє собою симбіоз необхідних механізмів, інструментів в системі управління банківським кредитуванням.

Аннотация. В статье рассмотрены проблемы управления банковскими кредитами в условиях рыночной экономики. Предложена концепция управления банковским кредитованием предприятий аграрного сектора, которая представляет собой симбиоз необходимых механизмов, инструментов в системе управления банковским кредитованием.

Ключові слова: кредитування, управління банківським кредитуванням, аграрний сектор, сільськогосподарські підприємства, кредитні операції, позичальники, кредитні продукти, банк.

Ключевые слова: кредитование, управление банковским кредитованием, аграрный сектор, сельскохозяйственные предприятия, кредитные операции, заемщики, кредитные продукты, банк.

Постановка проблеми. Вітчизняна практика господарювання свідчить, що аграрний сектор є локомотивом економічного розвитку країни, створює умови для розширення інноваційно-інвестиційної діяльності, збільшенню кількості робочих місць. Наразі в умовах активізації євроінтеграційних процесів, вагоме значення мають проблеми кредитування діяльності суб'єктів господарювання аграрного сектору.

Держава здійснює певні заходи щодо покращення кредитної політики сприяння розвитку аграрних підприємств, позитивним наслідком чого можна вважати прийняття Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22. 03. 2012 р. Про те ці дії не забезпечили зростання темпів кредитування аграріїв. Створення сприятливих умов для розвитку аграрного сектору вимагає корінних змін щодо механізму, форм, інструментів, технологій кредитування та управління банківським кредитуванням підприємств аграрного сектору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти кредитної політики сприяння розвитку сільськогосподарських підприємств розглядалися у працях Авис О. У. [1], Борисова В.А [2], Гмирі В. П. [3], Дем'яненко М. Я. [4], Олійник О. О. [5; 6], Не-

початенко О. О. [7; 8], Скалецька О. В. [9], Худолій Л. М. [10] та ін.

Мета статті. Визначаючи вагомість результатів їх досліджень, водночас відмітимо ще не досить широко висвітлено причинно-наслідкові зв'язки складових кредитної політики розвитку діяльності підприємств аграрного сектору, недостатньо переконливо обґрунтовано переваги управління банківським кредитуванням з огляду на специфічні особливості аграрної сфери.

Сукупність відміченого визначили мету та завдання даної публікації.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Управління банківським кредитуванням сільськогосподарських підприємств є потребою сьогодення. Це доволі складний процес, який супроводжується певними ризиками: негативний вплив зовнішнього середовища; низький фінансовий потенціал галузі; розбіжності у кліматичних умовах регіонів, різний рівень депресивності в адміністративних територіях; складнощі в прогнозуванні ефекту від операцій кредитування.

Досягнення позитивного ефекту управління банківським кредитуванням можливо за умови адекватної політики банківських установ, окреслення об'єктивної мети кредитування, визначення рівня надійності кредитної установи, формулювання завдань для досягнення мети, ар-

гументування інструментів кредитування і розробка дієвої організаційної структури банківської установи, що здійснює кредитування.

Методичні підходи, за допомогою яких можливе розроблення ефективної системи управління банківським кредитуванням та означення засобів (інструментів) впровадження цих розробок повинно ґрунтуватися на окресленні критеріїв і показників цього процесу та механізмів знівелювання кредитних ризиків.

Для визначення ефекту від того чи іншого варіанту банківського кредитування необхідно спиратися на результати: оцінки показників впливу на фінансові здобутки банківської

установи від об'ємів кредитування підприємств аграрного сектору; визначення якісних складових управління кредитуванням, тобто як це вплине на імідж банківської структури.

У даній статті пропонується концепція управління банківським кредитуванням підприємств аграрного сектору, яка являє собою симбіоз механізмів, інструментів формалізованих у систему управління банківським кредитуванням. Банківське кредитування у сучасній економічній системі аграрного сектору повинно посідати проміжне місце між державою і ринком аграрного сектору, забезпечуючи тим самим гармонійну єдність господарського механізму аграрного сектору (рис. 1).

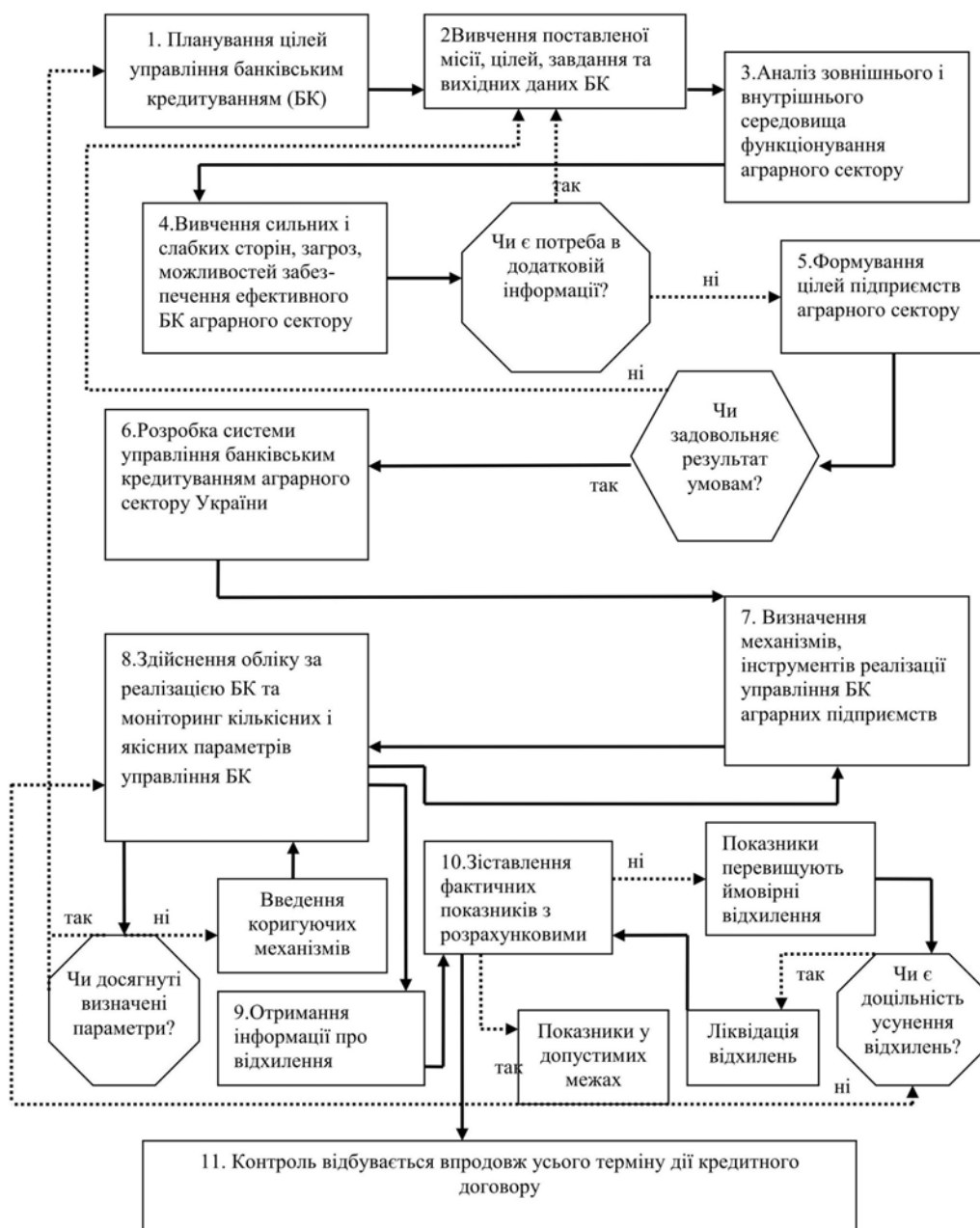

Рис. 1. Концепція управління банківським кредитуванням підприємств аграрного сектору (АС)

Розробка концепції повинна супроводжуватися описом умов, для реалізації концептуальних положень. Також виникає потреба у аналізі джерел для збільшення обсягів активів, опрацюванні стратегії для впровадження складових концепції у практичну площину, вибудові заходів з активізації кредитування підприємств аграрного сектору (підготовка кадрів, маркетинг банківських продуктів); дослідження зовнішніх і внутрішніх чинників впливу на процеси кредитування, як з позитивним так і з негативним ефектом.

Досить важливим блоком в концепції для досягнення визначених концептуальних положень виступає контроль за її впровадженням і досягненням ефективних результатів. Суть цих контрольних заходів полягає у виконанні завдань, реалізація яких сприятиме досягненню мети та здійсненню контролю за ефективністю впровадження концепції.

Аргументовано необхідність використання концепції банківського управління кредитування аграріїв, забезпечуючи тим самим гармонійну єдність господарського механізму аграрного сектору і банківського сектору.

Дана концепція включає: планування цілей управління банківським кредитуванням (далі БК); вивчення поставленої місії, цілей, завдання та вихідних даних БК; аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування аграрного сектору; вивчення сильних і слабких сторін, загроз, можливостей забезпечення ефективного БК аграрного сектору; формування цілей підприємств аграрного сектору; розробка системи управління банківським кредитуванням аграрного сектору України; визначення механізмів, інструментів реалізації управління БК аграрних підприємств; здійснення обліку за реалізацією БК та моніторинг кількісних і якісних параметрів управління БК; отримання інформації про відхилення; зіставлення фактичних показників з розрахунковими; контроль відбувається впродовж усього терміну дії кредитного договору. Важливою особливістю цієї концепції є постійна оцінка результату діяльності за допомогою зворотного зв'язку (аферентації). Дотримання цих вимог сприятиме вибору оптимальної системи управління банківським кредитуванням та втілення її у практичну діяльність.

Найбільш вагомим за можливими обсягами фінансування суб'єктів аграрного підприємництва є кредитний механізм, основними інструментами реалізації якого є мікrokредитування, форми кредитування поточної потреби суб'єктів

в обігових коштах та пільгове кредитування через створення суб'єктами малого аграрного бізнесу кредитних кооперативів.

Опираючись на світовий досвід, обмеженість фінансових ресурсів та проблеми доступу до них фермерських господарств, домогосподарств, актуалізується необхідність у створенні, наданні правового статусу та державної підтримки структурам некомерційного типу – кредитним кооперативам.

Кредитний кооператив, представляє собою просту форму організації взаємного кредитування громадян і малих підприємств, не є комерційною організацією, основна ціль якої – надання кредитно-фінансової послуги своїм учасникам з метою розвитку їх виробничо-господарської діяльності [11, с. 14]. Основне призначення таких структур полягає у можливості суб'єктів малого підприємництва фінансувати основний та обіговий капітал, не звертаючись за фінансовою допомогою до місцевих, державних органів та інших структур.

Найбільш поширеним інструментом кредитного механізму є мікrokредитування, який сьогодні виступає окремим сегментом кредитування суб'єктів малого підприємництва і характеризується невеликими розмірами позик, лояльністю до забезпечення (за незначних розмірів відсутності застави), за відсутності кредитної історії. При цьому в світовій практиці розміри мікrokредитування визначають розмірами підприємництва, кількістю працівників, виручкою від реалізації і відповідно становлять і часто змінюються виходячи із економічного стану країни та цільового характеру кредиту: США – короткостроковий кредит 35-50 тис. дол.; згідно стратегії ЄБРР – до 30 тис. Євро; Росія – 10-15 тис. дол.

Важливо звернути увагу на те, що в Україні мікrokредити є дещо модифікованими, оскільки вони видаються окремо фінансово-кредитними організаціями (Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Німецько-український фонд (НУФ) та Український фонд підтримки підприємництва (УФПП) та банківськими установами, найбільші обсяги яких припадають на Приватбанк, Райайзен Банк Аваль, ОTR банк, Укрсоцбанк, Укрсиббанк тощо.

Згідно Постанови Кабінету міністрів України «Про затвердження порядку використання у 2010 р. коштів, передбачених у державному бюджеті для мікrokредитування суб'єктів малого підприємництва» розміри мікrokредитів до 1 року коливається в межах 5-10 тис. грн, строком

до 3 років – 100-250 тис. грн, що видаються через УФПП та розпорядника бюджетних коштів – це Держаний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва [12].

Програми мікрокредитування за підтримки ЄБРР та НУФ мікрокредит визначає як кредит наданий в межах Програми, шляхом фінансування суб'єктів малого підприємництва (фізичних осіб підприємців та юридичних осіб) через банки-партнери кредитів для реалізації інвестицій в основний та обіговий капітал (Приватбанк, Райфайзен Банк Аваль, Банк Форум, Кредитпромбанк, Надра). Основними цілями мікрокредитної підтримки зазначених фондів є залучення українських банків до фінансування сектору малого бізнесу, котрі разом з фінансовими ресурсами отримують консультаційну підтримку в рамках Програми та переймають прогресивні технології кредитування; створення взаємовигідних умов між банками партнерами та суб'єктами малого бізнесу щодо фінансування інвестиційних проєктів.

Так, наприклад, НУФ у 2011 року розпочав упроваджувати нову Програму з кредитування суб'єктів малого підприємництва за пріоритетними галузевими напрямками, що передбачає обмеження маржі банків-партнерів при видачі кредитів досліджуваним суб'єктам [13, с. 21]. Основними напрямками кредитування є сільське господарство, торгівля, сфера послуг та виробництво.

Проблема взяття мікрокредиту для суб'єктів малого підприємництва у ЄБРР та НУФ є незнання про існування таких програм, відсутність забезпечення та гарантій, сформовані стереотипи важкості підготовчого процесу (збір документів, бізнес-план, оформлення тощо). Отримання мікрокредиту суб'єктами малого бізнесу за їх програмами є диверсифікованими: застава для фізичних осіб – це особисте їх майно (автомобіль, земельна ділянка, нерухомість), устаткування, порука третьої особи; для юридичних осіб – майно юридичної особи, товари і сировина в обороті, дебіторська заборгованість.

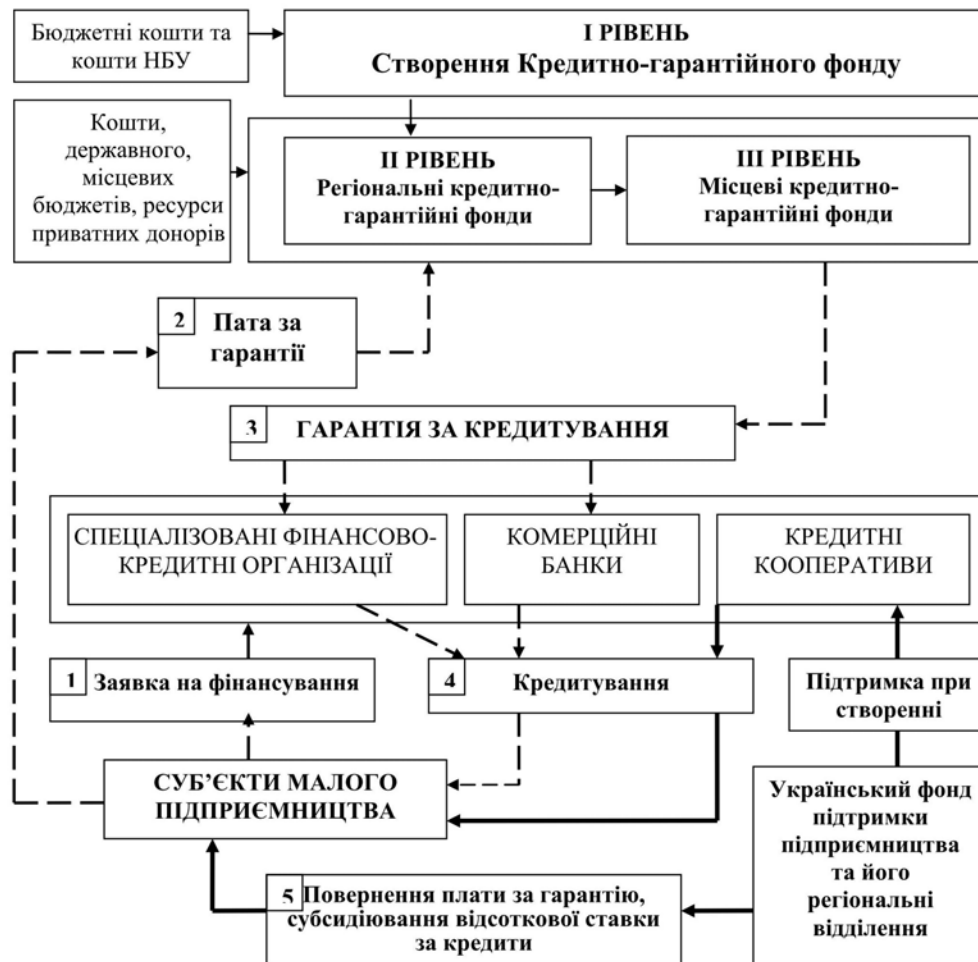

Рис. 2. Пільговий механізм кредитування суб'єктів малого бізнесу

Джерело: сформовано автором.

Окрім зазначених інструментів кредитування особливого поширення набувають форми фінансування поточної потреби в кредитуванні, такі як овердрафт і контокорентний рахунок (понад залишок на поточному рахунку), факторинг і форфейтинг (під забезпечення дебіторської заборгованості, контракти, векселі одержані від покупців, рахунки-фактури), кредитна лінія (кредитування в межах поточної потреби і встановленого ліміту), комерційне кредитування (кредитування господарюючими суб'єктами). Зазначені кредитні інструменти використовують лише за умови довготривалої і тісної співпраці суб'єкта господарювання із банками, фінансово-кредитними організаціями, господарюючими суб'єктами, однак не можуть використовуватись на початку підприємницької діяльності.

Загалом вирішення проблем кредитування в Україні можна досягти шляхом побудови трирівневої системи гарантування (рис. 2).

Перші кроки щодо формування Кредитно-гарантійного фонду були ще в 1994 р., коли було підписано угоду між Україною та МБРР. Суть угоди полягає у наданні НБУ кредитної лінії для кредитування малого підприємства, яка й передбачала створення гарантійної установи, однак її створення не було реалізоване. Проте як свідчить світовий досвід гарантійні фонди є дуже поширеними у провідних країнах світу і слугують основою для пільгового кредитування досліджуваних суб'єктів.

В Україні для сприяння гарантійного забезпечення необхідно створити Кредитно-гаран-

тійну установу (за рахунок державних коштів та коштів НБУ) та регіональні гарантійні представництва (за рахунок коштів місцевих бюджетів та коштів приватних донорів) для гарантування ризиків неповернення кредитів суб'єктами малого підприємства комерційним банкам та спеціалізованим фінансово-кредитним організаціям з підтримки малого бізнесу.

Висновки. На період реалізації механізму кредитування суб'єктів малого підприємства необхідна фінансова допомога держави та регіональних органів влади для започаткування гарантійних фондів, а також активне доручення до їх формування донорських організацій. Запропонована схема кредитування повинна забезпечити позитивний вплив на активізацію кредитування досліджуваних суб'єктів. З одного боку, кредитування через комерційні банки та великі фінансово-кредитні установи дозволить збільшити доступ до фінансових ресурсів суб'єктів малого підприємства, з іншої сторони сприятиме створенню кредитних кооперативів. За таких умов активізується виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємства та забезпечиться повноцінна участь у процесі кредитування Українського фонду підтримки підприємства та його регіональних відділень. Все це створить умови для розвитку різноманітних видів кредитування та його ефективності у сфері малого підприємства, а особливо тих суб'єктів господарювання, що працюють у аграрній сфері.

Список використаних джерел

1. Авис О. У. Проблемы современного аграрного кредитования в России / О. У. Авис // Деньги и кредит. — 2012. — № 4. — С. 48–52.
2. Борисова В. А. Перспективи розвитку системи кредитної кооперації в аграрній сфері / В. А. Борисова // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія “Фінанси і кредит”. — 2011. — № 1.
3. Гмиря В. П. Роль системи банківського кредитування в розвитку аграрного виробництва / В. П. Гмиря // Науковий вісник ЧДІЕУ. — 2014. — № 1 (21). — С. 88–93.
4. Дем'яненко М. Я. Фінансові проблеми формування та розвитку аграрного ринку / М. Я. Дем'яненко // Економіка АПК. — 2007. — № 5. — С. 4–13.
5. Олійник О. О. Ефективність використання пільгових кредитів в Україні та Польщі / О. О. Олійник // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. — К. : НУБПУ, 2009. — Вип. 142. — Ч.2. — С. 82–90.
6. Олійник О. О. Запровадження схеми гарантування кредиту в сільському господарстві України / О. О. Олійник // Облік і фінанси. — 2013. — № 2. — С. 99–105.
7. Непочатенко О. О. Організаційно-економічні механізми кредитування аграрних підприємств: (Монографія) / О. О. Непочатенко. — Умань : УВПП 2007. — 456 с.
8. Непочатенко О. О. Державна підтримка підприємств АПК через удосконалення системи

кредитування / О. О. Непочатенко // Економіка АПК. — 2008. — № 8. — С. 95–100.

9. Худолій Л. М. Удосконалення системи банківського кредитування малого підприємництва у аграрній сфері України / Л. М. Худолій, І. А. Годованець // Агросвіт. — № 11. — 2011. — С. 30–32.

10. Скалецька О. В. Тенденції розвитку кредитних відносин між сільськогосподарськими підприємствами та комерційними банками / О. В. Скалецька // Агросвіт. — 2012. — № 20. — С. 53–56.

11. Доровеева О. Н. Совершенствование механизма финансовой поддержки малого предпринимательства (на примере Республики Коми) автореф. дис. на соискание ученой степени канд. эк.

наук. : спец. 08. 00. 05 – «Экономика и управление народным хозяйством (региональная экономика) / О. Н. Доровеева. — Сыктывкар, 2002. — 20 с.

12. Про затвердження порядку використання у 2010 р. коштів, передбачених у державному бюджеті для мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва [Електронний ресурс] : постанови Кабінету міністрів України від 12 жовтня 2010 року № 923. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>.

13. Майборода В. В. Заходи з підтримки фінансування малих і середніх підприємств України / В. В. Майборода // Вісник університету банківської справи НБУ. — 2012. — № 2 (14). — С. 18–23.

JEL CLASSIFICATION: E52

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR CONTROL BANK LENDING TO ENTERPRISES OF THE AGRICULTURAL SECTOR

Nataliia S. PROKOPENKO

*Doctor of Science in Economics, Professor, Head of the Department of Finance and Banking
"European University" PHEE*

Summary. The paper considers the problem of bank loans in a market economy. The concept of control bank lending businesses of the agricultural

sector, which is a symbiosis necessary mechanisms and tools in the management of bank lending.

Key words: *crediting, bank lending management, agricultural sector, agricultural enterprises, credit transactions, borrowers, loan products, the banking institution.*

This article is about the problem of bank lending management associated with seasonal operation of agricultural enterprises, climate differences of administrative areas in Ukraine, where the entities of studied branch carry out their activities. It is provided the research of the availability of external and internal risks that affect the final performance of a banking institutions and enterprises of the agricultural sector. The author has proposed the concept of the management of bank lending of the agricultural sector enterprises. Such concept includes the planning of bank lending (the BL) management purposes; the studying of the set mission, goals, objectives and benchmark data of the BL; the analysis of the external and internal environment of the agricultural sector; the examination of the strengths, weaknesses,

threats, opportunities which providing effective BL of the agricultural sector; the formation of the goals of the agricultural sector enterprises; the development the bank lending management system for the agricultural sector of Ukraine; the determination of the mechanisms, tools for the implementation the management of BL of agricultural enterprises; providing the accounting for the functioning of BL and monitoring of the quantitative and qualitative parameters of BL management; receiving the information about variation; comparing the actual performance with calculated; permanent control during the entire term of the loan agreement. The implementation of this concept will contribute to the effective management of bank lending of the agricultural sector enterprises.

References

1. Avis O. U. (2012) Problemy sovremennogo ahrarnoho kreditovaniia v Rossii [Problems of modern agricultural lending in Russia]. *Denhi i kredit*, 4, 48-52.
2. Borysova V. A. (2011) Perspektyvy rozvytku systemy kredytnoi kooperatsii v ahrarnii sferi [Prospects for the development of credit cooperatives in the agricultural sector]. *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriiia "Finansy i kredyt"*, 1.
3. Hmyria V. P. (2014) Rol systemy bankivskoho kredytuvannia v rozvytku ahrarnoho vyrobnytstva [The role of bank lending in the development of agricultural production]. *Naukovyi visnyk ChDIEU*, 1 (21), 88-93.
4. Demyanenko M. Ya. (2007) Finansovi problemy formuvannia ta rozvytku ahrarnoho rynku [The financial problems of the formation and development of agricultural market]. *Ekonomika APK*, 5, 4-13.
5. Oliinyk O. O. (2009) Efektyvnist vykorystannia pilhovyykh kredytiv v Ukraini ta Polshchi [Effective use of soft loans in Poland and Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. K.: NUBPU*, 142 (2), 82-90.
6. Oliinyk O. O. (2013) Zaprovdzhennia skhemy harantuvannia kredytu v silskomu hospodarstvi Ukrainy [The introduction of credit guarantee schemes in agriculture Ukraine]. *Oblik i finansy*, 2, 99-105.

7. Nepochatenko O. O. (2007) Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy kredytuvannia ahrarnykh pidpryemstv [Organizational-economic mechanism of lending farms]. Uman: UVPP.

8. Nepochatenko O. O. (2008) Derzhavna pidtrymka pidpryemstv APK cherez udoskonalennia systemy kredytuvannia [State support for agricultural sector by improving the credit system]. *Ekonomika APK*, 8, 95-100.

9. Khudolii L. M., Hodovanets I. A. (2011) Udoskonalennia systemy bankivskoho kredytuvannia maloho pidpryemnytstva u ahrarnii sferi Ukrainy [Improving the system of bank lending to small businesses in the agricultural sector of Ukraine]. *Ahrosvit*, 11, 30-32.

10. Skaletska O. V. (2012) Tendentsii rozvytku kredytnykh vidnosyn mizh silskohospodarskymy pidpryemstvamy ta komertsiinymy bankamy [Trends in the development of credit relations between agricultural enterprises and commercial banks]. *Ahrosvit*, 20, 53-56.

11. Doroveeva O. N. (2002) Sovershenstvovanie mekhanizma finansovojj poddezhki maloho predprinimatelstva (na primere Respubliki Komi) [Improving the mechanism of financial support for small businesses (for example, the Republic of Komi)]. Extended abstract of candidate's thesis. Syktyvar.

12. Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 12 zhovtnia 2010 roku Pro zatverdzhennia poriadku vykorystannia u 2010 r. koshtiv, peredbachenykh u derzhavnomu biudzheti dlia mikro-kredytuvannia subektiv maloho pidpryemnytstva [Approving the use of 2010 funds allocated in the state budget for microcredit small businesses]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/>.

13. Maiboroda V. V. (2012) Zakhody z pidtrymky finansuvannia malykh i serednykh pidpryemstv Ukrainy [Measures to support the financing of small and medium enterprises in Ukraine]. *Visnyk universytetu bankivskoi spravy NBU*, 2 (14), 18-23.

УДК 332.021:336.02

НОВИЙ МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ: УГОДА ЩОДО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Світлана Тимофіївна ПУХИР

к.е.н., доцент, докторант Львівський інститут банківської справи УБС НБУ (м. Київ)

E-mail: kafet@lbi.wubn.net

Анотація. Проаналізовано позитивні результати та визначено проблеми одного з сучасних механізмів фінансування державної регіональної політики – угоди щодо регіонального розвитку на досвіді Донецької та Львівської областей.

Аннотация. Проанализировано положительные результаты и определено проблемы одного из современных механизмов финансирования государственной региональной политики – соглашения о региональном развитии на опыте Донецкой и Львовской областей.

Ключові слова: угода, спільні заходи, джерела фінансування, регіональний розвиток.

Ключевые слова: соглашение, общие мероприятия, источники финансирования, региональное развитие.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української держави відбувається принциповий перегляд основних положень формування та реалізації державної регіональної політики, активізація реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Головну «скрипку» в реалізації системних змін політики регіонального розвитку відіграє фінансова політика. В цьому контексті, на нашу думку, є дуже важливим проаналізувати сучасні фінансово-організаційні відносини з формування і використання, насамперед, бюджетних ресурсів шляхом механізму їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням фінансової політики регіонального розвитку на сучасному етапі формування і реалізації державної регіональної політики присвячені праці багатьох вітчизняних теоретиків і практиків, зокрема: П. Буряка, А. Данилишина, О. Демківа, М. Козоріз, А. Кузнецової, І. Сторолянської, С. Романюка.

Мета статті. Спираючись на вагомий внесок провідних вітчизняних дослідників щодо проблематики механізмів фінансування регіонального розвитку, доцільно проаналізувати позитивні результати та визначити проблеми одного з сучасних механізмів – угоди щодо регіонального розвитку. Поставлене завдання буде досягнуте шляхом аналізу здобутого досвіду у двох регіонах України – Донецькому та Львівському.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. З прийняттям Закону України «Про

стимулювання розвитку регіонів» [1] у державній регіональній політиці визначено новий стимулюючий інструмент і новий механізм фінансування регіонального розвитку – Угода щодо регіонального розвитку.

Важливо зазначити, що у цьому законі акцентується увага на максимально ефективному використанні потенціалу регіонів, при цьому роль держави проявляється не у дотаційних і субвенційних підтримках, а в реалізації спільних заходів: правових, економічних, фінансових, наукових, організаційних та інших в інтересах громади та держави, тобто відносини між центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування будуються на якісно новій основі.

Закон передбачає спільне – Урядом та органами місцевого самоврядування – визначення проблем і завдань розвитку регіону та спільні заходи з виконання цих завдань, щорічне планування фінансування угод як з державного, так і місцевого бюджету та інших джерел.

Ініціатором укладення угоди щодо регіонального розвитку можуть бути Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади та обласні ради. При цьому ініціатор укладення угоди забезпечує розроблення її проекту згідно з вимогами, встановленими постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 року № 751 «Про затвердження порядку підготовки, укладення та виконання угоди щодо регіонального розвитку і відповідної типової угоди» [2].

Це суттєво відрізняє угоду від державних цільових програм розвитку окремих територій, які готуються центральними і місцевими органами виконавчої влади, як правило без прямої участі самоврядування. Значимість позиції органів місцевого самоврядування визначена Законом і в тому, що угода обов'язково повинна схвалюватися на сесіях відповідних рад, і підписувати її мають Прем'єр-міністр України (або інша уповноважена Урядом особа) та голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, Київської, Севастопольської міської ради.

Координація розроблення угод щодо регіонального розвитку, наукове та методичне забезпечення діяльності в цій сфері органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування здійснюється центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики із залученням наукових та громадських організацій, а також їх державна реєстрація, офіційне опублікування в газеті «Урядовий кур'єр», моніторинг їх виконання.

Для організації роботи, пов'язаної з реалізацією положень Закону щодо впровадження угод регіонального розвитку Урядом підготовлена ціла низка постанов, зокрема з порядку розробки угод щодо регіонального розвитку, як було відмічено вище, схвалення або внесення змін до них, запровадження оцінки ефективності здійснення спільних заходів, передбачених угодами тощо.

Запровадження цього механізму фінансування реалізації регіональної політики в Україні започатковано укладанням угод між Кабінетом Міністрів України та Донецькою обласною радою на період 2007-2011 рр. і Львівською обласною радою на період 2009-2013 рр. У подальшому аналогічні угоди були укладені між урядом та Волинською (2010-2014 рр.), Вінницькою (2010-2015 рр.), Івано-Франківською (2011-2015 рр.) та Херсонською (2010-2013 рр.) обласними радами. Решта проектів угод з усіма регіонами (крім м. Києва та Севастополя) була підготовлена у 2011 р., проте за відсутності можливості фінансування державних зобов'язань, Урядом прийнято рішення про відтермінування їх схвалення [3].

Всі укладені угоди базувалися на спільних пріоритетних напрямках діяльності із розвитку регіонів відповідно до визначених Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2015 р. пріоритетних напрямів регіональної політики держави щодо кожного регіону, а також пріоритетних напрямів відповідних регіональних стратегій розвитку, затверджених сесіями

обласних рад, що створювало основу довготермінового співробітництва між Кабінетом Міністрів України та органами місцевого самоврядування.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 751 механізм підготовки угод передбачає визначення для кожного із спільних пріоритетних напрямів переліку заходів, узгоджених до виконання сторонами за термінами та обсягами фінансування. Відповідно вибір кожного із заходів, а ними були не тільки інвестиційні ресурси, але й рішення Уряду чи обласних рад, що стосувалися формування інституційного середовища регіонального розвитку, супроводжувався обґрунтуваннями, які проходили експертизу у відповідних центральних органах виконавчої влади, а також комісіях обласних рад. Кожний захід супроводжувався розрахунком економічного чи соціального ефекту, а також для нього визначалися індикатори, що засвідчували досягнення результату. Ключовим критерієм при визначенні індикаторів був підхід, за яким у результаті виконання заходу в регіоні значно підвищувався б доступ максимальної кількості жителів до публічних послуг.

При визначенні заходу, який стосувався інтересів та проблем конкретної територіальної громади, обов'язковою була письмова згода та зобов'язання щодо його співфінансування з боку органу місцевого самоврядування цієї громади. Такий підхід в певній мірі убезпечував можливість невиконання зобов'язань обласної ради, адже вона повинна була отримати згоду на спільний з Урядом захід у конкретній територіальній громаді. В процесі змістовного наповнення кожного спільного пріоритетного напрямку здійснювався відбір тих заходів, які безпосередньо впливали на кінцевий результат досягнення задекларованих в угоді цілей. Вони піддавались спільній експертизі центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Кожен із заходів, що передбачав інвестиційні зобов'язання Уряду чи місцевої влади, розглядався з позиції наявності проектно-кошторисної документації на об'єкт інвестування (державної чи комунальної власності), а також можливих фінансових ресурсів. Джерелами інвестування з боку держави були кошти державного бюджету, що передбачалися на реалізацію прийнятих Урядом державних цільових програм за сферою відповідальності окремого чи декількох центральних органів виконавчої влади (за наявності ситуації, коли державна програма фінансувалася за різними бюджетними програмами) [4, с. 276].

Зі сторони місцевих органів влади основними джерелами фінансування були бюджети розвитку, щорічні субвенції, що надавалися Урядом на економічний та соціальний розвиток регіонів. Додатковим джерелом фінансування заходів угод слугували також небюджетні кошти, що повинні залучатися місцевими органами, і таке зобов'язання фіксувалося в угодах щодо регіонального розвитку. Щорічні обсяги фінансування угод формувалися на основі фактичних державних та місцевих капітальних видатків.

Отже, запровадження угод щодо регіонального розвитку вимагає розробки Державної та регіональних стратегій розвитку на довготривалий період; вводить обов'язкову координацію діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади з визначення та здійснення заходів з розвитку території; визнає партнерські стосунки з цих проблем з органами місцевого самоврядування із запровадженням процедур узгодження у програмування та реалізацію політики розвитку. Таким чином, закладені основи багаторівневого управління, коли запроваджується субсидіарність визначення завдань з проблематики

розвитку; забезпечує публічність усього процесу, пов'язаного з угодами; визначає спільне фінансування, а відповідно, і передбачення у бюджетному процесі коштів на реалізацію угод, та зобов'язання сторін, які піддаються моніторингу громадськістю [4, с. 245].

Оскільки термін реалізації угоди щодо регіонального розвитку завершився у Донецькому та Львівському регіонах, проведемо аналіз досягнення критеріїв виконання угод, які узагальнені у табл. 1.

Угода щодо регіонального розвитку Донецької області між Кабінетом Міністрів України та Донецькою обласною радою (далі – Угода) була укладена 15 вересня 2007 р. і передбачала реалізацію у 2008–2011 рр. в рамках 4 пріоритетних напрямів 13 спільних заходів шляхом здійснення центральними, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування 51 завдання [5]. За результатами виконання Угоди, з метою уточнення у 2010 – 2011 рр. спільних заходів та обсягів їх фінансування 20 жовтня 2010 року укладено Додаткову Угоду щодо регіонального розвитку Донецької області.

Таблиця 1

Аналіз досягнення критеріїв виконання Угод між Кабінетом Міністрів України та обласними радами Донецького та Львівського регіонів

Показники	Донецька область		Львівська область	
	Передбачено Угодою [5]	Фактично	Передбачено Угодою [6]	Фактично
Пріоритетні напрями	4	4	4	4
Спільні заходи	13		14	
Завдання в рамках заходів	51	12 (повністю виконано) 16 (не завершено виконання) 12 (не виконано) 11 (виключено)	58 (з внесеними змінами 82)	20 (повністю виконано) 33 (не завершено виконання) 29 (не виконано)
Обсяг фінансування -всього, тис.грн в т.ч.	4410677,9	2179392,7	3255892,6	1974493,0
-з державного бюджету	3760542,7	1785590,4	1842002,5	1537906,4
-з місцевих бюджетів	327858,6	214063,2	1339081,0	378910,2
-з інших джерел	322276,6	179739,1	74809,1	57676,4
Обсяг фінансування на одну особу* - всього, грн. в т.ч.	1001,7	494,96	1281,39	777,08
-з державного бюджету	854,05	405,52	724,94	605,26
*наявне населення, тис. осіб, станом на 1.01.2010 р.		4403,2		2540,9

Відповідна Угода щодо соціально-економічного розвитку Львівської області між Кабінетом Міністрів України та Львівською обласною радою (далі - Угода) була укладена 25.06.2009 та передбачала реалізацію у 2009-2013 роках в рамках 4 пріоритетних напрямів 14 спільних заходів шляхом здійснення центральними, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування 58 завдань [6].

У результаті виконання, спільні заходи Угоди у Донецькій області профінансовані у сумі 2179392,7 тис. грн (49,4 % від передбачених), у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 1785590,4 тис. грн (47,5 %), місцевих бюджетів – 214063,2 тис. грн (65,3 %), інших джерел – 179739,1 тис. грн (55,8 %).

У Львівській області спільні заходи Угоди профінансовані у сумі 1 974 493 тис. грн (60,6 % від передбачених), у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – 1 537 906,4 тис. грн (83,5 %), місцевих бюджетів – 378 910,2 тис. грн (28,3 %), інших джерел -57 676,4 тис. грн (77,1 %).

Недостатній рівень фінансування за рахунок усіх джерел, а також окремі організаційні прорахунки унеможливили повне виконання спільних заходів цих угод та досягнення результатів, що були заплановані при їх укладанні. Слід взяти до уваги і політичний аспект, в якому здійснювалися угоди у 2009 році, через який і фінансування було значно уповільнене. У 2010-2012 рр. значні державні бюджетні ресурси були спрямовані на підготовку до Євро 2012 у містах Донецьку та Львові, що не було передбачено угодами (розбудова транспортної інфраструктури, підготовка місць для проживання вболівальників, реконструкція стадіонів, реконструкція та побудова нових летовищ).

Відповідно до Методики проведення оцінки ефективності здійснення спільних заходів, передбачених угодою щодо регіонального розвитку, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 №1187, оцінка проводиться за показниками результативності здійснення спільних заходів та передбачає визначення їх економічної, бюджетної, соціальної ефективності та рівня впливу на розвиток регіону [7].

Розрахунок економічної ефективності в інтегральному виразі полягає у зіставленні результатів виконання заходів та витрат у грошовому вимірі.

Поряд з тим, оцінка економічної ефективності Угоди шляхом дисконтування результатів та витрат на сьогодні не є можливою, враховуючи

наявність певних факторів:

- так, і у Донецькій і у Львівській областях лише чверть завдань спільних заходів виконано у повному обсязі, а досягнуті результати їх виконання оцінені в кількісному, а не грошовому еквіваленті, що є основною умовою дисконтування;

- у зв'язку із незавершенням виконання проєктів, що реалізовувалися в рамках угоди (наприклад, у Львівській області відновлення екологічної рівноваги та рекультивация порушених внаслідок проведення гірничих робіт земель Яворівського державного гірничо-хімічного підприємства «Сірка»; впровадження багатопрограмного цифрового телевізійного мовлення шляхом створення синхронних зон мовлення), ефект (результат) від їх запровадження буде отримано в подальшому, а отже він на сьогодні носить прогнозний, а не фактичний характер. Аналогічна ситуація і у Донецькій області;

- наявна статистична база та надана центральними і місцевими органами виконавчої влади інформація не дозволяє в повній мірі визначити результати виконання спільних заходів Угоди в грошовому виразі.

Попри це, слід констатувати, що виконання спільних заходів Угоди дозволило залучити в економіку Донецького регіону понад 2 млрд. грн, Львівського – майже 2 млрд. грн інвестиційних ресурсів (державних інвестицій та коштів з інших джерел).

Здебільшого результати виконання спільних заходів Угоди мали позитивний соціальний та екологічний вплив на розвиток економіки регіонів. Результатом виконання спільних заходів Угоди на Львівщині стала бюджетна ефективність (за даними Департаменту економічного розвитку, торгівлі та промисловості Львівської обласної державної адміністрації): перераховано платежів і податків до бюджетів усіх рівнів і державних цільових фондів 20 435,5 тис. грн, у тому числі: податок на прибуток підприємств – 3,0 тис. грн; податок з доходів фізичних осіб – 4 268,6 тис. грн; податок на додану вартість – 2 178,3 тис. грн; плата за землю – 1 070,0 тис. грн; єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування -8 343,1 тис. грн; платежі до Пенсійного фонду України – 4 276,5 тис. грн; інші податки і збори – 296,0 тис. грн.

Також слід зазначити, що виконання спільних заходів Угоди протягом 2009-2013 років мало і позитивний соціальний ефект. Результатом стало: забезпечення у м. Львові стабільного цілодобового водопостачання; підвищення рівня безпеки

руху, швидкості, комфортності та економічності перевезень пасажирів і вантажів автомобільним транспортом у результаті ремонту автомобільних доріг комунальної власності; проведення реконструкції центральної міської лікарні у м. Червонограді з метою облаштування пологового будинку та будівництво школи в с. Вороняки Золочівського району; поліпшення екологічної ситуації в області (зменшено негативний вплив на довкілля за рахунок вивезення та знешкодження непридатних та заборонених для використання в сільському господарстві пестицидів та тари від них обсягом 937,7 тон).

У цілому, проведення оцінки засвідчило, що фінансування спільних заходів Угоди у Львівській області за рахунок коштів державного бюджету становило найбільший відсоток поміж усіх джерел – 83,5; за рахунок місцевих бюджетів загалом склало найменший відсоток, – 28,3 та зобов'язання щодо залучення інвестиційних ресурсів з інших джерел – 77,1 відсотка.

Водночас слід зауважити, що під час виконання Угоди мали місце значні недоліки, зокрема:

- незабезпечення центральними, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування пріоритетного спрямування коштів на виконання спільних заходів Угоди, неподанням/несвоєчасним поданням запитів щодо виділення коштів;

- відсутність належного контролю з боку центральних органів виконавчої влади за виконанням спільних заходів;

- організаційні прорахунки, зокрема, зміна відповідальних виконавців заходів внаслідок перерозподілу функцій між органами виконавчої влади як на центральному, так і регіональному рівнях;

- відсутність взаємозв'язку процесу стратегічного планування та механізму угод щодо регіонального розвитку.

Оцінка ефективності виконання Угоди у Львівській області засвідчує про те, що Угода регіонального розвитку – це перспективний інструмент партнерських стосунків держави та регіонів з вирішення проблем соціально-економічного розвитку. Це той механізм фінансового забезпечення реалізації державної регіональної політики, що в умовах обмеженості коштів дає можливість узгоджувати пріоритети держави та регіонів, координувати спільні дії задля їх досягнення та концентрувати фінансові ресурси на вирішенні найбільш важливих проблем.

Висновки. Запровадження Угод щодо регіонального розвитку є ефективним механізмом фінансування реалізації державної регіональної політики, проте, автор погоджується з позицією, що результативність виконання угод знижується через привалюючий політичний підхід до взятих зобов'язань, зафіксованих в Угодах, відкладання вирішення складних проблем функціонування об'єктів державного сектору економіки, які вирішальним чином впливають на регіональний розвиток, хронічне недофінансування спільних заходів Угоди [4, с. 253]. Водночас результативність виконання встановлених завдань Угодами знижується через низький рівень вертикальної координації між центральними і місцевими органами влади та органами місцевого самоврядування, яка потребує подальшого удосконалення та унормування через стратегічне і поточне планування розвитку територій, бюджетний процес, а також запровадження реформ.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 8.09.2005 р. № 2850 // Офіц. вісн. України. — 2005. — № 40. — С. 25–29.

2. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку підготовки, укладання та виконання Угоди щодо регіонального розвитку і відповідної типової Угоди» від 23.05.2007 р. № 751 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon4rada.gov.ua/laws/show/751-2007-%DO%BF.

3. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/>.

4. Романюк С. А. Розвиток регіонів у відкритій економіці: теорія, політика, практика: Монографія / С. А. Романюк. — К. : НАДУ, 2013. — 408 с.

5. Розпорядження КМУ «Про схвалення проекту Угоди щодо регіонального розвитку Донецької області між Кабінетом Міністрів України та Донецькою обласною радою» від 11.09.2007 р. № 736-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2rada.gov.ua/laws/show/736-2007-p>.

6. Розпорядження КМУ «Про укладання Угоди щодо соціально-економічного розвитку Львівської області між Кабінетом Міністрів України та

Львівською обласною радою» від 17.06.2009 р. № 681-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/681-2009-p>.

7. Постанова КМУ «Про запровадження оцін-

ки ефективності здійснення спільних заходів, передбачених Угодою щодо регіонального розвитку» від 16.11.2011 р. № 1187 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1187-2011-%DO%BF>.

JEL CLASSIFICATION: R11, R51

A NEW FACILITY OF THE STATE REGIONAL POLICY FINANCING: REGIONAL DEVELOPMENT AGREEMENTS

Svitlana T. PUKHYR

Candidate of economic sciences, Docent of the Department of Economic Theory of Lviv Institute of Banking, PhD Student of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Summary. Positive results were analyzed and the issues were defined of one of modern facilities of the state regional development policy financing –

regional development agreements based on the experience of Donetsk and Lviv regions.

Key words: *Agreement, joint steps, financing resources, regional development.*

A principal review of main points of forming and realization of the state regional policy, local self-government reforming activation and territorial government organization in Ukraine took place at modern stage of Ukrainian state development.

After the Law of Ukraine “On stimulation of regional development” was passed a new stimulating instrument and new facility of regional development financing were defined – regional development agreement.

Initiation of this facility of regional policy financing realization in Ukraine was launched due to the agreements made between the Cabinet of Ministers of Ukraine and Donetsk Region Council for the period of 2007-2011 and Lviv Region Council for the period of 2009-2013. Later on similar agreements were made between the Government and Volyn Region Council (2010-2014), Vinnytsia Region Council (2010-2015), Ivano-Frankivsk Region Council (2011-2015) and Kherson Region Council (2010-2013). The rest of agreement projects with all regions (except Kyiv and Sevastopol) were prepared in 2011, but because of inability to finance state obligations the Government decided to postpone their approval.

All agreements made were based on common priority orientations of activity connected with regions development in accordance with the ones defined

by the State strategy of regional development for the period till 2015 and priority orientations of correspondent approved regional development strategies which created the foundation of the long-term cooperation between the Government and local bodies of self-government; initiation of the obligatory activity coordination of central and local executive bodies as for determination and implementation of territory development measures; acknowledgement of partnership with local authorities in these issues.

Implementation of joint steps under the Agreement allowed to secure more than 2 billion UAH into Donetsk region economy and almost 2 billion UAH of investments into Lviv region (public and other resources funds).

Delivery of Regional Development Agreement is an effective facility of state regional policy financing realization, but productivity of agreements delivery decreases because of prevail political approach to the undertaken responsibilities declared in Agreements, postponing of solving of difficult problems concerning functioning of state economic sector objects, chronic lack of funding of Agreement joint steps due to low level of vertical coordination between central and local authorities and local bodies of self-government, which needs further improvement and standardization.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro stymuliuvannia rozvytku rehioniv» [Law of Ukraine “On stimulation of regional development” dated 8.09.2005 No. 2850]. Official journal of Ukraine. 2005, 40, 25-29.

2. Postanova KМУ «Pro zatverdzhennia Poriadku pidhotovky, ukladannia ta vykonannia Uhody shchodo rehionalnoho rozvytku i vidpovidnoi tyповoi Uhody» [Resolution of the Cabinet of Ministers of

Ukraine “On approval of the Procedures of preparation, making and delivery of Regional Development Agreement and correspondent typical Agreement” dated 23.05.2007 No.751]. Retrieved from zakon4rada.gov.ua/laws/show/751-2007-%DO%BF.

3. Ofitsiyni veb-sait Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy [Official website of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine]. Retrieved from www.me.gov.ua/.

4. Romaniuk S. A. (2013) Rozvytok regioniv u vidkrytii ekonomitsi: teoriia, polityka, praktyka [Regions development in an open economy: theory, policy, practice]. K. : National Academy for Public Administration under the President of Ukraine.

5. Rozporiadzhennia KMU «Pro skhvalennia proektu Uhody shchodo rehionalnoho rozvytku Donetskoi oblasti mizh Kabinetom Ministriv Ukrainy ta Donetskoiu oblasnoiu radoiu» [Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the project of Regional Development Agreement of Donetsk region between the Cabinet of Ministers

of Ukraine and Donetsk region council”]. Retrieved from zakon2rada.gov.ua/laws/show/736-2007.

6. Rozporiadzhennia KMU «Pro ukladannia Uhody shchodo sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Lvivskoi oblasti mizh Kabinetom Ministriv Ukrainy ta Lvivskoiu oblasnoiu radoiu» [Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On making Agreement as for social and economic development of Lviv region between the Cabinet of Ministers of Ukraine and Lviv region council” dated 17.06.2009 No.681-p]. Retrieved from zakon2rada.gov.ua/laws/show/681-2009.

7. Postanova KMU «Pro zaprovadzhennia otsinky efektyvnosti zdiisnennia spilnykh zakhodiv, peredbachenykh Uhodoiu shchodo rehionalnoho rozvytku» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On implantation of estimation of joint steps effectiveness declared in Regional Development Agreement” dated 16.11.2011 No.1187]. Retrieved from zakon4rada.gov.ua/laws/show/1187-2011-%DO%BF.

УДК 336.711

ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНАЯ ПОЛИТИКА В УСЛОВИЯХ РАСТУЩЕГО МАСШТАБА ИНФЛЯЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

Зокир Жахонгирович РАСУЛОВ

*к.э.н., преподаватель Самаркандского института экономики и сервиса
E-mail: zokir033@mail.ru*

Шавкат Исмоилович ИБРАГИМОВ

*соискатель, преподаватель Самаркандского института экономики и сервиса
E-mail: dz50@mail.ru*

Адхам Орифжонович ДУСАНОВ

*магистрант Самаркандского института экономики и сервиса
E-mail: dz50@mail.ru*

Анотація. В даній статті висвітлюються питання переходу до цільових показників по інфляції для відповідності основній меті Центрального Банку – зниження інфляції, що передбачає побудову прогнозів основних параметрів грошово-кредитної політики, розробку моделі трансмісійного механізму грошово-кредитної політики, яка дозволить підвищити точність прогнозів щодо інфляції, оцінити вплив заходів, що вживаються в області грошово-кредитної політики на інфляцію, дається характеристика моделі трансмісійного механізму.

Аннотация. В данной статье освещаются вопросы перехода к целевым показателям по инфляции для соответствия основной цели Центрального Банка – снижение инфляции, что предполагает построение прогнозов основных параметров денежно-кредитной политики, разработку модели трансмиссионного механизма денежно-кредитной политики, которая позволит повысить точность прогнозов по инфляции, оценит влияние мер, принимаемых в области денежно-кредитной политики на инфляцию, дается характеристика модели трансмиссионного механизма.

Ключові слова: *Центральний банк, грошово-кредитна політика, інфляція, модель, механізм, грошова маса.*

Ключевые слова: *Центральный банк, денежно-кредитная политика, инфляция, модель, механизм, денежная масса.*

Постановка проблеми. В умовах постійно рідущого державного боргу уязвимим стає забезпечення ефективності економічного зростання, опираючись на об'єктивні передумови стратегії: соціально-економічного розвитку країни в цілому. Це також вимагає проведення активної політики по його стимулюванню і зв'язці з промисловою, бюджетно-налоговою, грошово-кредитною політикою в цілях забезпечення розвитку економіки. Повна або масирована підтримка економіки за допомогою регулювання інструментів грошово-кредитної політики Центрального Банку Республіки Узбекистан займає важливе місце в системі державного регулювання економіки. Це проявляється в тому, що Центральний Банк Республіки Узбекистан шляхом регулювання обсягу грошової

маси в обертанні може ефективно впливати на ділову активність і добиватися стабілізації грошового обертання в країні по мірі фінансового оздоровлення економіки. Рішення про проведення ефективної грошово-кредитної політики і вибір її пріоритетних напрямків залежить з нашої точки зору від правильного вибору моделі грошово-кредитного регулювання, заснованого на конкретному монетарному режимі, що передбачає орієнтир певного грошового показника, досягнення якого є метою політики грошово-кредитного регулювання. Грошово-кредитна політика Центрального Банку Республіки Узбекистан повинна сприяти розвитку грошово-кредитного регулювання.

Цель статьи. Постепенный переход от целевых показателей по денежной базе и золотовалютным

резервам к целевым показателям по инфляции в большей мере соответствует основной цели Центрального Банка по снижению инфляции, а это требует по мере возможности усиления работы по организации инфляционного таргетирования, что предполагает построение прогнозов основных параметров денежно-кредитной политики, исходя из целевых ориентиров по инфляции. Кроме того требуется разработка модели трансмиссионного механизма денежно-кредитной политики, которая позволит повысить точность прогнозов по инфляции, оценить влияние мер, принимаемых в области денежно-кредитной политики на инфляцию [5].

Обоснование полученных научных результатов. При этом модель трансмиссионного механизма должна включать следующие основные каналы влияния инструментов денежно-кредитной политики на инфляцию: денежный канал, процентный (кредитный канал, валютный канал, внешнеэкономический канал. Первый канал описывает процесс передачи изменений в политике денежно-кредитного регулирования через изменения денежного спроса на инфляцию. Второй канал описывает процесс передачи изменений в процентной политике через изменения ставок на межбанковском денежном рынке и изменения кредитных ставок для заемщиков на инфляцию.

Третий канал описывает процесс передачи изменения обменного курса на экономику через изменение относительных цен и изменение стоимости импортных товаров на инфляцию. Четвертый канал описывает процесс передачи изменения мировых цен на нефть через изменения экспорта и внутренних цен на бензин на инфляцию. Для построения модели трансмиссионного механизма выбран поведенческий тип модели, в основу которого положен постулат о том, что если в прошлом ряд экономических переменных демонстрировал по отношению друг к другу конкретные функциональные взаимосвязи, то вероятнее всего эти взаимосвязи будут прослеживаться в ближайшем будущем. Вышеуказанные модели могут включать несколько уравнений и переменных. Тем более, количественные оценки влияния мер денежно-кредитной политики на инфляцию можно свести к четырем «Идеально типическим» моделям при помощи трансмиссионной модели, модели Пи-Стар (модели потенциальной инфляции) и векторной авторегрессионной модели (VAR-модели), которая позволяет анализировать реак-

ции инфляции на инновации (шоки, изменения) макроэкономических показателей, в том числе денежной массы. Самые быстрые и сильные колебания инфляции могут влиять на заработную плату, денежную массу и размеры кредитов.

В этом случае предлагается учесть, во-первых, влияние мер денежно-кредитной политики на инфляцию имеющую синергетический эффект; во-вторых, влияние мер денежно-кредитной политики на инфляцию происходящую в рамках трансмиссионного механизма [4]. Как правило, эти меры денежно-кредитной политики влияют на инфляцию не непосредственно, а опосредованно, через денежную базу, которая в свою очередь, влияет на денежную массу. Разумеется, только денежная масса, вместе с другими экономическими показателями непосредственно может влиять на инфляцию и свести последнюю до минимума.

Ныне наблюдался недостаток банковской ликвидности при одновременном росте инфляционного процесса. В этих условиях Центральный Банк вполне может оказаться перед необходимостью установления приоритета между мерами по поддержанию устойчивости банковской системы и мерами по сохранению стабильности цен. Проблема заключается в том, что эти меры в данной ситуации могут противоречить друг другу. Для поддержания устойчивости банковской системы требуется вливание ликвидности, а для снижения инфляционного процесса – его абсорбирование.

В этих условиях Центральный Банк должен определить приоритетность цели по сохранению устойчивости финансового сектора.

Отечественный выбор в пользу обеспечения финансовой стабильности в условиях антикризисного управления был правильным. Отечественные коммерческие банки, несмотря на возникшие проблемы с краткосрочной ликвидностью, довольно успешно предотвратили кризисные факторы, в том числе благодаря грамотному управлению активами и пассивами, внутренним запасам ликвидности, рефинансированию части долговых обязательств. Таким образом, удалось избежать сильных волновых ударов мирового финансово-экономического кризиса, которые могли сказаться отрицательно на финансовой системе и экономике в целом.

Необходимость развития денежно-кредитной политики Центрального Банка Республики Узбекистан, на наш взгляд, заключается в поддержании денежного равновесия, то есть, поддержа-

нии равновесия между спросом и предложением денег на уровне, соответствующему целевому макроэкономическому показателю инфляции. Наличие обоснованных прогнозов позволяет выбирать инструменты денежно-кредитного регулирования, оптимизирующие достижение основной цели денежно-кредитной политики Центрального Банка Республики Узбекистан.

Здесь основными макроэкономическими показателями, через которые Центральный Банк может оказать влияние на экономическую активность, являются денежная база, официальные ставки, операции на открытом рынке (в частности, выпуск ценных бумаг), норматив резервных требований, объемы привлекаемых от коммерческих банков депозитов и выдаваемых коммерческим банкам кредитов, валютная интервенция.

В последнее время Центральный Банк республики уделяет особое внимание передаче монетарных импульсов через процентные ставки. Изменение процентных ставок приводит к изменению ставок денежного рынка и оказывает воздействие на совокупный спрос и совокупное предложение. Повышая или понижая цены (официальные ставки) на собственные денежные ресурсы, Центральный Банк способствует или привлечению денег от коммерческих банков или стимулирует использование ими кредитных ресурсов Центрального Банка. То есть, регулируя официальные ставки, Центральный Банк влияет не только на уровень ликвидности, но и на инфляцию. Степень данного воздействия в немалой степени зависит от структуры финансового рынка и его ожиданий.

Как все рыночно развивающиеся страны, Республика Узбекистан начиная с августа 2007 года, ощутила на себе влияние мирового финансово-экономического кризиса [3]. В целях предотвращения негативных факторов, исходивших от этого кризиса, Центральный Банк реализовал целый комплекс мер по поддержанию финансовой стабильности. Так, объем операций обратного РЕПО с коммерческими банками составил более 50 %, общий объем их пришелся на август 2007 г. [10]. Также Центральным Банком по инициативе отдельных коммерческих банков осуществлялось досрочное погашение собственных краткосрочных обязательств. В это же время Центральный Банк начал проводить полити-

ку по проведению операций валютных СВОП и СВОП под залог иностранной валюты. В этих условиях последовательно менялась политика Центрального Банка в отношении минимальных резервных требований, которые коснулись структуры резервных активов, перечня внутренних и иных обязательств банка.

Государством оказывается безотлагательная помощь рыночно-развивающимся отраслям и сферам экономики. В первую очередь – строительной индустрии для решения проблемы дольщиков. На нужды долевого строительства были выделены огромные средства через коммерческие банки, что позволило стабилизировать не только строительный сектор, но и банковскую систему. В результате ни один банк не допустил дефолта ни по внутренним, ни по внешним обязательствам. Активы финансовых учреждений увеличились.

Мощную поддержку получали субъекты сельского хозяйства. На развитие сельского хозяйства направляются значительные ресурсы коммерческих банков [8]. Непрерывно получают государственную поддержку субъекты малого бизнеса и частного предпринимательства. Этому сектору была оказана не только финансовая помощь, но и реализован ряд мер по сокращению административных барьеров и улучшению бизнес-климата.

В настоящее время, когда нестабильность на мировых финансовых рынках вызвала проблемы на отечественном финансовом рынке, у отечественной экономики существует ряд фундаментальных свойств, которые создают условия для противостояния кризисным явлениям. Это макроэкономическая стабильность, рост ВВП (рис. 1), благоприятная внешнеэкономическая конъюнктура, низкий государственный долг (менее 17 % [2] от ВВП), высокий уровень международных резервов.

Соответственно в данных условиях роль Центрального Банка республики в обеспечении устойчивого развития национальной экономики только возрастает. Для обеспечения стабильности цен Центральный Банк постоянно принимает необходимые меры, используя законодательно установленные инструменты и операции денежно-кредитной политики [1].

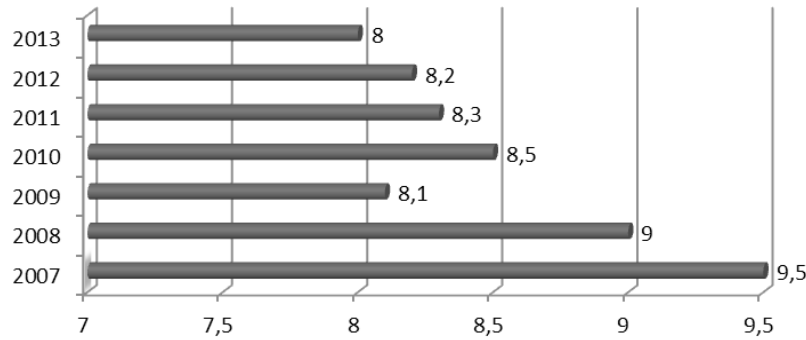

Рис 1. Динаміка темпа прироста ВВП Республіки Узбекистан за 2007-2013 гг., % [9]

Вывод. Следовательно, для повышения эффективности денежно-кредитной политики Центрального Банка Республики Узбекистан в смысле противодействия внешним негативным факторам на денежном рынке, можно рекомендовать:

- при высоких ценах на газ использовать инфляционное таргетирование, при низких – либо инфляционное таргетирование, либо таргетирование обменного курса (фиксированный обменный курс);

- еще одним важным условием для обеспечения эффективности таргетирования является развитие финансовой системы, банковского сектора, достижение либерализации капитальных пороков и конвертируемости национальной валюты. Таким образом, развитие финансовой системы и банковского сектора должна быть на-

правлена на создание условий для диверсификации экономики через повышение конкуренции и облегчение доступа несырьевого сектора к кредитным ресурсам.

Отсюда следует, что роль денежно-кредитной политики Центрального Банка Республики Узбекистан в регулировании экономики Узбекистана увеличивается в условиях нестабильности внешнеэкономических отношений. В этих условиях для обеспечения устойчивого развития Центральный Банк должен использовать инструменты денежно-кредитной политики: ставку рефинансирования, минимальные резервные требования, операции на открытом рынке и др. Эффективность данных инструментов денежно-кредитной политики при их согласованном использовании.

Список использованных источников

1. Закон Республики Узбекистан «О Центральном банке Республики Узбекистан» от 21.12.1995 г. N 154-I.
2. Каримов И. А. 2014 год станет годом развития страны высокими темпами, мобилизации всех возможностей, последовательного продолжения оправдавшей себя стратегии реформ. — Т.: Узбекистан, 2014. — 64 с.
3. Каримов И. А. Мировой финансово-экономический кризис, пути и меры по его преодолению в условиях Узбекистана. — Ташкент: Узбекистан, 2009. — 48 с.
4. Банковские риски. Эволюция и управление. Международный опыт // Коллектив авторов под руководством д.э.н. Конакбаева А. Б. / Монография. — Караганда: КЭУК, 2012. — 185 с.
5. Зайналов Д. Р., Алиева С. С. Стратегия борьбы с инфляцией // Хизмат кўрсатиш соҳасининг ривожланиш муаммолари: матер. проф.-

- преподавательской научно-практ. конференции, Самарканд: СамИСИ, 25-30 апреля. — 2013. — С. 21–25.
6. Зайналов Д. Р., Данияров К. Механизмы регулирования деятельности предпринимательских субъектов: теория и практика. Монография. — Нукус: Vilim, 188. — 2014.
7. Материалы международной научно-практической конференции «Развитие розничного банковского бизнеса». — Т.: Молия, 2007. — 348 с.
8. Правительственный Портал Республики Узбекистан [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.gov.uz.
9. Сайт Государственного комитета по статистике Республики Узбекистан [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.stat.uz.
10. Сайт Центрального банка Республики Узбекистан [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.cbu.uz.

JEL CLASSIFICATION: E58, E59

MONETARY POLICY IN THE CONDITIONS OF GROWING SCALE INFLATION PROCESSES

Zokir J. RASULOV

Doctor of philosophy in economy, Teacher of the Samarkand institute of economy and service
E-mail: zokir033@mail.ru

Shavkat I. IBRAGIMOV

Researcher, Teacher of the Samarkand institute of economy and service
E-mail: dz50@mail.ru

Adham O. DUSANOV

postgraduate student of the Samarkand institute of economy and service
E-mail: dz50@mail.ru

Summary. In this article transition questions to target indicators on inflation for achievement of the main purpose of the Central Bank - decrease the inflation degree taken place. According to authors this assumes creation a monetary policy key parameters forecasts, the model of the monetary

policy's transmission mechanism which will allow to increase the accuracy of forecasts on inflation, to estimate influence of the measures taken in the field of a monetary policy on inflation, the characteristic of model of the transmission mechanism is taken place.

Key words: Central Bank, monetary policy, inflation, model, mechanism, money supply.

Purpose. The purpose of the article is justification of creation a monetary policy key parameters forecasts, attempt to create the model of the monetary policy's transmission mechanism which will be directed on improvement of regulation policy of the Central Bank. This model, according to authors, will allow to increase the accuracy of forecasts for inflation, to estimate influence of the measures taken in the field of a monetary policy in inflation.

Methodology of research. In research author

used methods of the comparative analysis, methods of the economic analysis, expert assessment.

Findings. Recommendations for increase the efficiency of a monetary policy of the Central bank are developed.

Originality. The conducted research gave the chance to offer model of the transmission mechanism of a monetary policy.

Practical value. The offered model can be applied in realization of a monetary policy.

References

1. Zakon Respubliki Uzbekistan «O Centralnom banke Respubliki Uzbekistan» [The law of the Republic of Uzbekistan "On the Central Bank of the Republic of Uzbekistan" 21.12.1995 g. N 154-I].

2. Karimov I. A. (2014) 2014 god stanet godom razvitija strany visokimi tempami, mobilizatsii vsex vozmozhnostejj, posledovatel'nogo prodolzhenija opravdavshejj sebja strategii reform [2014 will

be the year of development of the country's high rate of mobilization of all possibilities consistent continuation of the proven strategies for reform]. T.: Uzbekistan.

3. Karimov I. A. (2009) Mirovojj finansovo-ekonomicheskijj krizis, puti i meri po jego preodoleniju v uslovijax Uzbekistana [The global financial-economic crisis, ways and measures to overcome it in

the conditions of Uzbekistan]. Tashkent: Uzbekistan.

4. Bankovskie riski. Evolyustiya i upravlenie. Mejdunarodniy opit [Banking risks. Evolution and management. International experience]. Kollektiv avtorov pod rukovodstvom d.e.n. Konakbaeva A.B. Karaganda: KEUK, 2012.

5. Zaynalov D. R., Alieva S. S. (2013) Strategija borbi s infljatsiej [The strategy of the fight against inflation]. Xizmat ko'rsatish soxasining rivojlanish muammolari: mater. prof.-prepodavatelskoy nauchno-prakt. konferencii, Samarkand: SamISI, 25-30 aprelja.

6. Zajnalov D. R., Danijarov K. (2014) Mexanizmi regulirovaniya deyatelnosti predprinimatelskix sub'ektov: teoriya i praktika. [Mechanisms of regulation of entrepreneurial subjects: theory and practice]. Nukus: Bilim.

7. Materiali mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii «Razvitie roznichnogo bankovskogo biznesa» [Materials of international scientific-practical conference Development of retail banking business]. T.: Moliya.

8. Pravitelstvenniy Portal Respubliki Uzbekistan [Government Portal of the Republic of Uzbekistan]. Retrieved from www.gov.uz.

9. Sait Gosudarstvennogo komiteta po statistike Respubliki Uzbekistan [The website of the State Committee on statistics of the Republic of Uzbekistan]. Retrieved from www.stat.uz.

10. Sait Centralnogo banka Respubliki Uzbekistan [The website of the Central Bank of the Republic of Uzbekistan]. Retrieved from www.cbu.uz.

УДК: 336.77

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОФОРМУВАНЬ

Оксана Леонтіївна РУДА

к.е.н., доцент кафедри фінансів та кредиту Вінницького національного аграрного університету (м. Вінниця)

E-mail: ruda.ol@i.ua

Анотація. У статті розглядаються проблеми ефективного і прибуткового функціонування агроформувань в сучасних умовах за рахунок здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності, тобто переведення галузі на інноваційну модель розвитку. Процес інноваційного розвитку економіки та банківське кредитування знаходяться у тісному взаємозв'язку, так як кредит може виступати як альтернативним джерелом фінансування науково-технічних проектів або ж як додатковий грошовий ресурс, необхідний для вирішення поточних і довгострокових господарських потреб.

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы эффективного и прибыльного функционирования агроформирований в современных условиях за счет осуществления инновационно-инвестиционной деятельности, то есть перевод отрасли на инновационную модель развития. Процесс инновационного развития экономики и банковское кредитование находятся в тесной взаимосвязи, так как кредит может выступать как альтернативным источником финансирования научно-технических проектов или же как дополнительный денежный ресурс, необходимый для решения текущих и долгосрочных хозяйственных потребностей.

Ключові слова: *інвестиції, інновації, кредит, банківський кредит, інвестиційно-інноваційна діяльність.*

Ключевые слова: *инвестиции, инновации, кредит, банковский кредит, инвестиционно-инновационная деятельность.*

Постановка проблеми Вітчизняна банківсько-кредитна система є потужним трансформатором заощаджень в інвестиції, а на цій основі каталізатором й мультиплікатором економічного розвитку. Разом з тим, простий перерозподіл грошових коштів між окремими сферами економіки не забезпечує повної реалізації потужного потенціалу активних банківських операцій. Це залежить від інвестиційно-інноваційної активності клієнтів банківських установ, раціонального використання кредитних ресурсів позичальниками та їх фінансової здатності виконати свої зобов'язання перед банком у визначених кредитною угодою обсягах та часових межах. Удосконалення механізмів та технологій банківського кредитування інвестиційно-інноваційного розвитку агроформувань є актуальним питанням у контексті розширення обсягів кредитних операцій в даній сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальні питання інвестиційно-фінансового забезпечення розвитку економіки досліджува-

ли І. О. Бланк, А. А. Пересада, Т. В. Майорова, В. М. Геєць та інші. Розробці наукових засад кредиту і кредитних відносин, у тому числі й в аграрному секторі економіки, присвячені наукові праці таких вітчизняних економістів як В. М. Алексійчук, О. Є. Гудзь, М. Я. Дем'яненко, О. В. Бермічева, В. Д. Лагутін, П. А. Стецюк, П. А. Лайко, М. Й. Малік, П. Т. Саблук та багато інших.

Не дивлячись на фундаментальну наукову базу, наявні фінансові потреби аграрної економіки, потенційні можливості та вигоди для банків від кредитування інвестиційно-інноваційної діяльності сільськогосподарських товаровиробників, активна діяльність у цій банківській сфері досить обмежена і з точки зору науково-методичного забезпечення, і з позиції практичної перманентної реалізації.

Мета статті полягає у дослідженні забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку агроформувань шляхом банківського кредитування.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Відомо, що з давніх-давен Україна була

аграрною країною. І саме тому сільське господарство було і залишається одним із найважливіших секторів економіки країни. Так як сільське господарство є основною продовольчою галуззю, держава зацікавлена в стабільному розвитку і прибутковості даної галузі. Проте однієї державної підтримки і власних ресурсів аграріїв, зазвичай, не вистачає для самофінансування, що і призводить до потреби у залученні короткострокових і довгострокових кредитів.

Сільське господарство є кредитомісткою галуззю і залучення кредитних ресурсів є просто необхідне для його нормального функціонування. Проте сільськогосподарським підприємствам порівняно з підприємствами інших галузей важче отримати доступ до кредитних ресурсів внаслідок таких причин як: низька рентабельність та нестабільний рух готівки в сільському господарстві, дефіцит ліквідних гарантій, високі процентні ставки, незначна кількість філій комерційних банків у сільській місцевості та інші. Це загальна слабкість та обмежений характер фінансового ринку України [5, с. 12].

У літературі широко представлені різні визначення терміна «інновація» і запропонована різнохарактерна типологія процесів, пов'язаних із цим явищем [4, с. 8].

Так, інноваціям притаманні такі характеристики, як:

- задоволення нової потреби;
- високий ризик і високий ступінь невизначеності;
- гнучкість форм;
- загострення протиріч і конфліктів;
- наявність побічного, важко передбачуваного результату;
- перехід на новий рівень розвитку системи [6, с. 56].

Важливо відзначити, що на сьогоднішній день в економічній літературі не існує єдиного підходу до розуміння сутності інновацій.

Згідно з Законом України «Про інноваційну діяльність» інновації запропоновано розуміти як результат інноваційної діяльності, що одержав втілення у виді нового чи удосконаленого продукту, упровадженого на ринку, нового чи удосконаленого технологічного процесу, використуваного в практичній діяльності, або нової чи удосконаленої організаційно-економічної форми, що забезпечує необхідну економічну і (чи) суспільну вигоду [7].

У вітчизняній практиці інновацію традиційно розглядають як кінцевий результат (чи просто

результат) інноваційної діяльності, у закордонній – переважно як діяльність, процес змін.

На сьогоднішній день стан сільського господарства характеризується ознаками глибокої системної кризи, що знайшла своє відображення у зниженні прибутковості агроформувань, внаслідок чого посилилась інвестиційна непривабливість сільського господарства як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів.

Переорієнтування сільського господарства на інвестиційно-інноваційну модель розвитку здатне забезпечити вихід держави на світовий рівень. Інвестиційно-інноваційний механізм модернізації сільського господарства є одним із основних методів подолання наслідків спаду національної економіки.

Процес інноваційного розвитку економіки та банківське кредитування знаходяться у тісному взаємозв'язку, так як кредит може виступати як альтернативним джерелом фінансування науково-технічних проектів або ж як додатковий грошовий ресурс, необхідний для вирішення поточних і довгострокових господарських потреб.

Система банківського кредитування – це модель, що відповідає характеру ринкових відносин, тобто добі переходу від централізованих до децентралізованих методів кредитування економічних суб'єктів. Вона охоплює принципи, об'єкти та методи кредитування, механізми надання та погашення позик, а також банківський контроль у процесі кредитування [1, с. 305].

Основними складовими системи банківського кредитування інвестиційно-інноваційного розвитку агроформувань є його механізм і технологія.

Т. В. Майорова ототожнює механізм банківського інвестиційного кредитування з рядом організаційно-економічних прийомів видачі та погашення позичок. Сукупність цих прийомів як конкретних дій з організації кредитного процесу, його регулювання відповідно до принципів інвестиційного кредитування, визначається як механізм банківського інвестиційного кредитування [9, с. 49].

При виборі механізму інвестиційного кредитування керуються такими критеріями як ділова репутація підприємства-позичальника, статус кредитора, ціль кредитування, термін кредитування, різновид відсотка, умови погашення позички та ін.

Механізм інвестиційного кредитування являє собою систему банківських заходів, щодо направлення вільних грошових ресурсів на

здійснення інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання та контроль за їх правомірним використанням. Даний механізм включає в себе сукупність організаційно – економічних інструментів, відносини суб'єктів кредитного процесу, застосування оптимальних методів і прийомів кредитування, технології кредитування, способів надання і повернення кредиту [8, с. 42].

Основними складовими механізму інвестиційного кредитування є суб'єкти кредитування, принципи кредитування, етапи інвестиційного проектного циклу, інформаційне забезпечення кредитного процесу і його нормативно-правове забезпечення.

Технологія кредитування – це сукупність конкретних методів і прийомів, що використовуються в процесі здійснення кредитних операцій.

Технологія банківського кредитування включає в себе системну оцінку ходу всього кредитного процесу в банку, та розгляд руху позики (вартості) в органічному зв'язку із певними організаційними формами та інституціональними структурами банківської діяльності.

Дослідження процесу кредитування за останні роки свідчить про нестабільну ситуацію в кредитуванні сільського господарства. Так, суттєво скоротилось кредитування сільськогосподарських підприємств в кризовому 2010 році. Наступний же 2011 рік характеризувався зростанням загального обсягу кредитів, наданих сільському господарству. Їх сума становила 26 900 млн. грн., або біля 6 % від загального обсягу наданих кредитів в економіку країни. Зріс загальний обсяг кредитування на 1,4 млрд грн в 2012 році порівнюючи з 2011 роком і на 5,7 млрд грн у порівнянні з 2010 роком. Однак щодо 2009 року відзначається все ще значний спад у кредитуванні. На початок 2013 року, за даними Національного банку України, загальний обсяг наданих кредитів в сільське господарство становив 34 953,99 млн грн [3, с. 137].

Специфіка інноваційної діяльності у аграрній сфері економіки вимагає, інноваційного підходу до робіт та послуг всіх партнерів, що задіяні у реалізації інноваційного проекту агроформувань. Це стосується і кредитних організацій, які приймають участь у фінансовому забезпеченні інвестиційно-інноваційних проектів.

Структурні та динамічні зміни у фінансовому забезпеченні інвестиційних процесів в українській економіці, які відбулися останніми роками, не лише об'єктивно підвищили роль кредиту як фінансового джерела інвестицій, а й суттєво за-

гострили проблеми у механізмі взаємодії монетарної сфери та реального сектора, особливо в частині використання грошово-кредитних важелів. Йдеться, передусім, про необхідність:

- прискорення ремонтизації економіки як важливої передумови нарощування обсягів позичкового капіталу, розширення внутрішнього фінансового ринку та ресурсної бази банків;

- підвищення ролі кредитного каналу пропозиції грошей та ефективності процентної політики як найбільш дієвого інструменту впливу на інвестиційну та інноваційну діяльність економічних суб'єктів;

- розширення обсягів та удосконалення механізмів рефінансування Національного банку України, послаблення залежності ресурсної бази банків від зовнішніх ринків запозичень;

- підвищення впливу процентної політики Національного банку України на динаміку позичкового банківського проценту, у т.ч. за рахунок покращення збалансованості ринку грошей та зниження рівня доларизації [4, с. 9].

Складний фінансовий стан більшості сільськогосподарських підприємств за останні роки призвів до максимального спрощення технологій, відмови від ряду необхідних технологічних операцій. Тобто здійснення інноваційної діяльності потребує залучення додаткових джерел фінансування, таких як довгострокові кредити банків, проте на сьогоднішній день отримати аграріям такі кредити практично неможливо. Це пов'язано з тим, що банки не беруть до уваги потреби суб'єктів аграрних підприємств. Основними перепонами на шляху до одержання довгострокових кредитів є відсутність ліквідного заставного майна і те, що підприємства не мають змоги виплачувати досить високі процентні ставки по кредитам.

За даними Національного банку України, за 2010-2013 роки обсяг банківських кредитних вкладень у сільське господарство зріс у 31,1 рази і становив станом на кінець 2013 р. 34 814 млн грн. Погіршилась строкова структура кредитів, наданих сільськогосподарським товаровиробникам: у 2013 р. довгострокові кредити становили 8,75 % проти 10,85 % у 2011 р. [3, с. 149].

За 2010-2013 роки сільськогосподарськими підприємствами було одержано 126 569 млн грн кредитів комерційних банків, у тому числі 55 209 млн грн короткострокових та 10 568 млн грн довгострокових кредитів.

Не зважаючи на це слід зазначити, що в останні роки комерційні банки йдуть назустріч агра-

ріям, розробляючи програми довгострокового кредитування, призначені для оновлення основних фондів сільськогосподарських підприємств із залученням власних фінансових ресурсів та ресурсів іноземних фінансово-кредитних установ. Доцільним було б також запровадження фінансового лізингу на закупівлю сільськогосподарської техніки. І в даному випадку не виникало б питання про заставу, так як її об'єктом виступала б придбана техніка [2, с. 12].

Заздалегідь ніколи не можна визначити чи принесе інноваційна розробка дохід чи ні, а від цього, відповідно, залежить ймовірність повернення кредиту. Іншими словами недостатньо запропонувати інновацію – вона ще має бути успішно реалізована на ринку.

Процес інноваційного розвитку економіки та банківське кредитування знаходяться у тісному взаємозв'язку. Діяльність банківських організацій в інноваційному середовищі необхідно розглядати в двох аспектах – як зовнішній суб'єкт (реалізується через кредитні ініціативи) та як суб'єкт інноваційного підприємництва (через створення та впровадження нових банківських продуктів). Особливістю сучасного етапу розвитку банківської системи є невіддільність вищезазначених аспектів функціонування банківських установ [1, с. 100].

Основна перевага активного залучення банківського кредитування в процесі інноваційного розвитку є очевидною. Суб'єкти інноваційної діяльності отримують можливість у будь-який момент оперативно мобілізувати додаткові грошові ресурси, необхідні для вирішення поточних і довгострокових господарських потреб, що, у свою чергу, дозволяє кредиторам перетворити вільні кошти в дохідні активи. Взаємовигідне співробітництво банків та інших суб'єктів інноваційного процесу супроводжується такими перевагами: значно зменшується обсяг так званих «інформаційних витрат»; зменшується обсяг «мінових витрат»; збільшується можливість оперативно отримувати довгострокові кредити [8, с. 56].

Отже, нестабільна економічна ситуація в країні, високі кредитні ставки по довгостроковим кредитам, обмеженість власних коштів підприємств, брак державної підтримки, підвищенні ризиками функціонування призводять до необхідності застосування гібридних фінансових технологій кредиту при забезпеченні інвестиційно-інноваційного розвитку агроформувань.

На українських теренах, в умовах повального дефіциту дешевих фінансових й кредитних активів та наявності прийнятної застави, недосконалого поступу піднесення кредитних відносин і відсутності досконалого їх корегування й регламентації, в умовах помітної суперечливості нормативного поля інноваційні фінансові технології дають змогу різним їх контрагентам користуватись фінансовими послугами, запобігти обмежуючи чинники залучення додаткових фінансових ресурсів і здійснити найбільш вигідні для них структурні комбінації джерел фінансування. Тобто, на вітчизняних теренах поширення й розвиток фінансових інноваційних технологій відбувається як дієвий спосіб уникнути браку фінансових активів, певних ускладнень з модернізації та оновлення технічного базису, інших обмежень, ускладнень та труднощів господарювання ринкових агентів [10, с. 34].

До основних нетрадиційних методів кредитування інноваційно-інвестиційної діяльності агроформувань, які найбільш широко використовуються у світі та частково починають застосовуватися на українському кредитному ринку, слід віднести: факторингові операції, проектне та торгове фінансування, лізингові та вексельні операції, форфейтування, кредитування за рахунок ресурсів іноземних банків, використання венчурного капіталу.

Висновки. Варто зазначити, що інноваційно-інвестиційна діяльність має значний вплив на діяльність агропромислового комплексу. Переведення галузі на інноваційну модель розвитку допоможе розв'язати проблему становлення конкурентоспроможного аграрно-промислового виробництва. Проте без фінансової підтримки держави інноваційного бізнесу це практично неможливо. Питання довгострокового кредитування інвестиційно-інноваційної діяльності так і залишається відкритим. Враховуючи досвід зарубіжних країн потрібно впроваджувати пільгове кредитування інноваційних проектів, гарантування державою позик, надання субсидій та дотацій на цілі науково-технічного розвитку, заохочення системи пільгового страхування ризиків інноваційного підприємництва. Комерційні банки повинні враховувати інтереси аграрних підприємств при наданні кредитів, тобто знизити вартість фінансово-кредитних ресурсів і надавати довгострокові кредити, які допоможуть реалізувати інноваційно-інвестиційні проекти.

Список використаних джерел:

1. Алексійчук В. М. Гроші та кредит в системі відтворення АПК / В. М. Алексійчук. — К. : ІАЕ УААН, 1998. — 383 с.
2. Богданова О. О. Стан та проблеми банківського кредитування АПК у сучасному вимірі / О. О. Богданова // Економіка та держава. — 2009. — № 11. — С. 12–15.
3. Державний комітет статистики України. Статистичний збірник «Діяльність підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності». 2007, частина I / за ред. Жук І. М. — 2008. — С. 130–150.
4. «ІнтерАГРО 2010»: нові стандарти ведення сільського господарства // Пропозиція. — № 1. — 2010. — С. 20.
5. Климова І. Г. Методи та інструменти фінансово-кредитного механізму державної підтримки інноваційної сфери у країнах з ринковою економікою // Інвестиції: практика та досвід. — № 2. — 2009. — С. 29.
6. Коваленко І. Проблеми та перспективи банківського кредитування аграрної галузі регіону // Банківська справа. — 2009. — № 5. — С. 75.
7. Про інноваційну діяльність Закон України №40-IV від 4.07.2002 // Урядовий кур'єр №143 від 07.08.2002.
8. Сьомікова П. Банківські інновації та новий банківський продукт // Банківські технології. — 2002. — № 11. — С. 42–47.
9. Шелудько Н. М. Грошово-кредитні важелі стимулювання інвестиційних процесів в Україні / Актуальні проблеми економіки. № 5 (71). — 2007. — С. 182.
10. Ярошенко Ф. О. Інвестиції на розвиток сільського господарства / Ф. О. Ярошенко // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 6. — С. 34–36.

JEL CLASSIFICATION: G21

BANK CREDITING AS ONE OF TYPES OF PROVIDING OF INVESTMENT-INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGROFORMATIONS

Oksana L. RUDA

Candidate of economic sciences, associate professor of department of finances and credit, Vinnytsia National Agrarian University, Vinnitsa

Summary. In the article the problems of the effective and profitable functioning of agroformations are examined in modern terms due to realization of innovative-investment activity, id est translation of industry is on the innovative model of development. A process of innovative development of economy

and bank crediting are in close intercommunication, so as a credit can come forward as by the alternative sourcing of scientific and technical projects or as an additional money resource necessary for the decision of current and long-term economic necessities.

Key words: *investments, innovations, credit, bank credit, investment-innovative activity.*

The domestic bank-credit system is the powerful transformer of economies in an investment, and on this basis by a catalyst and cartoonist of economic development. At the same time, the simple redistribution of monetary resources between the separate spheres of economy does not provide complete realization of powerful potential of active bank transactions. It depends on investment-innovative activity of clients of bank institutions, rational use of credit resources borrowers and them financial ability to execute the obligations before a bank in certain a credit agreement volumes and temporal borders. An improvement of mechanisms and technologies of the bank crediting of investment-innovative development of agroformations is a pressing question in the context of expansion of volumes of credit operations in this sphere.

The reorientation of agriculture on the investment-innovative model of development is able to provide the exit of the state on a world level. An Investment-innovative mechanism of modernisation of agriculture is one of basic methods of overcoming of consequences of slump of national economy.

An unstable economic situation is in a country, high lending rates for to the long-term credits, limit nature of the personal funds of enterprises, shortage of state support, increase the risks of functioning result in the necessity of application of hybrid financial technologies of credit at providing of investment-in-

novative development of agroformations. The question of the long-term crediting of investment-innovative activity remains open so. Taking into account experience of foreign countries it is needed to inculcate the favourable crediting of innovative projects, guaranteeing of loans, grant of subsidies and grants the state on the aim of scientific and technical development, encouragement of the system of favourable insurance of risks of innovative enterprise.

To the basic unconventional methods of crediting of innovative-investment activity of agroformations that is most widely used in the world and partly begin to be used at the Ukrainian credit market, it follows to take: factoring operations, project and trade financing, to leasing and bill of exchange operations, forfeytuvannya, crediting due to the resources of foreign banks, use of venture capital.

It costs to mark that innovative-investment activity has considerable influence on activity of agro-industrial complex. Translation of industry on the innovative model of development will help to untie problem of becoming of competitive agro-industrial production. However it is practically impossible without sponsorship of the state of innovative business. Commercial banks must take into account interests of agrarian enterprises at allotting credit, id est to bring down the cost of financial and credit resources and give long-term credits that will help to realize innovative-investment projects.

References

1. Alekseychuk V. M. (1998) Groshi ta kredit v sistemii vidtvoрення APK [Money and credit in the system of reproduction APC]. IAE Agrarian Sciences, Kyiv, Ukraine.
2. Bogdanova O. O. (2009) Stan ta problemy bankivskoho kredytuvannya APK u suchasnomu vymiri [Status and problems of bank lending in today's terms APC]. *Ekonomika ta derzhava*, 11, 12-15.
3. Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. Statystychnyi zbirnyk «Diialnist pidpriemstv – subiektiv pidpriemnytskoi diialnosti» [State Statistics Committee of Ukraine (2008), Statistical Yearbook “Business enterprises – businesses” 2007], vol. I, 130-150.
4. «InterAGRO 2010»: novi standarty vedennia silskogo gospodarstva, [“InterAGRO 2010”: new standards in agriculture]. *Offer*, 1, 20.
5. Klimova I. G. (2009) Metody ta instrumenty finansovo-kredytnoho mekhanizmu derzhavnoi pidtrymky innovatsiinoi sfery u krainakh z rynkovoio ekonomikoio [Methods and instruments of financial and credit mechanism of state support innovation sector in market economies]. *Investicii: praktyka ta dosvid*, no 2, P.29.
6. Kovalenko I. (2009) Problemy ta perspektyvy bankivskoho kredytuvannya ahrarnoi haluzi rehionu [Problems and prospects of bank lending agricultural sector in the region]. *Bankivska sprava*, 5, 75.
7. Zakon Ukrainy Pro innovatsiinu diialnist [The Verhovna Rada of Ukraine (2002), The Law of Ukraine «On innovation no 40, vol. IV»]. *Uriadovii kurier*, 143.
8. Somikova P. (2002) Bankivski innovatsii ta novyi bankivskiy produkt [Banking innovation and new product]. *Bankivski tehnologii*, 11, 42-47.
9. Sheludko N. M. (2007) Hroshovo-kredytni vazheli stymuliuvannya investytsiinykh protsesiv v Ukraini [Monetary instruments to stimulate investment process in Ukraine]. *Aktualni problemi ekonomiki*, 5 (71), 182.
10. Yaroshenko F. O. (2003) Investytsii na rozvytok silskogo gospodarstva [Investment in agricultural development]. *Actual problems of economy*, 6, 34-36.

УДК 338.244

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК У СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ

Алла Олександрівна САЮН

к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу та аудиту Черкаського інституту банківської справи УБС НБУ (м. Київ)

Анотація. Розглянуто актуальні питання використання управлінського обліку в системі стратегічного планування в діяльності підприємств, розкриті поняття, середовища управлінського обліку, ступеня його значення, показники оцінки.

Аннотация. Рассмотрены актуальные вопросы использования управленческого учета в системе стратегического планирования в деятельности предприятий, раскрыты понятия, среда управленческого учета, степени его значение, показатели оценки.

Ключові слова: управлінський облік, стратегічне планування, центри відповідальності, управлінське рішення.

Ключевые слова: управленческий учет, стратегическое планирование, центры ответственности, управленческое решение.

Постановка проблеми. У міру відокремлення організацій із різноманітною формою власності, розвитку приватизації державних підприємств, облік тільки повної собівартості, що застосовувався раніше, перестав відповідати вимогам часу. Вмикання механізму вільного ціноутворення і самостійного планування асортименту продукції, що випускається, розвиток інших сторін ринкової економіки означає нову роль управлінського стратегічного обліку. Проаналізуємо такий аспект управлінського обліку, як його місце в стратегічному управлінні [1].

Коротко можна сказати, що стратегічне управління складається з чотирьох фаз: стратегічний аналіз, стратегічний вибір, реалізація стратегії, оцінка результатів. Управлінський облік повинен забезпечувати значиму для користувачів інформацію про стратегію підприємства (поточні показники змін у стратегічному положенні). Так, із погляду стратегічного управління прибуток розглядається не як внутрішній результат діяльності підприємства, а як зовнішній, тобто як стан цього підприємства щодо існуючих і можливих конкурентів. Внаслідок цього в стратегічному управлінні і контролі увага зосереджується на відносних даних про ціни, витрати, попит, фінансовий стан, коли власні показники повинні обов'язково порівнюватися з аналогічними даними конкурентів [2]. Кожен із перерахованих показників розрізняє специфіка розрахунку, складність оцінки і достовірність. Але, оскільки існують методики визначення маркетингових досліджень і методи прогнозування, це не є невідомою проблемою.

Аналіз останніх публікацій та досліджень.

Розвитку теорії і практики організації управлінського обліку сприяють праці українських учених: Ф. Ф. Бутинця, Ю. А. Вериги, О. С. Бородкіна, С. Ф. Голова, Г. Г. Кірейцева, М. Ф. Кропивко, М. В. Кужельного, А. М. Кузьмінського, В. О. Ластовецького, В. С. Леня, В. Г. Лінника, М. Ф. Огійчука, М. С. Пушкаря, В. Рудницького, В. К. Савчука, Л. К. Сука, Л. С. Шатковської, М. Г. Чумаченка та інших, а також зарубіжних учених: Т. Джонсона, К. Друрі, Р. Каплана, М. Сміта, Г. Свідерської, Ф. Тейлора, Дж. Хігінса та інших.

Незважаючи на значну кількість наукових робіт із тематики управлінського обліку, недостатньо досліджено управлінський облік у системі стратегічного планування, тому це питання залишається актуальним і потребує подальшого вивчення.

Метою статті є дослідження основних етапів використання управлінського обліку в системі стратегічного планування в діяльності підприємств, розкриті поняття, середовища управлінського обліку, ступеня його значення, показники оцінки.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Стратегічні рішення в ідеалі повинні прийматися на основі оцінки взаємодії з конкурентами аж до прогнозу зміни частки ринку і прибутковості протягом тривалого періоду. Структура цих змін дуже великою мірою залежить від ресурсів ліквідності конкурентів.

Найчастіше вважається, що рішення про випуск нової продукції, проникнення на нові ринки, придбання нових підприємств тощо оці-

нують на підставі показника чистої текучості вартості, скоригованої на ризик. Тому прихильники такої позиції вважають, що прибуток дають самі інвестиції, що сприймаються як матеріальні активи. Конкуренція не враховується. Економічна реальність – інша справа. Надійність прибутку залежить від вигідності стратегічного положення підприємства. Інвестиції в збільшення і розширення сфери реалізації повинні припускати зміну конкурентоспроможності виробництва, саме ця зміна повинна бути об'єктом аналізу інвестицій. Аналізують інвестиції різними методами, наприклад, моделювання взаємозв'язків попиту, часток ринку, рівнів інвестицій, ліквідності і можливості мобілізації засобів [3].

Характерно, що жоден із цих критеріїв не є показником витрат. Деякі іноземні компанії зосередили увагу на гнучкій системі задоволення потреб клієнтів. Це чітко проглядається при виборі тривалості часу підготовки до виробництва як найвищого критерію. Якщо час підготовки можна зменшити, то компанія буде швидше реагувати на зміну споживчого попиту.

Надалі компанії мають намір приділити основну увагу таким показникам, як гнучкість виробництва, нововведення і ціна. Результати аналізу цих показників забезпечать чітке логічне обґрунтування вибору нефінансових чинників підвищення ефективності діяльності.

Логіка потребує завершення етапу стратегічного обліку контролем.

Управлінський контроль – це вплив менеджерів на робітників підприємства для ефективної реалізації організаційної стратегії.

У середовищі управлінського контролю звичайно включають:

- внутрішню організацію підприємства;
- вимоги і процедури управління;
- внутрішньофірмову культуру;
- зовнішнє середовище підприємства.

Сутність внутрішньої організації визначають організаційною ієрархією. Існують різноманітні структури управління.

Не зупиняючись на загальновідомих лінійно-функціональних, дивізійних, матричних та інших типах структур, пропонуємо розглянути такі елементи внутрішнього середовища організації як центри відповідальності.

Центр відповідальності працює з виділеними йому ресурсами і виготовляє товари або послуги, що передає іншому центру відповідальності усередині підприємства або зовнішнім споживачам. Для цілей управлінського контролю в центрі від-

повідальності використовують вхідні натуральні і вартісні показники.

Продукцію на виході також характеризують натуральні або вартісні показники[4].

Облік по центрах відповідальності – система відображення, обробки і контролю планової і фактичної інформації на вході і виході центру відповідальності. Такий облік припускає розмежування повних витрат і витрат центру відповідальності, що можна представити матрицею витрат.

Матриця витрат дає змогу відповісти на такі питання:

- Де виникли витрати?
- З якою метою вони виготовлені (програма або продукт)?
- Який вид ресурсу використано (елемент витрат)?
- Яка сума витрат по цьому центру відповідальності?
- Яка сума витрат за програмою (продукту, послуги)?

Основними показниками діяльності центру відповідальності є результативність (якою мірою центр відповідальності досяг запланованих результатів) і ефективність (випуск продукції з найменшими витратами ресурсів, якщо випуск продукції не збігається з цілями організації, тоді цей центр відповідальності неефективний).

Стратегічне планування й управлінський контроль спираються на ринковий управлінський облік. На відміну від традиційних методів управлінського обліку, що призначені для аналізу прибутковості продукції, стратегічний формує інформацію і про прибутковість клієнтів [5].

При такому підході клієнтів оцінюють за великою кількістю показників прибутків і витрат, а отже, й прибутковості, наприклад, за:

- диференційованими цінами реалізації, спеціальними пільгами, знижками, поверненням переплати;
- кращими умовами кредитування і знижок при остаточному розрахунку;
- різними розмірами замовлень, що зумовлюють різні витрати на обробку, збереження, реалізацію і т. д.;
- варіантами конструкції виробів, що задовольняють вимоги клієнтів;
- вимогами доставки, умовами післяпродажного обслуговування (технічного забезпечення), гарантіями тощо;
- витратами на збут і рекламу, що необхідні для обслуговування клієнта.

Прибутковість від клієнта або групи клієнтів можна визначити як сумарний прибуток від клієнта або групи клієнтів за відрахуванням усіх витрат, які виникли при обслуговуванні цього клієнта або групи клієнтів.

Підприємства, що складають звітність на основі показників прибутковості від клієнтів, завжди будуть зацікавлені в прибутковості продукції. Це припускає необхідність забезпечення комп'ютерної бази даних, що дає змогу аналізувати вихідні дані в звітах як про прибутковість від клієнта, так і прибутковості продукції.

Якщо облікова система дає змогу визначити тільки витрати, то керівництво і персонал зосереджує увагу винятково на витратах, що шкодять всьому діапазону збутових, управлінських і стратегічних чинників. Зрозуміло, що в завдання дослідження проблем збуту входить забезпечення підприємства інформацією про те, як покупці оцінюють підприємство і його товари щодо конкурентів. Тому управлінський облік може відігравати велику роль у наданні повсякденних нефінансових показників ефективності (внутрішніх чинників), що стосуються, наприклад, нововведень і виробничого процесу.

Ці показники важливі для досягнення успіху на ринку.

Висновки. Таким чином, останні дослідження виявили десять основних критеріїв ефективності виробничої діяльності. Перерахуємо їх відповідно до ступеня значимості:

- час підготовки до виробництва;
- продуктивність праці виробничих робітників;
- оборотність незавершеного виробництва;
- якість сировини, що надходить;
- час реалізації;

Список використаних джерел

1. Бухгалтерський управлінський облік: [підручник] / Ф. Ф. Бутинець, Т. В. Давидюк, Н. М. Малюга, Л. В. Чижевська; за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. — 2-е вид., перероб. і доповн. — Житомир: Рута, 2002 — 480 с.

2. Голов С. Ф. Управлінський облік: підручник / С. Ф. Голов. — К.: Лібра, 2003. — 704 с.

3. Добикіна Е. К. Управлінський облік в оперативній діяльності підприємства: [навчальний посібник] / Е. К. Добикіна, В. В. Ровенська, В. С. Рижиков. — К.: Слово, 2005. — 272 с.

4. Добровський В. М. Управлінський облік: навч. посіб. / В. М. Добровський, Л. В. Гнилицька,

- продуктивність допоміжного персоналу;
- споживання матеріалів;
- оборотність готової продукції;
- точність урахування запасів;
- прогули.

Виходячи з цього, підрозділяють центри відповідальності.

Центр прибутків: менеджер цього центру відповідає за обсяг випуску продукції в грошовій оцінці – прибуток, але не відповідає за витрати на товари або послуги, які продає центр.

Центр витрат: керівництво центру відповідає за витрати, що тут виникли, і їх вимір, але не за прибуток від продукції. Центри витрат формують там, де вимірювати продукцію в показниках прибутку або неможливо, або непотрібно (наприклад, бухгалтерія, юридичний відділ).

Центр нормативної собівартості – різновид центру витрат, де встановлені нормативи щодо елементів витрат [6].

Центр прибутку: тут вимірюють співвідношення прибутків, одержуваних цим центром, і його витрат. Центр прибутку працює ніби в умовах самостійного бізнесу. Основний документ управлінського контролю – звіт про прибутки і збитки. Менеджери отримують мотивацію до збільшення прибутку і зниження витрат.

Створення центрів відповідальності дає змогу на значних підприємствах децентралізувати відповідальність за прибуток.

У центрі інвестицій менеджер відповідає за використання активів, а не тільки за прибуток. Основна мета, що ставиться перед центром інвестицій – одержання задовільної віддачі на вкладені засоби.

Р. С. Коршикова; за ред. В. М. Добровського. — К.: КНЕУ, 2005. — 278 с.

5. Красностанова Н. Е. // Управлінський контроль в сучасних умовах. Список праць. — Випуск 6. Львівський політехнічний національний університет. — Львів. — 2012. — С. 41–43.

6. Гончаренко І. М. Стан управлінського стратегічного обліку / І. М. Гончаренко // Розвиток наукових досліджень 2011: Міжнародна науково-практична конференція; м. Полтава, 28-30 листопада 2011 р. — Полтава, 2011.

JEL CLASSIFICATION: H83, C41

MANAGEMENT ACCOUNTING IN THE STRATEGIC PLANNING

Alla O. SAYUN

Candidate of economic sciences, associate professor of accounting, analysis and audit Cherkassy Institute of Banking University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Summary. Actual the use of management accounting in strategic planning system in the enterprise, the notions environmental management accounting, its degree of importance, performance evaluation.

Key words: *Management accounting, strategic planning, responsibility centers, administrative decision.*

With the separation of organizations with diverse forms of ownership of the privatization of state enterprises, accounting for only the total cost of which was used previously ceased to meet the requirements of the time. Enabling free pricing mechanism and independent assortment planning of products, development of other aspects of the market economy means new role of strategic management accounting. Let us analyze this aspect of management accounting as its place in strategic management. In short we can say that strategic management consists of four phases: strategic analysis, strategic choice, strategy implementation, evaluation. Management accounting should provide meaningful information for users of enterprise strategy (current indicators of changes in the strategic position).

Thus, from the point of view of strategic management income is not seen as the result of domestic enterprises, as well as external, that as a condition of the Company with respect to existing and potential competitors. Consequently, strategic management and control focused on the relative data on prices, costs, demand, financial position when their performance must necessarily be compared with similar data of competitors. Each of these indicators distinguish specificity calculation, the complexity and accuracy. But since there are methods for determining market research and forecasting methods is not an unsolved problem. Strategic decisions should ideally be based on evaluation of interactions with competitors until the forecast changes in market share and profitability over time.

The structure of these changes is very largely dependent on the resources of liquidity competitors. Often it is believed that the decision to release new products, penetration into new markets, acquiring new businesses, etc. are evaluated on the basis of the net yield stress value, adjusted for risk. Therefore, proponents of this position believe that profits make the most investment are perceived as tangible assets. Competition is not included. The economic reality – is another matter.

Reliability of profit depends on the profitability of the strategic position of the company. Investment in increasing and expanding the scope of implementation must assume a change competitiveness, it is this change should be subject to investment analysis. Analyze investments by various methods, such as modeling relationships demand, market shares, levels of investment, liquidity and the possibility of mobilizing funds.

Recent studies have identified ten key performance criteria of industrial activity. We list them according to the degree of importance: preparation for production; productivity of production workers, reversibility of work in progress; quality of incoming raw materials; the implementation; Performance support staff; Inputs; reversibility of finished products; precision consideration supplies; absenteeism.

Therefore, we divided responsibility centers. Profit center: the center manager is responsible for the volume of output in the monetary assessment – income, but is not responsible for the cost of the goods or services are sold center.

References

1. Butynets F. F., Davydiuk T. V., Maliuha N. M., Chyzhevska L. V. (2002) Bukhholderskyi upravlinskyi oblik [Accounting Management Accounting]. Zhytomyr: Ruta.
2. Holov S. F. (2003) Upravlinskyi oblik [Management Accounting]. K.: Libra.
3. Dobykina E. K., Rovenska V. V., Ryzhykov V. S. (2005) Upravlinskyi oblik v operatyvni diialnosti pidpriemstva [Management accounting in the operational activities of the enterprise]. K.: Slovo.
4. Dobrovskyi V. M., Hnylytska L. V., Korsnykova R. S. (2005) Upravlinskyi oblik [Management Accounting]. K.: KNEU.
5. Krasnostanova N. E. (2012) Upravlinskyi kontrol v suchasnykh umovakh [Management control in contemporary conditions]. Spysok prats.-Vypusk 6. Lvivskyi politekhnichnyi natsionalnyi universytet. Lviv.
6. Honcharenko I. M. (2011) Stan upravlinskoho stratehichnoho obliku [Condition of strategic management accounting]. Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia; Poltava, 28-30 lystopada 2011 r.

УДК 336.71

РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПАРТНЕРСТВА ТА КАПІТАЛОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Павло Миколайович СЕНИЦЬ

к.е.н., директор Дирекції із забезпечення проведення навчання персоналу та організації інформаційно-бібліотечного обслуговування Національного банку України

Анотація. У статті досліджено тенденції розвитку капіталотворчої діяльності банків та механізм інвестиційного партнерства. Охарактеризовано світовий досвід участі банківських установ у первинному розміщенні акцій (IPO) інших банків чи компаній. Запропоновано шляхи активізації капіталотворчої діяльності банків.

Аннотация. В статье исследованы тенденции развития капиталобразующей деятельности банков и механизм инвестиционного партнерства. Охарактеризован мировой опыт участия банковских учреждений в первичном размещении акций (IPO) других банков или компаний. Предложены пути активизации капиталобразующей деятельности банков.

Ключові слова: *інвестиційне партнерство, капіталотворча діяльність банків, фондовий ринок.*

Ключевые слова: *инвестиционное партнерство, капиталобразующая деятельность банков, фондовый рынок.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вітчизняного фондового ринку інвестиційне партнерство банків відіграє важливу роль, оскільки є передумовою ефективного функціонування механізму залучення інвестицій в економіку. Рівень банківських інвестицій істотно впливає на обсяг національного доходу суспільства, а інвестиції (капіталовкладення) в масштабах країни сприяють процесу розширеного відтворення та забезпечують економічне зростання. Нині фондовий ринок України є банкоцентричним, що проявляється найбільшою часткою банків, як у сукупних активах інституційних інвесторів, так і у сукупному обсязі інвестицій у цінні папери. Підвищений інтерес до інвестиційного партнерства з боку банківського бізнесу пов'язаний, по-перше, з тим, що банки отримують дохід в основному за рахунок маржі, яка в даний час знижується, а інвестиційна діяльність дозволяє банківським установам досягати додатних показників прибутковості в умовах як зростання економіки, так і її падінні; по-друге, зростання конкуренції в банківському секторі вимагає від банків розширення спектра пропонувананих банківських послуг, у тому числі, інвестиційно-банківських, що, в свою чергу, сприяє використанню банками фінансових ринків для збільшення власного капіталу і сек'юритизації активів; по-третє, активна інвестиційна діяль-

ність комерційного банку дозволяє забезпечувати його ліквідними активами. Отже, банківські установи не лише акумулюють інвестиційні ресурси, а й перерозподіляють їх в продуктивний капітал, тим самим підвищуючи інвестиційне навантаження на економіку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему інвестиційного партнерства досліджували такі науковці та практики, як Т. Кушнір [2], Л. Ю. Сисоєва [4], В. А. Вареник [7], Л. О. Матлага [11] та ін.

Метою статті є дослідження механізмів інвестиційного партнерства та тенденцій розвитку капіталотворчої діяльності банків в сучасних умовах.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Партнерське інвестування об'єднує фінансові, фондові торговельні механізми, тобто об'єднує банківську, інвестиційну та консалтингову діяльність. Особливістю участі банків в партнерському інвестуванні є те, що вони не лише інвестують кошти, але й «стають безпосередніми учасниками об'єкту інвестування, шляхом придбання пакету акцій або вводячи до ради директорів свого представника» [1, с. 12]. Партнерами банківських установ при здійсненні інвестування можуть бути інвестиційні фонди, інші банки, спеціалізовані агентства міжнародних кредитів, міжнародні фінансові організації,

спеціалізовані фінансові компанії, страхові, лізингові, інвестиційні компанії, приватні інвестори – фізичні та юридичні особи тощо.

В контексті інвестиційного партнерства доцільно розглядати банківські установи в ролі інституційних інвесторів – «як учасників фінансового ринку, котрі відіграють провідну роль у процесі трансформації заощаджень в інвестиції, акумулюючи кошти індивідуальних інвесторів, що використовуються для інвестування у фінансові та матеріальні активи (найчастіше в цінні папери), диверсифікуючи інвестиційні вкладення, зменшуючи, отже, ризики та отримують інвестиційний дохід» [2, с. 6]. Хоча згідно із законом України «Про цінні папери та фондовий ринок» [3] банки не включені до складу інституційних інвесторів, проте такими інститутами є фонди банківського управління. Отже, є необхідність удосконалити чинне законодавство з врахуванням передового зарубіжного досвіду і на державному рівні включити банки до складу інвестиційних інвесторів.

Нормативно-правовим забезпеченням для проведення партнерського інвестування повинно стати прийняття закону «Про інвестиційне партнерство» максимально наближеного до широко застосовуваної за кордоном форми колективного венчурного інвестування, так званого обмеженого партнерства. Закон має враховувати закордонне законодавство в даній сфері: закон США «Про партнерство з обмеженою відповідальністю» («Uniform Partnership Act Ch. 614 Limited Liability Partnerships»), Закон «Про партнерство з обмеженою відповідальністю» (Великобританія), «Закон про спільні фонди розвитку» (Австралія) [4]. При цьому в законі «Про інвестиційне партнерство» необхідно передбачити вітчизняну специфіку інвестиційної діяльності.

У сучасних економічних умовах банки мають істотний вплив на формування статутних капіталів акціонерних товариств та на їх фондову та інвестиційну діяльність. Комерційні банки, здійснюючи взаємодію з підприємствами на договірній основі, є зацікавленими партнерами. Банки беруть участь в інвестуванні акціонерних товариств як за допомогою цільового кредитування (проектне фінансування), так і шляхом участі в статутних капіталах акціонерних товариств. Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» «пряма та/або опосередкована участь банку у статутному капіталі будь-якої юридичної особи не має перевищувати 15 % статутного капіталу банку. Усі інвестиції банку

не мають перевищувати 60 % розміру статутного капіталу банку» [5]. Дані нормативи практично не обмежують інвестиційний напрям діяльності банків, а з врахуванням тенденції до нарощення обсягів капіталу банками, засвідчують про значні потенційні інвестиційні можливості банківських установ.

Для активізації розвитку інвестиційного партнерства вітчизняних банків можна застосувати досвід інвестиційної діяльності банків у країнах пострадянського простору, у яких банки можуть: інвестувати в портфелі акцій небанківських компаній, забезпечуючи контрольний вплив непрямим шляхом через створення дочірніх компаній; засновувати небанківські інвестиційні інститути (інвестиційні фонди, інвестиційні компанії, фінансових брокерів та інвестиційних консультантів) шляхом прямих вкладень або інвестицій через підконтрольні банкам підприємства, за допомогою участі фізичних осіб, пов'язаних з банками тощо; засновувати спеціалізовані компанії з обліку та зберігання цінних паперів, а також здійснення розрахунків за операціями з ними (депозитарні та клірингові інститути); засновувати організації, які є інституційними інвесторами (страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, холдингові компанії, благодійні та інші фонди цільового призначення тощо). Беручи участь в процесі заснування підконтрольних банкам інвестиційних інститутів, банки, з одного боку, отримують додатковий канал акумуляції грошових ресурсів, а з іншого – розширюють операції з управління портфелями цінних паперів.

У зарубіжній практиці широко використовується партнерська співпраця банків з інститутами спільного інвестування (ІСІ). В умовах антикризового розвитку банківського сектору в Україні важливо активізувати взаємодію вітчизняних банків з інвестиційними фондами з метою залучення додаткових капіталів, обіг яких дозволить гармонійно розвиватися національній економіці. Згідно із Законом України «Про інститути спільного інвестування» [6] банкам заборонено виконувати функції з управління активами ІСІ, проте вони можуть брати участь в проектах ІСІ опосередковано – в якості партнерів з обмеженою відповідальністю. Такий механізм співпраці банків та інвестиційних фондів є взаємовигідним, а суттєвими перевагами для банків є те, що «банк може вийти з одного інвестиційного проекту та вкласти гроші в інший без якого-небудь податкового навантаження, при цьому заощаджуючи при сплаті податку на прибуток; дивіденди банку,

що зачислені на рахунок ІСІ, також звільнені від оподаткування» [4, с. 270]. Також, рекомендовано використати досвід зарубіжних банків щодо можливостей виходу банківських установ через ІСІ на ринок корпоративних цінних паперів.

Сьогодні вітчизняні банки здійснюють інвестиції не тільки за рахунок власних коштів – частина капітальних вкладень проводиться за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, фондів, банків (ЄБРР, Світовий банк). В процесі такої співпраці міжнародний банк або фінансова організація відкривають кредитну лінію українським банкам-агентам, а ті, в свою чергу, відбирають і фінансують конкретні проекти в рамках обумовлених обмежень (обсяги інвестицій, регіональна та галузевої спрямованості вкладень, рівень ризику тощо). Партнерські відносини в сфері інвестування за такою схемою дають можливість фінансувати інвестиційні проекти в таких важливих видах діяльності як промисловість, виробництво, сільське господарство, машинобудування, ІТ, реалізовувати проекти енергозбереження, розвивати ринкову інфраструктуру та загалом малий та середній бізнес, що позитивно впливає на конкурентоспроможність економіки країни.

Показовим є світовий досвід участі банківських установ у первинному розміщенні акцій (ІРО) інших банків чи компаній. Для виходу на біржу можуть залучатись декілька інвестиційних банків, які на умовах партнерських відносин узгоджують ціну акцій, їх різновид, загальну суму коштів, яку планують отримати після проведення ІРО. Банки отримують прибуток за рахунок різниці між ціною акцій, яку вони сплатили до ІРО, і тією ціною, яка встановлюється на момент старту торгів. Участь банків у процесі організації ІРО є перспективним напрямом розвитку партнерського інвестування, проте в Україні на сьогодні фондовий ринок є недостатньо об'ємним, відсутні спеціалізовані інвестиційні банки, інвестиційні механізми є недосконалими – банки не мають ні необхідних коштів, ні досвіду для того, щоб проводити первинне розміщення акцій, тому це напрям подальшої перспективи.

В Україні для активізації інвестиційного партнерства банків необхідно вжити такі заходи: створити Фонд гарантування інвестицій на фондовому ринку (аналог Фонду гарантування внесків фізичних осіб (ФГВФО)); сформулювати систему обліку прав власності на цінні папери; активізувати участь держави у процесі інвестування великих проектів розвитку виробництва

реального сектора економіки; створити ефективні системи захисту та страхування інвестицій; продовжити удосконалення інвестиційного законодавства з метою регулювання відносин між суб'єктами партнерського інвестування; стимулювати активність приватних інвесторів; застосовувати економічні важелі сприяння розвитку інвестиційного партнерства банків: податкові важелі, інструменти грошово-кредитної політики НБУ (норма резервування, облікова ставка та ін.); нарощувати власний капітал, збільшити ресурсну базу банків та загалом підвищити рівень капіталізації банківського сектора економіки.

Варто зазначити, що інвестиційне партнерство та капіталотворча діяльність банків є взаємозалежними процесами – активізація інвестиційної діяльності веде до збільшення обсягу банківського капіталу, а підвищення капіталізації банків сприяє розвитку інвестиційного партнерства. Капіталотворення у банківській системі необхідно розглядати «як процес акумулювання банками ресурсів з різних джерел (від клієнтів, власників, інших банків, центрального банку, міжнародних фінансово-кредитних організацій), трансформації цих ресурсів в банківський капітал, його структурування (за терміном, формою, призначенням) та перерозподіл його в межах банківської системи для подальшого спрямування в парабанківський або реальний сектор економіки, продуктивного використання, повернення клієнтам або власникам» [7, с. 7].

Тенденціями та проблемами розвитку капіталотворчої діяльності банків в посткризовий період є: зменшення в структурі залученого капіталу частки коштів залучених від НБУ та інших банків; розширення ресурсної бази банків внаслідок повільного відновлення довіри з боку населення; подовження ресурсної бази банків в основному за рахунок депозитів фізичних осіб, залучених терміном від 1 до 2 років; активізація інвестиційної діяльності банків шляхом випуску власних цінних паперів; низький рівень захищеності кредитів та депозитів малих банків власним капіталом (у порівнянні з великими банками); потреба у нарощенні статутного капіталу малими банками у відповідності до вимог НБУ; переваження короткострокових пасивів та дефіцит довгострокових коштів. Очевидно, що вищенаведені проблеми банківської діяльності гальмують кредитні можливості банківських установ фінансувати реальний сектор економіки.

Попри те, що у післякризовий період розвитку банківського сектору спостерігається істотне

відставання темпів збільшення власного капіталу від темпів зростання зобов'язань комерційних банків України – темпи зростання власного капіталу вітчизняних банків є дещо вищими порівняно з темпами зростання ВВП, а також існує стійка тенденція до збільшення частки власного капіталу банків України у структурі ВВП [8]. Отже, рекомендаціями для подальшої капіталотворчої діяльності банків є підвищення частки власного капіталу у ВВП та зростання величини зобов'язань у складі банківського капіталу, досягнення випереджальних темпів зростання капіталу порівняно з темпами зростання загальних активів банківської системи, що у майбутньому сприятливо вплине на подальший економічний розвиток держави.

Капіталотворча діяльність банків вимагає формування та підтримання оптимальної структури банківського капіталу, зокрема, основну увагу доцільно приділити джерелам капіталотворення, що не є волатильними та піддаються управлінню, а саме: статутний капітал, резервний капітал, емісійні різниці, загальні резерви, резерви під стандартну заборгованість інших банків та клієнтів, нерозподілений прибуток, результат переоцінки основних засобів, результат поточного року, строкові депозити юридичних та фізичних осіб, ощадні та депозитні сертифікати терміном погашення понад 1 рік, векселі терміном погашення понад 1 рік, строкові депозити банків, субординований борг, кредити від НБУ та інших банків терміном понад 1 рік, емісія власних боргових цінних паперів терміном погашення понад 1 рік.

Ефективний розвиток капіталотворчої діяльності банків потребує усунення структурних диспропорцій щодо концентрації банківського капіталу. На сьогодні в банківському секторі найбільша концентрація капіталу існує в банківських установах I групи, проте варто врахувати те, що хоча більше половини вітчизняних банків належать до IV групи, їх частка у структурі власного капіталу банківської системи є дуже незначною (близько 15 %). Більше того, як кредити, так і депозити у малих та середніх банках є значно менше захищені власним капіталом, ніж у великих банках. З метою запобігання утворених диспропорцій необхідно активізувати концентрацію та консолідацію банківських установ. Ефективним шляхом підвищення капіталізації банків та, як наслідок, підвищення їх стійкості, виступають процеси злиття і поглинання. У процесі успішної консолідації банків у формі злиття чи поглинан-

ня досягається синергетичний ефект, коли вартість новоствореного банку перевищує суму вартостей банків-учасників об'єднання.

Позитивним кроком в напрямі підвищення обсягів банківського капіталу є прийняття закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативного впливу на стабільність банківської системи» [9], у відповідності з яким відбувається спрощення процедури, що пов'язана з терміною капіталізацією банків і продажем проблемних банків інвесторам, а також встановлюється вимога щодо підвищення мінімального статутного капіталу банків з 120 млн грн до 500 млн грн. Такий крок уряду в обов'язковому порядку змусить банки збільшити обсяг статутного капіталу та сприятиме зростанню величини банківського капіталу на макрорівні.

Нині найбільший вплив на розвиток капіталотворчої діяльності банків мають активи та частка власного капіталу у пасивах і строкових зобов'язань фізичних осіб, у той час як прибуток і строкові зобов'язання юридичних осіб взагалі не можна віднести до релевантних чинників формування власних джерел капіталотворення [10, с. 10].

Щодо ключових напрямів капіталотворчої діяльності банків, доцільно виділити [11, с. 51]: збільшення капіталу за рахунок розміщення акцій власної емісії; збільшення показника адекватності капіталу через консолідацію банківської системи (консорціумне кредитування, створення банківських об'єднань, злиття банків, реорганізація банків); зростання капіталу за рахунок субординованого боргу (шляхом випуску депозитних сертифікатів, банківських облигацій, еврооблігацій та удосконалення механізму акумулювання боргу); підвищення капіталу за рахунок прибутку; зменшення «обсягів ризикових активів» [12]; легалізація тіньового капіталу; покращення інвестиційного клімату; розвиток страхового ринку; перехід до довгострокових моделей накопичення в пенсійному страхуванні; запровадження податкових пільг на прибуток банків, який має спрямовуватися на збільшення капіталу; збільшення частки міжнародного капіталу для розвитку вітчизняної економіки; випуск акції банківських установ з метою розміщення на IPO тощо.

Особливу увагу у контексті капіталотворчої діяльності банківських установ необхідно приділити формуванню достовірних прогнозів зміни найбільш важливих чинників впливу на обсягів

та структуру банківського капіталу в майбутньому, оскільки такі прогнози можуть ефективно використовуватись банками для вирішення проблем, пов'язаних з пошуком альтернативних варіантів поповнення капіталу банків, капіталізації прибутку, концентрації капіталу тощо.

Додатковими рекомендаціями щодо активізації капіталотворчої діяльності банків є [13, с. 65- 70]:

1) залучення у статутні капітали банків грошових коштів населення. Сьогодні офіційна статистика свідчить, що поза банками перебуває близько 60 млрд грн готівкових коштів. «Експерти оцінюють обсяг коштів на руках у населення приблизно у 50-70 млрд дол. США – це величезний потенціал, який може вивести українську банківську систему за показником капіталізації на рівень країн Східної Європи» [14, с. 76];

2) збільшення власного капіталу за рахунок реінвестування прибутку. Однак, за наявності сьогодні негативних наслідків фінансово-економічної кризи, погіршення стану державних фінансів, значної девальвації національної валюти до світових валют цей напрям капіталізації можуть використовувати лише окремі потужні банки, які мають можливість одержувати прибуток і в цих складних умовах;

3) збільшення власного капіталу за рахунок додаткових внесків власників банку. Додаткові внески власників передбачають інвестиції в статутний капітал банку за рахунок або додаткової емісії акцій (зростання акціонерного капіталу для банків створених у формі ПАТ), або збільшення додаткового пайового капіталу (для банків створених у формі ПраТ), або збільшення статутного капіталу за рахунок державних коштів (для банків державної форми власності);

4) збільшення власного капіталу за рахунок пошуку нових приватних інвесторів-власників як вітчизняних, так і зарубіжних, які мають можливість забезпечити необхідну капіталізацію банків і тим самим провести фінансову санацію і врятувати банки від банкрутства. З метою уникнення втрати контрольного пакету акцій банків при залученні іноземних інвесторів, а також відтоку капіталу закордон, рекомендовано активізувати залучення саме вітчизняних інвесторів до процесу банківської капіталізації;

5) збільшення власного капіталу за рахунок об'єднання одного банку з іншим або з кількома банками та приєднання одного банку до другого банку. Цей напрям підвищення капіталізації проблемних банків є обмеженим через незаці-

кавленість власників або банку, що знаходиться в кризовому стані, або банку, який може прийняти до себе кризовий банк. Що стосується стійких банків, то процеси злиття та поглинання сьогодні мають тенденцію до зростання, особливо в умовах збільшення вимог до рівня статутного капіталу та підвищення рівня банківської конкуренції;

6) збільшення власного капіталу за рахунок держави шляхом реінвестування коштів державного бюджету в статутний капітал банків, а також при необхідності реорганізації банку з приватного на державний банк. Необхідно також взяти до уваги результати міжнародних оцінок, у відповідності з якими «капітал банківського сектора держави є достатнім для нормального обслуговування виробничого циклу за умови, що він дорівнює 6-7 % ВВП країни» [15, с. 19];

7) залучення капіталу шляхом емісії звичайних і привілейованих акцій з фіксованою доходністю і пільговим оподаткуванням доходів громадян, які інвестуються в привілейовані акції, та доходів, отриманих від інвестування, дозволить отримані кошти спрямувати на поповнення статутного капіталу та уникнути загрози втрати контролю над банком.

З метою підвищення ефективності капіталотворчої діяльності банків необхідно органам державної влади та управління врахувати такі загальноекономічні рекомендації [16, с. 15-17; 17]: збільшити масу капіталу і не допустити кризи адекватності капіталу банківської системи; підвищити норму прибутку (рентабельність) банківського капіталу не нижче середнього міжгалузевого рівня; зменшити ризики банківської діяльності; збільшити довіру до банківської системи з боку інвесторів, клієнтів і населення; забезпечити інвестиційну привабливість банківського сектору економіки; підвищити надійність банківської системи; забезпечити прозорість структури власності і капіталу в українській економіці; сприяти детінізації економіки та легалізації капіталів; удосконалити правову базу банківської діяльності в напрямі зменшення ризиків банківської діяльності, зменшення витрат, збільшення доходів та набору банківського інструментарію; запровадити сприятливий податковий режим для інвестицій в капітал банків; забезпечити єдність вимог до прозорості і структури власності для всіх суб'єктів господарювання; підвищити суверенний рейтинг держави.

Висновки. Отже, посткризова стабілізація економіки в Україні, а також необхідність забезпечення економічного зростання вимагає залу-

чення в систему відтворювального процесу ресурсів інвестиційного характеру. Особливу роль на шляху до модернізації економіки країни відіграє розвиток інвестиційного партнерства та капіталотворчої діяльності банків, що перебувають у постійному взаємозв'язку та взаємозалежності. Розвиток інвестиційної та капіталотворчої діяльності банків сьогодні є гостро актуальними за-

гальноекономічними і загальносуспільними завданнями, оскільки збільшення інвестиційного потенціалу банківського сектору в умовах підвищення банківської капіталізації є запорукою економічного поступу української держави, а, отже, і її інтеграції у світовий глобальний фінансово-економічний простір.

Список використаних джерел

1. Кобичева О. С. Практичні механізми реалізації банківського проектного фінансування / О. С. Кобичева // Вісник НТУ «ХПІ», 2010. — № 64. — С. 10–15.
2. Кушнір Т. Інституційні інвестори в економічній системі України : автореф. дис. канд. екон. наук ; 08.00.01 / Т. Кушнір ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Л., 2008. — 22 с.
3. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України № 3480-IV від 23.02.2006 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Сисоєва Л. Ю. Взаємодія банків та інститутів спільного інвестування в Україні: проблеми та перспективи / Л. Ю. Сисоєва // Механізм регулювання економіки. — 2008. — № 3. — Т. 2. — С. 267–271.
5. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України: [від 07 груд. 2000 р. № 2121-III]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) : Закон України від 15 березня 2001 року № 2299-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/2299-14.
7. Вареник В. А. Управління капіталоутворенням в банківській системі України [Текст] : автореферат... канд. екон. наук, спец.: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / В. А. Вареник. — Суми : ДВНЗ «Українська ак. банківської справи НБУ», 2014. — 20 с.
8. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
9. Закон України 1586-VII «Про внесення змін

- до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативного впливу на стабільність банківської системи» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1586-18>.
10. Вареник В. А. Управління капіталоутворенням в банківській системі України [Текст] : автореферат... канд. екон. наук, спец.: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / В. А. Вареник. — Суми : ДВНЗ «Українська ак. банківської справи НБУ», 2014. — 20 с.
11. Матлага Л. О. Капіталізація банківської системи як фактор макроекономічної стабільності / Л. О. Матлага // Збірник наукових праць «Вісник НТУ «ХПІ», №13. — 2012. — С. 44–51.
12. Каба О. В. Проблема капіталізації банків на шляху інтеграції фінансово-кредитної системи України / О. В. Каба [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.rusnauka.com/5_NTSB_2007/Economics.
13. Воробйова О. І. Напрями підвищення капіталізації банків України / О. І. Воробйова // Економіка і управління. — 2010. — № 1. — С. 64–71.
14. Деревко О. Шляхи підвищення рівня капіталізації банківського сектору / О. Деревко // Банківська справа. — 2008. — № 1. — С. 76–82.
15. Коваленко В. В. Оцінка впливу монетарної політики Центрального банку на розвиток банківського капіталу / В. В. Коваленко, В. П. Прадун // Актуальні проблеми економіки. — 2006. — № 6. — С. 16–27.
16. Буруль Е. Большая диета / Е. Буруль // Деньги. — 2010. — № 3 (173). — С. 10–17.
17. Алексеенко М. Д. Капітал банку: питання теорії та практики: моногр. / М. Д. Алексеенко. — К. : КНЕУ, 2002. — 276 с.

JEL CLASSIFICATION: G24

DEVELOPMENT OF INVESTMENT PARTNERSHIP AND KAPITALOOBRAZUYUSCHEY OF ACTIVITY OF BANKS

Pavlo M. SENYSHCH

PhD, director of the Directorate for providing training and organization of information and library services to the National Bank of Ukraine

Summary. This article explores the development trends capital accumulation activities of banks and investment partnership mechanism. Characterizes the global experience of banking institutions in

the initial public offering (IPO) of other banks or companies. Ways capital accumulation activation of banks.

Key words: *investment partnerships, capital accumulation activities of banks and the stock market.*

Purpose of the article consists in research of mechanisms of investment partnership and progress of capital accumulation activity of banks trends in modern terms.

Methodology of research. During the research methods of the critical analysis, deduction and induction are applied.

Results. The mechanisms of investment partnership, which unite bank, investment and consulting activity of banks, features of participation of banks in investment partnership, experience of investment activity of banks, are grounded in other countries,

partner collaboration of banks with the institutes of the joint investing, tendency and problem of development of capital accumulation activity of banks.

Originality. Scientific novelty of research results. In the process of leadthrough of research offered to recommendation on activation of investment partnership and capital accumulation activity of banks in a post-crisis period.

Practical meaningfulness of research results. It is expedient to apply the offered recommendations at development of mechanisms of investment partnership of banks.

References

1. Kobychева O. S. (2010) Praktychni mekhanizmy realizatsii bankivskoho proektnoho finansuvannia [Practical implementation mechanisms Banking Project Finance]. *Visnyk NTU "KhPI"*, 64, 10-15.

2. Kushnir T. (2008) Instytutsiini investory v ekonomichnii systemi Ukrainy [Institutional investors in the economic system of Ukraine]. Extended abstract of candidate's thesis. Lviv. nats. un-t im. I. Franka.

3. Zakon Ukrainy Pro tsinni papery ta fondovy rynok № 3480-IV vid 23.02.2006 r. [The Law of Ukraine On Securities and Stock Market № 3480-IV of 23.02.2006 p.]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua>.

4. Sysoieva L. Yu. (2008) Vzaiemodiia bankiv ta instytutiv spilnoho investuvannia v Ukraini: problemy ta perspektyvy [Interaction between banks and collective investment institutions in Ukraine: Problems and Prospects]. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, 3, 267-271.

5. Zakon Ukrainy Pro banky i bankivsku diialnist vid 07 hrud. 2000 r. № 2121-III [The Law of Ukraine on Banks and Banking Activity on Dec 07.2000 p. № 2121-III]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua>.

6. Zakon Ukrainy Pro instytuty spilnoho investuvannia (paiovi ta korporatyvni investytsiini fondy) vid 15 bereznia 2001 roku № 2299-III [The Law of Ukraine on Collective Investment Institutions (Unit and Corporate Investment Funds) dated March 15, 2001 № 2299-III]. Retrieved from zakon.rada.gov.ua/go/2299-14.

7. Varenik V. A. (2014) Upravlinnia kapitaloutvoreniam v bankivskii systemi Ukrainy [Management of capital in the banking system of Ukraine]. Extended abstract of candidate's thesis. Sumy : DVNZ "Ukrainska ak. bankivskoi spravy NBU".

8. Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv Ukrainy [Basic indicators of banks in Ukraine]. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua>.

9. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zapobihannia nehatyvnoho vplyvu na stabilnist bankivskoi systemy» 1586-VII [The Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on prevention of negative impact on the stability of the banking system” in 1586-VII]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1586-18>.

10. Matlaha L. O. (2012) Kapitalizatsiia bankivskoi systemy yak faktor makroekonomichnoi stabilnosti [The capitalization of the banking system as a factor of macroeconomic stability]. Zbirnyk naukovykh prats “Visnyk NTU “KhPI”, 13, 44-51.

11. Kaba O. V. Problema kapitalizatsii bankiv na shliakhu intehratsii finansovo-kredytnoi systemy Ukrainy [The problem of capitalization of banks towards integration of financial and credit system

of Ukraine]. Retrieved from http://www.rusnauka.com/5._NTSB_2007/Economics.

12. Vorobiova O. I. (2010) Napriamy pidvyshchennia kapitalizatsii bankiv Ukrainy [Ways to increase bank capitalization Ukraine]. *Ekonomika i upravlinnia*, 1, 64-71.

13. Derevko O. (2008) Shliakhy pidvyshchennia rivnia kapitalizatsii bankivskoho sektoru [Ways to improve the level of capitalization of the banking sector]. *Bankivska sprava*, 1, 76-82.

14. Kovalenko V. V., Pradun V. P. (2006) Otsinka vplyvu monetarnoi polityky Tsentralnoho banku na rozvytok bankivskoho kapitalu [Assessing the impact of monetary policy of the Central Bank on the banking capital]. *Aktualni problemy ekonomiky*, 6, 16-27.

15. Burul E. (2010) Bolshaia dieta [Most diet]. *Denhi*, 3 (173), 10-17.

16. Alekseienko M. D. (2002) Kapital banku: pytannia teorii ta praktyky [Bank Capital : Theory and Practice]. K. : KNEU.

УДК 336.722.117

ОБМЕЖЕННЯ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ

Юлія Сергіївна СЕРПЕНІНОВА

к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

E-mail: serpeninova@mail.ru

Анотація. У статті досліджуються загальні підходи до впровадження обмежень системи гарантування вкладів, надається їх аналіз і обґрунтування. Також здійснено аналіз обмежень національної системи гарантування вкладів фізичних осіб відповідно до чинного законодавства.

Аннотация. В статье рассматриваются общие подходы к использованию ограниченной системы гарантирования вкладов, приводятся их анализ и обоснование. Также проведен анализ ограниченной национальной системы гарантирования вкладов физических лиц в соответствии с действующим законодательством.

Ключові слова: *система гарантування вкладів, захист вкладів, гарантована сума відшкодування.*

Ключевые слова: *система гарантирования вкладов, защита депозитов, гарантированная сумма возмещения.*

Постановка проблеми. Події, що сталися під час фінансової кризи 2008-2009 років свідчать про надзвичайну важливість впровадження ефективних механізмів захисту депозитів населення, які складають вагомую частину банківських ресурсів. Система гарантування вкладів не спроможна самостійно подолати наслідки системної кризи, або банкрутство системних банків. В такій ситуації стабілізація може бути забезпечена лише при ефективній співпраці всіх учасників фінансової безпеки країни, а також залучення державних коштів. Але адекватна, дієва, ефективна система гарантування вкладів є одним з вирішальних чинників підтримки стабільності банківської системи. При цьому ефективність функціонування системи гарантування вкладів передбачає наявність певних обмежень, що повинні бути формалізовані законодавчо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження ключових аспектів захисту вкладів населення знайшли своє відображення у працях багатьох науковців: С. В. Волосович, Т. С. Смовженко, І. Серветник, С. М. Козьменко, І. О. Школьник, Т. Г. Савченко та ін. Але у зв'язку з проведенням реформи вітчизняної системи гарантування вкладів та прийняттям змін до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» потребують подальшого розвитку окремі питання щодо функціонування системи гарантування вкладів, в тому числі у напрямку аналізу існуючих обмежень у сфері захисту вкладів.

Метою статті є систематизація існуючих підходів до впровадження обмежень системи гарантування вкладів, а також аналіз обмежень вітчизняної системи гарантування вкладів.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Обов'язковою умовою дієвого та ефективного функціонування системи гарантування вкладів є наявність певних обмежень. До таких обмежень належать: встановлення граничної суми відшкодування; визначення кола вкладників, які можуть отримати відшкодування; визначення окремих категорій вкладів, що потрапляють під захист та ін.

Більшість країн законодавчо впроваджує лише захист дрібних вкладів населення. Пріоритетне відшкодування малих вкладів пов'язане з низкою чинників, що наведені на рис. 1.

Функціонування системи гарантування вкладів передбачає наявність значних фінансових ресурсів для забезпечення її потреб. Основними джерелами фінансування системи гарантування вкладів є внески банків – учасників (адже вони безпосередньо отримують вигоди від збільшення обсягів вкладів) та кошти держави (адже держава повинна захищати законні права і інтереси громадян). Таким чином, впровадження захисту лише дрібних вкладників зменшить фінансове навантаження на банки та в ряді випадків на державний бюджет.

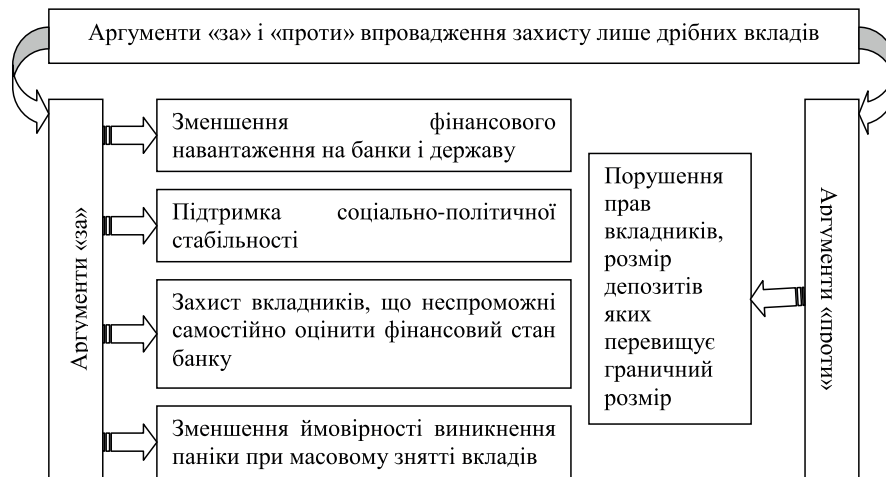

Рис. 1. Аргументи «за» і «проти» впровадження захисту лише дрібних вкладів

Підтримка соціально-політичної стабільності має велике значення для забезпечення високої питомої ваги заощаджень населення в банках, адже переважна кількість депозитів припадає на дрібних вкладників.

Дрібні вкладники, значна частка яких належить до соціально незахищених верств населення, неспроможні самостійно правильно оцінити стан справ на ринку банківських вкладів і фінансову стійкість банків, а отже, прийняти економічно виважені рішення [1].

Саме численність дрібних вкладників створює особливо критичні обставини банківських криз і спричинює паніку при масовому вилученні вкладів. Дефект ринку значно впливає на поведінку дрібних вкладників, тому що вони, не володіючи повною інформацією, не можуть діяти раціонально [2, с. 119].

Поряд із значною кількістю аргументів за впровадження лімітованого розміру гарантування вкладів єдиним аргументом проти виступає порушення інтересів вкладників, депозити яких перевищують встановлені граничні розміри.

Також існують обмеження категорій депозитів, які не потрапляють під захист. Кожна країна індивідуально законодавчо встановлює перелік таких категорій депозитів, але в основному під

захист не потрапляють наступні вклади [3]:

- вклади інших банків та фінансових організацій;
- вклади органів центральної, регіональної та місцевої влади;
- корпоративні вклади;
- вклади власників, менеджерів, акціонерів, аудиторів банку-банкруту (та їх близьких родичів);
- вклади компаній, що належать до тих самих груп компаній, що і банк-банкрут;
- будь-які вклади у вигляді боргових цінних паперів, що випущені банком-банкрутом, або складають частину «власних коштів банку»;
- та частина вкладів, яка захищена заставою або може бути списана шляхом взаємних розрахунків вимог з банком.

Разом з тим можуть бути передбачені й інші обмеження системи гарантування вкладів: особливі умови відшкодування депозитів в іноземній валюті; встановлення франшизи (мінімальної суми вкладу, що не відшкодовується); не відшкодування певних видів вкладів (наприклад, на пред'явника) та ін.

Вітчизняна система гарантування вкладів також має певні обмеження, що встановлені законодавчо [4] (рис. 2).

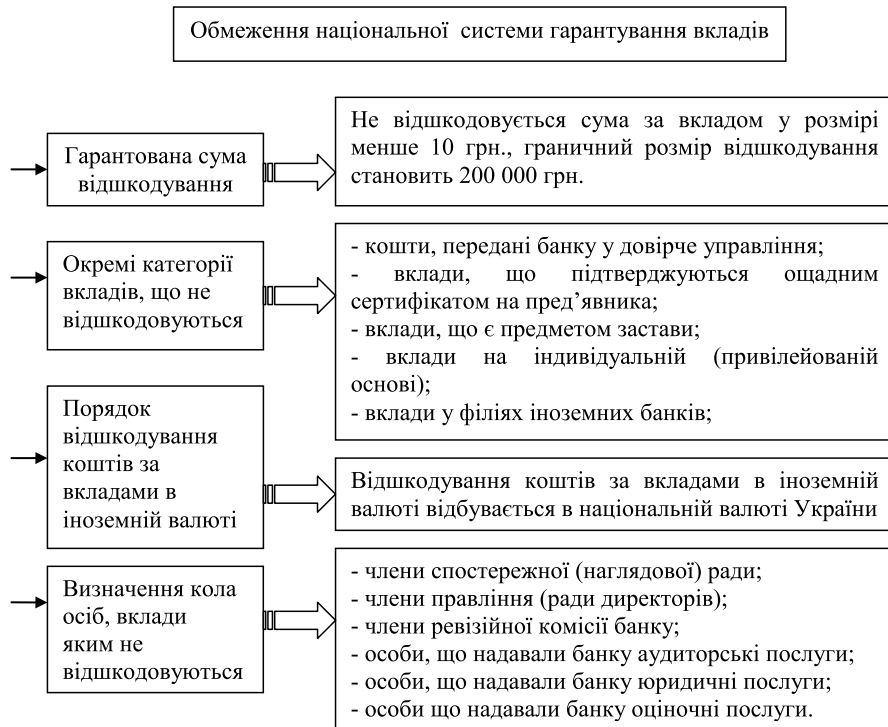

Рис. 2. Обмеження національної системи гарантування вкладів

Так, граничний розмір відшкодування за вкладом (включаючи суму нарахованих відсо-

тків) на сьогодні становить 200 тис. грн (рис. 2), що охоплює понад 99 % вкладників.

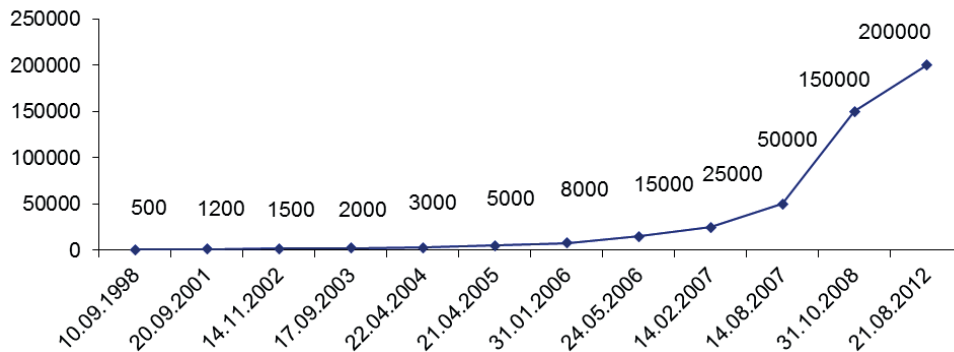

Рис. 3. Динаміка зростання граничного розміру гарантованої суми відшкодування за вкладом

Відшкодування вкладів в іноземній валюті здійснюється в національній валюті з урахуванням встановленого граничного розміру відшкодування. Також чинним законодавством встановлено перелік вкладів та коло осіб які не потрапляють під гарантування відшкодування.

Варто зауважити, що стосовно обмеження кола осіб, вклади яким не відшкодовуються, то тут законодавчо визначені певні особливості. Так, членам керівних органів управління банку відшкодування вкладів не здійснюється, якщо з

дати їх звільнення з посади до дати прийняття Національним банком рішення про віднесення даного банку до категорії неплатоспроможних не пройшло одного року (п. 4 ч. 4 ст. 26 Закону). Аналогічний строк встановлено для осіб, що надавали банку послуги (аудиторські, юридичні, оціночні). Для таких осіб Законом визначено ще одну особливість: якщо ці послуги мали безпосередній вплив на виникнення ознак неплатоспроможності банку (п. 5 ч. 4 ст. 26 Закону).

Висновки. Проведений аналіз існуючих підходів до обмежень у галузі захисту вкладів населення та обмежень вітчизняної системи гарантування вкладів свідчить, що українська система гарантування вкладів в цілому відповідає існуючим тенденціям. Так, в Україні встановлена гра-

нична сума відшкодування за вкладами, визначено перелік вкладів та вкладників, яким не здійснюється відшкодування, а також визначено порядок відшкодування вкладів в іноземній валюті.

Список використаних джерел

1. Алексеенко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики : Монографія / М. Д. Алексеенко. – К. : КНЕУ, 2002. – 276 с.

2. Операції комерційних банків : навч. посіб. – Єпіфанов А. О., Маслак Н. Г., Сало І. В. – Суми : Університетська книга, 2007. – 523 с.

3. Макдональд Р. Страхование депозитов [Электронный ресурс] / Р. Макдональд. – Режим доступа : http://www.bankofengland.co.uk/education/Documents/ccbs/handbooks/pdf/ccbshb09_ru.pdf.

4. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс] Закон України від 23.02.2012 р. № 4452-VI. – Режим доступу : <http://www.fg.org.ua/legislation/>.

5. основополагающие принципы для эффективных систем гарантирования депозитов [Электронный ресурс] Базельский комитет по банковскому надзору. Международная ассоциация страховщиков депозитов. Июнь 2009 г. – Режим доступа : http://www.iadi.org/docs/Russian_IADI_BCBS_Core_Principles.pdf.

JEL CLASSIFICATION: G21, G28

DEPOSIT GUARANTEE SYSTEM LIMITATIONS

Yuliia. S. SERPENINOVA

Candidate of Science in Economics, Associate Professor of the Department of Accounting and Auditing of Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine (Sumy)

Summary. In this article we discuss general approaches to the implementation of the Deposit guarantee system restrictions, it is given their analysis and justification. Also it is given the analysis of the national deposit guarantee system limitations under the law.

Key words: *deposit guarantee system, deposits security, the compensation amount.*

The individuals' deposits is an important source of Bank resources and one of the key components of an effective financial system. Modern global financial system based on market principles of competition, provides the receipt of income by the same participants due to the receipt of losses by other. This causes the need of state protection against financial risks, first of all consists in introduction of effective deposits insurance mechanisms.

Deposit insurance system has an important place in the General system of state financial security. It is not intended to overcome the consequences of the large system banks bankruptcy, or the consequences of the financial crisis. In such situations, the stabilization should be achieved by the close cooperation of all participants of the financial safety of the country. But effective, efficient and adequate system of the deposits insurance is one of the main preconditions prevent panic among depositors during crisis situations, and is one of the mechanisms of overcoming the consequences of the financial crisis.

The events that occurred during the global financial crisis of 2008-2009 indicate the critical importance of early development of effective deposit insurance mechanisms.

References

1. Alekseenko M. D. (2002) Kapital banku: pytannia teorii i praktyky [The Bank's capital: theory and practice]. Kyiv, KNEU.
2. Epifanov A. A., Maslak N. G., Salo I. V. (2007) Operatsii komertsiynykh bankiv [Commercial banks operations]. Sumy, Universytetska kniga.
3. Macdonald R. Strakhovanie depozitov [Deposit Insurance]. Retrieved from [http://www.bankofeng-](http://www.bankofeng-land.co.uk/education/Documents/ccbs/handbooks/pdf/ccbshb09_ru.pdf)

The effectiveness of the Deposit guarantee system requires certain restrictions which must be formalized by law. These restrictions include: the establishment of maximum amounts of compensation; determining the number of depositors who may receive compensation; defining certain categories of deposits falling under the protection etc.

The national Deposit insurance system also has certain limitations established by law. The limit of compensation for deposits (including accrued interest) is currently 200 thousand UAH. Reimbursement of deposits in foreign currency in national currency in accordance with the specified size limit of indemnity. Also current legislation establishes a list of deposits and the number of persons that do not fall under insurance.

The analysis of existing approaches to limitations in the field of protection of deposits and limitations of the national Deposit guarantee system shows that the Ukrainian deposit guarantee system generally corresponds to the current trends. So, Ukraine has established the maximum amount of compensation for deposits, defined a list of deposits and depositors, which are not protected and order of deposits compensation in foreign currency.

- land.co.uk/education/Documents/ccbs/handbooks/pdf/ccbshb09_ru.pdf.

4. Zakon Ukrainy Pro systemu harantuvannya vkladiv fizychnykh osib [Law of Ukraine "On Households Deposit Guarantee System" 23.02.2012. № 4452-VI]. Retrieved from <http://www.fg.org.ua/legislation/>.

5. Osnovopolahaiushchie printsipy dlia ehffektivnykh sistem harantirovaniya depozytov [Core Principles for Effective Deposit Insurance Systems. Basel Committee on Banking Supervision Interna-

tional Association of Deposit Insurers]. June 2009. Retrieved from <http://www.bis.org/publ/bcbs156.pdf>.

УДК 336.71

МІКРОРІВЕНЬ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Євгеній Миколайович СКОК

аспірант Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

E-mail: skok@bank.gov.ua

Анотація. Розглядаються тенденції розвитку мікрорівня міжбанківського кредитного ринку України під час та після фінансово-економічної кризи 2008 року в контексті змін на грошово-кредитному ринку. Зокрема, проаналізовано динаміку основних показників мікрорівня та на основі цього розроблено рекомендації щодо операційного таргетування середньозваженої процентної ставки за міжбанківськими кредитами овернайт у національній валюті.

Аннотация. Рассматриваются тенденции развития микроуровня межбанковского кредитного рынка Украины во время и после финансово-экономического кризиса 2008 года в контексте изменений на денежно-кредитном рынке. В частности, проанализировано динамику основных показателей микроуровня и на основании этого разработано рекомендации относительно операционного таргетирования средневзвешенной процентной ставки по межбанковским кредитам овернайт в национальной валюте.

Ключові слова: центральний банк, комерційний банк, міжбанківський кредит, міжбанківський кредитний ринок.

Ключевые слова: центральный банк, коммерческий банк, межбанковский кредит, межбанковский кредитный рынок.

Постановка проблеми. Згідно з програмою «Стенд-бай», яка підтримується Міжнародним валютним фондом [1], Україна взяла на себе зобов'язання щодо переходу до монетарного режиму таргетування інфляції. Відповідно до Основних засад грошово-кредитної політики на 2015 рік перехід заплановано на другу половину 2015 року, чому передуватиме реалізація комплексу заходів, спрямованих на створення відповідних макроекономічних, інституційних, організаційних та технічних передумов [2]. Серед іншого застосування монетарного режиму таргетування інфляції передбачає трансформацію операційної структури грошово-кредитної політики та, у зв'язку з цим, – зміну принципів регулювання і, відповідно, функціонування міжбанківського кредитного ринку (далі – МКР). Згідно з класичною формою таргетування інфляції процентна ставка зазначеного ринку має стати операційним орієнтиром грошово-кредитної політики. Це обумовлює актуальність аналізу тенденцій розвитку мікрорівня МКР та розроблення на основі цього підходів щодо її операційного таргетування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження питань міжбанківського кредитування внесли як зарубіжні, так

і вітчизняні вчені. Зокрема, серед зарубіжних економістів питання, що стосуються функціонування мікрорівня МКР, у тому числі суб'єктів ринку, цінних індикаторів, оцінки ризиків, притаманних цьому рівню, його регулювання та процесів кредитування, досліджували: У. Альпімов, О. Арсланбеков-Федоров, В. Бичков, Д. Беліков, С. Гагаріна, П. Городецький, С. Джафарей, А. Івасенко, Дж. Лорі, Р. Луер, Т. Мазурина, Ф. Паділла, Дж. Пейдро, О. Соколовська, А. Тавасієв.

Науковий доробок вітчизняних науковців щодо мікрорівня МКР представлений дослідженнями М. Бутрин, А. Вожжова, І. Гумена, М. Зеленської, В. Кириленко, О. Кузьмак, А. Мотіна, Я. Остапчука, А. Пастернак, М. Сулими, О. Шварца, якими, зокрема, визначено поняття «міжбанківський кредит», «міжбанківський кредитний ринок», теоретичні аспекти міжбанківського кредитування (зокрема його переваги та дієвість), види міжбанківських кредитів, функції МКР; проаналізовано становлення, розвиток та докризовий стан МКР та надано пропозиції щодо шляхів удосконалення міжбанківського кредитування, зокрема операційних технологій [3, 4, 5, 6, 7].

Незважаючи на значну кількість наукових пу-

блікацій щодо функціонування мікрорівня МКР, поза увагою залишилися останні тенденції його розвитку. Крім того, зазначений ринок не досліджувався в контексті необхідності запровадження операційного таргетування його процентної ставки.

Ураховуючи зазначене, **метою статті** є здійснення аналізу динаміки основних показників мікрорівні МКР, з'ясування особливостей його функціонування та розробка науково-методичних та практичних рекомендацій щодо операційного таргетування ринкової процентної ставки.

Міжбанківський кредитний ринок – це сегмент міжбанківського ринку, на якому здійснюються операції з надання та отримання коштів у кредит між банками з метою досягнення ними своїх цілей для виконання відповідних функцій. Цей ринок функціонує на трьох рівнях, а саме: мікро-, макро- та глобальному. На мікрорівні операції здійснюються лише між комерційними банками однієї країни, на макрорівні – між комерційними банками та центральним банком, на глобальному – між банками різних країн (як цен-

тральними, так і комерційними) [8].

Динаміка операцій мікрорівня МКР, проведених у національній валюті, протягом 2008–2013 років була волатильною (рис. 1). Так, загальний обсяг операцій з розміщення коштів у національній валюті у 2008 та 2011–2012 роках був майже удвічі більшим, ніж у 2009–2010 роках. Водночас у значній мірі коливалася вартість коштів на ринку. Зокрема, середньозважена процентна ставка за розміщеними коштами у 2008, 2009 та 2012 роках була на рівні понад 12 %, тоді як у 2010 та 2013 роках – не вище 5 %. Розглянемо основні причини пожвавлення кон'юнктури досліджуваного ринку в окремі періоди та більш детально проаналізуємо його динаміку в цей час.

Період кризи. Перше зростання річних обсягів операцій на гривневому сегменті мікрорівня МКР зафіксовано у 2008 році. У цьому році розпочалася фінансово-економічна криза в Україні, піки якої припали на осінь 2008 та першу половину 2009 років. Загострення кризи характеризувалося (у фінансовому плані), насамперед, відтоком коштів з депозитних рахунків клієнтів банків.

Рис. 1. Динаміка загального обсягу наданих та розміщених коштів у національній валюті на мікрорівні МКР у 2007–2013 роках у річному розрізі

Джерело: [9].

Так, загальний обсяг депозитів населення та суб'єктів господарювання у національній валюті за вересень – листопад 2008 року зменшився на 13,4 % (або на 16,9 млрд грн) та на 14,6 % (або на 15,4 млрд грн) відповідно. За перших п'ять місяців 2009 року зазначені показники становили 7,9 % (або 21,7 млрд грн) та 20,5 % (або 18,9 млрд грн) відповідно [10].

Зняття коштів з депозитних рахунків обумовило різке зменшення ліквідності банківської системи. Найбільше падіння коррахунків банків у Національному банку України зафіксовано у жовтні 2008 року. Так, якщо значення цього показника станом на початок місяця становило 24,2 млрд грн, то станом на останній день – 11,8 млрд грн. Коливання банківської ліквідності протягом

місяця відповідним чином позначилися на місячних показниках. Середньоденний обсяг коррахунків банків у Національному банку України в листопаді зменшився до 14,4 млрд грн порівняно з 18,3 млрд грн у жовтні та 19,2 млрд грн у вересні 2008 року. Середньоденний обсяг коррахунків банків протягом перших п'яти місяців 2009 року щомісяця був нижчим, ніж у грудні 2008 року.

До відтоку коштів з банківської системи динаміка операцій на гривневому мікрорівні МКР у 2008 році характеризувалася щомісячним збіль-

шенням обсягів операцій. Це свідчить про стійку тенденцію щодо підвищення попиту на короткострокові кошти в національній валюті, або значну частку арбітражних операцій. У будь-якому випадку напередодні осені 2008 року ринок «нагрівся».

В умовах зниження ліквідності банківської системи відбулися два етапи стискування гривневого мікрорівня МКР, а саме у вересні – листопаді 2008 року та в лютому – травні 2009 року (рис. 2).

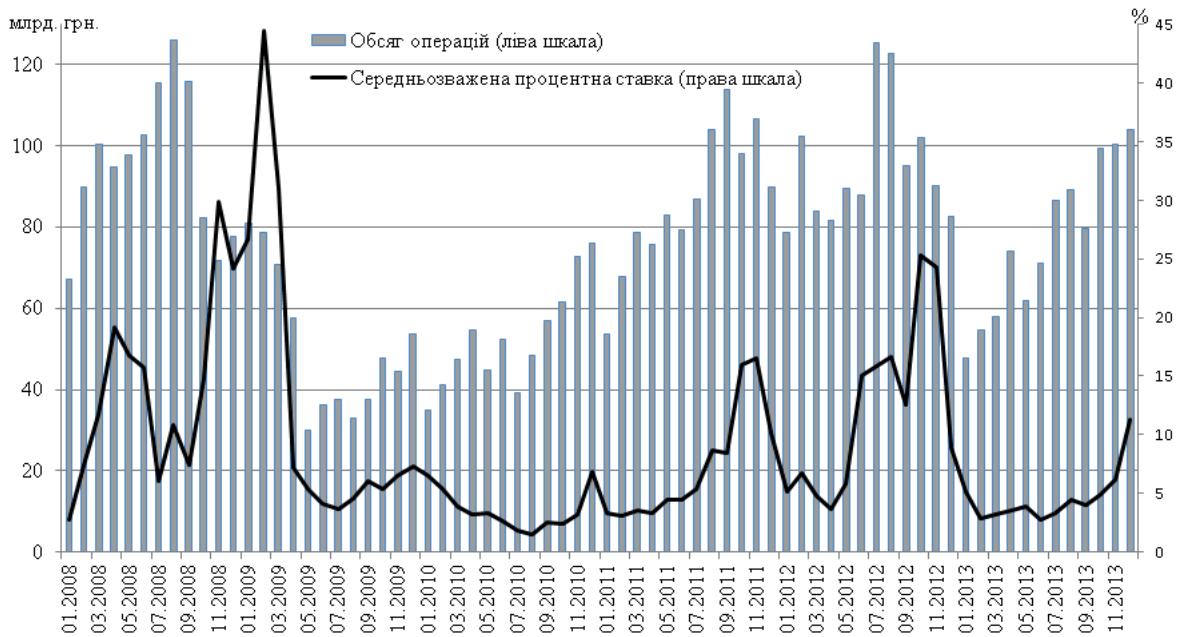

Рис. 2. Динаміка загального обсягу розміщених коштів на мікрорівні МКР у національній валюті та їх вартості у 2008–2013 роках у місячному розрізі

Джерело: [9].

Так, у листопаді 2008 року загальний обсяг розміщених коштів на ринку зменшився до 71,8 млрд грн, тоді як у серпні становив 126,2 млрд грн. Найстрімкіше падіння зазначеного показника протягом I етапу зафіксовано у жовтні – зменшився на 33,5 млрд грн порівняно з попереднім місяцем. Протягом перших 5 місяців 2009 року динаміка операцій на досліджуваному ринку характеризувалася щомісячним зниженням. У результаті у травні загальний обсяг розміщених у національній валюті коштів зменшився до 30,1 млрд грн, тоді як у січні становив 81,1 млрд грн.

В умовах зменшення ліквідності банків відбулося зниження довіри учасників ринку один до одного, що є традиційним явищем під час криз. Для цього були вагомі причини, пов'язані зі зниженням кредитоспроможності суб'єктів ринку.

Так, загострення економічної ситуації у країні відповідним чином позначилося на фінансовому стані банківської системи. Зокрема чистий збиток банківської системи у I кварталі 2009 року становив 7,0 млрд грн.

Зниження довіри учасників ринку супроводжувалося зменшенням обсягів (або взагалі закриттям) лімітів на проведення операцій один з одним. Водночас банки почали більш ретельно відстежувати фінансовий стан один одного, що навіть в умовах відкритих лімітів призводило до уповільнення процесу надання та отримання коштів.

Зазначені фактори, а також підвищення попиту на кошти у національній валюті обумовили волатильність процентних ставок на досліджуваному сегменті міжбанківського ринку з трендом до їх збільшення. Так, середньозважена процент-

на ставка за міжбанківськими кредитами в національній валюті в листопаді сягнула 30,1 %. За станом на 28.11.2008 її значення зросло до 52,9 % з 28,3 % за станом на 31.10.2008. У лютому 2009 року значення цього показника збільшилося до 44,4 %, тоді як за грудень 2008 року її значення становило 24,2 %. Максимальне значення середньозваженої процентної ставки протягом січня-лютого (за день) становило 67,3 %, мінімальне – 18,1 %.

Отже, до фінансово-економічної кризи 2008 року відбулося «нагрівання» гривневого мікрорівня МКР оскільки банки активно залучали на ньому кошти. Таке «нагрівання» характеризувалося стійким трендом щодо збільшення обсягів операцій, що свідчить про поступове збільшення попиту на гривню. В умовах відтоку коштів з банківської системи попит на національну валюту суттєво перевищив пропозицію і як результат відбулося стискання ринку (двоетапне), що проявилось у зменшенні обсягів операцій на фоні збільшення процентних ставок. Піки деградації ринку слідували після піків зменшення ліквідності банківської системи.

У таких умовах основним джерелом залучення коштів став макрорівень МКР. Фактично відбулося заміщення ресурсів мікрорівня кредитами рефінансування. Найбільший квартальний обсяг кредитів рефінансування було надано в IV кварталі 2008 року – 105,4 млрд грн. У I та II кварталах 2009 року цей показник становив 34,4 млрд грн та 21,3 млрд грн відповідно.

Період пошвавлення. В умовах відновлення економічного зростання та стабілізації грошово-кредитного ринку динаміка основних показників гривневого мікрорівня МКР була помірною. Протягом квітня 2009 року – першої половини 2011 року обсяги операцій на ринку змінювалися циклічно, порівняно у вузькому діапазоні, з трендом до поступового збільшення упродовж року. Середньозважена процентна ставка за кредитами коливалася переважно на рівні не вище 10%. Крім того, в окремі періоди в умовах стрімкого зниження ліквідності банківської системи суттєвого зростання вартості коштів на ринку не відбувалося. Це пояснюється зокрема тим, що ліквідність залишалася на достатньому рівні на фоні збереження довіри суб'єктів ринку один до одного.

У другій половині 2011 року зовнішньоекономічні умови погіршилися, що зокрема супроводжувалося зростанням ризиків. У результаті в Україні підвищився попит на іноземну валюту та почала коливатися депозитна активність

вкладників банків. Крім того, у другому кварталі 2011 року зростала інфляція на споживчому ринку України – її пікове значення у червні сягнуло 11,9 % у річному вимірі.

За таких обставин було зменшено обсяги кредитів рефінансування. Це відповідним чином позначилося на ліквідності банківської системи. Так, середньоденний обсяг коррахунків банків у центральному банку в другому півріччі зменшився до 16,0 млрд грн порівняно з 19,1 млрд грн у першому півріччі 2011 року.

Зниження ліквідності банків обумовило зростання попиту на гривню, що, насамперед, відобразилося на динаміці мікрорівня МКР. Зокрема, щомісячне збільшення загального обсягу операцій на ринку фіксувалося протягом III кварталу 2011 року, після чого декілька місяців зберігався високий рівень активності на ринку. Як і обсяги операцій, вартість залучення коштів на ринку також почала збільшуватися з липня. У листопаді середньозважена процентна ставка за кредитами мікрорівня МКР досягла свого максимального місячного рівня за 2011 рік – 16,5 %. В окремі дні зазначена ставка сягала понад 20 %, а її найбільше значення за другу половину 2011 року становило 32,0 % (22.11.2011). Піки зростання вартості коштів за цей період співпадали з періодами стискання ринку.

У кінці року в умовах зниження інфляції активність операцій на макрорівні збільшилась. Це серед іншого сприяло збільшенню ліквідності банківської системи. Середньоденний обсяг коррахунків банків у грудні збільшився до 21,6 млрд грн з 15,2 млрд грн. у листопаді. У таких умовах попит на кошти на мікрорівні МКР зменшився, що обумовило поступове зниження обсягів операцій та процентних ставок.

2012 рік. У січні – травні 2012 року зберігалися певні сприятливі макроекономічні умови, що обумовлювало збереження ліквідності банківської системи на належному рівні. У результаті волатильність обсягів операцій на мікрорівні МКР та процентних ставок за ними була достатньо помірною.

Натомість з червня макроекономічні умови почали погіршуватися, що зокрема проявилось у від'ємному ВВП за III та IV квартали 2012 року. Також посилилася нестабільність на світових фінансових ринках та погіршилися ринкові очікування, у тому числі через електоральні події в Україні. Крім того, через суттєве збільшення попиту на іноземну валюту гривнева ліквідність перетікала на валютний сегмент грошово-кредит-

ного ринку. За таких умов відбулася активізація проведення операцій на макрорівні МКР. Водночас регулятор не допускав надмірного профіциту ліквідності, оскільки банки могли б спрямувати значні обсяги коштів на валютний ринок, що посилило б ризики дестабілізації грошово-кредитного ринку.

У таких умовах зберігався високий попит на гривню, у тому числі на мікрорівні МКР. У результаті почала формуватися тенденція щодо збільшення обсягів міжбанківських кредитних операцій та зростання процентних ставок за ними. Пікове значення середньозваженої місячної процентної ставки в листопаді 2012 року сягнуло 25,3 %.

У кінці 2012 року на фоні завершення електорального процесу поліпшилися ринкові очікування. Також у цей період зафіксовано збільшення загального обсягу коррахунків банків у центральному банку. Такі умови сприяли стабілізації кон'юнктури мікрорівня МКР.

2013 рік. У 2013 році макроекономічні умови в Україні були складними. З одного боку протягом перших трьох кварталів поспіль фіксувалося падіння сукупного обсягу виробництва (реальний ВВП знизився на 1,1 % у I кварталі та на 1,3 % у II та III квартал 2013 року). Зростання економіки відновилося лише в IV кварталі – приріст реального ВВП становив 3,7 %. З іншого боку – протягом усього року помірною була цінова динаміка на споживчому ринку України та покращився стан платіжного балансу. Так приріст індексу споживчих цін за 2013 рік становив 0,5 %. Профіцит платіжного балансу за цей період становив 2,0 млрд. дол. США порівняно з дефіцитом у 2012 році у сумі 4,2 млрд дол. США.

У таких умовах було знижено процентні ставки на макрорівні МКР та вивільнено кошти

обов'язкових резервів банків з окремого рахунку. Це відповідним чином позначилося на динаміці обсягу коррахунків банків у центральному банку, середньоденний обсяг яких у 2013 році становив 25,3 млрд. грн. порівняно з 19,6 млрд. грн. у 2012 році.

Підвищення ліквідності банківської системи сприяло помірній динаміці кон'юнктури мікрорівня МКР, яка зберігалася протягом перших трьох кварталів 2013 року. У кінці року на фоні посилення суспільно-політичної напруги збільшився попит на іноземну валюту, що також пожвавило попит на гривню. У таких умовах місячний обсяг операцій, здійснених на мікрорівні МКР у національній валюті, збільшився до 100 млрд. грн. і зберігався протягом останнього кварталу, тоді як протягом I кварталу цей показник був меншим 60 млрд. грн.

Дещо схожим був тренд динаміки процентних ставок на ринку. Так, середньозважена ставка за операціями мікрорівня МКР протягом перших десяти місяців була на рівні меншому 5 %, після чого почала поступово зростати (до 11,3 % у грудні). Одним з чинників такого зростання була дія традиційних короткострокових факторів, зокрема підвищення попиту на гривню в кінці року.

Фінансові інструменти гривневого мікрорівня МКР України. Відповідно до аналізу динаміки розміщених на мікрорівні МКР коштів у національній валюті основним інструментом, який використовувався на цьому ринку були кредити. Найнижче значення їх питомої ваги в загальному обсязі операцій з розміщення коштів протягом 2008–2013 років зафіксовано у 2013 році (96,9 %). Відповідно частка депозитів та операцій репо на ринку протягом досліджуваного періоду була незначною [9].

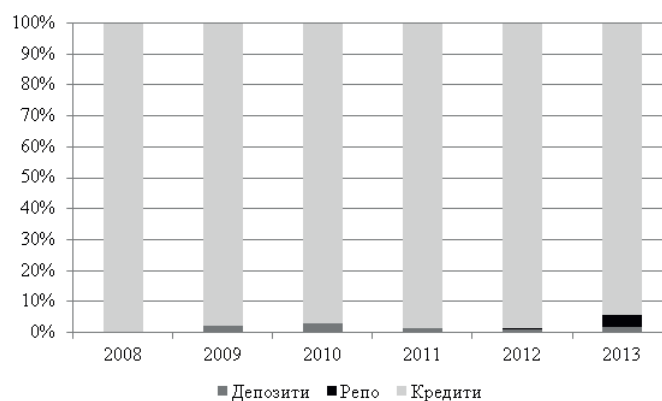

Рис. 3. Динаміка коштів у національній валюті, наданих та розміщених на мікрорівні МКР за 2008–2013 роки, у розрізі інструментів

Джерело: [9].

Водночас частка операцій репо в загальному обсязі операцій, здійснених на мікрорівні МКР, у 2012 та 2013 роках збільшилася до 0,13 % та 3,9 % відповідно порівняно з нульовою питомою вагою у 2011 році. Така динаміка серед іншого пояснюється активним вкладанням комерційними банками коштів у державні цінні папери, у тому числі з огляду на можливість отримання під них кредитів на макрорівні МКР (рис. 3).

Строковість операцій на гривневому мікрорівні МКР. З огляду на динаміку строкової структури кредитів, наданих на мікрорівні МКР у національній валюті, цей ринок є короткостроковим. Так, питома вага кредитів овернайт у загальному обсязі наданих кредитів протягом 2008–2013 років коливалася в діапазоні від 56,5 % до 81,5 % (рис. 4).

Рис. 4. Динаміка середньозважених процентних ставок за кредитами, наданими на мікрорівні МКР у національній валюті у 2008–2013 роках

Джерело: [9].

У результаті середньозважена процентна ставка за всіма кредитами змінювалася синхронно з відповідним показником по кредитах овернайт.

Висновки

1. Особливості розвитку гривневого мікрорівня МКР у 2008–2013 роках обумовлювалися процесами, які відбувалися як в економіці та фінансовій сфері у цілому, так і на грошово-кредитному ринку України зокрема. В умовах фінансово-економічної кризи у 2008–2009 роках відбулося двоетапне стискування зазначеного ринку, що супроводжувалося суттєвим зростанням процентних ставок.

2. У цілому динаміка окремих показників мікрорівня МКР є циклічною. Так, щороку фіксується стійкий тренд до поступового щомісячного зростання обсягів операцій на ринку. Крім того, у кінці року традиційно зростають процентні ставки на ринку у зв'язку з підвищенням попиту на гривню.

3. Між зміною вартості коштів на мікрорівні МКР та обсягами монетарної ліквідності існує стійка обернена залежність. Ці показники відповідним чином змінюються синхронно з незначним лагом. Зокрема піки падіння залишків умовно вільних коштів банків співпадають зі

збільшенням процентних ставок на ринку.

4. У випадках розбалансування мікрорівня МКР простежується така закономірність: до стискування ринку у зв'язку зі збільшенням попиту на гривню відбувалося його «нагрівання», після якого слідувало стискування в той момент, коли попит на кошти ставав суттєво більшим за пропозицію.

5. Значну роль у стабілізації мікрорівня відіграв макрорівень МКР. Так, під час фінансово-економічної кризи 2008 року на макрорівні було надано значні обсяги рефінансування, що убезпечило банківську систему від руйнування. Фактично кредити одного рівня замінили ресурси іншого.

6. Основним інструментом мікрорівня МКР є кредит овернайт. Відповідно цей ринок залишається короткостроковим – у 2013 році понад 80 % операцій на ньому у національній валюті здійснювалися строком овернайт. З огляду на зазначене найбільш оптимальним показником для таргетування ринкової процентної ставки (при запровадженні режиму таргетування інфляції) є процентна ставка за кредитами мікрорівня МКР у національній валюті овернайт.

7. Прийнятним та оптимальним діапазоном

відхилення від цільового значення ринкової ставки є +/-2 %, оскільки різниця між мінімальною та максимальною ставкою в стабільних умовах функціонування гривневого мікрорівня МКР становить 4 %. Відповідно такий самий діапазон

доцільно встановити для коридору процентних ставок овернайт макрорівня за умов повної адаптації його застосування та стабільного функціонування грошово-кредитного ринку.

Список використаних джерел

1. Меморандум про економічну та фінансову політику від 18 серпня 2014 року.
2. Основні засади грошово-кредитної політики на 2015 рік, схвалені рішенням Ради Національного банку України від 11 вересня 2014 року № 28.
3. Бутрин М. О. Структурна побудова вітчизняного міжбанківського кредитного ринку / М. О. Бутрин // Вісник Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). — К. : Університет банківської справи НБУ. — 2009. — № 3(6). — С. 110–113.
4. Кузьмак О. М. Дієвість міжбанківських кредитів у розвитку банківської системи : дис. канд. екон. наук. : 08.00.08 / Кузьмак Олена Миколаївна. — Суми, 2008. — 245 с.
5. Гумен І. М. Становлення та перспективи розвитку ринку міжбанківських кредитів в Україні : дис. канд. екон. наук. : 08.04.01 / Гумен Ігор Миколайович. — К., 2001. — 202 с.
6. Остапчук Я. М. Міжбанківський кредитний ринок в інфраструктурі банківської системи України : дис. канд. екон. наук. : 08.00.08 / Остапчук Ярослав Миколайович. — Київ, 2008. — 210 с.
7. Гумен І. Становлення ринку міжбанківських кредитів в Україні / І. Гумен // Вісник НБУ. — 1999. — № 6. — С. 58–61.
8. Скок Є. М. Дискусійні питання щодо сутності поняття «міжбанківський кредитний ринок» / Є. М. Скок // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — 2012. — № 2 (14). — С. 209–212.
9. Система оперативної звітності Національного банку України «Кред-Інфо».
10. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.bank.gov.ua.

JEL CLASSIFICATION: E44

UKRAINIAN INTERBANK CREDIT MARKET MICRO LEVEL IN THE GLOBALIZATION CONDITION

Yevgenii N. SKOK

Postgraduate student of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Summary. The development tendencies of the Ukrainian interbank credit market micro level are considered in the context of the monetary market changes during and after the financial and economic crises in 2008. In particular, it is analysed

main micro level indicators dynamic and created recommendation for operational targeting of the average interbank overnight national currency credit interest rate.

Key words: *central bank, commercial bank, interbank credit, interbank credit market.*

Purpose. The purpose of the article is the analysis of the main interbank credit market micro level indicators, finding out its functional features and creation of the scientific methodical and practical recommendations concerning the operational targeting of the market interest rate.

Findings. The main interbank credit market instrument is the overnight credit. This market remains short term – above 80 % of all operations provided in the national currency were overnight in 2013. As a result the most optimal indicator for the market interest rate targeting (in the condition of the inflation targeting establishment) is the interest rate on the micro level interbank national currency overnight credit.

Acceptable and optimal band of the deviation from the market interest rate target level is +/-2 %,

References

1. Memorandum pro ekonomichnu ta finansovu polityku vid 18 serpnia 2014 roku [Memorandum of Economic and Financial Policies. – August 18, 2014].

2. Osnovni zasady hroshovo-kredytnoi polityky na 2015 rik [The Main Principles of the Monetary Policy for 2015].

3. Butryn M. O. (2009) Strukturna pobudova vitchyznianoho mizhbankivskoho kredytnoho rynku [National interbank credit market structural building]. The Bulletin of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv), 3 (6), 100-113.

4. Kuzmak O. M. (2001) Diievist mizhbankivskykh kredytiv u rozvytku bankivskoi systemy [Interbank Credit Effectiveness in the banking system development]. Extended abstract of candidate's thesis.

because the difference between minimal and maximal interest rate is 4% in the stable conditions of the national currency micro level interbank credit market functioning. It makes sense to set up the same band for the overnight interest rate corridor on the macro level in the condition of its full adaptation and the stabilized monetary market functioning.

Originality. The research carried the creation of the scientific methodical and practical recommendations concerning the operational targeting of the market interest rate.

Practical value. The developed theoretical points concerning the operational targeting of the market interest rate are brought to the level of the practical recommendations.

5. Humen I. M. (2001) Stanovlennia ta perspektyvy rozvytku rynku mizhbankivskykh kredytiv v Ukraini [The establishment and prospects of the Ukrainian interbank credit market development]. Extended abstract of candidate's thesis.

6. Ostapchuk Ya. M. (2008) Mizhbankivskiy kredytniy rynek v infrastrukturi bankivskoi systemy Ukrainy [Interbank credit market in the Ukrainian banking system infrastructure]. Extended abstract of candidate's thesis.

7. Gymen I. The establishment of the Ukrainian interbank credit market / I. Gymen // The Bulletin of the National Bank of Ukraine. – 1999. – p. 58-61.

8. Skok Ye. M. (2012) Dyskusiini pytannia shcho do sutnosti poniattia «mizhbankivskiy kredytniy ry-

nok [Debatable Issues Concerning the Essence of the «Interbank Credit Market» Concept]. The Bulletin of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv), 2 (14), 209–212.

9. Systema operatyvnoi zvitnosti Natsionalnoho banku Ukrainy «Kred-Info» [The system of the Na-

tional Bank of Ukraine operational reporting «Cred-info»].

10. Ofitsiine internet-predstavnytstvo Natsionalnoho banku Ukrainy [The National Bank of Ukraine official website].

УДК 330.115:336.763

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Вікторія Володимирівна СОЛОВЙОВА

*к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту Черкаський інститут банківської справи УБС НБУ (м. Київ)
E-mail: vvsolovieva2006@rambler.ru*

Анотація. У статті за даними індексу UX Української біржі проведено дослідження нелінійних властивостей кризового стану вітчизняного фондового ринку. Показано, що нелінійні методи на іншому якісному рівні дають можливість інтерпретувати весь спектр поведінки фондового ринку.

Аннотация. В статье по данным индекса UX Украинской биржи проведено исследование нелинейных свойств кризисного состояния отечественного фондового рынка. Показано, что нелинейные методы на другом качественном уровне дают возможность интерпретировать весь спектр поведения фондового рынка.

Ключові слова: фондовий ринок, глобальна фінансова криза, нелінійна динаміка.

Ключевые слова: фондовый рынок, глобальный финансовый кризис, нелинейная динамика.

Постановка проблеми. Глобальні фінансові кризи впливають на країни і залежать від відкритості економіки, а, відповідно, від імовірності, що фінансова нестабільність зумовить значні зовнішні шоки для економіки. В країнах з розвинутою економікою створені механізми протидії цим негативним впливам, а от більшість країн, що розвиваються, не маючи захисних механізмів, стають їхніми жертвами. Україна належить до числа таких країн.

Очевидним є те, що процес глобалізації найдинамічніше відбувається у фінансовій сфері, а найбільшу залежність від світової кон'юнктури відчувають саме фондові ринки, рівень розвитку яких є одним із ключових чинників ефективного економічного розвитку країн у цілому. Саме тому, необхідно приділяти більше уваги дослідженню тенденцій розвитку фондового ринку, розробляти та впроваджувати нові, удосконалені механізми його регулювання.

Фондовий ринок є надзвичайно чутливим до зміни економічних трендів, а дані фондових індексів можна використовувати для побудови індикаторів і передвісників можливих кризових явищ [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До аналізу фондового ринку методами нелінійної динаміки належать роботи, авторами яких є відомі зарубіжні дослідники В. Б. Занг, Е. Петерс, Д. Сорнетт, Е. Стенлі та вітчизняні науковці Н. Максишко, В. Перепелиця, Л. Сергеева, О. Ша-

рапов. Сьогодні ці роботи продовжуються у напрямку побудови адекватних моделей фондового ринку, які б враховували внутрішні структурні та динамічні властивості [2].

Мета статті – дослідження фондового ринку України, а саме акцій підприємств та ф'ючерса на індекс Української біржі методами нелінійної динаміки щодо можливих кризових та передкризових сценаріїв.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Визначимо індикатори передкризових станів. Дослідження проведемо на основі рядів акцій українських компаній, які є інструментами торгівлі на Українській фондовій біржі. Основними інструментами торгівлі є ф'ючерс (UX-C) на індекс UX та акції підприємств. Індекс Української біржі (UX) розраховують за даними індексного кошика, який складається з акцій підприємств «Блакитних фішок». Серед них – цінні папери підприємств декількох галузей економіки, а саме: важкої промисловості, банківської та енергетичної сфери. Дослідження проведемо для акцій таких підприємства як Алчевський металургійний завод (ALMK), Авдіївський коксохімічний завод (AVDK), Азовсталь (AZST), Єнакіївський металургійний завод (ENMZ), Мотор Січ (MSICH). Для дослідження банківського сектору візьмемо такі банки як Укросоцбанк (USCB) та Райффайзен Банк Аваль (BAVL). Енергетична сфера економіки представлена Центренерго (SEEN), Донбасенерго (DOEN), а також Укрнафта (UNAF) [3].

Для аналізу візьмемо акції підприємств, які будемо порівнювати згідно з визначеними вище

групами. Окремо будемо аналізувати ф'ючерс (UX-C).

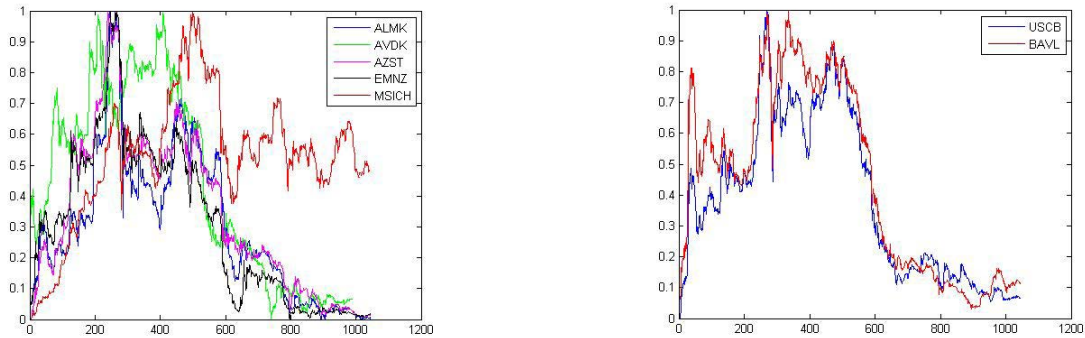

Рис. 1. Вихідний ряд акцій підприємств «Блакитних фішок»

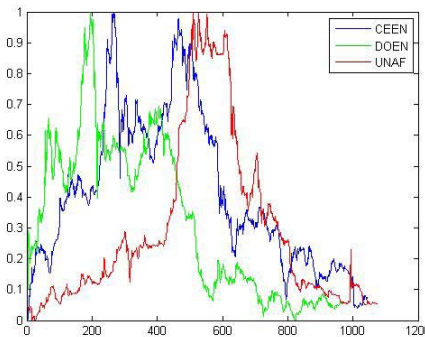

Рис. 2. Вихідний ряд акцій підприємств енергетичного сектору економіки України

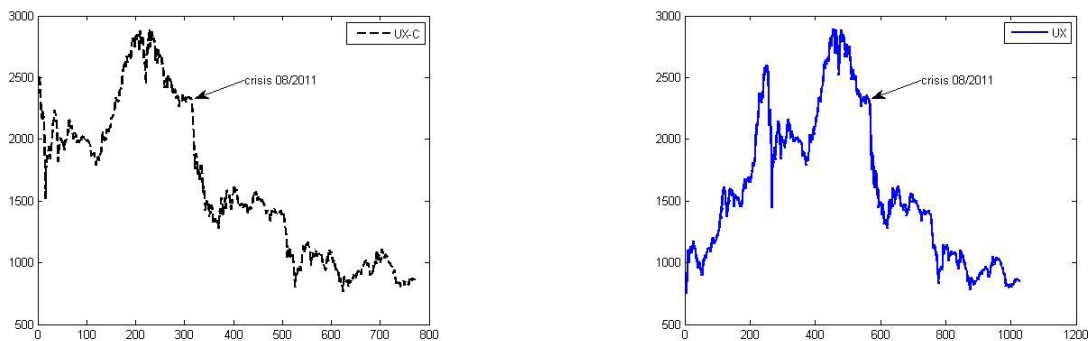

Рис. 3. Вихідний ряд індексу UX та ф'ючерса UX-C на нього

Волатильність є одним з найважливіших фінансових показників в управлінні фінансовими ризиками. Вона представляє собою міру ризику використання фінансового інструмента за заданий проміжок часу. Найчастіше вираховують середню волатильність. Виражається волатильність в абсолютному або у відносному від початкової вартості значенні і є статистичним показником, що характеризує тенденцію ринкової ціни або доходу, який змінюється з часом.

Перейдемо від абсолютних значень індексів Φ до логарифмічних прибутковостей:

$$G(t) = \ln \Phi(t + \Delta t) - \ln \Phi(t) \cong \frac{\Phi(t + \Delta t) - \Phi(t)}{\Phi(t)} \quad (1)$$

де $|G(t)|$ є часовим інтервалом затримки. Величина (1) є прибутковістю. Розрахуємо таку характеристику часового ряду (нормалізованих прибутковостей), як волатильність. Волатильність визначаємо, як середнє від $|G(t)|$ для часових вікон $T = n \cdot \Delta t$, тобто

$$V_T(t) = \frac{1}{n} \sum_{t'=t}^{t+n-1} |G(t')| \quad (2)$$

де n є цілим числом і характеризує довжину вікна усереднення.

Розглянемо результати дослідження фондового ринку України за даними індексу UX в період починаючи з листопада 2009 року і по 2013 рік.

Волатильність змін ціни акцій є мірою того, як ринок схильний до флуктуацій, тобто, відхилень ціни від попередніх значень. При проведенні аналізу будемо отримувати волатильність як локальне середнє модуля зміни ціни.

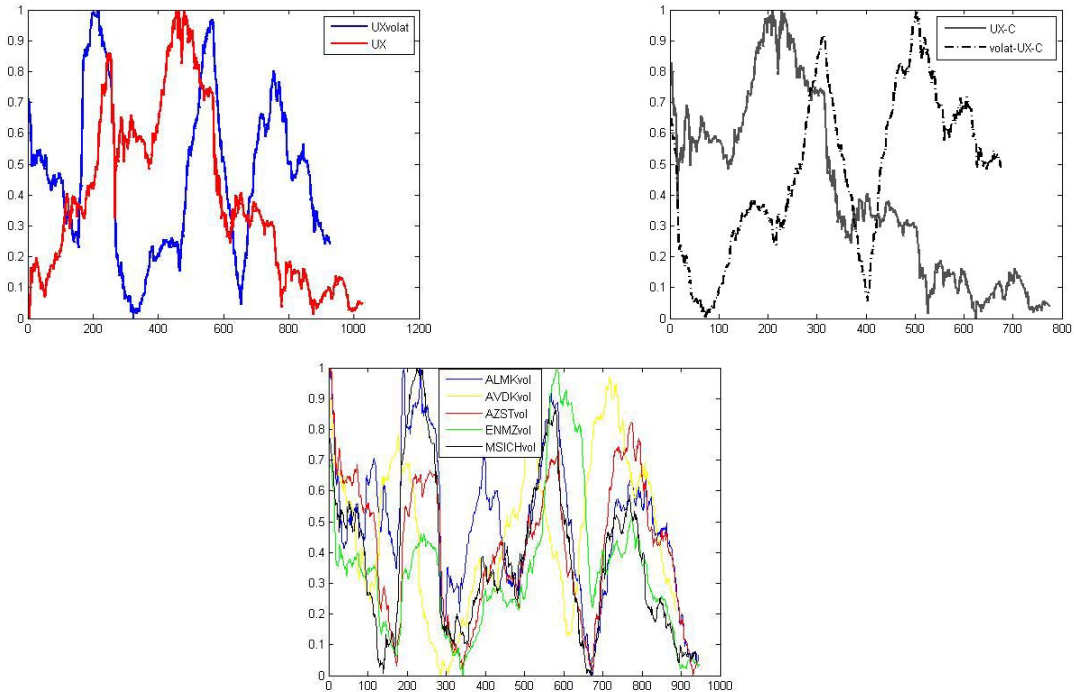

Рис. 4. Розрахунок волатильності для ф'ючерса UX-C, індексу UX та акцій підприємств «Блакитних фішок»

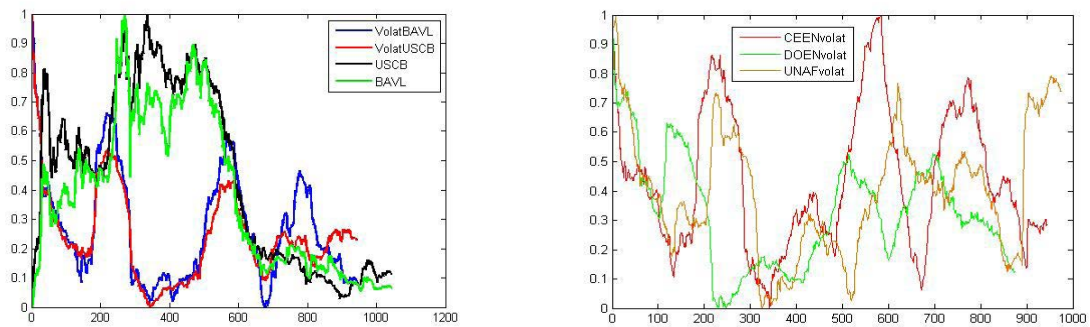

Рис. 5. Розрахунок волатильності для акцій підприємств «Блакитних фішок» Української біржі

Як видно з рисунків, що у кризові періоди волатильність прибутковостей помітно зростає. Спостерігається підвищення волатильності у період 22.04.10 та 08.07.11., що свідчить про кризу у цих проміжках. Показник волатильності має схильність до підвищення саме під час кризи, а не перед нею. Тому можемо вважати, що волатильність є індикатором кризових явищ, але не їх передвісником.

В якості додаткового індикатора дослідження стану ринку візьмемо коефіцієнт Херста. Коефі-

цієнт Херста H характеризує ступінь передбачуваності (персистентності) нелінійної динамічної системи. Якщо для прибутковостей його значення перевищує величину 0.5, то часовий ряд називають персистентним і більш передбачуваним. Для антиперсистентних, реверсивних рядів ($0 < H < 0.5$) горизонт прогнозу значно зменшується. Отже, якщо ми будемо для ковшного вікна знаходити значення коефіцієнта Херста $H_{loc} > 0.5$, то динаміка коефіцієнта буде вказувати на зміну динаміки передбачуваності часового ряду. Оче-

видно, що у періоди криз передбачуваність ряду падає, він стає антиперсистентним. У період відновлення повинні спостерігатись трендостійкі проміжки часових рядів, які характеризуються значеннями $H_{loc} > 0.5$ [4]. Розрахунки коефіцієнта

Херста проводились методом аналізу детрендованих флуктуацій [2, 4].

Для визначення коефіцієнта Херста будемо використовувати часовий ряд українського індексу UX на проміжку з 23.04.2009 до 09.07.2013 р.

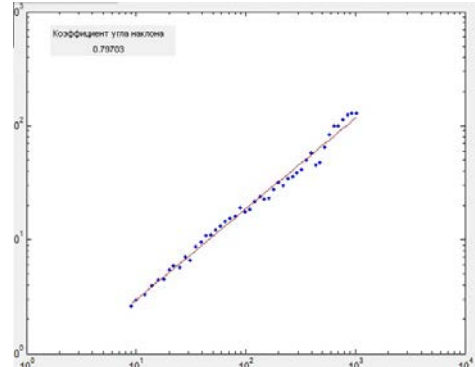
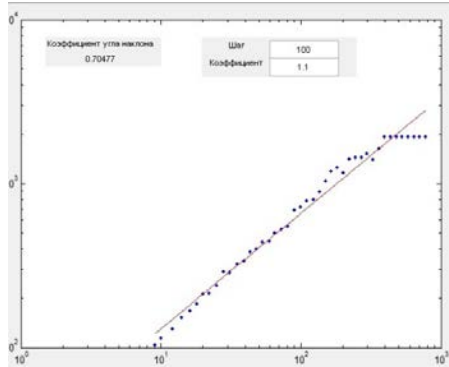

Рис. 6. Коефіцієнт Херста для індексу UX та ф'ючерса на нього UX-C

Як бачимо коефіцієнт Херста для Української біржі дорівнює приблизно 0.7, а це значить, що ряд є передбачуваним та більш спокійним.

Аналіз динаміки локального коефіцієнта Херста може допомогти при інтерпретації суттєвих змін у динаміці ринку.

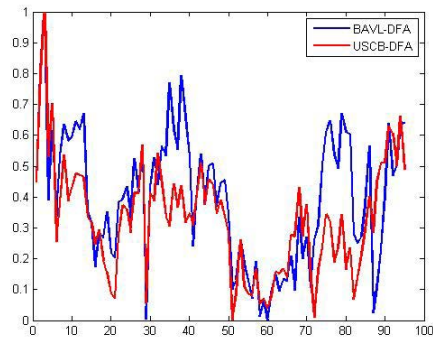
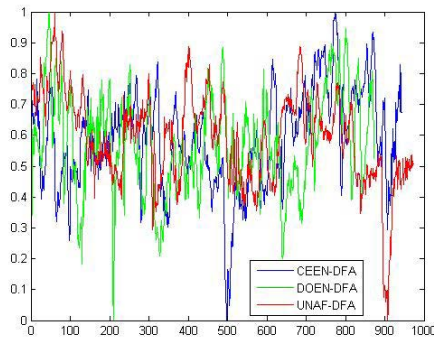

Рис. 7. Динаміка локального коефіцієнта Херста акцій підприємств

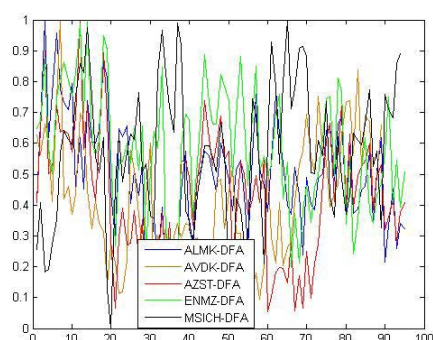
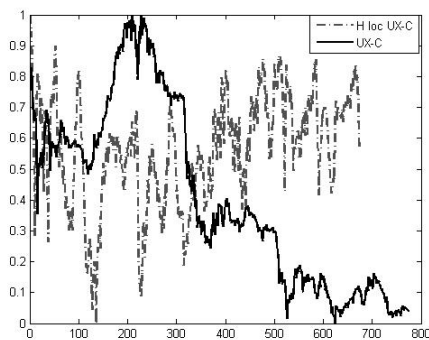

Рис. 8. Динаміка локального коефіцієнта Херста для ф'ючерса UX-C та акцій підприємств

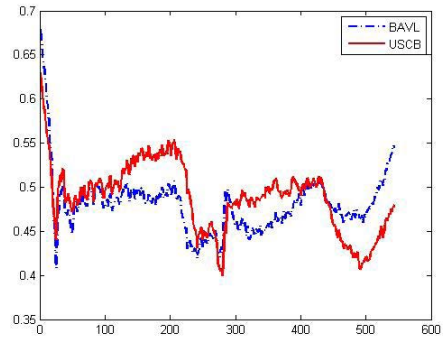
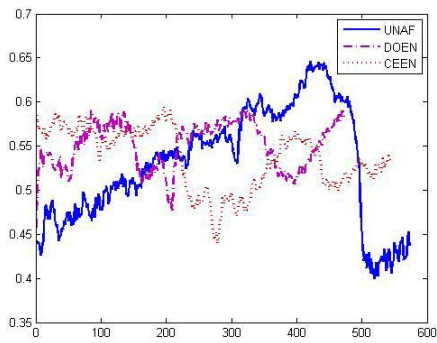

Рис. 9. Динаміка локального коефіцієнта Херста акцій підприємств

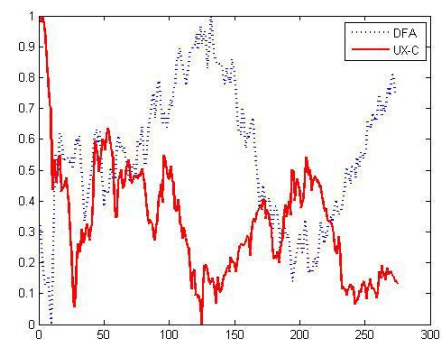
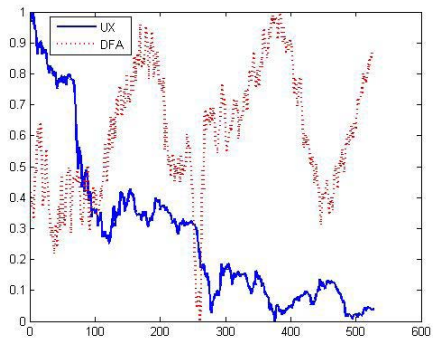

Рис. 10. Динаміка локального коефіцієнта Херста для ф'ючерса UX-C та індексу UX

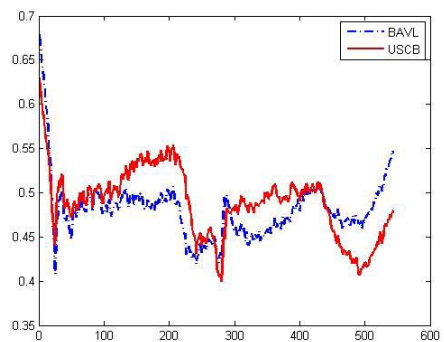
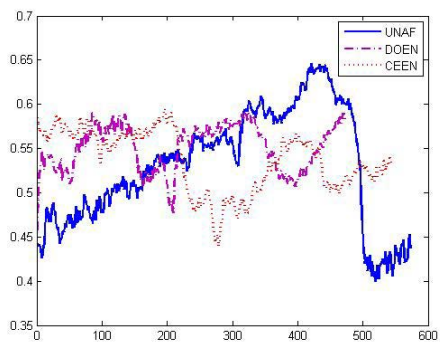

Рис. 11. Динаміка локального коефіцієнта Херста акцій підприємств

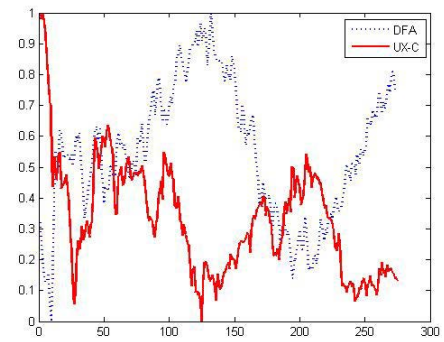
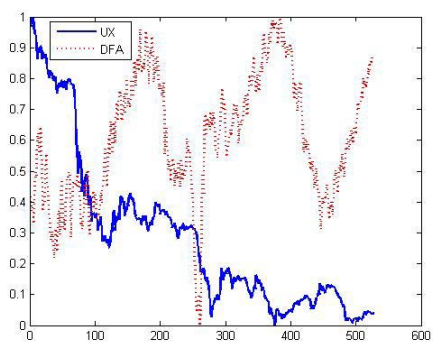

Рис. 12. Динаміка локального коефіцієнта Херста для ф'ючерса UX-C та індексу UX

Локальний коефіцієнт Херста, зазвичай, перед кризою зменшується, а під час кризи різко спадає. Що й бачимо з рисунків: у період 12.07.2011 (250) значення локальних коефіцієнтів Херста у час кризових явищ знижується з 0,8 до 0,4, що свідчить про антиперсистентність. Після кризи він збільшується до попереднього рівня. Отже, локальний коефіцієнт Херста можна вважати передвісником кризових явищ. Саме аналіз динаміки локального коефіцієнта Херста дасть можливість побачити суттєві зміни в економіці.

Список використаних джерел

1. Соловйов В. М., Сапцін В. М., Чабаненко Д. М. Прогнозування фінансово-економічних часових рядів з застосуванням ланцюгів Маркова та Фур'є-продовження // Прогнозування соціально-економічних процесів: сучасні підходи та перспективи: Монографія / Під ред. О. І. Черняка, П.В.Захарченка. – Бердянськ: Вид. Ткачук О. В., 2011. – С.141-155.
2. Соловйова В.В. Аналіз та моделювання динаміки фондового ринку України : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец.

Висновки. Висвітлені нелінійні методи дослідження дозволяють на іншому якісному рівні інтерпретувати весь спектр поведінки фондового ринку. Таким чином, результати досліджень свідчать, що коефіцієнт Херста дав змогу зрозуміти, що ряди Української фондової біржі є досить трендостійкими та передбачуваними. Розрахунки кожного з методів, а саме локального коефіцієнта Херста і волатильності, здатні показувати схильність часового ряду до флуктуацій (змін) та визначати передбачуваність ряду.

08.03.02 «Економіко-математичне моделювання» / В.В.Соловйова. – К.: КНЕУ, 2006. – 20 с.

3. Річний звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2009–20012 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual>.

4. Синергетичні та еконофізичні методи дослідження динамічних та структурних характеристик економічних систем / [Дербенцев В. Д., Сердюк О. А., Соловйов В. М., Шарапов О. Д.] – Черкаси : Брама-Україна, 2010. – 300 с.

JEL CLASSIFICATION: K22

THE RESEARCH OF THE TRENDS OF UKRAINE'S STOCK MARKET DEVELOPMENT

Victoria V. SOLOVYOVA

Candidate of Science in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Cherkasy Institute of Banking of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Summary. In the article from data of index of the UX Ukrainian exchange research of nonlinear properties of crisis national stock market condition is

conducted. It is shown that nonlinear methods enable to interpret all spectrum of conduct of stock market.

Key words: *stock market, global financial crisis, nonlinear dynamics.*

Global financial crises influence the countries and depend on the openness of economy, and, accordingly, they depend on probability that financial instability will stipulate considerable external shocks for economy. In countries with the developed economy, the mechanisms of counteraction to these negative influencing are created, but the developing countries, which do not have such protective mechanisms, become their victims. Ukraine is one of those countries.

Obviously, the process of globalization takes place most dynamically in the financial sector, and the greatest dependence on the world conjuncture is experienced by the stock markets. The level of their development is one of the key factors for effective development of the country's economy as a whole. That is why it is necessary to devote more attention to the study of stock market development, to develop and implement new and enhanced mechanisms of its management.

The stock market is extremely sensitive to changes in economic trends, and stock indexes can be used for constructing indicators and the harbingers of possible crisis phenomena.

The aim of this paper is to research the stock market of Ukraine, namely the shares of enterprises and futures on the index of the Ukrainian Stock Exchange, using the nonlinear dynamics methods relative to possible crisis and pre-crisis scenarios.

Let's define indicators of pre-crisis states. We will conduct the research on the basis of shares' rows of Ukrainian companies that act as the instruments of trading on the Ukrainian stock market. The main instruments of trading are the futures (UX-C) on the UX index and shares of companies.

The index of Ukrainian Exchange (UX) is calcu-

lated according to the data of the index basket, which consists of companies' shares named "blue chips". Among them are the securities of the enterprises of several branches of economy, especially of the heavy industry, bank and energetic sectors.

The volatility is one of the most important financial indicators in the management of financial risks. It represents the level of risk of using the financial instrument for a certain period of time.

Mostly, the average volatility is calculated. The volatility is expressed either in absolute or in relative value from the original price and it acts as a statistical indicator characterizing the trend of the market price or revenue that varies with time.

Let's speak about the results of the Ukrainian stock market research using the data of UX index in the period from November 2009 till year 2013.

The volatility of stock prices' changes is a measure of how the market tends to fluctuations. The research showed that during the crisis the volatility increases considerably.

The indicator of the volatility has the propensity to increase during the crisis but not before it. Therefore, we can believe that the volatility is an indicator of crisis, but not its harbinger.

As an additional indicator of the market's state research we take the coefficient of Hurst (H). The coefficient of Hurst represents the degree of predictability (persistence) of the non-linear dynamic system. If for profitability its value exceeds the value of 0.5, then the time row is called persistent and more predictable. For the anti-persistent and reversible rows ($0 < H < 0.5$) the horizon of the prediction is significantly reduced.

For determination of the Hurst's coefficient we

will use the time row of Ukrainian UX index in the period starting from 23.04.2009 till 09.07.2013.

As we see, the coefficient of Hurst for Ukrainian Stock Exchange is about 0.7, and it means that the row is rather predictable and calmer.

The analysis of the Hurst's local coefficient can assist during the interpretation of significant changes in market's dynamics.

The Hurst's local coefficient is usually declining before the crisis, but during it, it falls drastically. Af-

ter the crisis it increases to the previous level.

Thus, the local Hurst's coefficient can be considered as a harbinger of the crisis. The analysis of the Hurst's local coefficient's dynamics will give us the opportunity to see the significant changes in economy.

The presented non-linear methods allow interpreting the entire spectrum of the stock market's behavior on the new and better level.

References

1. Soloviov V. M., Saptsin V. M. & Chabanenko D. M. (2011) Prognozuvannia finansovo-ekonomichnyh chasovyh riadiv z zastosuvanniam lanciugiv Markova ta Furie-prodovzhennia [Forecasting economic and financial time-series using Markov chains and Fourier extension]. Berdiansk: Vyd. Tkachuk O. V.
2. Soloviova V. V. (2006) Analiz ta modeliuвання dynamiky fondovogo rynku Ukrainy [Analysis and modeling of Ukraine stock market dynamics]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: KNEU.
3. Richnyi zvit Derzhavnoi komisii z tsinnyh papiriv ta fondovogo rynku za 2009–2012 rik [Annual Report of the State Commission on Securities and Stock 2009-2012 a year]. Retrieved from <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual>.
4. Derbencev V. D., Serdiuk O. A., Soloviov V. M. & Sharapov O. D. (2010) [Synergetychni ta ekonomofizychni metody doslidzhennia dynamichnyh ta strukturnykh harakterystyk ekonomichnyh system Synergistic and ekonomofizychni methods of dynamic and structural characteristics of economic systems]. Cherkasy: Brama-Ukraina.

УДК 339.564.623

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ЗАКОРДОННИХ ПЕРЕДСТАВНИЦТВ НА СВІТОВИХ РИНКАХ ОЗБРОЄНЬ

Володимир Миколайович ШЕМАЄВ

д.військ. наук, професор, завідувач кафедри економіки та фінансового забезпечення Національного університету оборони України імені Івана Черняховського

Анотація. У статті розглянуто проблему підвищення ефективності міжнародного військово-економічного співробітництва за рахунок просування в ролі експортера або імпортера власної держави, впливу на характер військово-економічних стосунків сторін. Запропоновано використання державних закордонних представництв України щодо підвищення реального впливу державного протекціонізму на результативність заходів з просування озброєнь. Розкрито зміст етапів визначення кон'юнктури ринку товарів військового призначення та подвійного використання.

Аннотация. В статье рассмотрена проблема повышения эффективности международного военно-экономического сотрудничества за счет продвижения государства в роли экспортера или импортера и влияния на характер военно-экономических отношений сторон. Предложено использование государственных иностранных представительств Украины для повышения реального влияния государственного протекционизма на результативность мероприятий по продвижению вооружений. Раскрыто содержание этапов исследования рынков товаров военного назначения и двойного использования.

Ключові слова: *світовий ринок озброєнь, міжнародне військово-економічне співробітництво, товари військового призначення та подвійного використання.*

Ключевые слова: *мировой рынок вооружений, международное военно-экономическое сотрудничество, товары военного назначения и двойного использования.*

Постановка проблеми. Система міжнародного військово-економічного співробітництва (МВЕС), як складова частина державної зовнішньоекономічної політики, є цілеспрямованою сукупністю заходів, пов'язаних зі спільним розробленням, виробництвом, модернізацією, утилізацією і міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання тощо. МВЕС забезпечує реалізацію національних інтересів України в економічній та військово-економічній сферах завдяки забезпеченню розвитку експортного потенціалу, підвищення науково-технічного та технологічного потенціалу оборонних галузей промисловості, отриманню валютних коштів для потреб розвитку оборонного виробництва, зміцнює економічні позиції України в різних регіонах світу, формує партнерські відносини з країнами та вигідний регіональний баланс сил тощо.

Однією з головних причин для розвитку МВЕС є наявність спільних міждержавних інтересів, зокрема в рамках двосторонніх або багатосторон-

ніх угод, обумовлюються як військово-політичною доцільністю, так і фінансово-економічними чинниками.

В цих обставинах особливого значення для України набуває загальна проблема підвищення ефективності міжнародного військово-економічного співробітництва: просування в ролі експортера або імпортера власної держави; вплив на воєнні потенціали країн, на вибір однієї з сторін певного торговельного партнера чи продукції, на характер військово-економічних та військово-політичних стосунків сторін тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій [1–5], в яких започатковано розв'язання даної проблеми, свідчить, що наукові дослідження експорту ОВТ здійснювали В. Бегма, В. Сладкевич, С. Следзь, С. Проскуркин, В. Лященко, Б. Кузик, Н. Новичков, В. Шварев, М. Кенжетаєв, А. Симачков, С. Згурець, В. Бадрак, А. Шевцов, В. Шеховцов.

Невирішеною частиною загальної проблеми залишається підвищення ефективності між-

відомчої взаємодії суб'єктів ВТС за рахунок використання можливостей військових представництв України за кордоном, як офіційних представників держави щодо проведення моніторингу кон'юнктури ринку товарів військового призначення та подвійного використання і здійснення впливу на кон'юктуротвірні фактори.

Метою статті є визначення можливостей державних закордонних представництв України щодо підвищення реального впливу державного протекціонізму на результативність заходів з просування озброєнь.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Аналіз досвіду роботи на міжнародних ринках озброєнь свідчить, що основні рішення приймаються на рівні політичного керівництва країн-споживачів. Тому, найважливішим чинником у сприянні збереженню та укріпленню позицій країни на світовому ринку озброєнь повинно стати підвищення впливу державного протекціонізму з підтримки в сфері реалізації завдань МВЕС.

Державний протекціонізм (сприяння) в сфері МВЕС можна розглядати як сукупність організаційних та практичних заходів у внутрішніх та зовнішніх сферах, спрямованих на найбільш повне досягнення цілей співробітництва з іноземними країнами у військово-економічній сфері.

До головних заходів у внутрішньої сфері відносять удосконалення системи законодавчих та нормативних актів, які регулюють процеси прийняття рішень стосовно операцій з продукцією, з роботами та послугами військового призначення, з урахуванням міжнародних зобов'язань та інтересів національної безпеки.

Істотним заходом зовнішнього сприяння процесам МВЕС з боку держави може бути діяльність державних закордонних представництв України, що є представниками країни в цій сфері. Зокрема, їх активна позиція у вирішенні проблем МВЕС сприятиме забезпеченню та нарощуванню обсягів спільних розробок, експорту продукції, послуг та технологій оборонного характеру.

Це, перш за все, пов'язано з:

- зняттям в основних державах-імпортерах озброєння адміністративних перепон до використання «агресивної» маркетингової стратегії; необхідністю оперативного, упереджувального реагування на зміни та конкретні заходи, що проваджуються конкурентами на сегментах ринків озброєння;

- бажанням своєчасного виявлення та оцінки можливих ризиків при виконанні контрактів;

- необхідністю найбільш повного урахування обстановки (політичної, кланової, економічної, соціальної) при опрацюванні перспектив організації МВЕС з конкретними країнами, забезпечення «виходу» на коло осіб, які впливають на прийняття рішень у цієї сфері;

- можливістю здійснювати прямі контакти з державними органами і спеціалізованими фірмами іноземного замовника;

- сприянням підвищенню якості продукції, яка виробляється, експортується та імпортується, вирішенню проблеми її післяпродажного обслуговування.

Крім того, найбільш перспективним у плані збереження позицій України на ринках озброєнь є реалізація стратегії переходу від укладання одноразових контрактів з конкретним споживачем озброєння до надання процесу МВЕС системного, довготривалого та широкомасштабного характеру. Особливого значення при цьому набуває правильного визначення країн, які реально можна розглядати споживачами товарів військового призначення, що пропонує Україна. Це завдання можна вирішити з використанням своєчасного отримання інформації щодо країн – потенційних експортерів озброєння за допомогою державних закордонних представництв України.

При цьому, на зазначені представництва України за кордоном може бути покладено виконання наступних головних завдань:

1. Моніторинг кон'юнктури ринку в інтересах укладання державними посередниками контрактів, а саме:

- планів та напрямків переозброєння країн – потенційних імпортерів озброєння;

- традиційних поставників зброї в даний регіон (країну) та форм організації їх ділового співробітництва;

- умов тендерів, що готуються, та країн, які номінально можуть прийняти в них участь, дій конкурентів;

- економічного стану та платоспроможності країни перебування представництва України, кон'юнктури місцевого ринку, порядку та можливостей фінансування закупівлі, рівня цін на озброєння;

- законодавчих та нормативно-правових актів країни перебування, які регулюють торгівлю зброєю, існуючого порядку здійснення офсетних програм, іноземних інвестицій, концесій, регламентування порядку вирішення спорів за участю іноземних юридичних осіб та виконання рішень іноземних арбітражних судів на території країни

перебування;

- порядку прийняття рішень у сфері МВЕС в країні перебування, системи організації закупівель озброєнь; переліку ключових посадових осіб, державних органів, комерційних структур та ЗМІ, які здійснюють найбільший вплив на прийняття таких рішень;

2. *Організація передконтрактної діяльності та контрактної роботи, яка включає:*

- встановлення та підтримку особистих ділових стосунків з представниками урядових органів, структур і організацій, керівництвом збройних сил, силових структур, правоохоронних органів, відповідних зовнішньоторговельних організацій, банків, інших структур та комерційних організацій, які приймають участь в торгівлі зброєю;

- ведення обліку діючих договорів в галузі МВЕС із країною перебування, контрактних документів, а також поставок продукції військового призначення;

- прийняття та направлення суб'єктам МВЕС офіційних звернень іноземних замовників в країні перебування щодо експорту озброєнь, сертифікатів кінцевих споживачів продукції військового призначення, а також дозволів уповноваженого органу країни перебування іноземним фірмам – суб'єктам МВЕС на здійснення зовнішньоторговельної діяльності відносно озброєнь;

- розробку та подання обґрунтованих пропозицій, які спрямовані на удосконалення та подальший розвиток МВЕС з країною перебування на підставі маркетингового аналізу місцевого ринку озброєнь та рівня конкурентоспроможності озброєнь, поставку яких було здійснено в країну перебування;

- формування у потенційного замовника зацікавленості у вітчизняних товарах, послугах та технологіях військового характеру;

- участь у формуванні іноземним замовником заявок та попередніх умов майбутніх контрактів;

- здійснення організації та проведення в країні перебування заходів щодо реклами діяльності суб'єкта МВЕС і озброєнь, які він експортує, в тому числі з залученням засобів масової інформації, структур, організацій і фірм країни перебування; участь в організації і проведенні на території країни перебування випробувань, презентацій, показів та виставок озброєння;

- проведення контролю за ходом реалізації укладених контрактів на поставку озброєння з іноземними замовниками в країні перебування (в тому числі проведення розрахунків по них) і

вирішення питань, які пов'язані двохсторонніми обов'язками по цих контрактах, в тому числі в частині транспортування і страхування озброєнь;

- забезпечення організації і проведення заходів по передачі озброєння іноземному замовнику в країні перебування встановленим порядком;

- забезпечення безперервного переговорного процесу навіть в умовах тимчасової відсутності можливості досягнення компромісу, та підписання контрактних документів з іноземним замовником на поставку озброєнь; інформування про це суб'єкта МВЕС;

- вирішення питань, які пов'язані з своєчасною відправкою озброєнь в ремонт, на модернізацію, а також в інших випадках, які передбачені дійсними контрактами; інформування суб'єкта МВЕС про факти і причини зриву (переносу) визначених термінів відправки;

- вирішення організаційних (в тому числі фінансових) питань, здійснення координації і контролю діяльності спеціалістів суб'єкта МВЕС, які відряджені в країну перебування для виконання робіт, послуг, надання допомоги та інших дій відповідно контрактних обов'язків.

3. *Здійснення протидії природним (наприклад, форс-мажорним) та спеціально спровокованим процесам, які можуть привести до розладу зовнішньоторговельної угоди, що включає:*

- вивчення напрямку, форм і методів роботи конкурентів суб'єкта МВЕС в країні перебування в сфері торгівлі зброєю та інформування про це суб'єкта МВЕС;

- визначення суб'єктів ринку, які також зацікавлені в реалізації контрактів, та ступінь їх зацікавленості;

- вивчення політичного аспекту відносин між суб'єктами ринку, союзів на політичній та економічній основі;

- виявлення сильних та слабких сторін цих суб'єктів та можливих напрямів інформаційного впливу;

- визначення об'єктів впливу та його форми і змісту;

- виявлення початку інформаційно-психологічних операцій з боку інших країн на ранніх стадіях;

- організацію впливу на всі складові інформаційного середовища суб'єктів експортно-імпорتنих операцій в інтересах нав'язування «бажаних» рішень;

- захист власних інтересів на ринку озброєнь від аналогічного впливу з боку конкуруючої сторони.

Виконання зазначених завдань державними закордонними представництвами України потребує поширення кола факторів впливу на кон'юнктуру ринку при проведенні його моніторингу. Для зручності проведення кон'юнктурних

досліджень та сприйняття отриманих результатів доцільно кон'юнктуротвірні фактори позиціонувати за наступною структурно-логічною схемою, яка проілюстрована на рис. 1.

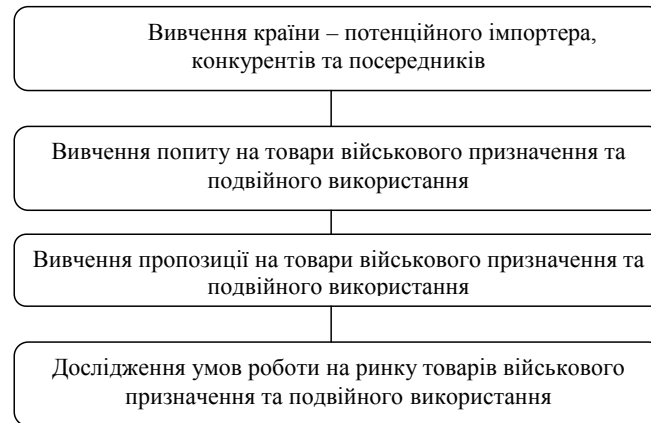

Рис. 1. Структурно-логічна схема визначення кон'юнктури ринку товарів військового призначення та подвійного використання

Розкриємо зміст етапів визначення кон'юнктури ринку товарів військового призначення та подвійного використання:

1. Вивчення країни – потенційного імпортера озброєння, конкурентів та посередників:

1.1. Аналіз географічного положення країни (геополітичні особливості, принципи переваги та недоліки), системи транспортних комунікацій і зв'язку;

1.2. Аналіз політичної кон'юнктури (зовнішньополітична орієнтація, участь у воєнно-політичних блоках та економічних спілках, розклад внутрішньополітичних сил, сталість влади, внутрішньополітична стабільність держави та ін.);

1.3. Аналіз економічної кон'юнктури країни (основні макро- та мікроекономічні показники, індекси та ін.);

1.4. Вивчення національних особливостей ринку озброєнь (ступінь розвитку оборонної промисловості, рівень розвитку збройних сил, яке озброєння є домінуючим, наявність планів переозброєння національних збройних сил та програм модернізації зброї);

1.5. Аналіз інформаційної уразливості (об'єктів інформаційної інфраструктури, воєнних, державних діячів; ступеня інформованості відносно інших суб'єктів ринку, можливості інформаційного впливу на інших суб'єктів ринку);

2. Вивчення попиту на товари військового призначення та подвійного використання:

2.1. Дослідження ємності ринку, сегментів

ринку по видах озброєння, котрі плануються просувати в країну;

2.2. Дослідження потреб покупця (особливості, спеціальна конфігурація озброєння) і рівня споживчої можливості;

2.3. Аналіз перспектив розвитку ринку (можливості розширення номенклатури озброєнь, географії продажу, зміни ємності ринку, прогнозування платоспроможності держави);

3. Вивчення пропозиції на товари військового призначення та подвійного використання:

3.1. Дослідження виробництва аналогів на місцевому ринку озброєння, яке планується до постачання;

3.2. Дослідження можливостей розширення пропозиції за рахунок двохсторонньої закупівлі товарів, реалізації офсетних програм і т. ін.;

3.3. Аналіз перспектив розвитку виробництва та оновлення продукції воєнного призначення, її модернізації;

3.4. Дослідження та оцінка діяльності на ринку інших країн – конкурентів озброєння;

4. Дослідження умов роботи на ринку товарів військового призначення та подвійного використання:

4.1. Вивчення правових аспектів діяльності на ринку;

4.2. Вивчення умов просування товару;

4.3. Вивчення форм та методів торгівлі та комерційної практики, торгового права;

4.4. Дослідження можливих каналів розподілу

товарів;

4.5. Дослідження можливості організації ліцензійного виробництва або створення спільних підприємств з виробництва озброєння;

4.6. Дослідження можливостей проведення захисту від деструктивного тиску з боку іноземних країн та активного інформаційного впливу з боку співробітників військових представництв на хід укладання та виконання зовнішньоекономічних угод.

Перспективою подальшого розвитку у даному напрямку є визначення механізму організації проведення моніторингу та впливу на кон'юнктуру ринку товарів військового призначення та подвійного використання.

Висновки. Плідна та систематизована сумісна робота співробітників державних закордонних представництв України та фахівців державного посередника значною мірою сприятиме вирішенню важливих для держави завдань:

- аналіз стану ринку озброєнь окремої країни чи регіону, оцінка перспектив експорту вітчизняного озброєння, підготовка пропозицій за пріоритетними напрямками діяльності; реалізація заходів щодо активного просування вітчизняних озброєнь на сегменти ринку, формування сприятливих цьому процесу умов, моніторинг і оцінка діяльності конкурентів, особливо в питаннях модернізації озброєнь, яке поставлялось колишнім СРСР, та організація протидії «агресивному» маркетингу з їхнього боку;

- встановлення та підтримка регулярних ділових контактів з представниками збройних сил, державних та інших зовнішньоторговельних

структур країни перебування; формування та розгляду заявок іноземних замовників, супровід процесу реалізації контрактів; сприяння процесу розробки та укладання широкомасштабних міждержавних угод про МВЕС з країнами, перспективними для експорту озброєння;

- сприяння організації переговорного процесу як за кордоном, так і в Україні, створення умов отримання інформації щодо кола проблемних питань, які планує вирішити іноземний замовник;

- досягнення імпортером воєнно-політичних цілей у регіоні за рахунок придбання сучасних видів озброєння чи порушення на свою користь балансу сил; воєнно-політичний вплив експортерів у певних регіонах світу;

- розвиток економіки, підтримання воєнного виробництва та його мобілізаційних можливостей; зміцнення воєнно-економічного потенціалу як країн експортерів, так і імпортерів;

- дослідження напрямків зміни воєнних потенціалів держав; визначення імовірної дестабілізації обстановки; визначення характеру змін боєздатності збройних сил і особливостей бойового використання озброєння;

- дослідження можливостей суб'єктів торгівлі по взаємодії з ОПК та збройними силами інших країн, нових технологій виробництва озброєння, визначення конструкторських особливостей нових озброєнь; визначення збережених можливостей по виробництву озброєнь на конверсійних підприємствах і загальна оцінка можливостей ОПК.

Список використаних джерел

1. Чумак В. М., Бегма В. М., Кукін А. Ф., Заборський В. Л. Україна і світовий ринок озброєнь: Монографія. — К. : НІСД, 1997. — 118 с.

2. Бегма В. М. Військово-технічна та оборонно-промислова політика України в сучасних умовах : аналіт. доп. / В. М. Бегма, О. О. Свергунов; упоряд. В. М. Маркелов, [за заг. ред. В. М. Бегми]. — К. : НІСД, 2013 — 112 с.

3. Лященко В. П. Торговля оружием: мировая конъюнктура и конъюнктурный анализ. — М. :

“Издательский дом “НОВЫЙ ВЕК”, Институт микроэкономики, 2001, 168 с.

4. Кузык Б., Новичков Н., Шварев В., Кенже-таев М., Симаков А. Россия на мировом рынке оружия. — М., 2001. — 792 с.

5. Закон України «Про військово-технічне співробітництво України з іноземними державами» (проект) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.rada.gov.ua.

JEL CLASSIFICATION: L64, L80

MAIN ACTIVITIES OF STATE FOR FOREIGN MISSIONS THE GLOBAL ARMS MARKET

Volodymyr M. SHEMAYEV

Professor, doctor of Defence Head of the Department of Economics and Finance of the National Defence University of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky

Summary. The article considers the problem of increasing the effectiveness of the international military and economic cooperation through the promotion of the state as an exporter or importer and the impact on the character of the military and

economic relations between the parties. Proposed use of state of foreign missions of Ukraine to improve the real impact on the effectiveness of state protectionism measures to promote arms. The content of the stages of market research of military and dual-use items.

Key words: *global arms market, the international military and economic cooperation, military goods and dual-use items.*

The article considers the problem of increasing the effectiveness of the international military and economic cooperation. The system of international military and economic cooperation (IMEC) – a purposeful set of activities related to the joint development, production, modernization and disposal of international transfers of military and dual-use.

Improving the effectiveness of international military and economic cooperation depends on the successful promotion of their own state as an exporter or importer, the indirect impact on the choice of one of the parties to a particular trading partner or product and the nature of the military-economic and military-political relations of the parties, etc.

Proposed use of state of foreign missions for the monitoring of the market of military and dual-use as well as influencing factors conjuncture. This will improve the real impact on the effectiveness of state protectionism measures to promote arms exports.

The content of market research of military and dual-use items, such as: the study of the country –

a potential importer of arms, competitors and intermediaries; supply, demand and the conditions of work in the market of military and dual-use items.

Fruitful and systematic collaboration for government foreign representative offices of Ukraine and specialists state intermediary will greatly contribute to solving important problems for the state: analysis of the arms market of one country or region, assess the prospects of domestic exports of weapons, the implementation of measures to actively promote domestic armaments market segments, creating favorable conditions for this process, monitoring and evaluation activities of competitors and the organization of counter “aggressive” marketing on their part; promoting the development and conclusion of large-scale inter-state agreements with the countries of IBEC, promising to export weapons.

The prospect of further research in this direction is to define a mechanism for organizing and monitoring the impact on the market conditions of military and dual-use items.

References

1. Chumak V. M., Behma V. M., Kukin A. F., Zabors'kyi V. L. (1997) *Ukraina i svitovyy rynek ozbroonen [Ukraine and world arms market]*. K. : NISD.

2. Behma V. M., Sverhunov O. O. (2013) *Viiskovo-tekhnichna ta oboronno-promyslova polityka Ukrainy v suchasnykh umovakh : analit. dop.*

[*Military-technical and military-industrial policy of Ukraine in modern conditions: analyte. ext.*]. K. : NISD.

3. Liashchenko V. P. (2001) *Torhovlia oruzhziem: mirovaja konjunktura i konjunkturynyj analiz [Arms trade: global environment and market analysis]*. M. : “Izdatelskyi dom “NOVYJJ VEK”, Institut

mikroehkonomiki.

4. Kuzyk B., Novychkov N., Shvarev V., Kenzhetaev M., Simakov A. (2001) Rossija na mirovom rynke oruzhija [Russia in the world arms market]. M.

5. Zakon Ukrainy "Pro viiskovo-tehniczne

spivrobotnytstvo Ukrainy z inozemnymy derzhavamy" (proekt) [Law of Ukraine "On military-technical cooperation with foreign countries Ukraine"]. Retrieved from www.rada.gov.ua.

УДК 657

РОЛЬ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ВАЖКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Вікторія Петрівна ЮРЧЕНКО

аспірант Університету банківської справи НБУ (м. Київ)

E-mail:itdavi@ukr.net

Анотація. У статті проаналізовано діяльність підприємств важкої промисловості, досліджено сучасний стан управління машинобудівними підприємствами України. Встановлено вплив особливостей діяльності машинобудівних підприємств в Україні на процедури бухгалтерського обліку та аналізу.

Аннотация. В статье проанализирована деятельность предприятий тяжелой промышленности, исследовано современное состояние управления машиностроительными предприятиями Украины. Установлено влияние особенностей деятельности машиностроительных предприятий в Украине на процедуры бухгалтерского учета и анализа.

Ключові слова: інформація, обліково-аналітична інформація, облік, аналіз, управління, машинобудування.

Ключевые слова: информация, учетно-аналитическая информация, учет, анализ, управление, машиностроение.

Постановка проблеми. Підприємства, які займаються виробничою, фінансовою чи комерційною діяльністю характеризуються певними відносинами між суб'єктами господарювання, контролюючими органами та між структурними підрозділами. Для узгодження різних видів діяльності існує специфічна функція – управління. Система управління підприємства формується через сукупність управлінських функцій: прогнозування планування, організацію, регулювання, облік, контроль і аналіз.

Ефективне управління неможливе без налагодженої системи обліку і аналізу. Саме аналіз забезпечує перевірку поставлених завдань чи запланованих параметрів, дає можливість виявити фактичний стан об'єктів управління, викрити недоліки в роботі та вплинути на прийняття управлінського рішення. Тому, якість та оперативність управлінських рішень значною мірою залежить від достовірності інформаційного забезпечення системи управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання значення обліково-аналітичної інформації в системі управління неодноразово висвітлювалися у працях провідних вітчизняних та зарубіжних вчених: М. Т. Білухи, К. Друрі, Й. С. Завадського, А. Г. Загороднього, С. Ф. Голова, Є. В. Калюги, Г. Г. Кірейцева, М. Х. Мескона, В. П. Пантелеєва, О. Ю. Редько, В. В. Сопка,

А. В. Шегди та інших. Однак, визначаючи теоретичну та практичну цінність вищенаведених досліджень, виявлені деякі питання, які потребують подальшої доробки. Так, в сучасних умовах господарювання підприємства важкої промисловості переживають важкі часи і значення обліково-аналітичної інформації зростає та потребує підвищення якості інформаційного забезпечення.

Метою статті є обґрунтування ролі обліково-аналітичної інформації для управління діяльністю підприємств важкої промисловості.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. В сучасних умовах господарювання машинобудування як провідна ланка важкої промисловості відіграє значну роль у створенні матеріально-технічної бази підприємств, істотно впливає на темпи і напрями науково-технічного прогресу в різних галузях народного господарства.

Для якісного керівництва галуззю в цілому та управлінні окремими машинобудівними підприємствами важливою є обліково-аналітична інформація, яка здатна управління окреслити загальне становище галузі, місце машинобудування в загальній частині промисловості і надати важелі впливу в середині галузі.

Під інформацією мається на увазі «... зменшення невизначеності завдяки отриманню пові-

домлень про щось» [1, с. 128] або «інформування, повідомлення про будь-що, про будь-який факт, явище тощо, роз'яснення чого-небудь» [2, с. 9].

Економічна інформація – інформація, яка характеризує цифри, відомості, що базуються на показниках господарської діяльності. Вона може як кількісно (виміряти), так і якісно оцінити у процесі аналізу, планування, управління. Соціально-економічного розвитку. Таку інформацію отримують за допомогою різних носіїв: бухгалтерської, статистичної звітності, вибіркового обстеження [3, с. 702].

За Подолянчук О. А. обліково-аналітична інформація являє собою сукупність даних бухгалтерського обліку, які розкривають господарську діяльність суб'єктів господарювання та використовуються для прийняття рішень в процесі управління [4].

Отже, актуальним на сьогодні є аналіз стану машинобудівної галузі, як найбільшого комплексу, від діяльності якого залежить стан і якісний рівень виробничого апарату країни, а також вплив його на процедури бухгалтерського обліку та аналізу.

Активного освоєння машинобудування в Україні розпочалося з 1940 р. і тривало до 1990 р., коли обсяг продукції виріс в 95 рази. З кінця 70-х рр. ХХ ст. машинобудування стає провідною галуззю промисловості. На його частку доводиться більше 40 % всього промислово-виробничого потенціалу індустріального виробництва України. Частка продукції машинобудування в ці роки в загальному обсязі продукції промисловості складала близько 29 % [5].

Сьогодні сучасне промислове виробництво України має значні орієнтири на зовнішні ринки, велика частка яких належить країнам СНД.

Економічні проблеми в розвинених країнах уповільнюють темпи зростання ВВП країн, що розвиваються. Значне сповільнення зростання ВВП у 2012 р. відбулося в основних азійських країнах – торговельних партнерах України: у Китаї – до 7,8 із 9,3 %, Туреччині – до 2,2 із 8,8 %; в Індії – до 4,0 із 7,7 %. Економічне зростання уповільнилося і в Російській Федерації – 3,4 % у 2012 р. порівняно з 4,3 % у попередньому році.

Депресивність світової економіки зумовила зниження попиту на міжнародних ринках основної експортної продукції України, умови торгівлі додатково погіршилися внаслідок застосування протекціоністських заходів у країнах – торговельних партнерах.

У 2012 р. найбільшу частку у виробництві ва-

лового внутрішнього продукту України займала переробна промисловість 30,9 %, другу позицію (не враховуючи інші галузі) – оптова та роздрібна торгівля 13,7 %, а найменшу частку займала охорона здоров'я та надання соціальної допомоги – 2,6 %.

В Україні до галузі машинобудування належить 365 промислових підприємств та 57 науково-дослідних організацій [6]. На сьогодні багатогалузевий машинобудівний комплекс в українській промисловості знизився на 15 %, що свідчить про незначний розвиток галузі для країни, яка вважає себе індустріально розвинутою.

У 2013 році в структурі промисловості за обсягом реалізованої продукції переробна промисловість становила 66,4 %. Що стосується частки обсягу реалізації продукції машинобудування в загальному обсязі переробної промисловості, то вона склала 14,8 %, що значно вище за попередні роки і займає 3 місце у складі промислової продукції, поступаючись виробництву харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (29,4 %) та та металургійному виробництву (26,4 %) Проте до рівня 90-х років, коли частка складала понад 30 % нам ще далеко [7].

Аналіз стану розвитку машинобудування в світі показує, що лідерами в світовому машинобудуванні є США (48 %), Німеччина (48 %) та Японія (64 %). Це забезпечує технічне переозброєння всієї промисловості кожні – 8-10 років. До передовиків стрімкими кроками наближаються Іспанія, Греція, Бразилія та Аргентина.

Частка розвинених країн в машинобудування світу складає близько 90 %. На країни Північної Америки припадає більше 30 % світового машинобудівного виробництва, на країни Західної Європи – 25-30 %, на країни Східної та Південно-Східної Азії – 20 % [8].

Машинобудування є багатогалузевим комплексом, який складається із:

1. Виробництва машин і устаткування (механічне устаткування, машини і устаткування загального призначення, для сільського та лісового господарства, верстати, інші машини та устаткування спеціального призначення, побутові прилади);

2. електричного, електронного і оптичного устаткування (офісне устаткування та ЕОМ, електричні машини та устаткування, апаратура для радіо, телебачення та зв'язку, медична техніка тощо);

3. транспортного устаткування (автомобілі, причепа, мотоцикли, залізничний рухомий

склад, літаючі апарати, будівництва та ремонт суден тощо) [9, с. 222-241].

За період з 2009 по 2013 р. обсяги реалізованої продукції машинобудування збільшились на 27 % і становить 109021,2 млн грн. Зазначений період характеризується поступовим зростанням обсягів реалізації машинобудівної продукції до 2011 р (див. табл. 1).

З табл. 1 видно, що негативна тенденція найгостріше простежується для виробництва машин та устаткування: з 2009 р. обсяги реалізації продукції поступово зменшуються і в 2013 р. склали 32624,5 млн грн, що на 4,7 % менше за 2009 р. Це є досить негативним явищем, і за його постійності може призвести до уповільнення економічного розвитку країни.

Таблиця 1

Обсяг реалізованої продукції машинобудування

Галузь	Млн. грн..					2013 у % до 2009р.
	2009	2010	2011	2012	2013	
Машинобудування, всього	85833,0	116348,5	154185,9	124245,8	109021,2	127
Виробництво машин та устаткування	34245,7	39778,4	48314,2	33816	32624,5	95,3
Виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	24504,7	27708,9	34412,5	25641	27253,1	111,2
Виробництво транспортних засобів та устаткування	27082,6	48861,2	71459,2	64788,8	49143,6	181,5

Джерело: складено автором на основі [10]

У 2011–2013 рр. у структурі реалізації продукції машинобудування України частка високотехнологічної підгалузі з виробництва електричного, електронного та оптичного устаткування збільшилась з 21,3 % до 25 %. На противагу цьому виробництво машин та устаткування, а також виробництво транспортних засобів та устаткування зменшилось на 1,4% і на 6,9% відповідно.

За 2011–2013 рр. індекс промислової продукції машинобудування за видами діяльності зменшився загалом на 26,5 %. Структура та динаміка обсягів за товарною номенклатурою відображають відповідні зміни у структурі виробництва: незначне збільшення спостерігається у виробництві електричного, електронного та оптичного устаткування, а поступове зменшення – у виробництві машин та устаткування та виробництва транспортних засобів та устаткування.

Найбільший спад зафіксовано на підприємствах з виробництва офісного устаткування

(на 46,3 %) та залізничного рухомого складу (на 49 %), а найбільший приріст – з виробництва механічного устаткування (на 3,01 %). Далі розглянемо динаміку виробництва окремих видів найважливішої продукції машинобудування за період 2009-2013 рр. (див. табл. 2).

Дані таблиці 2 свідчать, про різкий спад виробництва машинобудівної продукції. Так, у 2013 році суттєво знизилася виробництво екскаваторів (на 66, 4 %), машин та пресів (на 75 %), автомобілів легкових (на 30 %). Проте піднялося виробництво автобусів (на 71 %), тракторів для сільського та лісового господарства майже в 3 рази.

Внаслідок суттєвого скорочення у 2012 р. обсягів експорту з України товарів і послуг (на 7,7 % у реальному вимірі) його внесок у формування ВВП набув від'ємних значень і становив –3,2 в. п. [11].

Таблиця 2

Динаміка виробництва окремих видів найважливішої продукції машинобудування в Україні за період 2009 – 2013 рр.

Види продукції	Роки					2013 у % до 2009
	2009	2010	2011	2012	2013	
Лампи електричні, млн. шт.	165	197	175	171	168	101,8
Крани мостові на нерухомих опорах, шт.	89	86	211	117	133	149,4
Трактори для сільського та лісового господарства, шт.	1445	5189	6847	5280	4273	2,9р.
Комбайни зернозбиральні, шт.	56	97	399	59	68	121,4
Верстати токарні, розточувальні, свердлувальні, фрезерувальні, шт.	97	76	103	108	117	120,6
Машини та молоти, кувальні або штампувальні; преси гідравлічні та преси для оброблення металу, шт.	44	46	22	51	11	2,5р.
Екскаватори, шт.	143	114	116	78	48	33,6
Автомобілі легкові, тис. шт.	65,7	75,3	97,5	69,7	45,8	69,7
Автобуси, шт.	1502	2723	3745	3594	2571	171,2

Джерело: Розраховано автором з використанням [10]

За даними Державної служби статистики України, за підсумками 2013 р. Україна експортувала товарів на 63,3 млрд. дол. США, що у вартісному вимірі на 8,0 % (або на 5,5 млрд дол. США) менше, ніж за 2012 р. Найбільшу частку в експорті зайняли недорогоцінні метали та вироби з них – 17,5 млрд дол. США, другими за обсягами йдуть продукти рослинного походження – 8,8 млрд дол. США.

У 2013 р. найбільше зріс експорт недорогоцінних металів та виробів з них (27,7 %), що на 0,7 % більше ніж в 2012 р. Продукція рослинного

походження становила 14 % (збільшення на 0,6 %), мінеральні продукти – 11,8 % (збільшення на 0,7 %); засоби наземного транспорту – 5,3 % (зменшення на 3,4 %); машини та обладнання – 11 % (збільшення на 0,8 %) (рис. 1.) [13].

У 2012 р. структура експорту України в Російську Федерацію склала близько 90,3 %, де 39,2 % займає машинобудівна продукція, а 21,3 % – це метали та вироби з них. З цього слідує, що основним ринком збуту продукції машинобудування є Російська Федерація.

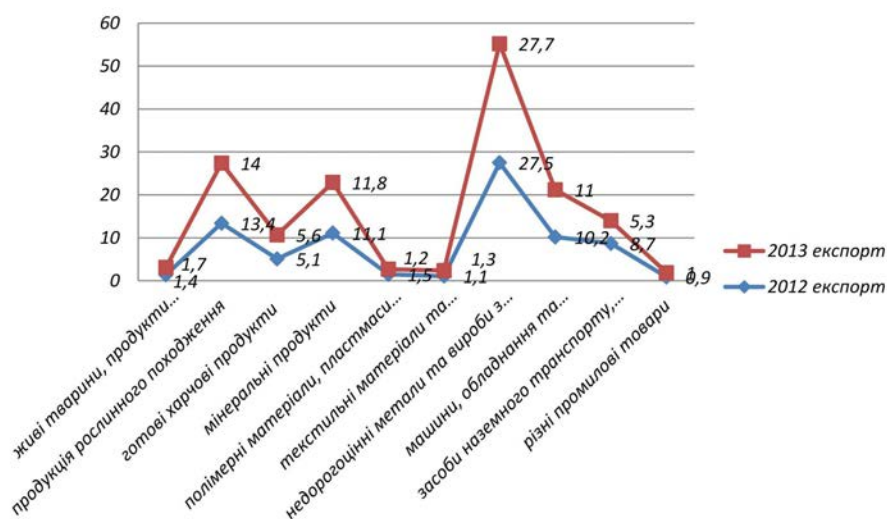

Рис. 1. Товарна структура експорту України за 2012-2013 рр.

Джерело: розраховано автором на основі [12]

В географічній структурі експортного товарообігу пріоритетним напрямком залишається СНД – 36 %, відразу за якою йдуть країни Європейського союзу – 26 %, Близький Схід займає 18 %, Далекий Схід – 8 %, на решту країн припадає 12 %. Географія імпорту приблизно відповідає експортній: СНД – 37 %, але на ЄС вже приходить 35 %, Близький Схід – 3 %, Далекий Схід – 15 %, інші країни – 10 %.

Імпорт товарів за період 2012-2013 рр. стано-

вив 76,9 млрд. дол. США, продемонструвавши зниження на 9,2 % (або на 7,8 млрд. дол. США) [12].

Оснoву товарної структури українського імпорту склали мінеральні продукти з них – 29,1 % від загального обсягу імпорту (зменшення на 3,4 % проти 2012 р.). Обсяг імпорту засобів наземного транспорту скоротився на 1,8 % і склав 7,7 %, проте машин та обладнання – зріс на 0,7 % і на 2013 р. становив 16,2 % (рис. 2).

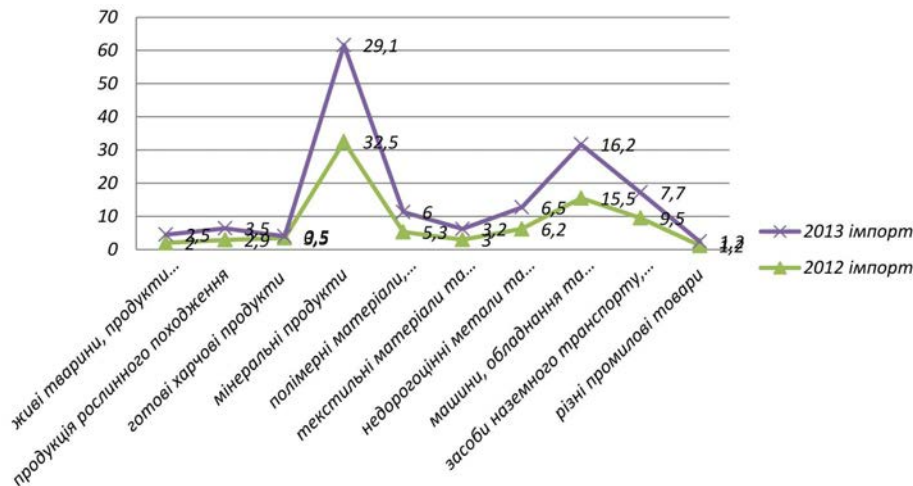

Рис. 2. Товарна структура імпорту України за 2012-2013 рр.

Джерело: складено автором на основі [12]

Таким чином, за підсумками 2013 р. сформувалося негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу товарів у розмірі 13,6 млрд. дол. США, що на 2,2 млрд. дол. США менше аналогічного показника 2012 р.

Варто відмітити, що скорочення негативного сальдо зовнішньоторговельного балансу України в 2013 році відбулося за рахунок скорочення імпорту товарів. Зокрема, Україна скоротила закупівлі російського газу, що позначилося на показниках.

Основною проблемою машинобудування на сьогодні є пошук нових шляхів та освоєння ринків збуту. Так, вітчизняні машинобудівні підприємства є не конкурентоспроможними порівняно з закордонними, оскільки використовують досить застарілу техніку, де матеріальний знос обладнання коливається на рівні 60-80 %.

Сучасні технологічні переваги за рахунок впровадження інновації та модернізації виробництва; можливість впроваджувати проекти «під ключ», використовуючи технології інжинірингу та аутсорсингу; можливість виконання замов-

лень під кредитні кошти – і є перевагами іноземних підприємств перед вітчизняними машинобудівними підприємствами [13].

Важливим елементом нашого дослідження є аналіз динаміки фінансових результатів до оподаткування, чистого прибутку та рентабельності за видами промислової діяльності (табл. 2).

Проведений аналіз показав, що фінансовий результат промисловості у 2013 скоротився на 38,2 %. За період 2009-2013 рр. позитивний фінансовий результат до оподаткування машинобудування збільшився в 3 рази. Це відбулося внаслідок збільшення позитивного фінансового результату до оподаткування виробництва машин та устаткування у 4,8 рази.

Аналіз динаміки чистого прибутку (збитку) за видами промислової діяльності показує, що у галузі машинобудування за період 2009-2013 рр. чистий прибуток підприємств машинобудування збільшився у 81,7 рази.

Визначне збільшення відбулося за рахунок динамічного збільшення виробництва машин та устаткування у 1,6 рази порівняно з 2009 р.

Таблиця 2

Фінансові результати підприємств машинобудування

Вид промислової діяльності	Рік						2013 р. у % до 2009р.
	2009	2010	2011	2012	2013	2013 р. у % до 2012	
1	2	3	4	5	6	7	8
Фінансовий результат до оподаткування, млн. грн..							
Промисловість	-4760,7	31221,1	58662,3	21353,4	13204,5	61,8	-2,8 р
Машинобудування	1974,8	6859,0	14637,6	13322,8	5827,8	43,7	3 р.
Виробництво: машин та устаткування	1403,7	1929,6	2399,0	2132,4	1446,6	67,8	4,8
електричного, електронного та оптичного устаткування	2003,0	775,5	1787,3	2079,8	1345,6	64,7	67,2
транспортних засобів та устаткування	-1431,9	4153,9	10451,3	9110,6	3035,6	33,3	-2,2 р.
Чистий прибуток (збиток), млн. грн..							
Промисловість	-14192,5	11594,7	32229,9	2592,4	-4535,2	-174,9	-31,9
Машинобудування	37,3	4204,9	10777,9	9268,8	3046,8	32,8	81,7 р.
Виробництво: машин та устаткування	516,1	1000,8	1813	1429,3	822,1	57,5	1,6 р.
електричного, електронного та оптичного устаткування	1399,6	375,4	1394,8	1445,9	935,4	64,7	66,8
транспортних засобів та устаткування	-1878,4	2828,7	7570,1	6393,6	743,4	11,6	-39,6
Рентабельність операційної діяльності, %							
Промисловість	1,8	3,5	4,7	3,4	3,0	88,2	166,7
Машинобудування	4,7	7,0	9,3	9,9	6,6	66,7	140,4
Виробництво: машин та устаткування	5,0	5,5	5,6	6,2	5,6	90,3	112
електричного, електронного та оптичного устаткування	8,9	10,0	17,9	15,1	13	86,0	146,1
транспортних засобів та устаткування	1,1	9,1	12,1	12,6	7,2	57,1	6,5 р.

Джерело: розраховано автором на основі [10]

Так, рівень рентабельності з виробництва електричного, електронного та оптичного устаткування мав найвищий показник в 2011 р. і становив 17,9 %, проте до 2013 р. знизився до 13 %. Рентабельність у виробництві транспортних засобів та устаткування найбільшого піку зростання досягла у 2012 р. і становила 12,6 %, натомість у виробництві машин та устаткуванні на протязі 2009-2013 рр. істотних змін не помічено – рентабельність «держиться на плаву» близько 5,5 %.

Висновки. Отже, проведене дослідження дало змогу зробити такі висновки: по-перше, частка реалізованої продукції машинобудування в загальному обсязі переробної промисловості у 2013 р. склала 14,8 %, що значно вища за попередні роки і займає 3 місце у складі промислової продукції; по-друге, обсяг реалізації машинобудівної продукції проти 2009 р. зріс на 27 % і становить 109021,2 млн грн (зростання обсягу виробництва електричного, електронного та оптичного устаткування на 11,2 %; виробництво транспортних засобів та устаткування на 81,5 %); по-третє, за 2013 р. спостерігається зростанням експорту машинобудівної продукції проти 2012 р. на 0,8 % (11 млрд дол. США), що є досить позитивним

явищем; проте зростання імпорту машинобудівної продукції на 0,7 % (16,2 млрд дол. США), що призвело до формування негативного сальдо зовнішньоторговельного балансу товарів у розмірі 13,6 млрд дол. США; по-четверте, за період 2009-2013 рр. спостерігається позитивний фінансовий результат до оподаткування машинобудівних підприємств, який збільшився в 3 рази. Це відбулося внаслідок збільшення позитивного фінансового результату до оподаткування виробництва машин та устаткування у 4,8 рази; по-п'яте, третина підприємств галузі машинобудування є збитковими, імпорт перевищує експорт і відбувається уповільнення темпів зростання обсягів реалізованої промислової продукції.

Отже, отримана з нашого дослідження інформація надасть можливість управлінню будь-якого машинобудівного підприємства окреслити реальний стан галузі, прослідкувати як змінився прибуток до оподаткування, рентабельність підприємств важкої промисловості України, а також порівняти зі своїми даними, і на основі цього виявити важелі управління всередині підприємства і визначити місце підприємства в машинобудівній галузі.

Список використаних джерел

1. Твердохліб М. Г. Інформаційне забезпечення менеджменту : [навч. посібник] / М. Г. Твердохліб. — Вид. 2-ге, допов. та перероб. — К. : КНЕУ, 2002. — 224 с.
2. Дутка Г. Я. Педагогіка, математика, економіка : словник базових термінів / Г. Я. Дутка. — К. : УБС НБУ, 2009. — 360 с.
3. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К. : Видавничий центр «Академія», 2000. — 864 с.
4. Подолянчук О. А. Сутність обліково-аналітичної інформації та її роль в системі внутрішнього контролю сільськогосподарських підприємств / О. А. Подолянчук // Економіка АПК. — 2010. — № 3. — С. 54–57.
5. Машиностроительный комплекс Украины [Електронний ресурс] // Украинский промышленный портал. — Режим доступу : <http://upr-search.com.ua/49-mashinostroitelnyj-kompleks-ukrainy.html>. — Назва з екрану.
6. Загальнодержавна цільова програма розвитку промисловості України / Міністерство промислової політики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://industry.gov.ua>. — Назва з екрану.
7. Машинобудування в Україні: тенденції, проблеми, перспективи. / Під заг. ред. чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. — Ніжин: ТОВ «Видавництво» Аспект-Поліграф, 2007. — 308 с.
8. Маслюк О. В. Конкурентоспроможність підприємств машинобудування в умовах глобалізації ринкових світових відносин / О. В. Маслюк // Інноваційна економіка. — № 4. — 2012. — С. 113 – 117.
9. Промисловість України: тенденції, проблеми, перспективи : [монографія] / Н. В. Тарасова, Л. П. Клименко, В. М. Ємельянов та ін. — Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. — 320 с.
10. Статистичний щорічник України за 2012 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zt.ukrstat.gov.ua/StatInfo/Prom/promobsiag2.htm>. — Назва з екрану
11. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році. Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/docs/poslannia2013.pdf>. — Назва з екрану.
12. Україна у цифрах 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ukrstat.org/uk/>

druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm. – Назва з екрану.

13. Чукурна О. П. Стратегічні напрямки розвитку машинобудування в контексті економіч-

них реформ в Україні / О. П. Чукурна // Економіка: реалії часу. — № 3 (8). — 2013. — С. 36–42.

JEL CLASSIFICATION: M40, L64

THE ROLE OF ACCOUNTING-ANALYTICAL INFORMATION FOR MANAGEMENT OF THE ACTIVITIES OF HEAVY INDUSTRY ENTERPRISES

Victoria P. YURCHENKO

Graduate Student, University Of Banking Of The National Bank Of Ukraine (Kiev)

Summary. The article analyzes the activities of heavy industry, the current state of management machine-building enterprises of Ukraine. The influence of the features of the machine-building enterprises in Ukraine in accounting procedures and analysis.

Key words: *information, accounting and analytical information, account, analysis, management, mechanical engineering.*

The quality and efficiency of management decisions at the machine-building enterprises largely depends on the reliable information support of the management system.

The purpose of this article is substantiation of the role of accounting-analytical information for the management of the activities of heavy industry enterprises.

In modern conditions of economic management, enterprises of heavy industry are going through difficult times and the value of accounting-analytical information grows up and needs to improve the quality of information.

Conducted researches of the condition of machine-building industry in Ukraine by 2013, allow to make the following conclusions:

The share of sales of machine-building industry production in total volume of processing industry is 14,8 %, that is considerably higher than previous years and takes 3rd place in the structure of industrial production.

Volume of sales of machine-building production against 2009 has grown up at 27 % and is 109 021,2 million UAH (increase of the volume of production of electric, electronic and optical equipment at 11,2 %, production of motor vehicles and equipment at 81,5 %).

The growth of export of machinery production by 2012 is at 0,8 % (11 billion dollars U.S.), that is

quite a positive occurrence; the growth of imports of machinery production at 0,7 % (16,2 billion dollars U.S.).

For the period of 2009-2013, the positive financial result of machinery production before taxation has been increased in 3 times. This has been occurred due to the increase of the positive financial result of machines and equipment production before taxation in 4,8 times.

Therefore, the economic condition of machine-building industry is ambiguous: the industry is undergoing rapid economic development, which is characterized by an increase in activities both in absolute and in relative value (increased volumes of sales, net profit, the level of profitability). In contrast, more than a third of the industry enterprises are unprofitable, imports exceed exports and the rate of growth in volume of sales of industrial production is slowing down.

Consequently, obtained from our research information will give to the manager of any machine-building enterprise an opportunity to outline out the real condition of the industry, to observe how the profit before taxation, the profitability of the enterprises of heavy industry in Ukraine have been changed, and on the basis of this to identify the leverages inside the enterprise and to determine the place taken by the enterprise in the machinery industry.

References

1. Tverdokhlib M. H. (2002) *Informatsiine zabezpechennia menedzhmentu* [Information Manage-

ment software]. K : KNEU, 224 p. [in Ukrainian]

2. Dutka H. Ya. (2009) *Pedahohika, matematyka,*

ekonomika : slovnyk bazovykh terminiv [Pedagogy, Mathematics, Economics Dictionary of Basic Terms]. K: UBS NBU, 2009, 360 p. [in Ukrainian].

3. Economic Encyclopedia: In three volumes. T1 / Editorial Board : SV Mocherny (resp. Eds.) And others. K: Publishing Center "Academy", 2000, 864 p. [in Ukrainian].

4. Podolianshuk O. A. (2010) Sutnist oblikovo-analitychnoi informatsii ta yii rol v systemi vnutrishnoho kontroliu silskohospodarskykh pidpryiemstv [The essence of accounting and analytical information and her role in internal control farms] / Ekonomika APK, 54-57 [in Ukrainian].

5. Mashynostroitelnyi kompleks Ukrainy [Machine-building complex of Ukraine] // Ukrainskyi promyshlennyi portal. Retrieved from :<http://upr-search.com.ua/49-mashynostroitelnyj-kompleks-ukrainy.html>.

6. Zahalnodержavna tsilova prohrama rozvytku promyslovosti Ukrainy [National Target Program of Industry of Ukraine] / Ministerstvo promyslovoi polityky Ukrainy. Retrieved from <http://industry.gov.ua>.

7. Mashynobuduvannia v Ukraini: tendentsii, problemy, perspektyvy [Engineer in Ukraine: Trends, Problems and Prospects]. Nizhyn: TOV "Vydavnytstvo "Aspekt-Polihraf", 2007, 308 p. [in Ukrainian].

8. Masliuk O. V. (2012) Konkurentospromozhnist pidpryiemstv mashynobuduvannia v umovakh

hlobalizatsii rynkovykh svitovykh vidnosyn [Competitiveness engineering enterprises in a globalizing world market relations] // Innovatsiina ekonomika, 113-117. [in Ukrainian].

9. Tarasova N. V., Klymenko L. P., Yemelianov V. M. ta in. (2011) Promyslovisht Ukrainy: tendentsii, problemy, perspektyvy [Industry of Ukraine: trends, problems and prospects]. Mykolaiv: Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly [in Ukrainian].

10. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2012 r. [Statistical Yearbook of Ukraine 2012]. Retrieved from <http://www.zt.ukrstat.gov.ua/StatInfo/Prom/promobsiag2.htm>.

11. Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshe ukrainy v 2013 rotsi. Shchorichne Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy [On the internal and external situation of Ukraine in 2013. Annual Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <http://www.president.gov.ua/docs/poslannia2013.pdf>.

12. Ukraina u tsyfrakh 2013 [Ukraine in figures 2013]. Retrieved from http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm.

13. Chukurna O. P. (2013) Stratehichni napriamky rozvytku mashynobuduvannia v konteksti ekonomichnykh reform v Ukraini [Strategic directions of engineering in the context of economic reforms in Ukraine]. Ekonomika: realii chasu, 36-42 [in Ukrainian].

ДО УВАГИ АВТОРІВ!

До публікації приймаються не опубліковані раніше статті з теоретичних і практичних проблем функціонування і розвитку економіки та фінансової системи, які відповідають сучасному рівню економічної науки та мають наукову і практичну цінність. Також приймаються статті, які висвітлюють філософські, психологічні та педагогічні проблеми фінансової сфери.

Вимоги до статей:

1. Обсяг рукопису статті має бути приблизно 7–14 сторінок, текстовий редактор Microsoft Word, формат сторінки А4, орієнтація – книжкова, поля: ліве – 3 см, верхнє і нижнє поле – 1,5 см, праве – 1 см; гарнітура – Times New Roman, кегель – 14, міжрядковий інтервал – 1,5.

2. Структура статті:

- **індекс УДК** – на першій сторінці зліва вгорі;
- **назва статті** – посередині великими літерами;
- **прізвище ім'я, по-батькові автора (авторів)** – ліворуч;
- **посада, місце роботи автора (авторів)** – нижче, ліворуч;
- **e-mail** для спілкування з автором;
- **код JEL Classification** – від 1 до 5 в одному рядку, через кому;
- **ключові слова та анотація** – українською, російською та англійською мовами;
- **основний текст статті**, який відповідно до вимог Постанови Президії ВАК України від 15.01.03 № 7-05/1, повинен містити такі необхідні елементи (зі структуризацією по тексту):

- постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями;

- аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор;

- виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття;

- формування цілей статті;

- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

- висновки з даного дослідження та перспективи подальшого розвитку в цьому напрямі.

• список літератури – подається після тексту статті під заголовком «**Список використаних джерел**» та має містити не менше 10 джерел, на кожне з яких повинно бути посилання в тексті. Список літератури наводиться у порядку посилань та оформлюється згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання».

• список літератури – подається під заголовком «**References**» де розміщують ті самі джерела, що й у списку літератури, але перекладені англійською мовою, оформлені за міжнародним бібліографічним стандартом АРА (стандарт АРА) (<http://www.bibme.org/citation-guide/APA/book>). Кириличні назви бібліографічного опису наукових праць необхідно транслітерувати латинськими літерами (відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 27.01.2010 р. № 55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею»). Транслітеровані назви праць зазначаються у квадратних дужках після наведення джерел англійською мовою

3. Посилання на джерела використаних матеріалів у тексті подають у квадратних дужках – [2, с. 34], де перше число відповідає порядковому номеру у списку використаних джерел, друге – номеру сторінки.

4. Графічний матеріал слід виконувати в доступних для подальшого редагування програмах: таблиці – у редакторі Microsoft Word; діаграми – у редакторі Microsoft Excel або Microsoft Graph; рисунки – у вигляді організаційних діаграм за допомогою панелі малювання редактора Microsoft Word; математичні формули – у редакторі формул Microsoft Equation (3.0).

5. Кількість графічного матеріалу має бути мінімальною. Графіки і схеми не слід перевантажувати текстовими написами. Ілюстративні матеріали повинні бути якісними. Не допускається використання у тексті сканованих рисунків чи формул.

6. У кінці статті слід вказати: «Подана стаття раніше не публікувалася та в інші видання не надсилалась. Передано до розміщення в електронному науковому фаховому виданні – Міжнародному науково-практичному журналі «Фінансовий простір»»

7. Стаття, подана без дотримання зазначених вимог, опублікуванню не підлягає.

Подані матеріали підлягають внутрішньому і зовнішньому рецензуванню. Після рецензування редколегія журналу інформує автора про можливість опублікування статті у черговому випуску журналу. У разі негативної рецензії чи наявності суттєвих зауважень статтю може бути відхилено чи повернуто автору (авторам) на доопрацювання.

Редакційна колегія журналу залишає за собою право вносити редакційні та стилістичні правки без узгоджень з автором. Відповідальність за достовірність інформації, фактів та інших відомостей, посилань на нормативні акти, цитати, власні імена, а також правильність перекладу несуть автори публікацій.

За публікацію статей авторам не виплачується авторський гонорар.

До статті також додають:

1. Авторська довідка, де наводяться прізвище, ім'я та по батькові автора (авторів), науковий ступінь, вчене звання, посада, установа (трьома мовами – українською, російською, англійською). Також необхідно вказати поштову адресу із зазначенням індексу, контактні телефони, обов'язково – e-mail. Назва файлу – за прикладом Dovidka.doc.

2. Рецензію кандидата або доктора наук відповідної спеціальності (для авторів без наукового ступеня).

3. Реферативний виклад основних ідей статті (реферат) англійською мовою **обсягом не менше 1/3 статті** (кегель 14, міжрядковий інтервал – 1,5).

При підготовці реферату слід враховувати:

- реферат має бути стислим відображенням основних положень статті, у ньому доцільно висвітлити мету, результати роботи, область застосування результатів; окреслити основні положення наукової новизни та висновки;

- інформація у рефераті повинна бути зрозумілою і цікавою, зокрема і зарубіжному науковому співтовариству, яке, не знаючи української або російської мови, могло б без звернення до повного тексту отримати найбільш повне уявлення про тематику і рівень досліджень;

Над рефератом англійською мовою пишеться прізвище та ініціали автора, його місце роботи, назва статті (великими прописними літерами).

Наголошуємо на тому, що англійський варіант не може бути зроблений шляхом застосування автоперекладача. Статті з некоректним перекладом не розглядатимуться редколегією журналу.

Реферат потрібно надіслати окремим файлом як англійською мовою, так і мовою статті.

Контактна інформація:

Статті слід надсилати на електронну адресу: fp@cibs.ck.ua
Подальше спілкування з авторами також за цією адресою.

Адреса редакції:

18028, м. Черкаси, вул. В'ячеслава Чорновола, 164
Телефон: (0472) 71-99-52
E-mail: fp@cibs.ck.ua – науковий відділ

TO THE ATTENTION OF AUTHORS!

The Editorial Board of the journal accepts for publishing original articles on the theoretical and applied problems of functioning and development of national economies, as a whole, and the financial and credit sphere, in particular, which correspond to the current level of economics and have scientific and practical value. The articles on the financial aspects of philosophy, psychology and education are also accepted.

For Article Submissions: Please follow these guidelines to ensure that the article is reviewed.

1. The size of an article should be approximately 7-14 A4 pages (297x210 mm) MS Word, Times New Roman font family, 14-point font size, portrait layout, 1.5 line height, the left margin of 3 cm., the upper and lower margins of 1,5 cm., the right margin of 1 cm.

2. The article structure:

- **UDC identifier** – first page, top left aligned,
- **article title** – centre aligned, capital letters
- **firstname, patronymic (if any) and surname of author(s)** – left aligned
- **job title, place of work of author(s)** – left aligned
- **email** for communication with the author
- **JEL Classification code** – from 1 to 5, in one row, comma separated.
- **abstract and keywords** – in Ukrainian, Russian and English
- **body of the article** according to the Presidium of the Higher Attestation Commission of Ukraine

Resolution 15.01.03 № 7-05/1 should have the following elements (structured):

- problem definition in a generic case and its relation to important scientific and applied tasks
- analysis of recent researches and publications, which initiated problem solution, and which are the starting point of author's research.
- definition of previously unsolved parts of generic problem, which is covered by the article
- formulation of the article's goals
- presentation of the research itself including the proof of scientific results obtained
- conclusions carried out based on research and the prospective of further development along the line.
- References should be given under the name of «**List of Sources**» and it should consist of at least 10 references with corresponding references in the text of the article. References should be given in accordance with APA standard (<http://www.bibme.org/citation-guide/APA/book>).

3. References must be presented in the text in square brackets – [2, p. 34], where the first number is the ordinal number of this work in the List of Sources and the second – is the page number.

4. Graphical material should be created using software, which allows further editing: tables – in Microsoft Word, diagrams – Microsoft Excel or Microsoft Graph, drawings – as organizational diagrams created with Microsoft Word, mathematical formulas – Microsoft Equation (3.0)

5. The amount of graphical data should be limited to minimum. Charts and schemes should not be overloaded with captions. Illustrations should have high quality. Scanned drawings or formulas are not allowed.

6. At the end of the article the following text should be written: «The given article has never been published or sent to other editorial. The Article is sent to be published in scientific electronic edition – International scientific and applied journal “Financial Space”»

7. The article, which is not compliant with the above rules, will not be published.

The given material is due to internal and external reviewing. Upon reviewing, the Editorial Board informs the author about the possibility to be published in the upcoming edition of the journal. In case of failure to comply with editorial standards or significant remarks the article can be declined or given to its author(s) for improvement.

The Editorial Board of the journal reserves the right to make stylistic corrections without author's approval. Liability for facts, references, regulations, quotations, personal names and translation falls on the author(s) of the publication.

The author(s) of the publication are not due to any form of commission for the publication of the article.

The article should be also supported with:

1. Author's application, which should include full name of the author(s) academic title, scientific degree, job title, place of work (in three languages – Ukrainian, Russian and English). Additionally the author should indicate postal address, zip code, contact phone number, email – mandatory. Filename should follow the given example – Dovidka.doc.

2. Authors who do not have a scientific degree should attach a review from PhD or doctor of science with corresponding specialty.

Contact information:

Articles should be sent via email: fp@cibs.ck.ua

Further communication with the authors via same email.

Editorial address:

164, V. Chornovol st., Cherkassy, 18028, Ukraine

Phone: (0472) 71-99-52

Email: fp@cibs.ck.ua – science department

